Podręcznik obywatela

Dlaczego trzeba brać udział w wyborach? Jak rozmawiać z Innym? Jak krytycznie odbierać wiadomości medialne? Poszukaj odpowiedzi w naszym e-podręczniku.

- Rozdział I Społeczeństwo
    - Nie jesteś sam. Człowiek jako istota społeczna
    - Nie jesteś sam. Człowiek w grupie społecznej
    - Role społeczne i role grupowe. Relacje między grupami społecznymi
    - Sztuka dialogu, czyli jak rozwiązywać konflikty w grupie
    - Inny nie znaczy gorszy, inny nie znaczy wróg
    - Współpraca, działanie, rozwój - człowiek w życiu publicznym
    - Społeczeństwo polskie. Zróżnicowanie społeczne / problemy społeczne
    - Młodzi Polacy - to my
    - Moja wielka i mała ojczyzna. Patriotyzm
    - My Polacy, czyli kto?
    - Poznaj mnie, a zrozumiesz. Naród a mniejszości narodowe
- Rozdział II Państwo i polityka
    - Trudna sztuka rządzenia. Polityka
    - Państwo
    - Polska to my. Demokracja
    - Na drodze do demokracji. Konstytucja
    - Znam swoje prawa. Prawa i wolności człowieka
    - Obywatele w działaniu
    - Człowiek wobec totalitaryzmu i autorytaryzmu
    - Państwo demokratyczne – system sprawowania władzy
    - Masz głos – masz wybór
    - Po co nam partie polityczne? System polityczny w Polsce
    - Młody człowiek świadomym odbiorcą mediów
- Rozdział III System polityczny RP
    - Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
    - Władza ustawodawcza – Sejm i Senat
    - Proces ustawodawczy – tworzenie aktów prawnych
    - Władza wykonawcza w Polsce. Prezydent RP – Rada Ministrów
    - Administracja rządowa

- Samorząd terytorialny
- Struktura wymiaru sprawiedliwości w Polsce

Bibliografia:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., XXXX ?.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..
- USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [fragmenty].
- Ryszard Kapuściński, Ten Inny, Kraków 2006.
- Art. 1 Deklaracji zasad tolerancji.
- USTAWA z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.
- USTAWA z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.
- Michał Komar, Władysław Bartoszewski. Wywiad rzeka, Warszawa 2006.
- Aleksander Kamiński, Kamienie na szaniec, xxxx ?.
- Karol Dickens.
- Bolesław Prus.
- Witold Bereś, Krzysztof Burnetko, Marek Edelman. Życie. Do końca., Agora 2013.
- Ks. prof. Józef Tischner.
- Kazimierz M. Ujazdowski, Kochajcie ojczyznę, nie emigrujcie, „Rzeczpospolita" 2007, nr 4.
- C. Sagan, Kosmiczne związki: spojrzenie na Ziemię z kosmicznej perspektywy, Warszawa 2000, s. 21.
- Jan Paweł II.
- Julian Tuwim.
- USTAWA z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.
- Platon, Państwo prawa.
- Arystoteles, Polityka.
- J. A. Schumpeter, Kapitalizm, socjalizm, demokracja, Warszawa 1995, s. 336–337.
- S. M. Lipset, Homo politicus. Społeczne podstawy polityki, Warszawa 1995, s. 48.
- T. L. Karl, P. C. Schmitter, Czym jest demokracja… i czym nie jest, [w:] J. Szczupaczyński, Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki, Warszawa 1995, s. 29.
- Mowa Peryklesa - pochwała demokracji ateńskiej, [w:] Tukidydes, Wojna peloponeska, t. ks. II, tłum. Kazimierz Kumaniecki, Warszawa 2003, s. 105.
- Wstęp do: Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki.
- Wstęp do: Ustawa Rządowa z dnia 3 maja 1791 r..
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.
- USTAWA z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim.
- B. Markiewicz, Być obywatelem, „Wiedza i Życie" 1996, nr 11.

- Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka, [w:] , Szkoła praw człowieka. Teksty wykładów, z.1, wybór W. Osiatyński, Warszawa 1998, s. 16.
- Powszechna deklaracja praw człowieka.
- J. Korczak, Prawo dziecka do szacunku.
- Uchwała programowa I Krajowego Zjazdu Delegatów Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność".
- auschwitz.org.
- Talmud.
- Monteskiusz, O duchu praw, fragment o podziale władz., 1748, t. 1, Warszawa 1957.
- Leksykon politologii, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2002, s. 298.
- USTAWA o partiach politycznych z dnia 27 czerwca 1997 r..
- Leszek Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2012, s. 53.
- ABC samorządu terytorialnego. Poradnik nie tylko dla radnych, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 2006, s. 16.

Tłum uliczny
pexels, Tłum uliczny, licencja: CC 0

Co nas łączy?

Grzegorz

nasi bracia się przyjaźnią
siedzimy w jednej ławce
jeździmy tym samym autobusem
chodzimy do tego samego dentysty

Hanna

> **Ćwiczenie 1**
>
> Przygotuj schemat według wzoru podanego poniżej. Na środku kartki wpisz swoje imię, a na bokach imiona czterech bliskich ci osób. Wskaż relacje, które łączą ciebie z nimi.

Adam	• ..... • ..... •	• ..... • ..... •	Karol
	Zosia		
Ewa	• ..... • ..... •	• ..... • ..... •	Asia

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Nie jesteś sam, człowiek jako istota społeczna

Rodzina

Imágenes Gratis Online, Rodzina, licencja: CC BY 2.0

Co potrafię?

- podać przykłady różnych grup społecznych;
- wskazać rolę wybranych grup w społeczeństwie.

Nauczysz się

- umiejscowić siebie i swoich najbliższych w społeczeństwie;
- wyjaśniać znaczenie słów Arystotelesa: „Człowiek jest istotą społeczną";
- rozumieć, jakie czynniki wpływają na twoje zachowania wobec innych osób;
- wymieniać różne rodzaje więzi społecznych i oceniać ich znaczenie dla funkcjonowania społeczeństwa.

Społeczeństwo

SPOŁECZEŃSTWO – używamy tego pojęcia każdego dnia, ale nie zawsze zastanawiamy się nad jego znaczeniem. Czym jest społeczeństwo? Jaki wpływ na nas wywiera i za pomocą jakich mechanizmów, instytucji? Jakie wartości nam wpaja? Co oznacza być członkiem społeczeństwa? Czy potrafilibyśmy realizować nasze cele i zadania poza społeczeństwem? Czy poza społeczeństwem moglibyśmy czuć się szczęśliwi i czy w ogóle wiedzielibyśmy, że mamy jakieś uczucia, cele życiowe?

Definicja: Społeczeństwo

To ludzie zamieszkujący określone terytorium, połączeni siecią zależności, np. wspólną kulturą, religią, warunkami życia.

Ciekawostka

Arystoteles – starożytny filozof – twierdził: CZŁOWIEK JEST ISTOTĄ SPOŁECZNĄ. Oznacza to, że człowiek nie może żyć poza społeczeństwem, w którym zaspokaja swoje potrzeby i ma możliwość rozwoju. Społeczeństwo jest potrzebne jednostce do określenia celów życiowych, sposobu funkcjonowania na co dzień oraz wzorów, według których ma postępować.

Więź społeczna

Definicja: Więź społeczna

WIĘZIĄ SPOŁECZNĄ nazywamy relacje, które zachodzą między ludźmi w społeczeństwie. Mogą przybierać różny charakter, np. więzi trwałe - nietrwałe,

rozwijające - destrukcyjne, osobiste - formalne. Poszczególne grupy społeczne i ich specyfika zależą od jakości i siły występujących w nich więzi.

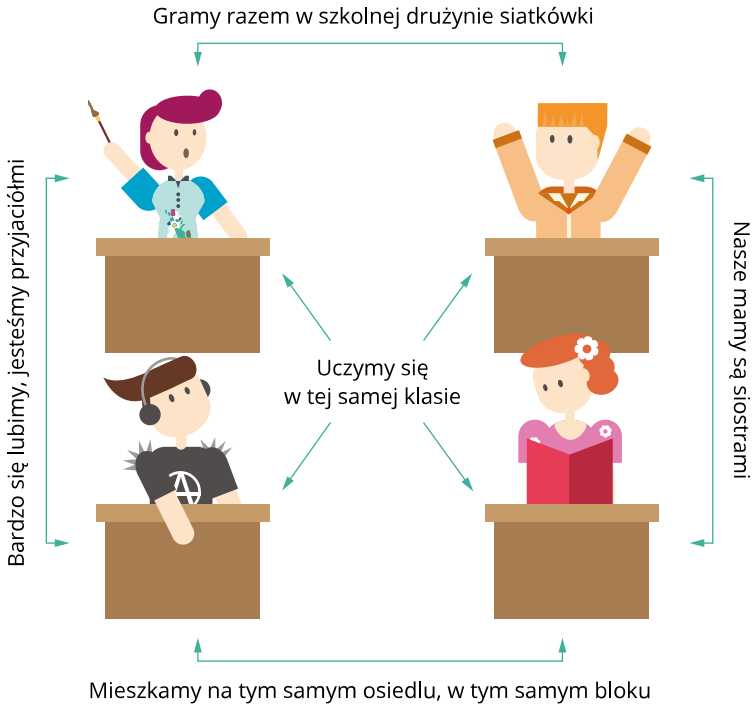

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 2

Określ, które z więzi przedstawionych na schemacie mają charakter

- formalny,
- naturalny,
- emocjonalny.

Uwaga!

Więzi formalne – ich podstawą jest umowa, prawo, przyjęte zobowiązania.
Więzi naturalne – wynikają ze wspólnego pochodzenia i pokrewieństwa.
Więzi emocjonalne – oparte są na uczuciach i wspólnych przeżyciach.

Społeczeństwo

SPOŁECZEŃSTWO wykształca określone **NORMY SPOŁECZNE**, czyli akceptowane przez większą część społeczeństwa zasady zachowania w konkretnych sytuacjach.

> **Ćwiczenie 3**
>
> ZASADY ZACHOWANIA W MOJEJ KLASIE
>
> Krok pierwszy: Wypisz cztery zasady zachowania, które powinny być przestrzegane w twojej klasie.
>
> Krok drugi: Połączcie się w kilkuosobowe grupy. Spośród wypisanych przez was zasad wybierzcie cztery akceptowane przez wszystkich członków grupy.
>
> Krok trzeci: Listę zasad wybranych przez grupę przedstawcie pozostałej części klasy. Uzasadnijcie dokonany wybór.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Od chwili narodzin odkrywamy otaczający nas świat społeczny, stajemy się częścią społeczeństwa.

> **Definicja: Socjalizacja**
>
> To proces nabywania podstawowych umiejętności społecznych. Socjalizacja polega na przyswajaniu przez jednostkę obowiązujących w danym społeczeństwie norm społecznych i umiejętności związanych z ich wypełnianiem. Znamy dwa rodzaje socjalizacji: pierwotną i wtórną.
>
> **SOCJALIZACJA PIERWOTNA** jest elementem życia rodzinnego. Nabywamy nowych umiejętności dzięki uczestniczeniu i obserwowaniu różnorodnych relacji, np. przez zabawę, uczenie się od rodziców, opiekunów określonych czynności i poglądów.

Na jej podstawie dokonuje się **SOCJALIZACJA WTÓRNA**, za którą odpowiedzialne są instytucje państwa, wspólnoty wyznaniowe, instytucje społeczne i ludzie, których spotykamy w swoim życiu. Socjalizacja wtórna trwa do końca życia, ponieważ nieustannie napotykamy nowe sytuacje, do których musimy się przystosować.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Kto przygotowuje nas do życia społecznego?

RODZINA — w niej nabywamy najbardziej podstawowych umiejętności społecznych, np. umiejętności komunikowania się. Rodzina zaspokaja i kształtuje nasze podstawowe oczekiwania kulturalne. Tu rodzą się nasze zainteresowania, uczymy się dostrzegać piękno, rozbudzone zostaje nasze zaciekawienie światem.

GRUPY RÓWIEŚNICZE — spotykamy je w kolejnych etapach naszego życia (na podwórku, w szkole, pracy). Dzięki nim uczymy się negocjować między własnymi potrzebami a oczekiwaniami otoczenia. W grupie rówieśniczej poznajemy też różne sposoby komunikowania się z innymi ludźmi.

SZKOŁA — to instytucja, w której spędzamy znaczną część naszego życia. Uczy nas postrzegania naszych relacji z innymi w kategorii praw i obowiązków. Powinna zagwarantować nam prawo do dobrego wykształcenia, a równocześnie ukształtować w nas postawę uczciwości, samodzielności i odpowiedzialności.

Kto przygotowuje nas do życia społecznego?

Obejrzyj przedstawiony schemat. Abraham Maslow tak przedstawił piramidę potrzeb człowieka.

Piramida potrzeb Abrahama Maslowa.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

> **Uwaga!**
>
> Potrzeby naturalne (takie jak np: jedzienie, picie, ogrzewanie, schronienie i odpoczynek) nazywane są często potrzebami **fizjologicznymi**.

> **Ćwiczenie 4**
>
> Do potrzeb wymienionych przez Abrahama Maslowa dodaj instytucje, grupy, relacje społeczne, dzięki którym możesz je zaspokoić.

Projekt edukacyjny: moja szkoła

1. Zadanie: przygotujcie projekt plakatu reklamującego szkołę do której uczęszczacie.
2. Pamiętajcie, aby plakat odwoływał się do norm, więzi i wartości, które uważacie za najważniejsze dla waszej społeczności szkolnej
3. Realizacja:

- praca w grupach,
- czas trwania: 3 tygodnie,
- prezentacja na forum klasy.

Podsumowanie

Społeczeństwo, w którym przychodzimy na świat, ma na nas bardzo duży wpływ. W nim nabywamy koniecznych do życia umiejętności, uczymy się współpracy i współdziałania z innymi, rozwijamy nasze zainteresowania. To ono dostarcza nam bodźców, które pomagają nam w rozwoju emocjonalnym, intelektualnym i kulturowym. Krótko mówiąc, musimy zgodzić się z Arystotelesem: **jesteśmy istotami społecznymi.**

Ćwiczenie 5

Akceptowane przez większą część społeczeństwa zasady zachowania w konkretnych sytuacjach to...

- relacje społeczne.
- więzi społeczne.
- grupy społeczne.
- normy społeczne.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Zaznacz zdanie fałszywe. Określenie: *człowiek jest istotą społeczną* oznacza, że...

- inni ludzie wpływają na nasze zachowania.
- potrafimy być niezależni od innych ludzi.
- tworzymy więzi z innymi ludźmi.
- potrzebujemy wsparcia innych ludzi.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Zbiorowość ludzi w autobusie

pexels, Zbiorowość ludzi w autobusie, licencja: CC 0

Warto się poznać, warto rozmawiać, warto zrozumieć

Ćwiczenie 1

Wypisz cztery cechy osobowe, które chciałbyś/chciałabyś, aby miała osoba siedząca z tobą w jednej ławce.
Uwaga: nie podajemy cech związanych z wyglądem, np. cech fizycznych.

Ćwiczenie 2

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Porównajcie przedstawione oczekiwania.
- Zastanówcie się, czy je spełniacie.
- Rozważcie, czy musicie spełniać wszystkie oczekiwania rówieśników.
- Zastanówcie się, jak możecie uniknąć konfliktu wynikającego z rozbieżnych oczekiwań wobec siebie.

Wnioski przedstawcie pozostałej części klasy.

Nie jesteś sam, człowiek w grupie społecznej

Młodzież szkolna

www.audio-luci-store.it, Młodzież szkolna, licencja: CC BY 2.0

Co potrafię?

- przedstawić rolę norm społecznych;
- wymienić podstawowe więzi społeczne;
- określić, jaką rolę w naszym życiu odgrywają grupy społeczne.

Nauczysz się

- wymieniać zasady prawidłowej komunikacji;
- określać, do jakich grup społecznych należysz;
- wskazywać sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych.

Grupa społeczna

Obserwując życie codzienne i nasze relacje z innymi ludźmi, zauważamy, że rzadko funkcjonujemy indywidualnie. Nieustannie budujemy **więzi społeczne** z ludźmi, wchodzimy z nimi w relacje i tworzymy **grupy społeczne**. Niektóre z tych grup powstają z naszej inicjatywy, inne niezależnie od naszej woli. Jak pamiętasz z ostatniej lekcji, dzięki uczestniczeniu w nich zaspokajamy nasze różne potrzeby i nabywamy rozmaitych umiejętności.

Definicja: Grupa społeczna

Składa się z co najmniej trzech osób połączonych różnorakimi więziami społecznymi. Wyróżniamy różne typy grup społecznych, np. trwałe lub nietrwałe, pierwotne lub wtórne, małe lub duże, formalne lub nieformalne.

Ćwiczenie 3

Wykonaj schemat. Wpisz swoje imię i podaj grupy społeczne, do których należysz.

Następnie zastanów się, w jakim stopniu wskazane przez ciebie grupy społeczne wpływają na twoje zachowanie. Podkreśl grupę, którą uważasz za najważniejszą spośród nich. Zastanów się, dlaczego właśnie ona wywiera tak duży wpływ na ciebie.

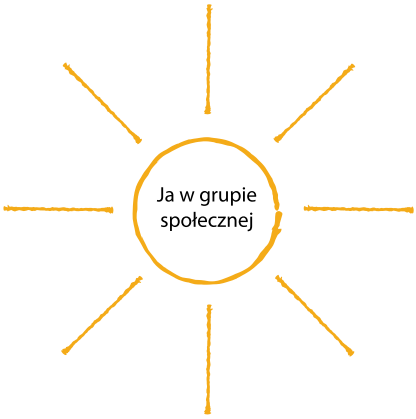

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Podziały grup społecznych

Definicja: GRUPY MAŁE – GRUPY DUŻE

Grupa mała zawiera od kilku do kilkunastu członków, a **grupa duża** – więcej. Trudno jednak uznać taki podział za precyzyjny. Dlatego drugim, równie ważnym, czynnikiem segregującym grupy na małe i duże jest ich wewnętrzna spójność lub jej brak.
Grupa mała jest jednolita, nie ma w niej podgrup, wszystkich jej członków łączą takie same lub podobne więzi społeczne. Najczęściej jest to więź emocjonalna. Przykładami małych grup są rodzina lub klasa szkolna.
Grupa duża nie jest jednolita. Dostrzegalne są w niej wewnętrzne podziały wynikające ze zróżnicowania więzi społecznych łączących poszczególnych członków grupy lub z wewnętrznej jej struktury. **Grupa duża to** na przykład **naród, partia polityczna.**
Definicja: GRUPY PIERWOTNE – GRUPY WTÓRNE

Urodzenie i związane z nim okoliczności wpływają na przynależność do **grupy pierwotnej.** Więź miedzy członkami takiej grupy ma charakter emocjonalny.
Grupą pierwotną jest na przykład **rodzina czy grupa kolegów z podwórka. Jest nią również naród.**
Przynależność do **grupy wtórnej** jest wybierana świadomie lub jest obowiązkowa, np. na mocy prawa lub przymusu państwowego. Więź między członkami grupy wtórnej ma

charakter formalny.
Przykładem grupy wtórnej jest klasa szkolna.
Definicja: GRUPY FORMALNE – GRUPY NIEFORMALNE

Ze względu na typ organizacji wewnętrznej grupy społeczne można podzielić na **grupy formalne i grupy nieformalne.**
W grupach formalnych obowiązuje określona lista członków i wewnętrzne prawo, np. statut szkoły. Przykładem grupy formalnej jest partia polityczna czy klasa szkolna.
Grupy nieformalne nie mają potrzeby spisywania listy członków ani zasad rządzących grupą.
Przykładem grupy nieformalnej jest grupa przyjaciół, kolegów z osiedla.
Definicja: GRUPY ZAMKNIĘTE – GRUPY OTWARTE

Wyznacznikiem podziału na **grupy zamknięte i grupy otwarte** jest poziom dostępności grupy dla nowych członków.
W przypadku **grup zamkniętych** przyjmowanie nowych członków jest prawie albo w ogóle niemożliwe. **Przykładem grup zamkniętych są indyjskie kasty (warny).** Zgodnie z tradycją warn każdy, kto urodzi się w określonej kaście, musi w niej umrzeć i nie może zmienić swojej pozycji społecznej. Innymi przykładami grup zamkniętych są grupy, które nie chcą kontaktu z osobami z zewnątrz. Do nich zaliczamy niektóre wyznania religijne czy elitarne kluby funkcjonujące w kulturze zachodniej.
Grupy otwarte to takie, które łatwo nawiązują kontakty z otoczeniem, komunikując się z innymi grupami, a przynależność do nich jest możliwa po spełnieniu jasno określonych warunków.
Do grup otwartych zaliczamy społeczność szkolną, partię polityczną czy związek zawodowy.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Ćwiczenie 4

Jak fajnie spotkać się po lekcjach!

Sukces! Moja drużyna wygrała turniej!

To ja i moja rodzina!

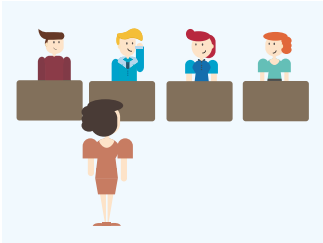

Wiedza o społeczeństwie – moja ulubiona lekcja!

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Rozstrzygnij, czy przedstawione na ilustracji grupy mają charakter

- pierwotny czy wtórny,
- otwarty czy zamknięty,
- formalny czy nieformalny. Odpowiedź uzasadnij.

Ćwiczenie 5

Rozstrzygnij, jaki charakter mają inne grupy, wskazane przez ciebie w poprzednim ćwiczeniu.

Ćwiczenie 6

Przeczytaj tekst i wykonaj polecenia.

Adam z grupą przyjaciół oglądał program rozrywkowy. Był zachwycony. Dawno nie widział tylu popularnych wykonawców. Grano jego ulubioną muzykę. Podziwiał taneczne umiejętności występujących w nim artystów. Starszy kolega Adama – Jacek – skrytykował program. Wiolka, koleżanka z klasy, była nim znudzona. Powiedziała, że nie lubi jednej z występujących w nim tancerek. Adam był zaskoczony opinią kolegów. Nawet jego

ulubiona koleżanka - Zosia – wpisała na forum internetowym nieprzychylną opinię. — Adam – a co ty myślisz o tych nudziarzach – zapytał jeden z kolegów. — Macie rację nuda ... szkoda czasu – odpowiedział Adam.

- Zastanów się, dlaczego Adam zmienił zdanie. Wypisz czynniki, które mogły wywrzeć wpływ na jego zachowanie.
- Zastanów się, czy Adam postąpił właściwie. Odpowiedź uzasadnij.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Definicja: KONFORMIZM

To postawa polegająca na gotowości do zmiany swojego zachowania, opinii, decyzji pod wpływem innych osób.

Ćwiczenie 7

Przypomnijcie sobie bohaterów filmowych i literackich, którzy kojarzą się z postawą konformistyczną. Wskażcie, twoim zdaniem, pozytywne i negatywne skutki takiej postawy. Przedyskutujcie problem w klasie.

Sposoby podejmowania decyzji w grupie

Wiesz już, że ludzie żyją w różnych grupach społecznych, nawiązują relacje z innymi, lecz nierzadko okazuje się, że mają odmienne opinie, oczekiwania, potrzeby niż ich bliscy czy współpracownicy. Jak zatem wspólnie podejmować decyzje?

> **Ćwiczenie 8**
>
> Wykonajcie ćwiczenie, pracując w kilkuosobowych grupach.
>
> - Zastanówcie się, jakie znacie sposoby podejmowania decyzji w grupie.
> - Podajcie przykłady zastosowania wymienionych przez was sposobów podejmowania decyzji z życia waszej szkoły. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy pozostałej części klasy.

Zbiorowość

Zbiorowość ludzi w autobusie

pexels, Zbiorowość ludzi w autobusie, licencja: CC 0

Zastanów się, czy zdarza ci się być wśród wielu ludzi i nie mieć poczucia, że coś cię z nimi łączy.

> **Definicja: ZBIOROWOŚĆ**

To zbiór osób połączonych więzią o charakterze **nietrwałym**. Przykładem takiej nietrwałej więzi może być chociażby przebywanie w jednym miejscu w tym samym czasie. Do zbiorowości można zaliczyć, m.in.: plażowiczów, ludzi stojących na przystanku, tłum na ulicy.

Ćwiczenie 9

Zastanów się, jakie czynniki decydują, że masz poczucie bycia z innymi ludźmi RAZEM.

Grupa przyjaciół

Pixabay, Grupa przyjaciół, licencja: CC 0

Definicja: WSPÓLNOTA

To grupa osób, które łączy wspólny cel i gotowość do jego relizacji oraz silne poczucie wzajemnych więzi. Przykłady wspólnot to: rodzina, grupa przyjaciół, naród.

Rodzina

Zastanów się, jakie wspólne cele łączą członków twojej rodziny.
Przypomnij sobie, które więzi między wami mają charakter formalny, a które nieformalny.

Definicja: RODZINA

> To mała grupa społeczna, połączona pierwotnymi, emocjonalnymi więziami społecznymi. Jej członkowie mają wobec siebie określone prawa i obowiązki.

W dzisiejszym świecie można spotkać kilka rodzajów rodzin. Oto przykłady.

RODZINA WIELOPOKOLENIOWA – to rodzina, w której dziadkowie, rodzice i dzieci żyją pod jednym dachem. Często uważa się, że taka rodzina w większym stopniu niż pozostałe rodzaje rodzin kultywuje tradycję i przenosi zwyczaje na kolejne pokolenia.

RODZINA NUKLEARNA – składa się wyłącznie z rodziców i dzieci, najczęściej jednego lub dwojga.

RODZINA NIEPEŁNA – to rodzina, w której dziecko wychowywane jest tylko przez jedno z rodziców.

Szczególnym typem rodziny, w której więzi nie muszą mieć charakteru pierwotnego, jest rodzina zastępcza.

RODZINA ZASTĘPCZA – to rodzina, w której opiekę, prawnie ustanowioną, nad dzieckiem podejmują osoby niebędące jego biologicznymi rodzicami.

Podsumowanie

Grupa społeczna jest podstawową formą organizacji stosunków międzyludzkich.
W grupach społecznych rodzimy się i żyjemy. Są one zróżnicowane, tak jak potrzeby i cele ludzi, którzy je tworzą. Człowiek funkcjonuje w różnych grupach społecznych, dzięki którym może określić swoją pozycję w społeczeństwie, przyjmować normy społeczne i budować wspólny z innymi świat.

Ćwiczenie 10

Związek Harcerstwa Polskiego to grupa...

- nieformalna i pierwotna.
- zamknięta i mała.
- formalna i wtórna.
- wtórna i zamknięta.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 11

Zbiorowość to zbiór osób połączonych więzią...

- emocjonalną.
- nietrwałą.
- formalną.
- naturalną.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Rodzina

pixabay, Rodzina, licencja: CC 0

Ja wśród moich najbliższych

Ćwiczenie 1

Podzielcie się na cztery grupy – według roli, jaką odgrywacie wśród swoich najbliższych, np. rodziny.

- Grupa 1. – jedynacy
- Grupa 2. – dzieci najstarsze
- Grupa 3. – dzieci „środkowe”
- Grupa 4. – dzieci najmłodsze

Zastanówcie się, jakie są zalety i wady miejsca zajmowanego przez was wśród najbliższych, np. rodziny.

Przygotujcie plakat i przedstawcie wnioski pozostałej części klasy.

zalety	wady

Role społeczne. Kim byłem? Kim jestem? Kim będę?

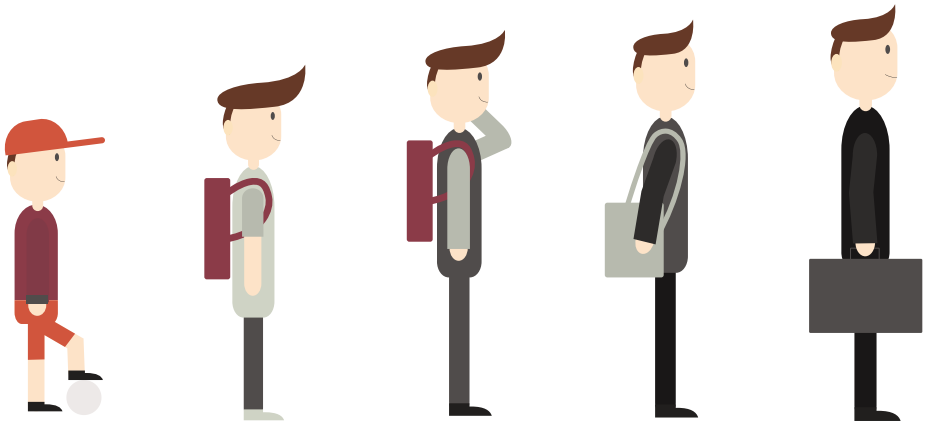

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Co potrafię?

- rozpoznać typy więzi społecznych;
- opisać relacje między jednostką a grupą;
- wyjaśnić wpływ społeczeństwa na osobowość człowieka i jego zachowanie.

Nauczysz się

- poznawać role społeczne, które może odgrywać człowiek;
- rozumieć zagrożenia i możliwości płynące z odgrywania różnych ról społecznych;
- porównywać wpływ odgrywanych ról społecznych na funkcjonowanie grupy;
- wyjaśniać, na czym polega konflikt ról społecznych.

Role społeczne

Odgrywając role społeczne, staramy się spełniać oczekiwania stawiane nam przez grupy, w których funkcjonujemy. Jednak jesteśmy osobami o określonych cechach i doświadczeniach. Tym samym, w odgrywanej przez każdego z nas roli społecznej

spotykają się uniwersalne normy (oczekiwania wobec roli) i nasza niepowtarzalność jako jednostki (czyli konkretne działania i zachowania).

> **Definicja: Rola społeczna**
>
> To oczekiwania, które kierowane są wobec osób zajmujących określoną pozycję społeczną. Role społeczne są ustalonymi i powszechnie akceptowanymi sposobami zachowań w danym społeczeństwie.

> **Ćwiczenie 2**
>
> Podzielcie się na trzyosobowe grupy i odpowiedzcie na pytanie: **Co zyskam, co stracę, będąc osobą dorosłą.** Przygotujcie plakat i przedstawcie wasze wnioski pozostałej części klasy.

Jak tylko będę dorosłym człowiekiem... ?	
Co zyskam?	**Co stracę?**

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Etapy życia

Przyjrzyjmy się rolom społecznym dziecka i dorosłego. Oczekiwania wobec każdej z tych ról odwołują się zarówno do cech, które uważa się za wrodzone, jak i cech oraz umiejętności, które powinno się nabyć.

JESTEM DZIECKIEM

Już w **dzieciństwie** spędzamy czas poza domem i wchodzimy w relacje z grupą rówieśniczą. **Uczymy się bycia kolegą**: wspólnej zabawy, wymyślania sposobów spędzania wolnego czasu, pomocy innym. Dorośli mają swoje oczekiwania wobec dzieci, np. posłuszeństwa, gotowości do uczenia się i zdobywania kolejnych umiejętności. Jako wnuczek lub wnuczka w określony sposób wyrażamy swoje uczucia, przywiązanie do dziadków i babć, np. przygotowując skromne upominki i wręczając je w dniach 21 i 22 stycznia. W przedszkolu i szkole stajemy się uczniami. Zaczynamy podlegać obowiązkowi edukacji – większości z was rola ucznia kojarzy się zapewne z mnóstwem zadań, koniecznością podejmowania kolejnych wyzwań. Jednak jako nastolatkowie macie dostęp do wielu rzeczy, prawo do rozwijania swoich zainteresowań. Nikt nie oczekuje (a polskie

prawo nawet tego zabrania) podejmowania pracy zarobkowej przez osoby poniżej 16. roku życia.

JESTEM DOROSŁYM

Kolejnym etapem życia jest **dorosłość**. Zmieniają się wtedy nasze role w rodzinie i społeczeństwie. Zaczynamy sami decydować o własnej przyszłości i ponosimy odpowiedzialność (np. prawną) za nasze decyzje. Mamy zobowiązania wobec naszych życiowych partnerów oraz swoich dzieci, w pewnym okresie życia również naszych rodziców. W dorosłym życiu odgrywamy też rolę **pracodawcy** lub **pracownika**. Bez względu na to, w jakim zawodzie pracujemy i jaka rola społeczna jest nam przypisana, powinniśmy pamiętać, że od jej właściwego wypełniania zależy nie tylko pomyślność i bezpieczeństwo ekonomiczne naszej rodziny, ale też dobro innych ludzi. Dlatego bardzo często poszczególne zawody tworzą własne kodeksy etyczne.

Z biegiem lat zaczynamy odgrywać kolejne role społeczne, np. w życiu rodzinnym stajemy się **dziadkami** i **babciami**. Możemy też podejmować inne zobowiązania społeczne, np. zaangażować się w działalność polityczną.

Ćwiczenie 3

Wybierz jeden z przedstawionych zawodów. Zastanów się, jakie cechy charakteru mogą istotnie utrudniać ludziom wykonywanie tego zawodu.

Przedyskutuj problem z osobą siedzącą obok. Ustalcie listę obejmującą pięć cech.

Przedstawcie opracowaną listę pozostałej części klasy. Uzasadnijcie dokonany wybór.

pixabay, licencja: CC 0

Znaczenie więzi społecznych w odgrywaniu ról społecznych

Pierwsze więzi łączą nas z członkami rodziny. Mają one charakter przede wszystkim emocjonalny i dotyczą wzajemnego zaspokajania potrzeb w gronie najbliższych. Dzięki więziom w rodzinie uczymy się empatii i odpowiedzialności, które są fundamentem większości ról społecznych. Więzi koleżeńskie sprawiają, że współpraca czy życzliwość okazują się naturalnym elementem odgrywania roli kolegi/koleżanki. Jeśli podzielamy z naszymi nauczycielami pasje czy zainteresowania, to rola ucznia okazuje się fantastyczną przygodą. Można powiedzieć, że więzi stanowią serce ról społecznych, które dzięki naszym związkom z innymi ludźmi stają się naszą formą doświadczania świata, nie zaś narzuconymi odgórnie obowiązkami.

Ćwiczenie 4

Zastanów się, które z wypisanych poniżej zachowań ułatwiają współpracę, a które ją utrudniają.

UŁATWIAJĄ

UTRUDNIAJĄ

- otwartość na propozycje kolegów
- brak zaufania do kolegów
- niestaranne wykonywanie obowiązków
- szukanie i udzielanie informacji
- wykazywanie inicjatywy
- pomaganie słabszym członkom grupy
- skłonność do kłótni
- pytanie o opinię innych członków grupy
- spóźnianie się na spotkania
- przekazywanie plotek
- przekonanie o własnej nieomylności
- uważne słuchanie innych

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

Definicja: Konflikt ról społecznych

Problemy wynikające z konieczności odgrywania kilku, wzajemnie się wykluczających lub trudnych do pogodzenia, ról, które zostały nam przypisane lub które sami wybraliśmy.

Ćwiczenie 5

Wyjaśnij, na czym polega konflikt ról społecznych przedstawiony na ilustracji.

Ćwiczenie 6

Zastanów się, jakie mogą być skutki przedstawionego konfliktu ról społecznych. Odnieś się do wszystkich osób przedstawionych na ilustracji.

Ćwiczenie 7

Podaj przykłady innych sytuacji, w którym występuje konflikt ról społecznych.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Specyficznym rodzajem ról są odgrywane przez nas role grupowe.

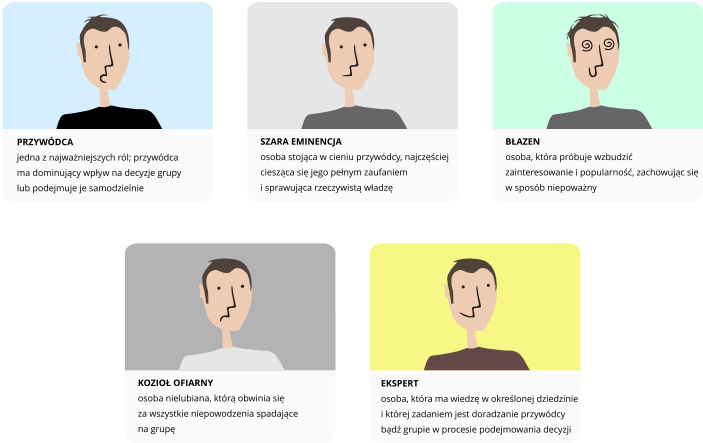

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 8

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Nazwijcie i krótko scharakteryzujcie, inne niż wymienione, rodzaje ról grupowych.

Podsumowanie

Przez całe życie odgrywamy różne role społeczne. Wynikają one np. z naszego wieku, płci, sytuacji życiowej czy dokonywanych wyborów i predyspozycji. Przygotowanie do odgrywania większości ról społecznych zaczyna się już w dzieciństwie. Abyście mogli z sukcesem odgrywać różne role społeczne, powinniście być do nich przygotowani i przekonani o ich wartości i znaczeniu. Nie zawsze jest to możliwe. Pamiętajcie, że niejednokrotnie będziecie musieli sprostać kilku zadaniom jednocześnie. Będziecie godzili wymagania wynikające z odgrywania kilku ról społecznych, dokonywali wyborów, rozwiązywali konflikty. To bardzo trudne zadanie, ale potrafi sprawić, że życie to pasjonująca przygoda.

Literatura uzupełniająca

Goffman E., *Człowiek w teatrze życia codziennego*, Aletheia, Warszawa 2008. Goodman N., *Wstęp do socjologii*, Zysk i S-ka, Poznań 2001.
Sztompka P., *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków 2012.

Ćwiczenie 9

Jest to rola społeczna, w której oczekuje się działania opartego na miłości i zaufaniu. Właściwe lub niewłaściwe wypełnianie jej bardzo mocno wpływa na życie i rozwój drugiego człowieka. Pełniąc tę rolę, powinniśmy być autorytetem, wzorem i mądrym opiekunem jednocześnie. Zazwyczaj rola raz przyjęta trwa do końca naszego życia. Rola społeczna opisana w tekście to...

- nauczyciel.
- rodzic.
- pracodawca.
- przyjaciel.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

1. Tomek i jego brat bliźniak mają zupełnie inne zainteresowania. Jeden uwielbia czytać książki, a drugi interesuje się sportem. Często nie daje się tego pogodzić, kiedy rodzice planują wspólny urlop.
2. Anna martwi się, że nie zdąży posprzątać domu przed przyjazdem gości. Musi do jutra sprawdzić zaległe klasówki swoich uczniów.
3. Adam kolejny raz pokłócił się z kolegą z klasy. Siedzą razem w jednej ławce, a nie mogą osiągnąć porozumienia. To dla nich coraz większy problem.
4. Nauka matematyki i biologii jednocześnie jest bardzo trudna – narzeka Hania. W tym tygodniu musi się przygotować do dwóch trudnych klasówek.

Ćwiczenie 10

Konflikt ról społecznych przedstawiono w powyższym opisie oznaczonym numerem

- 4
- 1
- 2
- 3

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Jak rozmawiać, aby się porozumieć?

Ćwiczenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Obejrzyjcie zamieszczoną poniżej ilustrację. Wypiszcie czynniki, które w przedstawionej sytuacji zakłócają prawidłową komunikację.
- Zastanówcie się, jakie inne czynniki mogą zaburzyć prawidłową komunikację.

Fotolia, Fotolia, tylko do użytku edukacyjnego na epodreczniki.pl

Trudna sztuka dialogu, czyli jak rozwiązywać konflikty

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Co potrafię?

- wyjaśnić pojęcie grupy społecznej i podać przykłady ról odgrywanych w grupie;
- przedstawić różne rodzaje więzi społecznych i ocenić ich znaczenie dla rozwoju człowieka;
- rozpoznać różne sposoby podejmowania decyzji w grupie.

Nauczysz się

- poznawać zasady prawidłowej komunikacji;
- wyjaśniać konieczność przeciwstawiania się nieaprobowanym przez siebie zachowaniom grupy;
- porównywać sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie i ocenić ich skuteczność.

Sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych

Konflikty społeczne są nieodłączną częścią życia społecznego, moga być destrukcyjne ale mogą także pełnić funkcję wzmacniającą wartości i normy społeczne, jeżeli ludzie będą potrafili szukać rozwiązania sporów.

Definicja: Konflikt społeczny

To sytuacja, w której między co najmniej dwoma podmiotami (jednostkami lub grupami społecznymi) dochodzi do zderzenia sprzecznych interesów, postaw, wartości.

Definicja: Dialog

To różnorodne działania komunikacyjne, np. prowadzenie rozmów, które mają doprowadzić do porozumienia między różniącymi się w swoich stanowiskach stronami.

Do najbardziej rozpowszechnionych i skutecznych sposobów rozwiązywania konfliktów społecznych należą: **negocjacje, mediacje i arbitraż**.

Negocjacje

Definicja: Negocjacje

Negocjacjami nazywamy rozmowy, w których strony konfliktu, dostrzegając konieczność współpracy, podejmują próbę przezwyciężenia dzielących je różnic i znalezienia wzajemnie satysfakcjonującego rozwiązania. Proces negocjacyjny w głównej mierze opiera się na prezentacji i wspólnej ocenie przedstawianych przez strony argumentów.

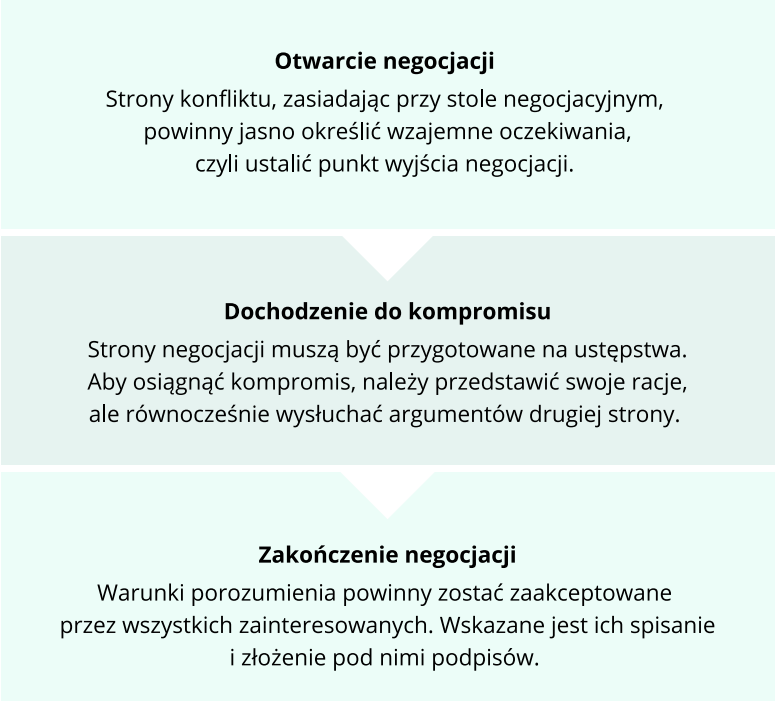

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Mediacje

Definicja: Mediacja

Metoda rozwiązywania konfliktów, w której osoba trzecia, zwana mediatorem, pomaga w dojściu do porozumienia akceptowanego przez strony konfliktu.

Definicja: Mediator

Mediatorem powinna być osoba ciesząca się zaufaniem zwaśnionych stron. Może nim być zarówno ktoś zupełnie stronom obcy, jak i osoba im bliska (np. brat, siostra, koleżanka). Celem mediacji jest stworzenie stronom warunków umożliwiających wzajemne zrozumienie, osiągnięcie dobrowolnego porozumienia, nie zaś narzucenie im rozwiązania przez mediatora.

Zasady pracy mediatora
Nie powinien określać swojego stanowiska wobec stron i przedmiotu konfliktu.
Nie powinien wysuwać propozycji rozwiązania konfliktu.
Nie powinien wywierać nacisku na strony konfliktu.
Nie powinien opowiadać o sprawie, w której jest pośrednikiem.
Powinien zapewnić stronom poczucie bezpieczeństwa.
Powinien dbać o zapewnienie stronom równych szans w mediacjach.
Powinien zapewnić rzeczowy, spokojny przebieg rozmów.
Powinien czuwać nad zgodnością z prawem osiągniętego porozumienia.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 2

Poniżej znajdują się wypowiedzi osób pełniących funkcję mediatorów. Uzupełnij je, łącząc w pary tak, aby zasady mediacji wskazane przy wypowiedziach zostały złamane.

Zasada neutralności.	Elu, już kilka razy...
Zasada poufności.	Nie wiem, jak wy, ale ja...
Zasada bezstronności.	Cześć, słuchaj, nie uwierzysz, ...

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Arbitraż

Definicja: Arbitraż

Metoda rozwiązywania konfliktów, która podobnie jak mediacja wymaga obecności osoby trzeciej – arbitra, uważanego za eksperta lub autorytet w danej dziedzinie. Inaczej jednak niż w mediacji rozwiązanie narzucone przez arbitra strony konfliktu uznają za ostateczne.

Ćwiczenie 3

Zastanów się, jakie znane ci spory powinny być rozstrzygane przez

- negocjacje,
- mediacje,
- arbitraż.
  Odpowiedź uzasadnij.

Zachowania interpersonalne

Wśród wielu zachowań miedzyludzkich dominują trzy kategorie:

Definicja: Przemoc

Zamierzone działanie wobec drugiej osoby, w którym wykorzystując przewagę sił, narusza się jej prawa, prowadzi do cierpienia i szkody.

Definicja: Uległość

Postawa, w której zachowujemy się biernie, podporządkowujemy się woli innych osób, presji grupy.

Definicja: Asertywność

Postawa, w której stanowczo i spokojnie wyrażamy swoje uczucia, poglądy i postawy wobec innych osób, w sposób respektujący uczucia, postawy, poglądy tych osób. Jest to prawo do wyrażania siebie w kontaktach społecznych bez agresji i ranienia kogokolwiek.

Ćwiczenie 4

1. Zastanów się: stoisz już długo w kolejce po bilet, nagle ktoś zajmuje miejsce przed tobą. Jak w tej sytuacji zareagujesz?
2. Która z kategorii typowych zachowań opisanych powyżej (przemoc, uległość, asertywność) jest najbardziej dla ciebie charakterystyczna?

Ważne!

Asertywność nie jest wrodzona, można się jej nauczyć.

Ćwiczenie 5

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Wypiszcie zachowania rówieśników, które, waszym zdaniem, są formą przemocy.
- Wypiszcie czynniki, które w waszej szkole pomagają zapobiegać różnym formom przemocy.
- Zaproponujcie dwa inne (niż wymienione w tabelce) działania, które mogą pomóc w zapobieganiu przemocy w waszej szkole.
- Przedstawcie zaproponowane przez was działania w krótkiej prezentacji, którą rozpropagujecie wśród społeczności szkolnej.

Przykładowe tabele

FORMY PRZEMOCY
umieszczanie w internecie obraźliwych informacji o kolegach z klasy

ZAPOBIEGANIE PRZEMOCY
mała liczba uczniów w klasie>

Podsumowanie

Konflikty są częścią naszego życia, są wpisane w naszą codzienność. Wybuchają z różnych powodów zarówno w rodzinie, grupie rówieśniczej, jak i szkole. Utrudniają życie, nierozwiązane niszczą więzi, uniemożliwiają skuteczne działanie. Należy zatem nauczyć się skutecznych metod ich rozwiązywania. Chociaż każda sytuacja konfliktowa jest inna, to za każdym razem warto odwoływać się do rzeczowej argumentacji, uważnie słuchać racji drugiej strony. Jeżeli emocje są zbyt duże, a konflikt wydaje się nierozwiązywalny, pomocą mogą służyć bezstronni mediatorzy i arbitrzy. Pamiętajcie, że w wielu sytuacjach skutecznej pomocy mogą wam udzielić: rodzice, nauczyciele, pedagodzy szkolni. Im warto zaufać!

Ćwiczenie 6

Przeczytaj fragment ustawy i podane pod nią twierdzenie.

> **USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [fragmenty]**
>
> Art. 55. 1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem".
>
> 1. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki. (...)
> 2. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów (...).
>
> USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [fragmenty].

Odwołując się do treści cytowanej ustawy, wyjaśnij znaczenie podanego poniżej twierdzenia.

KAŻDY Z UCZNIÓW MOŻE MIEĆ WPŁYW NA ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTÓW W SWOJEJ SZKOLE.

Ćwiczenie 7

Kompromis to:

- ◯ rozwiązanie narzucone przez arbitra w sporze.
- ◯ różnica postaw, której nie daje się usunąć.
- ◯ rokowanie prowadzone przez strony konfliktu.
- ◯ porozumienie osiągnięte w wyniku wzajemnych ustępstw.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Połącz ilustracje z nazwami sposobów rozwiązywania konfliktów, które przedstawiają.

negocjacje

arbitraż

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zastanówcie się, dlaczego mamy trudności w zaakceptowaniu osób, które się od nas różnią.

Zapiszcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.

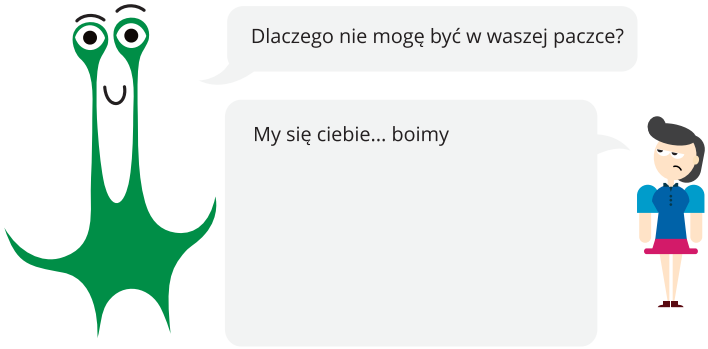

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Inny nie znaczy gorszy, inny nie znaczy wróg

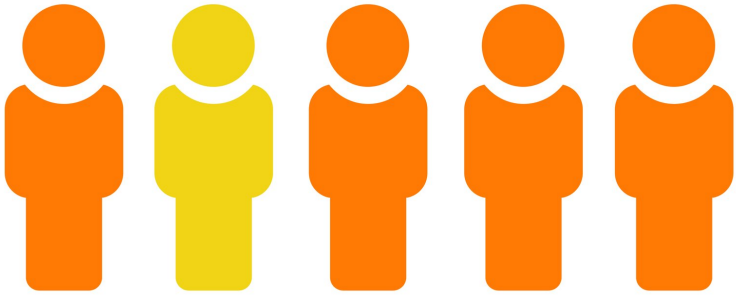

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Co potrafię?

- stosować zasady konstruktywnej komunikacji;
- wskazać różne sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie;
- dostrzegać konieczność przeciwstawiania się niewłaściwym zachowaniem grupy.

Nauczysz się

- wyjaśniać, jak tworzą się podziały w grupie i społeczeństwie;
- wskazywać cechy postawy tolerancyjnej;
- poznawać społeczne skutki odrzucenia i wykluczenia osób i grup społecznych;
- uzasadniać konieczność działań mających na celu akceptację inności i wzajemnej współpracy.

Warunki współżycia społecznego w społeczeństwach wielokulturowych

Współczesny świat charakteryzuje **bardzo duża dynamika zmian**. Możecie zauważyć, jak szybko zmienia się technologia i powstają kolejne narzędzia przekształcające nasze życie. **Komunikujemy się zdalnie** znacznie częściej niż ludzie żyjący jeszcze 20 lat temu. **Przemieszczamy się** i odwiedzamy odległe miejsca na Ziemi, podczas gdy jeszcze nasi dziadkowie jako dzieci i ludzie młodzi rzadko przekraczali granice państwa. Odwiedzamy różne kraje, poznajemy inne kultury i nic nie stoi na przeszkodzie, by współczesny człowiek przyjaźnił się z kimś, kto mówi innym językiem, ma inny kolor skóry czy wyznaje odmienną religię. Jeżeli do jakiegoś zakamarka świata nie możemy dotrzeć osobiście, przenosi nas tam telewizja i internet. Pamiętacie, że człowiek żyje we wspólnotach. Organizacja współczesnego świata sprawia, że ilość i różnorodność wspólnot, w których żyjemy, jest bardzo duża. W tak złożonym świecie poszanowanie przez ludzi wzajemnych potrzeb i praw wymaga sporo wysiłku.

Ćwiczenie 2

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.
Zastanówcie się,

- jak często słyszycie, że ludzie odmawiają innym tych samych praw co sobie i walczą z powodu dzielących ich różnic.
- co powoduje, że grupa ludzi postrzega drugą grupę jako INNYCH lub OBCYCH.

Zapiszczcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.

Porównajcie wyniki waszej pracy z czynnikami przedstawionymi na schemacie.

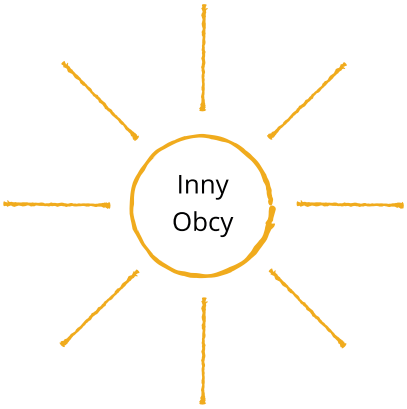

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Społeczeństwo wielokulturowe

Ważną linię podziału między członkami współczesnych społeczeństw wyznaczają różnice kulturowe czy religijne. Jeśli w obrębie państwa żyją ludzie o zróżnicowanych korzeniach etnicznych, wyznający odmienne religie czy kierujący się w życiu wyraźnie odmiennymi wartościami, to mamy do czynienia ze społeczeństwem wielokulturowym.

Ryszard Kapuściński

Ten Inny

Przecież nie tylko on jest dla mnie Inny, również ja jestem dla niego Inny.

Ryszard Kapuściński, Ten Inny, Kraków 2006.

Ćwiczenie 3

- Przypomnij sobie zasady i postawy, których przestrzeganie ma istotny wpływ na prawidłowe funkcjonowanie małych grup społecznych.
- Zastanów się, które z tych zasad i postaw są konieczne do funkcjonowania społeczeństwa wielokulturowego. Czy zmienia się ich sens i zakres?
- Wskaż zasady i postawy, które są bardzo cenne w społeczeństwach wielokulturowych, a nie są konieczne do harmonijnego funkcjonowania małej grupy społecznej.

Porównajcie wyniki waszej pracy z czynnikami przedstawionymi na schemacie.

Przyczyny podziałów wewnątrzgrupowych

Szacunek dla innych kultur, innych religii, innego systemu wartości	Akceptacja i współpraca
Poznanie i zrozumienie	Czerpanie pozytywnych wzorców i wartości z innych kultur
Odpowiedzialność za funkcjonowanie społeczeństw wielokulturowych	Tworzenie przyjaznych grup społecznych, które potrafią wspólnie budować

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 4

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zastanówcie się, jakie są pozytywne skutki podejmowania działań, które służą zrozumieniu i akceptacji innych ludzi.

Zapiszczcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.

Co zyskasz gdy mnie zaakceptujesz

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 5

Czy dostrzegacie jakieś możliwe negatywne skutki działań służących akceptacji innych ludzi? Przedyskutujcie problem z pozostałą częścią klasy.

Tolerancja

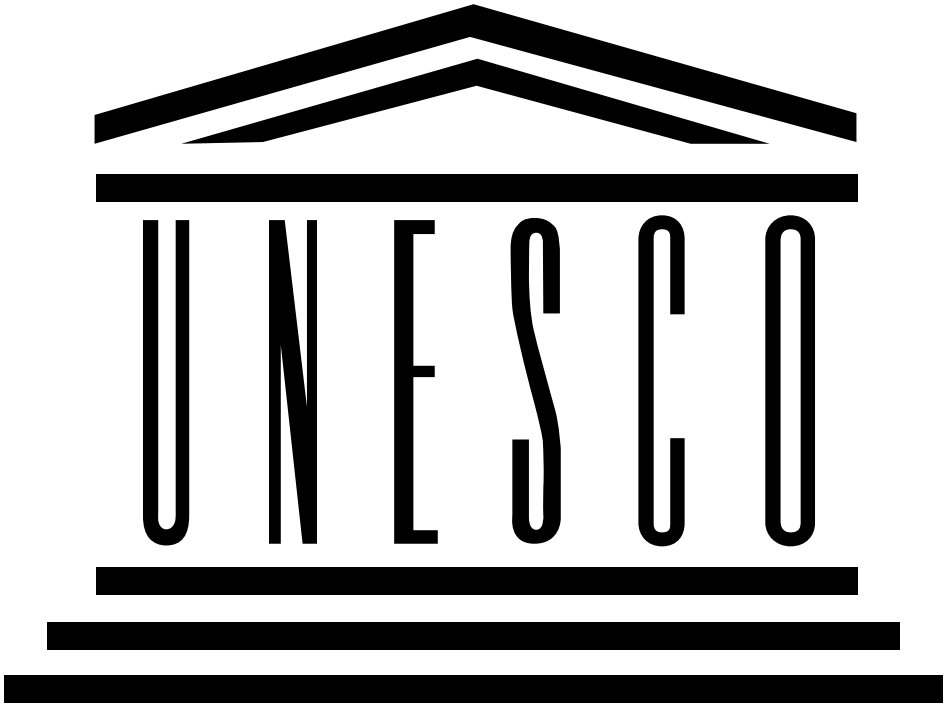

Logo UNESCO

Logo UNESCO,

ORGANIZACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH DO SPRAW OŚWIATY, NAUKI I KULTURY
Konferencja Generalna UNESCO w 1995 r. przyjęła Deklarację zasad tolerancji.

> **Art. 1 Deklaracji zasad tolerancji**
>
> Tolerancja to szacunek, akceptacja i uznanie bogactwa różnorodności kultur na świecie, naszych form wyrazu i sposobów na bycie człowiekiem. Sprzyja jej wiedza, otwartość, komunikowanie się oraz wolność słowa, sumienia i wiary. Tolerancja jest harmonią w różnorodności. To nie tylko moralny obowiązek, ale także prawny i polityczny warunek. Tolerancja - wartość, która czyni możliwym pokój - przyczynia się do zastąpienia kultury wojny kulturą pokoju.
>
> Art. 1 Deklaracji zasad tolerancji.

Tolerancja polega na:

- respektowaniu cudzych praw i cudzej własności;
- uznaniu i akceptacji różnic indywidualnych;
- umiejętności słuchania, komunikowania się i rozumienia innych;
- docenianiu rozmaitości kultur;
- otwarciu na cudze myśli i filozofię;
- ciekawości i nieodrzucaniu nieznanego;
- uznaniu, że nikt nie ma monopolu na prawdę.

Skutki odrzucenia przez grupę

Czy zastanawiałeś się kiedykolwiek, co się dzieje z osobami, które są odrzucane przez grupę?

Skutki odrzucenia przez rówieśników

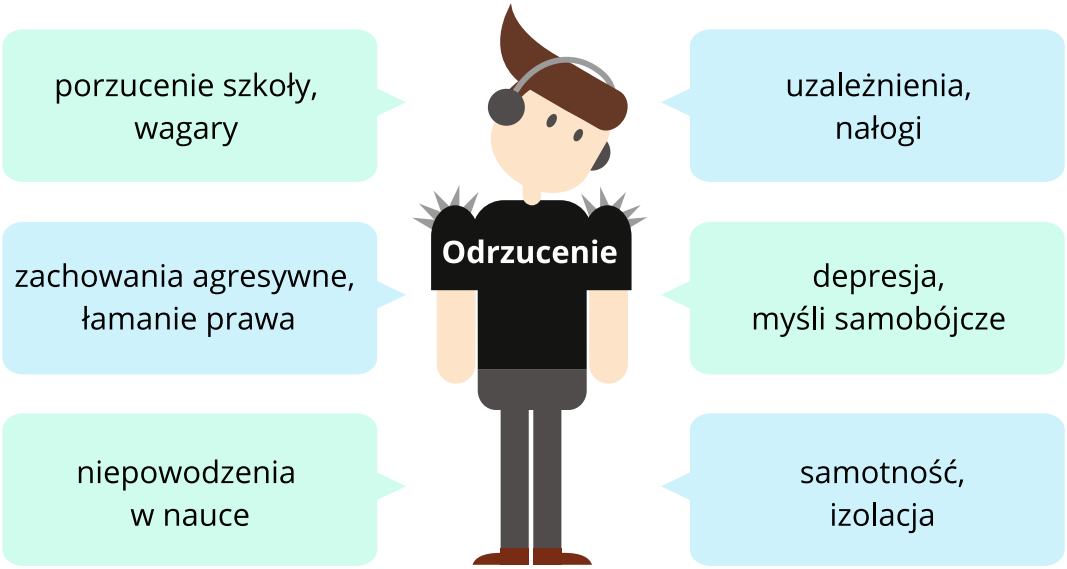

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 6

Zastanów się, czy korzyści, jakie grupa czerpie z odrzucenia pewnych osób, mogą usprawiedliwić podane wyżej skutki?

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Definicja: Subkultura

Subkulturą nazywamy grupę społeczną, która przyjmuje wzory, zasady, normy zwyczajowe odmienne od akceptowanych przez ogół społeczeństwa. Najczęściej pojęcie to związane jest z zachowaniem młodzieży, która szukając dla siebie miejsca w społeczeństwie, próbuje tworzyć nowe wartości i obowiązujące w subkulturach normy grupowe.

Cosplay'erki, dziewczyny przebrane za postaci z gier

Jakub Ehnmarka, Cosplay'erki, dziewczyny przebrane za postaci z gier, licencja: CC BY 2.0

Metalowcy

liftarn, Metalowcy, licencja: CC BY-SA 3.0

Sposoby przeciwdziałania wykluczeniu

> **Definicja: Wykluczenie społeczne**

To sytuacja, w której człowiek lub grupa ludzi nie może uczestniczyć w działaniach uznawanych za normalne i powszechnie dostępne. Ograniczenie to nie wynika z jego woli, ale jest skutkiem czynników od niego niezależnych, np. płci, koloru skóry, sytuacji ekonomicznej, wykształcenia, miejsca zamieszkania.

Ćwiczenie 7

Zastanówmy się, które z podanych niżej sytuacji można uznać za przykłady wykluczenia społecznego.

- Dziecko bezrobotnych rodziców nie może kupić nowego oprogramowania do używanego od kilku lat laptopa.
- Gimnazjalista z małej miejscowości kontynuuje naukę w miejscowej szkole, ponieważ nie stać go na dojazd do renomowanego liceum w dużym mieście.
- Statut szkoły zabrania gimnazjalistom farbowania włosów, grożąc zawieszeniem w prawach ucznia.

Zastanów się, kiedy normy i zasady obowiązujące w życiu danego społeczeństwa zamieniają się w bariery, będące przyczyną wykluczenia. Odwołaj się do przykładów z literatury, filmu, życia codziennego.

Współczesne społeczeństwa demokratyczne starają się przeciwdziałać wykluczeniu. Bardzo ważną rolę odgrywają w tych działaniach różnego rodzaju instytucje rządowe i pozarządowe. Podejmowane przez nie przedsięwzięcia mogą dotyczyć osób o ograniczonej sprawności ruchowej lub intelektualnej, a także ze środowisk patologicznych. Dają im one szansę na rozwój osobistych zainteresowań oraz lepsze funkcjonowanie w społeczeństwie. Przez organizowanie zajęć integrujących osoby o ograniczonej sprawności z osobami w pełni sprawnymi, pomagają przełamać bariery kulturowe, pozytywnie wpływają na współpracę obu grup, ułatwiają wzajemne otwarcie na potrzeby drugiej strony. Mogą również przyczynić się do integracji w społeczeństwie grup etnicznych, mniejszości narodowych i uchodźców.

Definicja: Patologie społeczne

Zachowania jednostek i grup, pozostające w sprzeczności z wartościami i zasadami akceptowanymi przez dane społeczeństwo; zaliczamy do nich: przestępczość, pijaństwo, alkoholizm, narkomanię, przemoc w rodzinie.

Definicja: Integracja społeczna

Proces zmierzający do dostosowywania i współpracy mocno zróżnicowanych grup.

Ćwiczenie 8

Ustal, które instytucje znajdujące się w twojej miejscowości (lub na terenie twojej gminy) prowadzą działania służące walce z wykluczeniem społecznym.

Podsumowanie

Człowiek jest istotą społeczną. Grupa daje nam poczucie przynależności, bezpieczeństwa i określa nasz system wartości. Każdy z nas funkcjonuje w określonych grupach. Naszym zadaniem jest więc przezwyciężanie podziałów przez poznanie i zrozumienie potrzeb innych. Powinniśmy zaangażować się w poznawanie kultur i warunków życiowych naszych szkolnych kolegów, szukać możliwości porozumienia, także w z tymi, których zachowań nie akceptujemy. Pamiętajmy, że odrzucenie może prowadzić jednostkę do zachowań niszczących – innych lub siebie samego. Dzięki naszemu zainteresowaniu życiem kolegów mamy szansę uchronić ich przed nieprzemyślanymi i szkodliwymi decyzjami.

Grupy społeczne **najczęściej wymieniane** jako doświadczające większych niż pozostałe trudności, mające mniejsze możliwości realizowane swoich potrzeb życiowych.

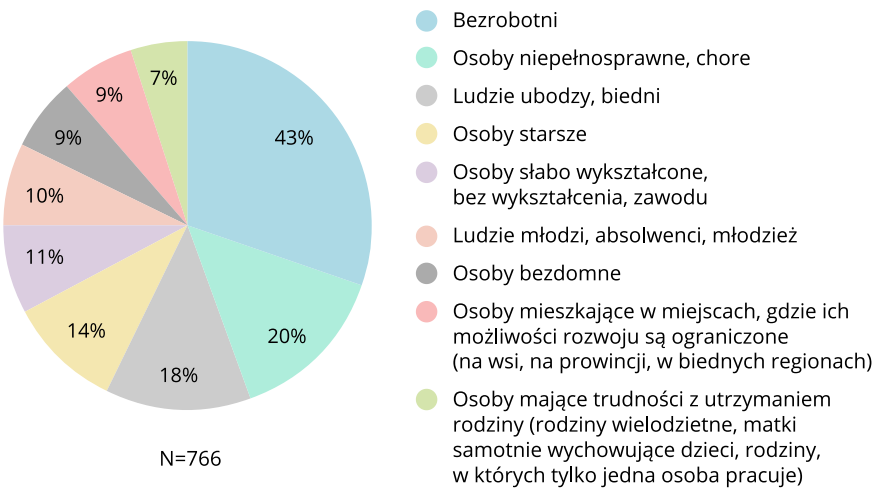

Komunikat z badań CBOS, BS/139/2013

Contentplus.pl sp. z o.o., Komunikat z badań CBOS, BS/139/2013, 2013, licencja: CC BY 3.0[online], dostępny w internecie: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_139_13.PDF [dostęp 5.11.2015 r.]

Ćwiczenie 9

Rozstrzygnij, czy informacje dotyczące zamieszczonego wykresu są prawdziwe, czy fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Według ankietowanych problemy ekonomiczne są najczęstszą przyczyną trudności w realizacji potrzeb życiowych.	☐	☐
Co dwudziesty ankietowany uważa, że osoby niepełnosprawne i chore mają mniejsze możliwości realizowania swoich potrzeb życiowych.	☐	☐
Wiek jest jednym z czynników wskazywanych jako przyczyna doświadczania większych niż inni trudności życiowych.	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ania jest chora. Od dziecka jeździ na wózku inwalidzkim. Jej pasją jest sztuka filmowa. Zna tytuły najwybitniejszych filmów, nazwiska reżyserów i aktorów, tylko nie zawsze może zobaczyć najnowsze produkcje. Schody, schody i jeszcze raz schody. To jej Tatry, Alpy, a czasami Himalaje. To z ich powodu zrezygnowała z udziału w kółku filmowym, a dzisiaj po raz kolejny opuści premierowy pokaz w kinie.

Ćwiczenie 10

Po przeczytaniu powyższego tekstu, zaznacz zdanie prawdziwe. Przedstawiona sytuacja ilustruje zjawisko zwane…

- ◯ konfliktem społecznym
- ◯ wykluczeniem społecznym
- ◯ integracją społeczną
- ◯ patologią społeczną

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

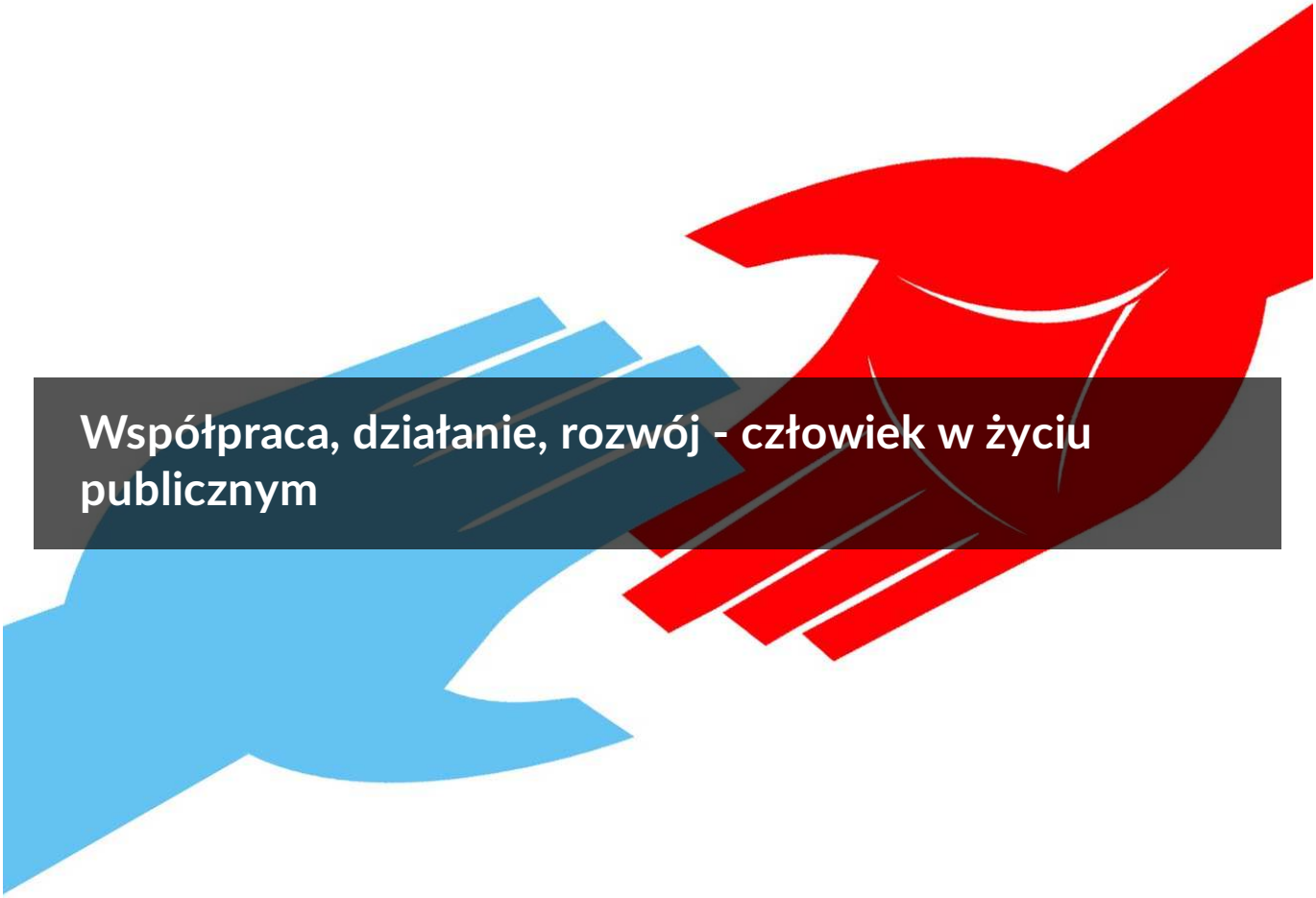

pixabay, licencja: CC 0

Katarzyna Braun

Pomaganie nakręca mnie. Informator dla wolontariuszy

Są ludzie, którzy dobrowolnie i bez wynagrodzenia niosą pomoc, angażują się w pracę na rzecz osób i instytucji działających w różnych obszarach życia społecznego. Można ich spotkać, m.in. w: domach dziecka, hospicjach, domach pomocy społecznej, muzeach i schroniskach dla zwierząt. Pracują w instytucjach publicznych, organizacjach pozarządowych, placówkach kultury, sportu i wielu innych. To wolontariusze.

Pomaganie nakręca mnie. Informator dla wolontariuszy

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu powyższego tekstu wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zastanówcie się, jakie motywy kierują ludźmi, którzy decydują się zostać wolontariuszami.

Zapiszczcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.

Ćwiczenie 2

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zastanów się, dlaczego praca w wolontariacie może mieć pozytywny wpływ na wasze relacje społeczne. Wykorzystajcie zebrane wnioski do przygotowania krótkiego wystąpienia zachęcającego młodzież do pracy w wolontariacie.

Uwaga: Wystąpienie nie powinno zawierać więcej niż dziesięć zdań.

Działanie, współpraca, rozwój, czyli człowiek w życiu publicznym

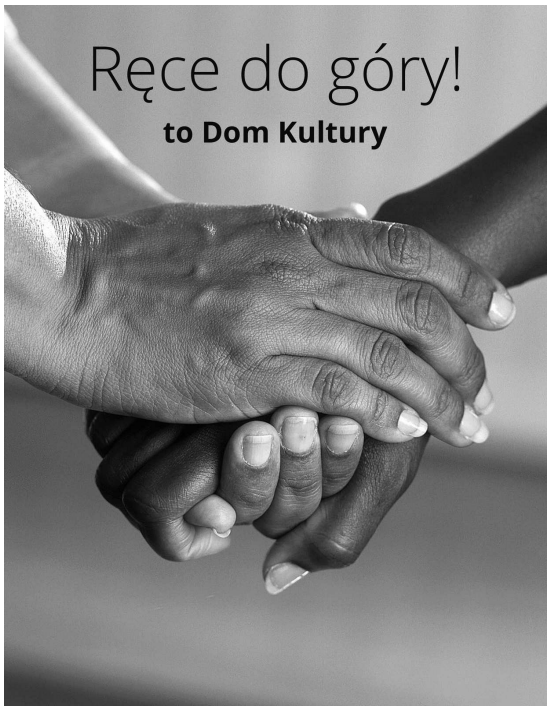

Plakat reklamujący dom kultury

pixabay, Plakat reklamujący dom kultury, licencja: CC 0

Co potrafię?

- wskazać sposoby rozwiązywania konfliktów wewnątrz grupy;
- uzasadnić znaczenie grupy społecznej dla rozwoju jednostki;
- wyjaśnić, czym jest wykluczenie społeczne.

Nauczysz się

- wskazywać korzyści wynikające z pracy w wolontariacie.
- porównywć funkcje instytucji życia społecznego, w tym organizacji pozarządowych;
- oceniać wpływ instytucji edukacyjnych, religijnych i kulturalnych na rozwój jednostki.

Instytucje edukacyjne

Przez całe życie spotykamy ludzi reprezentujących instytucje, które kształtują nasz sposób postrzegania świata, nasze wartości oraz pomagają nam w zaspokajaniu naszych potrzeb.

Instytucje edukacyjne, np. przedszkola i szkoły, pomagają nam zdobyć wiedzę i umiejętności potrzebne na rynku pracy. Wspierają rodzinę, zmniejszają różnice kulturowe między ludźmi, ułatwiają równy start w dorosłe życie. Instytucje edukacyjne pomagają młodym ludziom zdobyć umiejętności potrzebne w zmieniającym się świecie.

Ćwiczenie 3

Przeczytaj zamieszczony opis sytuacji.

Rada Samorządu Uczniowskiego zaprosiła wszystkich uczniów i nauczycieli do udziału w debacie szkolnej poświęconej zasadom Wewnątrzszkolnego Systemu Oceniania. Zaproponowano wprowadzenie kilku istotnych zmian. Jedna z nich dotyczy wprowadzenia dnia wolnego od sprawdzania wiedzy.

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zastanówcie się, czy zaproponowane rozwiązanie będzie korzystne dla społeczności szkolnej. Wskażcie jego wady i zalety.

Przedstawcie wnioski pozostałej części klasy.

Ćwiczenie 4

Zastanów się, jakie umiejętności kształtowałeś/kształtowałaś, wykonując powyższe ćwiczenie. Wybierz właściwe spośród podanych:

- podejmowanie decyzji
- uważne słuchanie innych,
- postrzeganie problemu z wielu perspektyw,
- kreatywne wyszukiwanie nowych pomysłów,
- bezinteresowne działanie w stosunku do innych osób.

Odpowiedź uzasadnij.

Cele instytucji edukacyjnych

- Przekazywanie wiedzy
- Kształtowanie umiejętności
- Tworzenie relacji społecznych
- Rozbudzanie zainteresowań

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Insytucje kultury

Instytucje kultury pozwalają nam zaspokajać potrzeby wyższego rzędu, czyli duchowe. Bogata infrastruktura kulturalna jest charakterystyczna dla społeczeństw wysoko rozwiniętych. Instytucje kultury kształtują prospołeczne postawy jednostek. Wpływają na zwiększenie poziomu tolerancji wobec inności. Podejmując trudne społecznie tematy, ułatwiają uczestnikom znalezienie odpowiedzi na ważne, życiowe pytania.

Instytucje kultury

- Teatry, opery, operetki, filharmonie
- Kina, kluby, sale koncertowe
- Muzea, biblioteki, domy kultury
- Cyrki, stadiony

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Znaczenie kultury dla rozwoju jednostki

Poznanie kodów kulturowych pomagających w kontakcie pomiędzy pokoleniami

Zrozumienie pochodzenia norm i zachowań społecznych

Relaks, spotkania towarzyskie, rozwój intelektualny

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

> **Definicja: Kod kulturowy**
>
> To znaczenie, jakie w danej kulturze przypisywane jest rzeczom i zjawiskom, nawiązujące do literatury, sztuki, teatru czy filmu.

Insytucje religijne

Religia towarzyszy człowiekowi od momentu, kiedy zaczął dostrzegać złożoność otaczającego go świata. W każdym systemie religijnym możemy odnaleźć podstawowe normy regulujące zasady życia społecznego. Przynależność do wspólnoty wyznaniowej jest ważną decyzją określającą **system wartości** jednostki. Dla wielu z nas aktywność we wspólnotach religijnych stanowi ważny element rozwoju i wychowania.

prawosławni subdiakoni

Testus, prawosławni subdiakoni, licencja: CC BY-SA 3.0

Muzułmanie modlący się w meczecie

Antonio Melina/Agência Brasil, Muzułmanie modlący się w meczecie, licencja: CC BY 3.0

Chrzest w większości Kościołów ewangelikalnych następuje przez całkowite zanurzenie w wodzie katechumena w wieku dorosłym

Aviv ben Jehuda, Chrzest w większości Kościołów ewangelikalnych następuje przez całkowite zanurzenie w wodzie katechumena w wieku dorosłym , licencja: CC BY-SA 4.0

Działalność charytatywna – niesienie bezinteresownej pomocy ludziom, którzy jej potrzebują.

Organizacje pozarządowe

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 12. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich, innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., XXXX ?.

Definicja: Organizacja pozarządowa

Organizację pozarządową tworzy grupa ludzi działająca z własnej inicjatywy na rzecz wybranego przez siebie dobra wspólnego. Jej członkowie rezygnują z czerpania zysku z prowadzonej działalności.

Organizacje pozarządowe, w odróżnieniu od organów publicznych, **powstają z inicjatywy prywatnych osób**. Podobnie jak władze publiczne, **działają w interesie publicznym**, a nie prywatnym. Wśród nich znajdują się zarówno małe, działające w środowisku lokalnym, jak i liczące kilka tysięcy członków organizacje, prowadzące działania o zasięgu międzynarodowym. Organizacje pozarządowe mają różnorodną formę prawną i zakres działania. Typowe i najliczniejsze formy prawne, w jakich działają organizacje pozarządowe w Polsce, to stowarzyszenia i fundacje. Ze względu na zakres działania wyróżniamy, np.:

- **organizacje ekologiczne** działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego;
- **organizacje humanitarne** udzielające pomocy ofiarom klęsk i katastrof spowodowanych warunkami naturalnymi lub działalnością człowieka, np. konfliktami zbrojnymi.

Organizacje pozarządowe

Ćwiczenie 5

Zbierz informacje dotyczące jednej z organizacji pozarządowych działających w Polsce.

Działaj w porozumieniu z kolegami i koleżankami z klasy – każdy z was powinien zaprezentować inną organizację. Pamiętaj! W Polsce działa ponad 100 tys. zarejestrowanych organizacji pozarządowych.

Przykład

Nazwa	Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy
Forma prawna	Fundacja
Cele działania	Działalność w zakresie ochrony zdrowia, polegająca na ratowaniu życia chorych osób, w szczególności dzieci, działanie na rzecz poprawy stanu ich zdrowia, jak również na działaniu na rzecz promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej
Metody / formy działania	– zbiórki finałowe – zakup sprzętu na oddziały medyczne szpitali w Polsce – prowadzenie ogólnopolskich programów medycznych i edukacyjnych
Jak mogę pomóc?	– przekazać darowiznę na rzecz fundacji – zostać wolontariuszem – [...]
Źrodło informacji	strona internetowa organizacji http://www.wosp.org.pl/fundacja/o_nas

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Podsumowanie

Instytucje życia społecznego, zarówno te reprezentujące organy państwa, jak i tworzone z inicjatywy obywateli, stanowią ważny element współżycia społecznego. Ich rolą jest wspomaganie rodziny w procesie socjalizacji, zaspokajanie jej ekonomicznych czy kulturowych i duchowych potrzeb. Dzięki instytucjom życia społecznego budujemy swoją tożsamość, zdobywamy wykształcenie, uczymy się współżycia w grupie. Bez nich trudno byłoby tworzyć podstawy życia społecznego i wspólnie budować przyszłość społeczeństwa.

Ćwiczenie 6

Wskaż organizację, która prowadzi działalność ekologiczną.

- FUNDACJA GREENPEACE
- FUNDACJA PAH

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wskaż organizację, która prowadzi działalność humanitarną.

- HELSIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA
- FUNDACJA AKOGO?

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

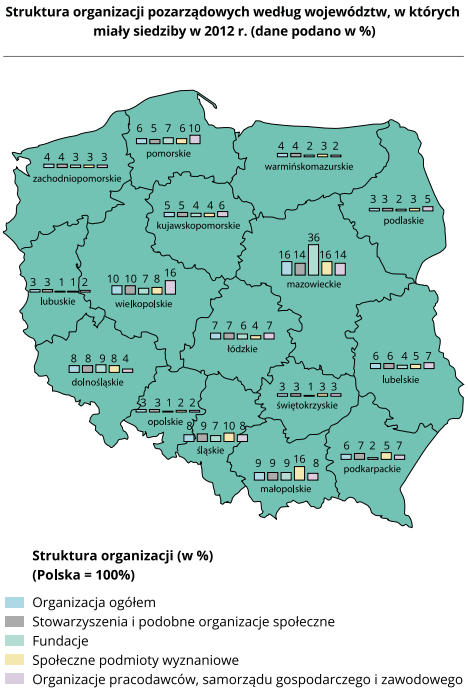

Trzeci sektor w Polsce stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r

Contentplus.pl sp. z o.o., Trzeci sektor w Polsce stowarzyszenia, fundacje, społeczne podmioty wyznaniowe, organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego i pracodawców w 2012 r, 2014, licencja: CC BY 3.0[online], dostępny w internecie: http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5490/1/3/1/gs_stow_fund_i_spol_podm_wyz_2012.pdf [dostęp 5.11.2015 r.]

Ćwiczenie 8

Wskaż województwa, w których był najniższy odsetek organizacji pozarządowych mających w nim swoje siedziby.

Ćwiczenie 9

Wskaż województwo, w którym odsetek mających w nich swoje siedziby

A. stowarzyszeń wynosił 10%.
B. stowarzyszeń i fundacji był identyczny.
C. fundacji był najwyższy w Polsce.

Społeczeństwo polskie. Zróżnicowanie społeczne / problemy społeczne

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Zastanów się, jakie cechy charakteru, postawy, działania budzą podziw i szacunek twoich bliskich i znajomych. Które z kolei wręcz przeciwnie - wywołują u nich dezaprobatę czy nawet pogardę.

Ćwiczenie 2

Przedyskutuj problem z osobą siedzącą obok. Sprawdźcie, czy wasze wskazania są zbliżone, czy zupełnie różne. Zastanówcie się, kiedy i jak dalece ludzie mają prawo wyrażać swoją dezaprobatę czy brak szacunku wobec innych.

Ważne!

PAMIĘTAJ

NIE KAŻDY CZŁOWIEK CIESZY SIĘ PRESTIŻEM SPOŁECZNYM,
ALE KAŻDY CZŁOWIEK MA PRAWO,
BY SZANOWANA BYŁA JEGO GODNOŚĆ I ŻYCIE.

Społeczeństwo polskie. Zróżnicowanie społeczne/problemy społeczne

Polsko-amerykańska parada w Nowym Jorku

Salon Nowojorski, Polsko-amerykańska parada w Nowym Jorku, licencja: CC BY-SA 2.0

Co potrafię?

- wyjaśnić, czym jest społeczeństwo;
- wymienić różne rodzaje grup społecznych;
- przedstawić przyczyny konfliktów występujących w grupach społecznych.

Nauczysz się

- poznawać czynniki różnicujące społeczeństwo;
- rozróżniać podstawowe klasy i warstwy społeczne;
- przedstawiać wybrane warstwy społeczne i grupy zawodowe;
- rozumieć, na czym polegają problemy społeczno-ekonomiczne społeczeństwa polskiego.

Struktura społeczna

> **Definicja: Struktura społeczna**
>
> Układ zależności między różnymi częściami społeczeństwa. Owe części wyodrębnia się ze względu na liczne kryteria, np. urodzenia, poziomu zamożności, wykształcenia oraz różnice religijne i kulturowe.

Istnieje wiele sposobów przedstawiania struktury społecznej. Występujące w społeczeństwie podziały i nierówności opisuje się najczęściej za pomocą pojęć: **klasa społeczna** i **warstwa społeczna**. W socjologii nadaje się tym pojęciom różne znaczenie, tym samym trudno jest je jednoznacznie wytłumaczyć. Jednym z najbardziej znanych sposobów przedstawiania struktury społecznej jest podział społeczeństwa na trzy klasy: wyższą, średnią i niższą, ze względu na prestiż społeczny.

Warstwa społeczna może być definiowana na trzy sposoby:

1. jako część klasy społecznej (podział wewnętrzny),
2. jako kategoria społeczno-zawodowa, wyodrębniona ze względu na rolę i miejsce w społeczeństwie,
3. grupa ludzi żyjąca w zbliżonych warunkach, tworząca pewną wspólnotę stylu życia.

> **Definicja: Socjologia**
>
> Nauka o społeczeństwie. Jej dział - makrosocjologia - zajmuje się badaniem wielkich procesów i zjawisk społecznych.

> **Definicja: Prestiż**
>
> Poważanie i szacunek, jakim człowiek cieszy się w społeczeństwie.

Ćwiczenie 3

Zastanów się, jaką wartość mają dla ciebie podane źródła prestiżu społecznego. Uporządkuj je, oznaczając numerami 1–4. Numerem 1 oznacz kryterium najistotniejsze.

Porównajcie wyniki waszej pracy. Zastanówcie się

- czy podobnie hierarchizujecie podane kryteria;
- z czego mogą wynikać zauważone rozbieżności.

Wypiszcie inne, istotne we współczesnym społeczeństwie polskim, kryteria prestiżu społecznego.

Kryteria prestiżu społecznego.

wykształcenie	**władza** (niekoniecznie polityczna)
poziom dochodów	**zasługi dla państwa / lokalnej społeczności**

Ćwiczenie 4

Porozmawiaj z rodzicami (opiekunami) i dziadkami. Dowiedz się, jakie grupy społeczne, np. grupy zawodowe, zanikają we współczesnej Polsce, a jakie pojawiły się w ostatnich dwóch dziesięcioleciach. Zastanów się, z czego wynikają zauważone zmiany.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

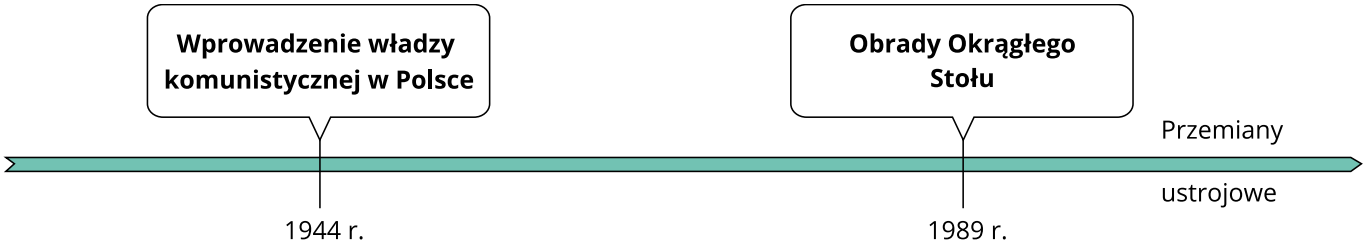

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Obrady Okrągłego Stołu to negocjacje prowadzone przez władze komunistyczne z częścią polskiej opozycji. Rozmowy zapoczątkowały upadek komunizmu i przemiany polityczne w Polsce. Zmiany dotyczyły wszystkich sfer funkcjonowania państwa: ustroju politycznego, gospodarki, społeczeństwa i kultury.

Struktura społeczeństwa polskiego po 1989 r. zmieniała się zgodnie z europejskimi trendami. W gospodarce światowej jest to czas przekształcania wysoko rozwiniętych społeczeństw przemysłowych, opartych na produkcji, w społeczeństwa poprzemysłowe, w których głównym sposobem uzyskiwania dochodu stają się usługi. Kolejnym etapem rozwoju, przewidywanym przez socjologów, będą społeczeństwa informacyjne, w których głównym źródłem dochodu narodowego stanie się informacja i sposoby jej wykorzystania. Podobne procesy możemy zauważyć w Polsce.

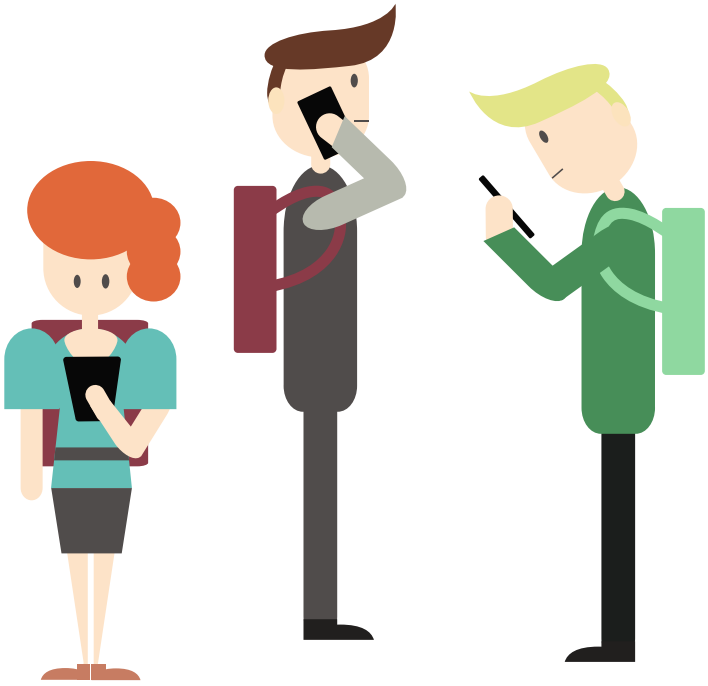

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Prestiż zawodów i funkcji w Polsce

W tabeli przedstawiono wyniki badań przeprowadzonych w kilku latach. Poproszono wybrane osoby o określenie prestiżu podanych zawodów (funkcji). Respondenci wypełniali ankiety, zaznaczając odpowiednio odpowiedź: bardzo duży, duży, średni, mały, lub bardzo mały.
Opracowując wyniki ankiet, poszczególnym ocenom przypisano wartości liczbowe: bardzo

duży - 100, duży - 75, średni - 50, mały - 25, bardzo mały – 0.
Następnie obliczono średnie wyniki dla podanych zawodów w poszczególnych latach.

Zawody i funkcje	**1987**	**1999**	**2008**	**2013**
Profesor uniwersytetu	87	81	81	78
Robotnik wykwalifikowany, np. tokarz, murarz	64	58	72	76
Nauczyciel	79	71	73	73
Lekarz	82	73	74	72
Rolnik indywidualny na średnim gospodarstwie	66	56	69	71
Oficer zawodowy w randze kapitana	65	63	69	70
Właściciel małego sklepu	55	53	63	67
Dziennikarz	71	61	65	63

Źródło: Badanie CBOS pt. Prestiż zawodów

Definicja: Ankieta

- zbieranie informacji lub opinii na jakiś temat;
- arkusz z pytaniami przygotowany do przeprowadzenia badania ankietowego.

Definicja: Respondent / respondentka

Osoba odpowiadająca na pytania zawarte w ankiecie.

Po uważnym przeczytaniu podanych wyżej informacji oraz na podstawie danych zawartych w tabeli wykonaj ćwiczenia interaktywne.

Ćwiczenie 5

Wskaż profesję / funkcję, która w roku 2008 cieszyła się najmniejszym prestiżem społecznym.

- Oficer zawodowy w randze kapitana
- Dziennikarz
- Profesor uniwersytetu
- Robotnik wykwalifikowany, np. tokarz, murarz
- Nauczyciel
- Lekarz
- Rolnik indywidualny na średnim gospodarstwie
- Właściciel małego sklepu

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Wskaż wysokość prestiżu społecznego, jakim zawód nauczyciela cieszył się w 1999 r.

- 71
- 56
- 73
- 58
- 81

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wskaż rok, w którym zawód dziennikarza cieszył się najmniejszym prestiżem społecznym.

- 2013
- 2008
- 1987
- 1999

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Wskaż zawody (funkcje), których prestiż społeczny w XXI wieku wzrósł w porównaniu do okresu rządów komunistycznych w Polsce.

- Dziennikarz
- Profesor uniwersytetu
- Rolnik indywidualny na średnim gospodarstwie
- Nauczyciel
- Oficer zawodowy w randze kapitana
- Właściciel małego sklepu
- Robotnik wykwalifikowany, np. tokarz, murarz
- Lekarz

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Problemy społeczno-ekonomiczne we współczesnej Polsce

Po okresie przemian ustrojowych i kształtowania się nowego systemu gospodarczego społeczeństwo polskie zdominowały następujące problemy:

Wybrane problemy społeczno-ekonomiczne współczesnej Polski
Wysoki poziom bezrobocia.
Niski poziom średniej płacy.
Emigracja osób zdolnych do pracy.
Niedostateczny poziom rodzimego kapitału ekonomicznego.
Brak środków na wprowadzanie do produkcji nowatorskich rozwiązań.

> **Definicja: Kapitał ekonomiczny**
>
> Środki finansowe / pieniężne.

> **Definicja: Emigracja**
>
> Wyjazd z ojczystego państwa.

Istotnym problemem społecznym w Polsce jest wysoki poziom bezrobocia. Obecność na rynku dużej grupy osób bezskutecznie poszukujących pracy wywiera negatywny wpływ na funkcjonowanie państwa, społeczeństwa i poszczególnych rodzin. Dlatego państwo powinno szukać skutecznych rozwiązań problemu bezrobocia, zwłaszcza trwałego. Zastanówmy się, jakie są przyczyny wysokiego poziomu bezrobocia.

Przyczyny wzrostu bezrobocia

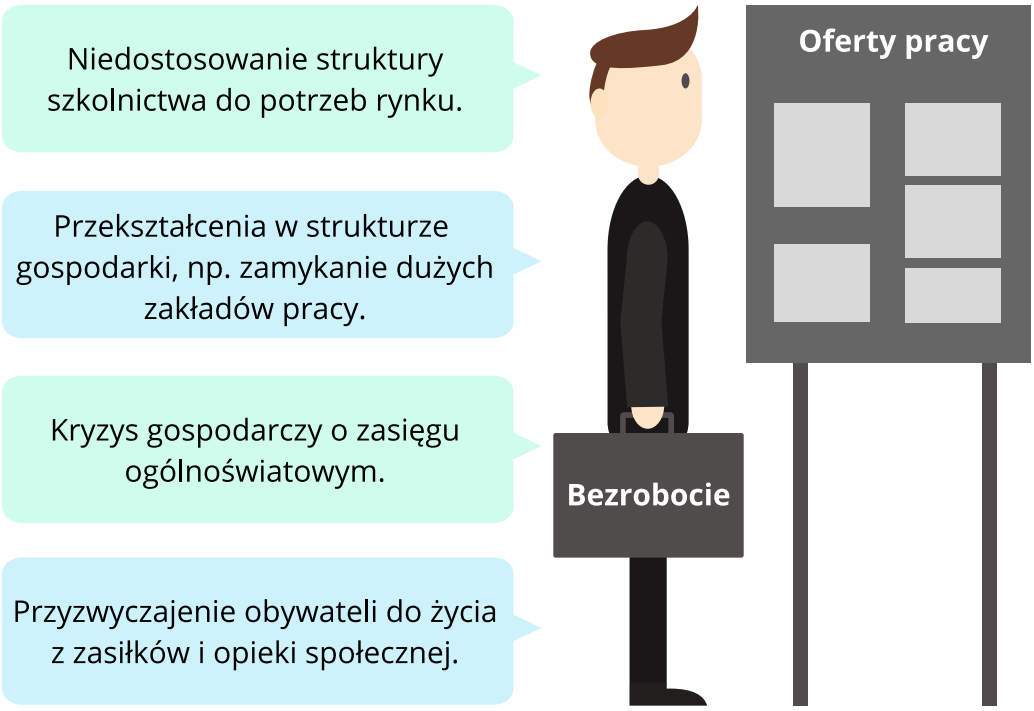

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Wybrane społeczne skutki bezrobocia.
Emigracja zarobkowa charakterystyczna dla wszystkich grup zawodowych.
Rozpad więzi rodzinnych, np. opuszczenie domu przez jednego z rodziców, przemoc.
Nasilanie zjawisk patologicznych, np. uzależnienia, wzrost przestępczości.
Odkładanie decyzji o posiadaniu potomstwa; zmniejszanie się przyrostu naturalnego.

Podsumowanie

Współczesne społeczeństwo polskie boryka się z wieloma różnorodnymi problemami. Niektóre są konsekwencją wcześniejszego systemu polityczno-gospodarczego, inne - efektem rozwoju społeczno-gospodarczego współczesnego świata. Wszystkie jednak powinny być rozwiązywane, ponieważ mogą prowadzić do rozpadu więzi społecznych.

> **Definicja: Stopa bezrobocia**
>
> Stosunek liczby bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo ogółem.

Stopa bezrobocia w Polsce – stan pod koniec listopada 2014 r.

Nazwa województwa	**Stopa bezrobocia podana (w %)**

dolnośląskie	10,6
kujawsko-pomorskie	15,4
lubelskie	12,5
lubuskie	12,6
łódzkie	11,9
małopolskie	9,7
mazowieckie	9,8
opolskie	11,7
podkarpackie	14,4
podlaskie	12,9
pomorskie	11,2
śląskie	9,6
świętokrzyskie	13,9
warmińsko-mazurskie	18,3
wielkopolskie	7,7
zachodniopomorskie	15,2

Źródło: GUS

Ćwiczenie 9

Na podstawie danych przedstawionych w tabeli podaj dwa województwa z największą i najmniejszą stopą bezrobocia w 2014 r.

Powody braku dostępu do internetu (2012 r.)

Powód	**Gospodarstwa domowe bez dostępu do internetu (w %)**
Brak potrzeby korzystania z internetu	57
Brak umiejętności	38
Zbyt wysokie koszty sprzętu	26
Zbyt wysokie koszty dostępu	23
Niechęć do Internetu	6

Niepełnosprawność	4
Względy prywatności lub bezpieczeństwa	3
Inne powody	5

Źródło: www.komputerswiat.pl

Ćwiczenie 10

Na podstawie danych przedstawionych w tabeli powyżej wskaż powody braku dostępu do Internetu w domach.

- Brak potrzeby korzystania z Internetu .....%
- Brak umiejętności .....%
- Zbyt wysokie koszty sprzętu .....%
- Zbyt wysokie koszty dostępu .....%
- Niechęć do Internetu .....%
- Niepełnosprawność .....%
- Względy prywatności lub bezpieczeństwa .....%
- Inne powody .....%

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Projekt edukacyjny: rozwiązujemy problem społeczny

1. Pytanie: zastanówcie się, jakie problemy społeczne, ważne dla waszych rówieśników, dostrzegacie w waszej miejscowości. Nazwijcie je, np. brak miejsc do uprawiania sportu, brak zorganizowanych propozycji spędzania wolnego czasu, zagrożenia uzależnieniami, bezrobocie w waszej miejscowości itp.
2. Zadanie: wybierzcie jeden, ważny dla was, problem społeczny dotykający młodych ludzi, opiszcie go, uwzględniając realia waszej miejscowości, oraz rozważcie możliwe sposoby rozwiązania tego problemu.
3. Realizacja:
    - praca w grupach,

- czas trwania: 3 tygodnie,
- prezentacja (w wybranej formie) na forum klasy.

Terytorium Polski

pixabay, Terytorium Polski, licencja: CC 0

Ćwiczenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

Zastanówcie się, jak używanie telefonu komórkowego wpływa na wasze relacje społeczne. Wskażcie pozytywne i negatywne skutki upowszechnienia urządzeń telekomunikacyjnych.

Przedstawcie wnioski pozostałej części klasy.

Pozytywny wpływ	Negatywny wpływ

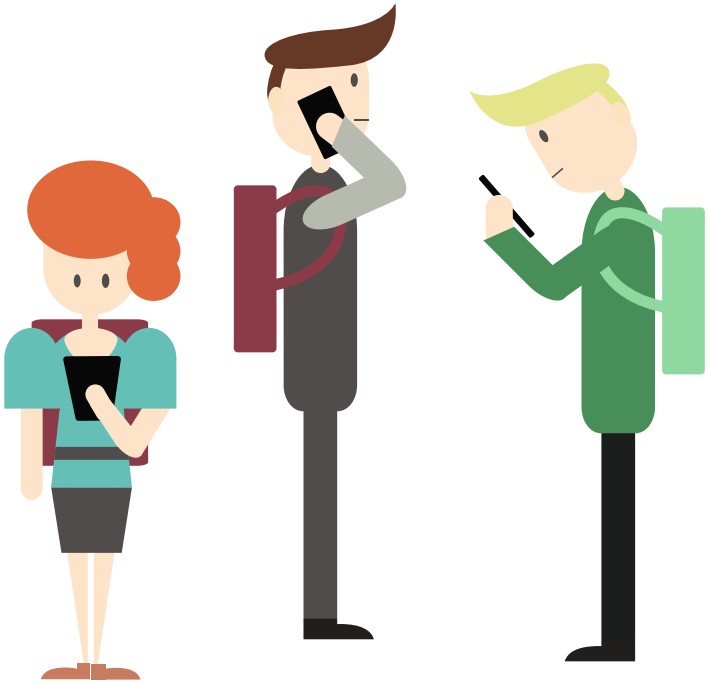

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Młodzi Polacy to my

Co potrafię?

- przedstawić zróżnicowanie społeczeństwa polskiego;
- wskazać podstawowe problemy społeczno-ekonomiczne społeczeństwa polskiego;
- wymienić społeczne skutki wysokiej stopy bezrobocia.

Nauczysz się

- wskazywać cechy stylu życia młodych Polaków;
- poznawać wybrane problemy i perspektywy życiowe młodych Polaków;
- planować działania mające na celu rozwiązanie jednego z problemów młodzieży w twojej szkole.

Wykonaj ćwiczenia

Krok pierwszy:

Każdy z uczniów w klasie powinien wypełnić podaną niżej ankietę. Wyniki przeprowadzonej ankiety będą stanowiły podstawę waszej dalszej pracy.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Krok drugi:

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach. **Uzupełnijcie tabelę zbiorczą odnoszącą się do wyników ankiety przeprowadzonej w waszej klasie. Wpiszcie zsumowane dane liczbowe i podajcie wyniki procentowe.**

Tabela. Wyniki zbiorcze przeprowadzonej ankiety

Typ szkoły	**Ogółem**		**Chłopcy**		**Dziewczynki**	
	Liczba	**%**	**Liczba**	**%**	**Liczba**	**%**
Zasadnicza szkoła zawodowa						
Liceum ogólnokształcące						
Technikum						
Inne						
Nie wiem						

Jak obliczyć procent (odsetek) wskazanych odpowiedzi w stosunku do wszystkich głosów?

Przykład:
Liczba uczniów w klasie (liczba wszystkich odpowiedzi) - 25
Liczba wybranych odpowiedzi (np. technikum) – 11
25 odpowiedzi to 100%
11 odpowiedzi to X % (niewiadoma)

100% x 11 / 25 = 44%

Technikum wskazało 11 uczniów, czyli 44 % wszystkich ankietowanych.

Porównajcie przygotowane zestawienie z wynikami pracy innych grup i skorygujcie popełnione błędy.

Krok trzeci:

Na podstawie przygotowanej tabeli i zamieszczonego wykresu porównajcie dokonane przez was wybory z preferencjami edukacyjnymi młodych Polaków w latach 2010–2013.

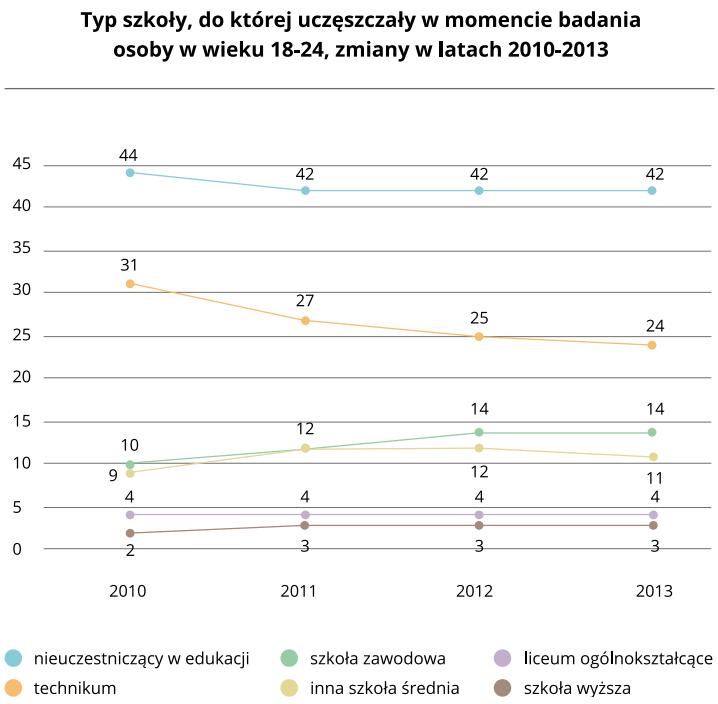

Bilans Kapitału Ludzkiego – Badanie Ludności 2013

Contentplus.pl sp. z o.o., Bilans Kapitału Ludzkiego – Badanie Ludności 2013, licencja: CC BY 3.0[online], dostępny w internecie: http://startdokariery.pl/wp-content/uploads/2015/03/Raport-Aktywni-M%C5%82odzi-fachowcy-na-rynku-pracy-2015.pdf [dostęp 5.11.2015 r.]

Wykształcenie a kompetencje wymagane na rynku pracy

Wybrane umiejętności niezbędne na współczesnym rynku pracy

- Czytanie
- Myślenie naukowe
- Umiejętność uczenia się
- Skuteczna komunikacja
- Umiejętność pracy zespołowej
- Posługiwanie się językami obcymi
- Znajomość nowoczesnych technologii

> **Ćwiczenie 2**
>
> Zastanów się, czy szkoła, do której uczęszczasz, umożliwia ci zdobywanie umiejętności przedstawionych powyżej. Przedyskutujcie wspólnie problem.

Pracodawcy coraz częściej sugerują, że polskie szkolnictwo i uczelnie wyższe nie przygotowują swoich absolwentów do współczesnego rynku pracy. Pojawiły się nawet określenia: „wykształcenie formalne, niskie kompetencje", odnoszące się do osób, które ukończyły szkoły ponadgimnazjalne i wyższe, ale nie posiadają kompetencji wymaganych na rynku pracy. Potwierdzają to badania Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (ang. Organization for Economic Co-operation and Development, OECD). Rozdźwięk ten może doprowadzić do zmniejszenia liczby osób przygotowanych do wykonywania różnych zawodów, zwiększenia bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych czy niewystarczającej mobilności pracowników.

> **Definicja: Mobilność pracowników**
>
> Gotowość do zmian zawodowych, np. wykonywanej profesji, miejsca pracy.

Młody człowiek wobec zagrożeń. Uzależnienia

Uzależnienia są jednym z największych zagrożeń współczesności. Problem coraz częściej dotyka dzieci i młodzieży. W ostatnich latach ponownie wzrosło w Polsce spożycie alkoholu. Rośnie również grupa osób uzależnionych od innych substancji psychoaktywnych, takich jak narkotyki, leki i tzw. dopalacze. Wielu z nas uzależnia się od gier, komputera, a nawet jedzenia lub zakupów. Bez względu na przyczyny, tego typu zachowania prowadzą do rozbicia więzi społecznych, zagrażają rodzinie i społeczeństwu, a nierzadko życiu danej osoby.

> **Ćwiczenie 3**
>
> Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.
>
> - Zastanówcie się, dlaczego młodzi ludzie sięgają po substancje psychoaktywne.
>
> Zapiszcie wnioski i przedstawcie je pozostałej części klasy.

> **Polskie Radio**
>
> **Debata medyczna**
>
> W ciągu 25 lat pracy z uzależnionymi Jarosław Kalinowski zauważył, że rośnie liczba osób uzależnionych od wielu środków i zachowań jednocześnie. Hazard, alkohol, leki, narkotyki, seks - wszystkie te

substancje i rzeczy uzależniają, ale z reguły osoba uzależniona nie zdaje sobie sprawy ze swego stanu. A jeśli zdaje, to ukrywa tę prawdę przed sobą samą, odbierając sobie tym samym szansę na terapię i wyleczenie. - Blokuje nas wstyd, ale też niemożność zrezygnowania z tego, co stało się tak ważne w życiu. Ja sam nie potrafiłem sobie wyobrazić, że można nie pić - mówi Jarosław Kalinowski, alkoholik, terapeuta. Ostatnie lata przynoszą nowe formy uzależnień np. Internet. Jakie są przyczyny tego zjawiska? Jak pomóc bliskiej osobie, która jest uzależniona?

Debata medyczna

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

USTAWA z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi

Uznając życie obywateli w trzeźwości za niezbędny warunek moralnego i materialnego dobra Narodu, stanowi się, co następuje:

Art. 15. 1. Zabrania się sprzedaży i podawania napojów alkoholowych:

1) osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości; 2) osobom do lat 18; 3) na kredyt lub pod zastaw.

1. W przypadku wątpliwości co do pełnoletności nabywcy sprzedający lub podający napoje alkoholowe uprawniony jest do żądania okazania dokumentu stwierdzającego wiek nabywcy.

Art. 16. 1. Zabrania się wnoszenia napojów alkoholowych na teren zakładów pracy, obiektów wymienionych w art. 14 ust. 1 pkt 6, jak również stadionów i innych obiektów, w których odbywają się

masowe imprezy sportowe i rozrywkowe, a także obiektów lub miejsc objętych zakazem wnoszenia napojów alkoholowych. (...)

USTAWA z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

> **USTAWA z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii**
>
> Rozdział 7
>
> Przepisy karne
>
> Art. 53. 1. Kto, wbrew przepisom ustawy, wytwarza, przetwarza albo przerabia środki odurzające lub substancje psychotropowe albo przetwarza słomę makową, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.
>
> 1. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających, substancji psychotropowych albo słomy makowej lub czyn ten został popełniony w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, sprawca podlega grzywnie i karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

USTAWA z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.

Ćwiczenie 4

Zastanów się, dlaczego prawo zakazuje sprzedaży i podawania alkoholu osobom nietrzeźwym, niepełnoletnim oraz na kredyt lub pod zastaw. Przedyskutujcie problem w klasie.

Nie bądź obojętny - działaj

STOP uzależnieniom

Contentplus.pl sp. z o.o., STOP uzależnieniom, licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 5

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

Przygotujcie program akcji edukacyjnej skierowanej do młodzieży waszej szkoły, której celem będzie promowanie życia bez uzależnień.

Przygotowany program powinien zawierać:

- krótki opis proponowanego działania;
- hasło programowe;
- plakat reklamujący wasze działanie;
- wskazanie osób / instytucji, które mogą udzielić wsparcia waszej akcji.

Wpolityce.pl

Fragment wywiadu z dr. Szymonem Grzelakiem

> Zbiorowe pojęcie o tym jaka jest młodzież, często jest kreowane przez masowe media, skupiające się na negatywnych sensacjach. Widzimy przez szkło powiększające to, co jest złe. Tymczasem okazuje się, że ta młodzież, jeśli chodzi o postawy, przekonania i sposób myślenia, dużo więcej czerpie z systemu wartości rodziców, nauczycieli, z tego co im się przekazuje, niż nam się wydaje.
>
> Fragment wywiadu z dr. Szymonem Grzelakiem

Podsumowanie

Okres dojrzewania jest jednym z najważniejszych i najtrudniejszych w życiu człowieka. To czas burzliwych przemian w naszym myśleniu i zachowaniu. Dokonywane wówczas wybory mają często wpływ na całe nasze dorosłe życie.

- Nie bój się prosić o pomoc! Nie odrzucaj wsparcia rodziców i nauczycieli!
- Szukaj pozytywnych wzorców! Dokonuj rozważnych, mądrych wyborów!
- Bądź aktywny! Działaj!

Przydatne linki

Ślady na piasku - audycja radiowa dotycząca uzależnień

Ćwiczenia

Poziom wykształcenia Polaków ze względu na wiek z uwzględnieniem osób uczących się (2012 r.). Dane podano w procentach.

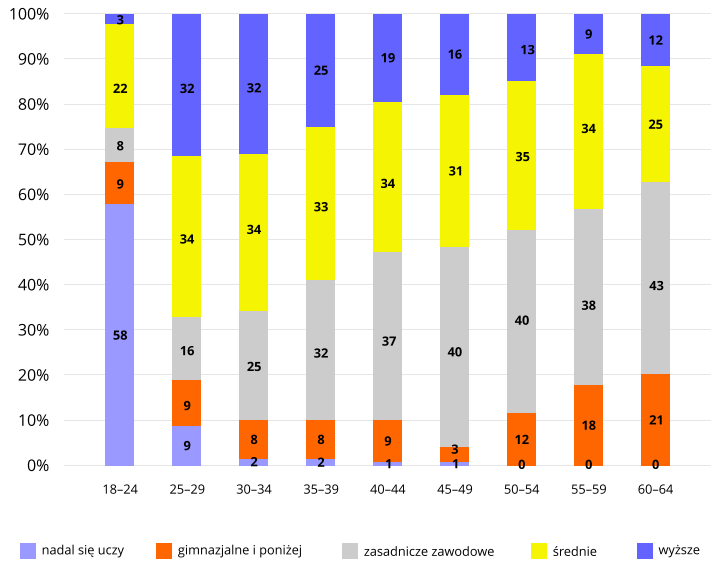

Bilans Kapitału Ludzkiego – Badanie Ludności 2013

Contentplus.pl sp. z o.o., Bilans Kapitału Ludzkiego – Badanie Ludności 2013, licencja: CC BY 3.0[online], dostępny w internecie: http://startdokariery.pl/wp-content/uploads/2015/03/Raport-Aktywni-M%C5%82odzi-fachowcy-na-rynku-pracy-2015.pdf [dostęp 5.11.2015 r.]

Ćwiczenie 6

Najliczniejszą grupą Polaków posiadających wykształcenie średnie są osoby w przedziale wiekowym

- 60–64
- 25–29
- 30–34
- 50–54

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wykształcenie zasadnicze zawodowe posiada co czwarta spośród osób w przedziale wiekowym

- 45–49
- 18–24
- 55–59
- 30–34

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Flaga Polski

pexels, Flaga Polski, licencja: CC 0

Przeczytaj uważnie podane teksty.

Michał Komar

Władysław Bartoszewski. Wywiad rzeka

Bo ja uważam się za patriotę. Co to znaczy? Że biorę odpowiedzialność za przeszłość mojego narodu w dobrym i złym, i za jego przyszłość, tak jak biorę odpowiedzialność za samego siebie. A ponieważ tak się składa, że jestem wierzącym chrześcijaninem, to mam pewność, że moje dobro nie może stać w sprzeczności z dobrem narodu i z dobrem powszechnym. Więc jeśli jestem potrzebny, to nie powinienem się wahać.

Michał Komar, Władysław Bartoszewski. Wywiad rzeka, Warszawa 2006.

Aleksander Kamiński

Kamienie na szaniec

Patriotyzm nie polega na przekrzykiwaniu się, kto Polskę bardziej kocha. Rzecz w tym, aby po cichu, z zaciętymi zębami, nieco

pochylonym karkiem, ale z podniesioną głową żyć w niej i nie uciekać.

Aleksander Kamiński, Kamienie na szaniec, xxxx ?.

Karol Dickens

Prawdziwym patriotą jest ten, który nie ze wszystkiego jest zadowolony w swej ojczyźnie, to człowiek, który pragnie i walczy o to, by w niej było lepiej.

Karol Dickens.

Bolesław Prus

Prawdziwy patriotyzm nie tylko polega na tym, ażeby kochać jakąś idealną ojczyznę, ale – ażeby kochać, badać i pracować dla realnych składników tej ojczyzny, którymi są ziemia, społeczeństwo, ludzie i wszelkie ich bogactwa.

Bolesław Prus.

Witold Bereś, Krzysztof Burnetko

Marek Edelman. Życie. Do końca.

[Ojczyzna] to jest mieszkanie, w którym się żyje, dom, przed którym stoi drzewo albo nie stoi, podwórko. I piątka czy dziesiątka przyjaciół. To jest ojczyzna. Co to jest patriotyzm? To przywiązanie do tego drzewa, domu, podwórka i paru znajomych.

Witold Bereś, Krzysztof Burnetko, Marek Edelman. Życie. Do końca., Agora 2013.

Ćwiczenie 1

Zastanów się i wybierz słowa, które są najbliższe twojemu rozumieniu pojęcia patriotyzm. Wyjaśnij, czym kierowałeś się/kierowałaś się, dokonując wyboru.

Moja wielka i mała ojczyzna. Patriotyzm

Solidarność. Manifestacja w Brukseli, rok 2010

Gérald Garitan, Solidarność. Manifestacja w Brukseli, rok 2010, licencja: CC BY-SA 3.0

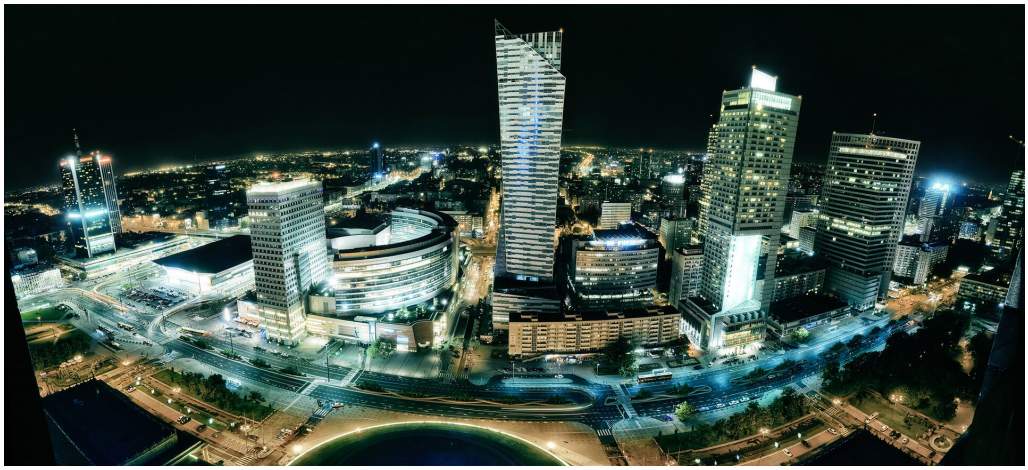

Warszawa

Radek Kołakowski, Warszawa, licencja: CC BY 2.0

licencja: CC 0

Cmentarz wojskowy w Brzesku

Sadok, Cmentarz wojskowy w Brzesku, licencja: CC BY-SA 2.5

Co potrafię?

- wskazać różnice między zbiorowością, społeczeństwem i wspólnotą;
- określić rolę małych grup społecznych w życiu człowieka;
- wymienić czynniki integrujące grupę społeczną.

Nauczysz się

- wyjaśniać, co łączy człowieka z wielką i małą ojczyzną;
- określać, czym jest patriotyzm, podawać przykłady działań i postaw patriotycznych;
- wymieniać różnice między patriotyzmem, nacjonalizmem a szowinizmem;
- jakie są cechy postawy kosmopolitycznej.

Ćwiczenie 2

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.
Wypiszcie określenia, które według was najlepiej charakteryzują postawę patriotyczną.

Ks. prof. Józef Tischner

Ojczyzna to wspólnota, szczególna wspólnota etyczna. Etyka to nie system abstrakcyjnych norm i zasad postępowania, ale to sposób doświadczania człowieka przez człowieka. Ojczyzna to trwający w narodzie sposób doświadczania człowieka przez człowieka.

Ks. prof. Józef Tischner.

Definicja: Etyka

Zasady i normy postępowania odnoszące się do najważniejszych w danym społeczeństwie wartości.

Fikcyjny fanpage RP

Contentplus.pl sp. z o.o., Fikcyjny fanpage RP, licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 3

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.
Przedstawcie wyniki swojej pracy pozostałej części klasy.

- Podajcie przykłady działań, które współcześnie świadczą o miłości do ojczyzny.

Kazimierz M. Ujazdowski

Kochajcie ojczyznę, nie emigrujcie

> To symboliczny sojusz starszego i młodszego pokolenia, sojusz bohaterów niepodległej Polski oraz najbardziej kreatywnej części młodego pokolenia. Mówimy wielkie nie dla przekonania, że patriotyzm to nudne przedstawianie historii przodków.
>
> Kazimierz M. Ujazdowski, Kochajcie ojczyznę, nie emigrujcie, „Rzeczpospolita" 2007, nr 4.

Różne aspekty współczesnego patriotyzmu

Od najmłodszych lat możemy podkreślać nasze związki z państwem i narodem. Szkolne uroczystości rozpoczynamy odśpiewaniem hymnu polskiego. Palimy znicze, składamy kwiaty na grobach i pomnikach bohaterów narodowych oraz ofiar naszej trudnej historii. Akademiami i wieczornicami upamiętniamy wydarzenia ważne dla państwa i narodu. Ubrani w biało-czerwone stroje oklaskujemy naszych sportowców.

Każdy dorosły Polak ma możliwość współkształtowania sytuacji w państwie i wspólnocie lokalnej. Korzystanie z praw wyborczych, włączanie się w inicjatywy społeczne, zaangażowanie w działalność stowarzyszeń i fundacji to wyraz współodpowiedzialności za losy naszej ojczyzny.

Przestrzeganie prawa, płacenie podatków, codzienna troska o wspólne dobro, gotowość do obrony ojczyzny, czyli przestrzeganie konstytucyjnych obowiązków obywatelskich, to również forma współczesnego patriotyzmu.

> **Definicja: Patriotyzm**
>
> **PATRIOTYZM LOKALNY** to miłość do stron rodzinnych, miejsca urodzenia i wychowania oraz zamieszkania. Przejawia się zainteresowaniem historią miasta lub regionu, uczestnictwem w wyborach samorządowych, zainteresowaniem inicjatywami lokalnymi lub zgłaszaniem własnych.

Patriotyzm a kosmopolityzm

KOSMOPOLITA

kosmos (gr.) = wszechświat + polites (gr.) = obywatel

OBYWATEL ŚWIATA

C. Sagan

Kosmiczne związki: spojrzenie na Ziemię z kosmicznej perspektywy

Wielu obdarzonych wyobraźnią przywódców marzyło o nadejściu czasów, kiedy istota ludzka nie będzie utożsamiała się z konkretnym państwem czy narodem, religią, rasą czy grupą zawodową, lecz uzna się za przynależną do rodzaju ludzkiego jako całości. (...) Świat wprawdzie zmierza w tym kierunku, lecz dzieje się to rozpaczliwie powoli. Istnieją poważne obawy, czy w skali globalnej taki stopień (samo) identyfikowania się ludzkości zostanie osiągnięty, zanim doprowadzimy do własnej zguby za pomocą środków technicznych, które powstały z udziałem naszej inteligencji.

C. Sagan, Kosmiczne związki: spojrzenie na Ziemię z kosmicznej perspektywy, Warszawa 2000, s. 21.

Zwolennicy kosmopolityzmu uważają, że ich ojczyzną jest cały świat. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej coraz częściej myślimy w podobny sposób. Przed wykształconymi i otwartymi na inne kultury ludźmi niemal cały świat współczesny stoi otworem. Czy chęć i gotowość przemierzania go wykluczają patriotyzm?

Obywatel Polski to dziś również obywatel Unii Europejskiej. Jeżeli zaczniemy o Unii Europejskiej myśleć jako o wspólnocie Europejczyków, połączonych wypracowanymi przez wieki wspólnymi wartościami, to zrozumiemy, że patriotyzm narodowy nie zaprzecza poczuciu przynależności do szerszej, europejskiej rodziny i nie wymaga od nas negowania naszej narodowej kultury. Wręcz przeciwnie – możemy dostrzec konieczność wspólnej pracy i odpowiedzialności za losy całego kontynentu.

Patriotyzm a nacjonalizm

Definicja: Nacjonalizm

Postawa oparta na przekonaniu, że naród jest dla człowieka jedną z najważniejszych wspólnot, a nasza tożsamość narodowa w znacznym stopniu określa to, kim jesteśmy.

Nacjonaliści przedkładają solidarność narodową ponad inne związki i zobowiązania. Według nich podstawowym zadaniem państwa jest obrona interesów narodowych. Są przeciwnikami państw i społeczeństw wielonarodowych.

Ćwiczenie 4

Zastanów się,

- czy postawa nacjonalistyczna jest koniecznym elementem patriotyzmu.
- czy potrafisz wskazać sytuacje, w których zachowania nacjonalistów nie mają charakteru patriotycznego, a nawet mogą działać na szkodę ojczyzny.

Patriotyzm a szowinizm

Szowinizm to skrajna odmiana nacjonalizmu, w której uznaje się prawo własnego narodu do podbojów i panowania nad innymi narodami. Przejawia się bezkrytycznym stosunkiem do własnego narodu i pogardą, a nawet nienawiścią, do innych narodów. Przyczyną zachowań szowinistycznych jest często brak wiedzy, ślepe uleganie stereotypom oraz chęć wyzysku.

Definicja: Stereotyp

Funkcjonujący w świadomości społecznej uproszczony obraz kogoś lub czegoś, często oparty na nieuzasadnionych sądach.

Jan Paweł II

> Oświęcim jest rozrachunkiem z sumieniem ludzkości poprzez te tablice, które świadczą o ofiarach, jakie poniosły narody. Oświęcim jest miejscem, którego nie można tylko zwiedzać. Trzeba przy odwiedzinach pomyśleć z lękiem o tym, gdzie leżą granice nienawiści. Nigdy jeden naród nie może rozwijać się kosztem drugiego, za cenę jego uzależnienia, podboju, zniewolenia, za cenę jego eksploatacji, jego śmierci.
>
> Jan Paweł II.

Podsumowanie

Patriotyzm jest wyrazem przywiązania do ojczyzny, tej małej i tej wielkiej. Jednak wielu współczesnych ludzi często zmienia miejsce zamieszkania, nierzadko rodzice i dzieci zupełnie inny rejon świata uznają za swój i z jego tradycji oraz historii czerpią swoje poczucie tożsamości. Mimo to że współczesny świat jest światem częstych przeprowadzek, a więc także przestrzenią zajmowaną przez dynamiczne i zróżnicowane wspólnoty oraz

społeczności, to każdy z nas pragnie żyć godnie i bezpiecznie na obszarze, który wybraliśmy na swój dom. Patriotyzm może przyjmować różne postaci. Z jednej strony może być rozumiany jako przywiązanie do ojczyzny i troska o to, by wspólny kraj się rozwijał i pozwalał na satysfakcjonujące życie w jego obrębie. Wtedy oznacza przede wszystkim odpowiedzialność za wspólne losy. Z drugiej strony zdarza się jednak, że identyfikowany jest z troską wyłącznie o wybraną część społeczeństwa. Takie czy inne kryteria (jak np. rasa, posiadanie odpowiednich przodków, wyznanie) dzielą wówczas społeczeństwo na lepszych i gorszych, godnych i niegodnych życia we wspólnym kraju. W skrajnych postaciach nacjonalizm może doprowadzić do śmiertelnej walki między tymi, którzy jeszcze do niedawna byli sąsiadami czy nawet członkami jednej rodziny.

Literatura uzupełniająca

Król M., *Patriotyzm przyszłości*, Rosner & Wspólnicy, Warszawa 2004.

Ćwiczenie 5

Zaznacz wypowiedź typową dla postawy kosmopolitycznej.

- ◯ „Moją ojczyzną jest cały świat". (A. Dante)
- ◯ „Jestem Polakiem – więc mam obowiązki polskie". (R. Dmowski, *Myśli nowoczesnego Polaka*)
- ◯ „Jeszcze Polska nie umarła, kiedy my żyjemy. Co nam obca moc wydarła, szablą odbierzemy". (fragment *Mazurka Dąbrowskiego*)
- ◯ „Starajmy się tak postępować i tak żyć, by nikomu w naszej Ojczyźnie nie brakło dachu nad głową". (Jan Paweł II)

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Dokończ zdanie. Ojczyzną nazywa się...

- [ ] kraj, z którego wywodzi się nasza rodzina.
- [ ] państwo, którego jesteśmy obywatelami.
- [ ] region, w którym przebywamy turystycznie.
- [ ] miejsce, z którym jesteśmy silnie związani.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Projekt edukacyjny: Poznajemy naszą miejscowość

1. Zadanie: opracujcie trasę wycieczki po miejscowości, w której mieszkacie lub w której znajduje się wasza szkoła. Celem wycieczki jest zaprezentowanie osób, miejsc i wydarzeń, które mają lub miały istotne znaczenie dla lokalnej społeczności.
2. Przygotujcie:
    - mapę (plan miejscowości), na której oznaczycie trasę wycieczki;
    - krótkie informacje o osobach, obiektach/miejscach, wydarzeniach, które zostaną zaprezentowane w trakcie jej trwania.
3. Realizacja:
    - praca w grupach,
    - czas trwania: 4 tygodnie,
    - wycieczka nie powinna trwać dłużej niż trzy godziny.

Yarl, licencja: CC BY-SA 3.0

> **Warszawa: wielka flaga biało-czerwona powiewa nad rondem Radosława**
>
> Warszawa 2014 r.

Warszawa ma największy w kraju maszt. Instalacja znajduje się na rondzie Radosława. W przeddzień Święta Niepodległości zawisła na nim biało-czerwona flaga o powierzchni stu metrów kwadratowych. (...) Fundatorzy chcą, by od 1 sierpnia każdego roku przez 63 dni – tyle, ile trwało Powstanie Warszawskie – na maszcie powiewała biało-czerwona flaga z symbolem Polski Walczącej. (...) Przy maszcie znajduje się inskrypcja: W 96. rocznicę odzyskania niepodległości Polski, w 70. rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego, w 25. rocznicę wolnych wyborów w Polsce, w 10. rocznicę wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, w hołdzie wszystkim, dzięki którym Polska jest dziś wolnym, odrodzonym krajem.

Warszawa: wielka flaga biało-czerwona powiewa nad rondem Radosława

Ćwiczenie 1

Wykonajcie polecenie, pracując w kilkuosobowych grupach.
Zapiszczcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.

- Zastanówcie się, czemu służy wywieszanie flagi narodowej.

My Polacy, czyli kto?

Co potrafię?

- określić, na czym polega i jakie ma znaczenie współczesny patriotyzm;
- wyjaśnić, jakie znaczenie w życiu człowieka ma duża i mała ojczyzna;
- wskazać źródła i sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych.

Nauczysz się

- na czym polega i jakie ma znaczenie tożsamość narodowa;
- wskazywać czynniki mające wpływ na kształtowanie się narodu;
- wyjaśniać różnice między narodowością a obywatelstwem;
- konstytucyjnych obowiązków obywatela polskiego.

Naród

Wysłuchaj rozmowy z szefem Biura Bezpieczeństwa Narodowego Władysławem Stasiakiem. „Po co nam symbole narodowe?”

Ziemię zamieszkuje około 7 miliardów ludzi. Należą oni do blisko 3 tysięcy narodowości. Podział świata na państwa nie odzwierciedla tej różnorodności, ponieważ niektóre państwa mają charakter wielonarodowy – zamieszkuje je więcej niż jeden naród. Najliczniejszymi narodami są Chińczycy, Hindusi, Amerykanie i Rosjanie.
Przynależność do narodu, a w jego obrębie do określonych społeczności, ustalanie norm i sposobów porozumiewania, tworzenie kultury czy obrona zamieszkiwanego terytorium

maja ogromny wpływ na życie ludzi i historię ludzkości. Często jednak nie jesteśmy świadomi, co jest źródłem tych różnic ani jak wpływają one na nasze zachowania i sposób postrzegania świata. Nawet jeśli uważamy się za obywateli świata, w zetknięciu z innymi kulturami dostrzegamy, że zachowania przedstawicieli różnych społeczności są dla nas nieznane i często niezrozumiałe.

Julian Tuwim

> Być Polakiem (...) To jest jak oddech. Jestem Polakiem, ponieważ to w Polsce się urodziłem, wychowałem i uczyłem. Ponieważ w Polsce byłem szczęśliwy i nieszczęśliwy (...) nade wszystko, Polakiem – ponieważ chcę nim być.
>
> Julian Tuwim.

Ćwiczenie 2

Po przeczytaniu wypowiedzi Juliana Tuwima wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zastanówcie się, co decyduje o naszej tożsamości narodowej.

Zapiszcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.

Naród

Definicja: Naród

Naród to wspólnota, trwale ukształtowana duża grupa społeczna, która zamieszkuje określone terytorium (albo wywodzi się z określonego terytorium), posługuje się tym samym językiem, ma wspólną historię, tradycję i kulturę. Naród dąży do posiadania własnego, niezależnego państwa. Poczucie tożsamości narodowej oznacza poczucie przynależności do danego narodu, wiąże się z przypisywaniem sobie oraz akceptacją określonych cech lub właściwości wynikających z tej przynależności.

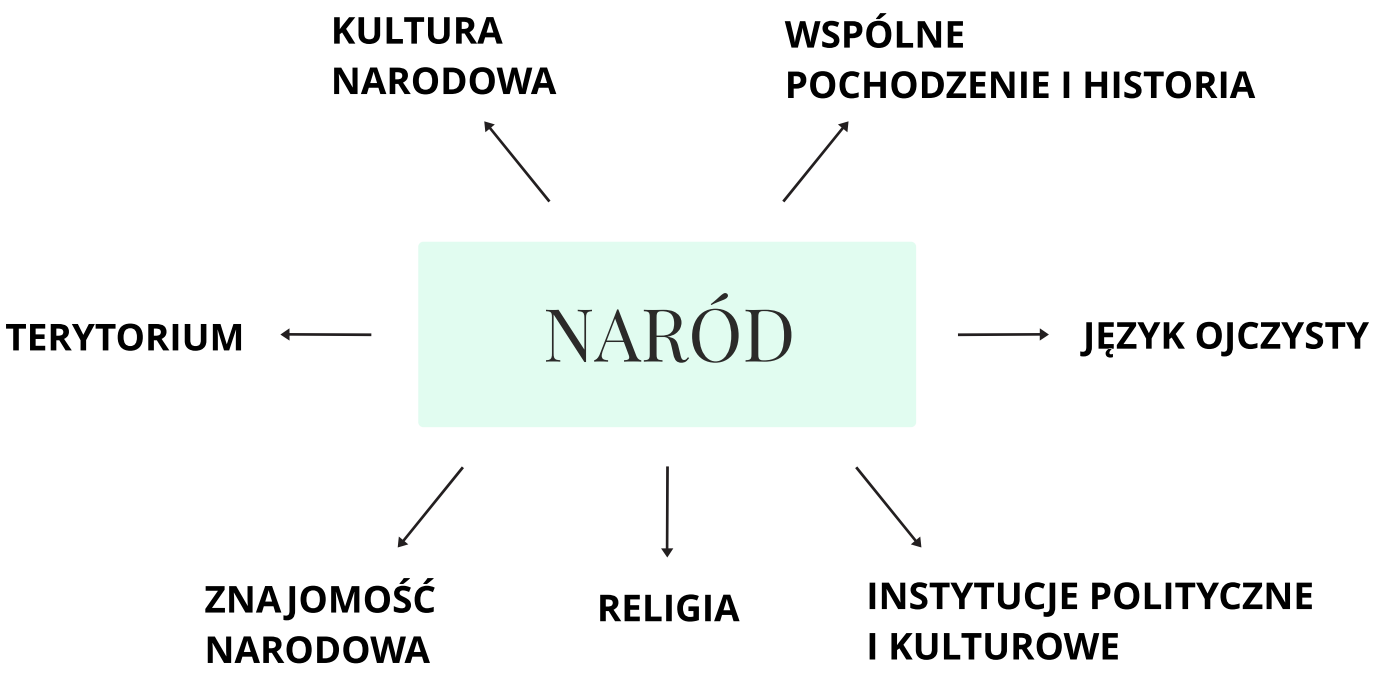

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 3

Zastanów się, z czego lub kogo Polacy mogą być dumni. Przygotuj krótkie uzasadnienie dokonanego wyboru.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Naród polityczny

Szczególnym rodzajem narodu jest naród polityczny. Jest to grupa społeczna, dla której wspólne jest przede wszystkim terytorium i państwo zabezpieczające jego interesy. Członkowie narodu politycznego mogą mówić różnymi językami, odwoływać się do różnych tradycji i norm kulturowych, ale mają poczucie przynależności do określonego państwa. Czują odpowiedzialność za losy wspólnoty narodowej, której są częścią, i odpowiedzialność za państwo, które ich łączy.

Mieszkańcy Szwajcarii mają poczucie przynależności do narodu szwajcarskiego, mimo że obowiązują tam cztery języki urzędowe: francuski, niemiecki, włoski i retoromański. W tych językach powstaje również literatura narodowa. To nie przeszkadza Szwajcarom w identyfikacji narodowej.

Amerykanie są wieloetniczną wspólnotą narodową pochodzenia emigracyjnego. Większość stanowią potomkowie białych kolonizatorów i czarnych niewolników. Amerykanie to również potomkowie ludności rdzennej (Indian) i emigrantów pochodzenia azjatyckiego. Obecnie większość Amerykanów posługuje się językiem angielskim.

Pojęciem zbliżonym do narodu jest **grupa etniczna.** Grupy etniczne są często przedstawiane jako wspólnoty poprzedzające powstanie narodu. Posiadają własną tożsamość, którą, podobnie jak tożsamość narodową, kształtuje historia, kultura, tradycja czy język. Grupy etniczne w przeciwieństwie do narodu **nie dążą do posiadania własnego państwa.**

> **Definicja: Romowie**
>
> Grupa etniczna, której wielu członków prowadzi nadal tradycyjny, wędrowny tryb życia. Romowie nie odwołują się do istniejącego lub historycznego państwa. Posługują się własnym językiem, bardzo dbają o zachowanie tradycyjnych zwyczajów i obyczajów.

Narodowości nie należy utożsamiać z obywatelstwem. Naród to wspólnota oparta na poczuciu tożsamości, a obywatelstwo to więź prawna łącząca jednostkę z państwem. Z obywatelstwa wynikają określone prawa i obowiązki. Obywatelstwo tego samego państwa mogą posiadać osoby o odmiennej tożsamości narodowej.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

> **Ważne!**
>
> **Obywatelstwo** to więź prawna łącząca jednostkę z państwem.

W Polsce obowiązuje zasada **prawa krwi**. Dziecko nabywa – na mocy prawa – obywatelstwo polskie przez urodzenie z rodziców, z których co najmniej jedno posiada obywatelstwo polskie. Zgodnie z polskim prawem może również zostać zastosowana zasada **prawa ziemi**. Dzieje się tak wtedy, gdy dziecko urodzi się lub zostanie znalezione na terytorium RP, a oboje rodzice są nieznani lub obywatelstwo ich jest nieokreślone bądź nie mają żadnego obywatelstwa.

Obywatelstwo polskie może być również **nadane** cudzoziemcowi przez Prezydenta RP. Wniosek o nadanie obywatelstwa polskiego osoby zamieszkałe w Polsce wnoszą za pośrednictwem wojewody właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej, a zamieszkałe za granicą – za pośrednictwem właściwego konsula.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Obowiązki obywatela

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> **Art. 82.** Obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej oraz troska o dobro wspólne.
> **Art. 83.** Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej.
> **Art. 84.** Każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie.
> **Art. 85. 1.** Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.
> (...)
> **Art. 86.** Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. (...)
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Miejsce pamięci narodowej

Polecenie 1

Przygotuj krótką prezentację dotyczącą jednego z miejsc pamięci narodowej znajdujących się w twojej miejscowości lub najbliższej okolicy.

- Wyjaśnij, jaką postać lub wydarzenia upamiętnia. Przedstaw jego formę (np. pomnik/płyta pamiątkowa/krzyż/kopiec), wygląd, umieszczone na nim symbole i napisy.

Podsumowanie

Naród jest jedną z najważniejszych wspólnot, w których kształtowana jest nasza społeczna tożsamość. Wychowujemy się w określonej kulturze i tradycji, mamy świadomość własnej historii i odrębności. Polska wspólnota narodowa wielokrotnie udowodniła, że potrafi chronić tworzone przez wieki dziedzictwo narodowe. Nawet w sytuacji utraty państwa – zaborów i okupacji - potrafiła skutecznie rozwijać więzi, kształtować kulturę, chronić język ojczysty i pamięć przodków. My jesteśmy jej spadkobiercami. Przekazane dobra i wartości powinniśmy zachować dla przyszłych pokoleń.

Literatura uzupełniająca

Dylewski A., *Polska wielu kultur*, Świat Książki, Warszawa 2008.

Ćwiczenie 4

Określ, kiedy obchodzimy podane święta państwowe i narodowe.

Narodowe Święto Niepodległości	8 maja
Narodowy Dzień Zwycięstwa	2 maja
Święto Wojska Polskiego	11 listopada
Narodowy Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego	15 sierpnia
Dzień Flagi Rzeczypospolitej Polskiej	1 sierpnia

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Wskaż polskie święta narodowe i państwowe bezpośrednio związane z postacią przedstawioną na zdjęciu.

- [ ] Narodowy Dzień Pamięci Powstania Warszawskiego
- [ ] Narodowy Dzień Zwycięstwa
- [ ] Święto Wojska Polskiego
- [ ] Narodowy Dzień Pamięci Żołnierzy Wyklętych
- [ ] Narodowe Święto Niepodległości

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Odwołując się wybranej postaci (historycznej lub współczesnej) przedstaw cechy dobrego obywatela. Jakie cechy dobrego obywatela są według ciebie współcześnie najważniejsze?

Projekt edukacyjny: Scena muzyczna jako agora

1. Cel projektu: analiza przekazu politycznego wybranych współczesnych (z ostatniej dekady) polskich utworów muzycznych.
2. Zadanie: Wielu współczesnych polskich artystów muzycznych wyraża swoje opinie polityczne i społeczne poprzez własną twórczość. Zorganizujcie się w kilkuosobowe grupy i poszukajcie takich wykonawców/zespołów – przynajmniej trzech różnych na każdą grupę. Wybierzcie po jednym utworze każdego z nich. Następnie zastanówcie się, jakie poglądy polityczne te utwory wyrażają, na przykład co mówią o kondycji państwa polskiego, do jakiego rodzaju patriotyzmu nawołują, jakie wartości wskazują jako pożądane/niepożądane w Polsce. Swoje wnioski zapiszcie.
3. Realizacja:
    - praca w grupach,
    - czas trwania: 6 tygodni,
    - prezentacja (w wybranej formie) na forum klasy.

Poznaj mnie, a zrozumiesz. Naród a mniejszości narodowe

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Przygotuj plakat, na którym w kilku zdaniach przedstawisz siebie. Zastanów się, jakie cechy, zainteresowania, działania, plany wyróżniają cię spośród kolegów.

- Nie pisz o sobie źle; poszukaj zalet; bądź wobec siebie przyjazny.
- Nie przedstawiaj swoich cech fizycznych (wyglądu).

Przedstawcie swoje opisy w widocznym miejscu. Spróbujcie odgadnąć, do kogo one należą.

Zastanówcie się,

- czy wasze wyobrażenia o kolegach pokrywają się z przedstawionymi przez nich opisami,
- z czego mogą wynikać różnice.

Poznaj mnie, a zrozumiesz. Naród a mniejszości narodowe

Romowie

John M, Romowie, licencja: CC BY-SA 2.0

Co potrafię?

- przedstawić skutki odrzucenia i wykluczenia osób i grup społecznych;
- uzasadnić znaczenie postawy tolerancji w życiu społecznym;
- wyjaśnić, na czym polega tożsamość narodowa i etniczna.

Nauczysz się

- poznawać prawa, które przysługują mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce;
- wyjaśniać, jak Polacy żyjący za granicą podtrzymują swoją więź z ojczyzną;
- rozumieć, jak stereotypy i uprzedzenia utrudniają relacje między narodami.

Mniejszości narodowe i etniczne

> **USTAWA z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym**
>
> Art. 2. 1. **Mniejszością narodową**, w rozumieniu ustawy, jest grupa obywateli polskich, która spełnia łącznie następujące warunki:
> 1) jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polskiej;
> 2) w sposób istotny odróżnia się od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją;
> 3) dąży do zachowania swojego języka, kultury lub tradycji;
> 4) ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażanie i ochronę;
> 5) jej przodkowie zamieszkiwali obecne terytorium Rzeczypospolitej Polskiej od co najmniej 100 lat;
> 6) utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.
>
> USTAWA z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym.

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem **mniejszością etniczną** nazywamy społeczność, która posiada identyczne cechy jak mniejszość narodowa, ale w przeciwieństwie do mniejszości narodowej nie utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie.

Zgodnie z polskim prawem wyróżniamy

mniejszości narodowe:
1) białoruską,
2) czeską,
3) litewską,
4) niemiecką,
5) ormiańską,
6) rosyjską,
7) słowacką,
8) ukraińską,
9) żydowską.

mniejszości etniczne:
1) karaimską,
2) łemkowską,
3) romską,
4) tatarską.

Szczególną społeczność stanowią w Polsce Kaszubi. Są to obywatele polscy, którzy obok języka polskiego używają kaszubskiego. W rozumieniu przytoczonej ustawy kaszubski jest **językiem regionalnym**. Oznacza to, że osoby posługujące się tym językiem mogą korzystać z podobnych praw jak mniejszości narodowe i etniczne.

Mniejszości narodowe

Mniejszości narodowe i etniczne stanowią współcześnie niewielki odsetek obywateli Polski. Tymczasem Rzeczpospolita Obojga Narodów i odrodzona po I wojnie światowej II Rzeczpospolita były państwami wielonarodowymi. Do wybuchu II wojny światowej około 35% obywateli Polski miało inną niż polska tożsamość narodową. Najliczniejsze grupy stanowiła ludność ukraińska i żydowska. Dokonana w okresie II wojny światowej zagłada żydów i powojenne zmiany granic przekształciły Polskę w państwo zdominowane przez ludność etnicznie polską.

Rozmieszczenie wybranych mniejszości narodowych oraz Kaszubów i Ślązaków w Polsce

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Państwo polskie otocza mniejszości narodowe i etniczne zamieszkujące Polskę szczególną ochroną prawną. Pamiętaj, że **osoby, które należą do grup społecznych uznanych za mniejszości narodowe i etniczne, są obywatelami polskimi**. Przysługują im więc wszystkie prawa właściwe obywatelom polskim, np. prawo do udziału w wyborach. Dodatkowo przyznano mniejszościom wiele praw umożliwiających kultywowanie ich odrębności

kulturowych. **Prawo polskie zabrania wszelkich form dyskryminacji mniejszości narodowych i etnicznych**.

PRAWA mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce
Prawo do nauki języka, historii kultury mniejszości oraz zdawania egzaminów zewnętrznych w języku mniejszości.
Prawo do posługiwania się językiem mniejszości przed organami gminy.
Prawo używania imion i nazwisk zgodnie z zasadami pisowni języka mniejszości.
Prawo do otrzymywania dotacji na rozwój, np. organizacji społecznych, bibliotek, prowadzenie audycji radiowych.
Prawo do umieszczania, obok urzędowych nazw miejscowości czy ulic, nazw w języku mniejszości.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Stosunkowo duża grupa obywateli polskich mieszkających na Górnym Śląsku deklaruje przynależność do mniejszości śląskiej. W rozumieniu polskiego prawa Ślązacy nie są jednak jedną z mniejszości (narodowych lub etnicznych) i nie przysługują im prawa ułatwiające kultywowanie ich odrębności kulturowych. Jest to przedmiot ciągnącego się od wielu lat sporu.

> **Ćwiczenie 2**
>
> Na podstawie samodzielnie zebranych materiałów scharakteryzuj jedną z mniejszości narodowych lub etnicznych (możesz również scharakteryzować grupę posługującą się językiem kaszubskim) zamieszkujących Polskę.

Ćwiczenie 3

Przygotuj odpowiedzi na pytania:

- Ile osób deklaruje przynależność do wspólnoty i jaki stanowi to odsetek obywateli Polski? Odwołaj się do wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2011 r.
- W którym województwie (województwach) znajdują się największe skupiska osób deklarujących przynależność do tej mniejszości?
- Jaką religię wyznaje i jakim językiem posługuje się większość członków charakteryzowanej mniejszości?

Ćwiczenie 4

Przygotuj krótką informację na temat:

- wybranego obiektu, miejsca lub wydarzenia ważnego dla kultury i historii wybranej mniejszości;
- wybitnego obywatela Polski, przedstawiciela wybranej mniejszości.

Polonia

Czy wiesz, że dzieje Polski były historią radykalnych zmian granic oraz licznych migracji? Już w XVIII wieku tragedia rozbiorów zmusiła wielu Polaków do opuszczenia ziem polskich. W XIX wieku za wolnością i chlebem migrowali na Zachód byli uczestnicy powstań narodowych oraz poszukujący pracy mieszkańcy ubogich regionów. Na Wschód, w głąb carskiej Rosji, byli zsyłani więźniowie polityczni. Liczne rzesze Polaków znalazły się na emigracji na skutek II wojny światowej i dokonanych po jej zakończeniu zmian granic. W latach 80. XX wieku wyjazd z Polski stał się formą ucieczki przed reżimem komunistycznym i pogłębiającym się kryzysem gospodarczym. Również współcześnie wiele polskich rodzin decyduje się na emigrację i związanie swojej przyszłości z innymi

państwami. Sprzyja temu otwarcie granic będące skutkiem przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.

Współcześnie w każdym zakątku kuli ziemskiej mieszkają Polacy lub ich potomkowie, którzy starają się utrzymywać związki kulturowe z Polską. Społeczność tę nazywamy Polonią.

> **Definicja: Polonia**
>
> Obywatele różnych państw świata, którzy mają polskie korzenie i poczucie polskiej przynależności narodowej.

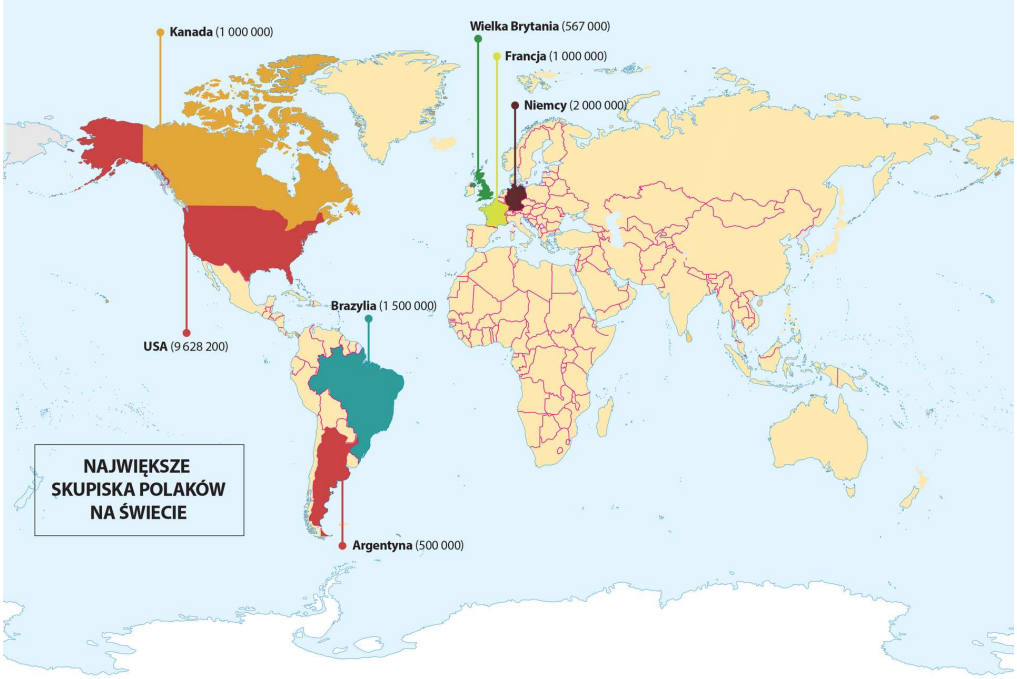

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Wszystkie skupiska Polonii mają i chcą mieć kontakt z Polską, w tym z rodziną, która pozostała w kraju. W większości państw demokratycznych organizowane są stowarzyszenia polonijne, które działają zgodnie z miejscowym prawem. Organizacje polonijne chętnie korzystają z możliwości współdziałania z rządem polskim za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych, a Polonia „najmłodsza", czyli emigracja ekonomiczna z XXI wieku, która zachowała obywatelstwo polskie, może korzystać z przysługujących im praw politycznych, czyli na przykład wybierać członków Sejmu i Senatu w Polsce.

> **Ćwiczenie 5**
>
> Czy znasz jakąś polską rodzinę, której członkowie przebywają na emigracji? Zastanów się, jak udaje im się zachować polską tożsamość narodową.

Stereotypy narodowe

Definicja: Stereotypy narodowe

Utrwalone w świadomości społecznej i przekazywane z pokolenia na pokolenie, często jednostronne i uproszczone, trudne do zmiany, wyobrażenia o charakterze i sposobie funkcjonowania określonych narodów czy grup etnicznych.

Stereotypowy sposób patrzenia na innych jest z istoty swojej niepełny, ponieważ polega on na uwypuklaniu tylko wybranych elementów postępowania danego narodu lub grupy etnicznej i ocenianiu ich zazwyczaj negatywnie. Stereotypy narodowe bardzo często przenoszą konflikty z poprzednich pokoleń na relacje współczesne. U ich źródeł niejednokrotnie leżą trudne doświadczenia historyczne. Niektóre z ciągle żywych stereotypów w Polsce sięgają do przeżyć ludzi w okresie II Rzeczpospolitej i dramatu II wojny światowej. Bardzo często przekonania stereotypowe pozwalają na budowanie poczucia wyższości i wyjątkowości własnej grupy. Jako oceny najczęściej krzywdzące, zniekształcające obraz innych narodów, a zarazem mocno zakorzenione, stereotypy prowadzą do trudności we współpracy i wzajemnych kontaktach różnych grup etnicznych i narodowych.

Ćwiczenie 6

Wykonajcie zadania, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zastanówcie się, jakie zagrożenia dla codziennych relacji między grupami etnicznymi wynikają ze stereotypowego myślenia.
  Zapiszcie wnioski i przedstawcie pozostałej części klasy.
- Zaproponujcie kilka zasad postępowania, których przestrzeganie może nas uchronić przed negatywnymi skutkami myślenia i działania zgodnie ze stereotypami.

Ćwiczenie 7

Poszukajcie w języku polskim określeń, które pewne negatywne cechy, postępowanie lub zjawiska wiążą z innymi grupami etnicznym lub narodowymi.

- Zastanówcie się, w przypadku ilu z tych określeń możecie ich negatywny sens potwierdzić własnym doświadczeniem.

Podsumowanie

Mniejszości narodowe i językowe w Europie
Krystian Chariza i zespół, licencja: CC BY-SA 3.0

Relacje między grupami narodowościowymi mogą się okazać bardzo trudne, zwłaszcza gdy wiążą się z bolesną historią wzajemnych kontaktów oraz głębokimi różnicami kulturowymi. Właściwe kształtowanie relacji między zróżnicowanymi etnicznie czy narodowościowo grupami należy do zadań państwa, ale za harmonijne współżycie na wspólnym obszarze odpowiadają wszyscy mieszkańcy danego kraju. Społeczeństwa europejskie stają się coraz bardziej zróżnicowane etnicznie i uczą się rozwiązywać problemy, które z tego zróżnicowania wynikają. Niezależnie od tego, jak bardzo się różnimy z racji przynależności narodowej, wszyscy jesteśmy ludźmi i mamy prawo do poszanowania naszej godności.

Literatura uzupełniająca

Dylewski A., *Polska wielu kultur*, Świat Książki, Warszawa 2008.
Łodziński S., *Równość i różnica. Mniejszości narodowe w porządku demokratycznym Polski po 1989 roku*, Scholar, Warszawa 2005.
Mniejszości narodowe w Polsce, Z. Kurcz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997.

Przydatne linki

www.mniejszosci.narodowe.mac.gov.pl
www.wspolnotapolska.org.pl
GUS – raport z Narodowego Spisu Powszechnego 2011

Ćwiczenie 8

Na zdjęciu przedstawiono elementy kultury mniejszości...

- ukraińskiej.
- niemieckiej.
- żydowskiej.
- tatarskiej.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Określ, do której z mniejszości narodowych lub etnicznych żyjących w Polsce odnoszą się podane informacje.

Tatarzy

Rosjanie

Niemcy

Ważną rolę w kulturze narodu odgrywają cerkwie.

Największe skupiska ludności znajdują się na terenie województwa opolskiego.

Duża część społeczności wyznaje islam.

Język narodowy mniejszości należy do grupy języków słowiańskich.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Obrady Rady Europy

PPCOE, Obrady Rady Europy, licencja: CC BY-SA 3.0

Ćwiczenie 1

Przeczytaj zamieszczone poniżej materiały informacyjne.

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- **Zastanówcie się, co oznacza pojęcie *polityka* .**

Zapiszcie swoje skojarzenia w postaci krótkich haseł. Przedstawcie wnioski pozostałej części klasy.

UWAGA: Nie oceniajcie; nie używajcie określeń emocjonalnych.

Mateusz Pilarczyk

Debata - Młodzi dyskutowali z politykami

Młodzi dziś i jutro według polityków - pod takim hasłem odbyła się w Poznaniu debata zorganizowana przez młodzieżówki [polskich partii politycznych]. [Posłowie] odpowiadali na pytania z czterech bloków tematycznych. Pierwszym z nich była nauka i szkolnictwo wyższe. (...) Poseł (...) podkreślał konieczność zmiany sposobu finansowania nauki (...).

Debata - Młodzi dyskutowali z politykami

TVN24

Polską scenę polityczną czeka rewolucja?

Klęska przedstawicieli lewicy i nadspodziewanie dobry wynik Pawła Kukiza to niespodzianki pierwszej tury wyborów prezydenckich. Czy zwiastują one głębsze zmiany na polskiej scenie politycznej? Przekonamy się o tym dopiero jesienią, jednak już teraz widać, że czeka nas najciekawsza kampania parlamentarna od lat.

Polską scenę polityczną czeka rewolucja?

Wizyta ministra Siemoniaka w Belgradzie

W obecności premierów Polski i Serbii podpisana została Umowa pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Serbii o współpracy w dziedzinie obronności. Dokument podpisali: ze strony polskiej - minister obrony narodowej Tomasz Siemoniak, ze strony serbskiej - wicepremier i minister obrony Aleksandar Vučić.

Wizyta ministra Siemoniaka w Belgradzie

Uważam, że polityka to...

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Trudna sztuka rządzenia. Polityka

Sala obrad plenarnych Rady Europy

Adrian Grycuk, Sala obrad plenarnych Rady Europy, licencja: CC BY-SA 3.0

Co potrafię?

- zastosować zasady prawidłowej komunikacji w grupie;
- wymienić sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych;
- odczytać dane przedstawione w prostych tabelach i na wykresach.

Nauczysz się

- poznawać różne sposoby rozumienia pojęcia polityka;
- rozumieć relacje między polityką i etyką;
- wskazywać sposoby oddziaływania władzy na społeczeństwo.

Pojęcie i funkcje polityki

Nie istnieje jedna, powszechnie uznana definicja **polityki**. Wśród najczęściej stosowanych jej określeń można wyróżnić następujące:

- świadome, zorganizowane działania zmierzające do zdobycia i sprawowania władzy politycznej;
- sztuka rządzenia społeczeństwem i państwem;
- proces podejmowania decyzji realizujących potrzeby i wartości społeczeństwa, grup społecznych oraz jednostek;

- proces rozwiązywania konfliktów, w którym wykorzystuje się trzy podstawowe sposoby: współpracę, walkę i kompromisy;
- sfera działalności publicznej organów (instytucji) państwa, partii politycznych, organizacji społecznych i jednostek – obywateli.

Ćwiczenie 2

Porównajcie podane definicje polityki z wynikami waszej pracy. Odszukajcie podobieństwa i różnice. Zastanówcie się, z czego mogą wynikać zauważone różnice.

Kształtowanie spójności i trwałości społeczeństwa	Rozdział dóbr, np. materialnych, w społeczeństwie
Tworzenie i realizacja programów mających zapewnić rozwój społeczeństwa i państwa	Kształtowanie postaw, świadomości i zachowań politycznych obywateli

Funkcje polityki

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Negocjacje, które zmieniły najnowszą historię Polski

Negocjacje są jedną z metod pokojowego rozstrzygania konfliktów społecznych i osiągania celów politycznych.

1980

Zdjęcie przedstawia ratyfikowanie Porozumień Sierpniowych w Szczecinie przez Pierwszego Sekretarza Komitetu Wojewódzkiego Janusza Brycha.

Stefan Cieślak, licencja: CC BY 3.0

Stocznia Gdańska - sierpień 1980 r.
Rozmowy przedstawicieli władz komunistycznych z protestującymi robotnikami. Negocjacjom przewodniczyli: **Lech Wałęsa**, reprezentujący strajkujących robotników, i wicepremier Mieczysław Jagielski, przedstawiciel rządu.

1989

Obrady Okrągłego Stołu trwające od 6 lutego do 5 kwietnia 1989 r.
Negocjacje prowadzone przez przedstawicieli władz komunistycznych, opozycji i Kościoła katolickiego, które zapoczątkowały przemiany ustrojowe w Polsce.

2004

Podpisanie Traktatu o przystąpieniu Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej (Ateny, 16 kwietnia 2003 r.).
Dokument podpisują: premier Leszek Miller i minister spraw zagranicznych Włodzimierz Cimoszewicz. Sygnowanie traktatu zamykało wieloletni proces negocjacji. Na mocy tego traktatu **1 maja 2004 r.** Polska stała się członkiem Unii Europejskiej.

Polityka i etyka

> **Definicja: Etyka**
>
> Wskazuje wzorce dobrych zachowań ludzkich oraz formułuje zasady ich realizacji. Treść norm i ocen moralnych związana jest z historycznym rozwojem społeczeństw. W kolejnych epokach ulegała mniejszym lub większym przekształceniom. Przykładem jest zmiana stosunku do niewolnictwa, dyskryminacji rasowej, stosowania przemocy w relacjach międzyludzkich czy zakresu władzy i odpowiedzialności rządzących.

W trwającym od starożytności sporze o rolę etyki w życiu politycznym można dostrzec dwa zasadnicze stanowiska:

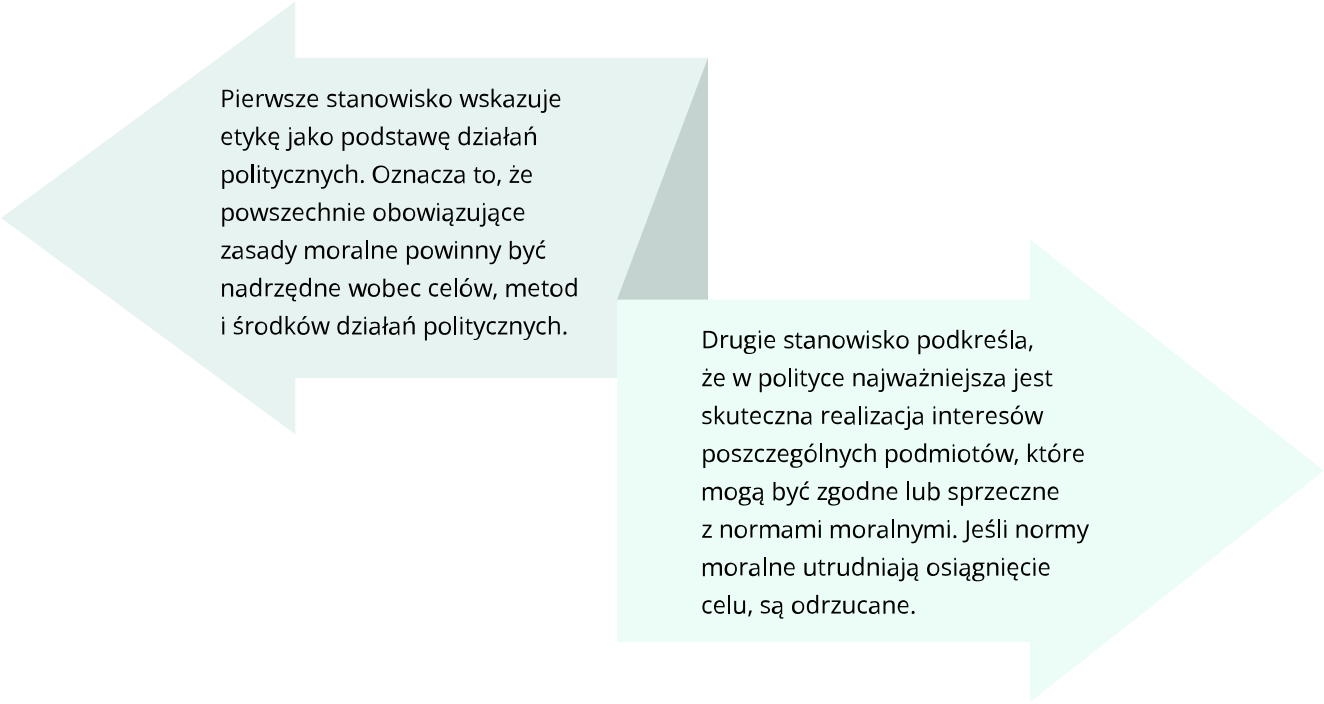

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Każdy, kto podejmuje działania polityczne, stoi więc przed ważnymi dylematami, koniecznością odpowiedzi na następujące pytania:

- Co jest dobre dla państwa i społeczeństwa?
- Czy dobro państwa usprawiedliwia niemoralne działania?
- Czy można łamać normy moralne za cenę skutecznego osiągania celów?
- Czy można mówić o dobru państwa, jeżeli zrezygnuje się z kryteriów moralnych?

Bez względu na toczące się spory, etyka jest ważnym czynnikiem warunkującym politykę. Ludzie zawsze oceniali działania polityczne nie tylko ze względu na ich skuteczność, lecz moralną wartość. Państwa, partie polityczne, ruchy społeczne, przywódcy, zwykli ludzie odwołują się do różnych – świeckich i religijnych – koncepcji etycznych. Może to

prowadzić do odmiennych wizji tego, co jest najlepsze dla całego społeczeństwa i państwa, a tym samym do poważnych konfliktów politycznych.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Ćwiczenie 3

Już starożytni Grecy dostrzegali związek między etyką a decyzjami politycznymi i wynikające stąd konflikty postaw. Wyjaśnij, na czym polegał konflikt między polityką a etyką w dramacie Sofoklesa *Antygona*.

Ćwiczenie 4

Czy znasz inne przykłady historyczne lub literackie obrazujące konflikty między polityką a etyką? Wyjaśnij, jaka była istota tych konfliktów.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj opis sytuacji. Zastanów się, czy Adam postępuje etycznie. Odpowiedź uzasadnij. Przedyskutuj problem z kolegami z klasy.

Adam jest ojcem dwóch dorosłych córek, członkiem licznej, wspierającej się rodziny. Od dwóch lat sprawuje ważną funkcję publiczną - jest posłem na Sejm. Adam zatrudnia w biurze poselskim dwóch członków rodziny: kuzyna, który od wielu lat nie mógł znaleźć pracy, i starszą córkę, studentkę. Kuzyn nie ma potrzebnych kwalifikacji do wykonywania powierzonej mu pracy, ale Adam bardzo go lubi i wie, że chłopak jest w trudnej sytuacji materialnej. Adam wykorzystał również swoje polityczne znajomości do rozwiązania problemów z brakiem pracy kilku swoich dalszych krewnych.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

WŁADZA

W każdej zbiorowości, grupie, organizacji czy instytucji społecznej występuje zjawisko władzy. Z władzą mamy do czynienia w szkole i partii politycznej, rodzinie i państwie, grupie rówieśniczej i organizacji międzynarodowej, przedsiębiorstwie i wojsku. Jest ona koniecznym elementem regulującym życie społeczne, a tym samym jest ważnym elementem polityki, funkcjonowania państwa.

Władza to:

- system relacji społecznych;
- prawo do rządzenia, np. państwem;
- organy i instytucje rządzące podejmujące kluczowe decyzje, np. w państwie.

Sprawujący władzę skłaniają ludzi do posłuszeństwa, wykorzystując różne środki.

> **Definicja: AUTORYTET**
>
> Zdolność kierowania ludźmi bez odwoływania się do przymusu i przemocy. Ludzie dobrowolnie podporządkowują się osobie sprawującej władzę, gdyż darzą ją szacunkiem, podziwem i uznaniem.

> **Definicja: PERSWAZJA**
>
> Przekonywanie ludzi do przyjęcia pewnych poglądów, ocen, wartości oraz podjęcia odpowiednich zachowań. Oddziaływania te mogą mieć charakter bezpośredni, np. osobiste spotkanie polityka z wyborcami, bądź pośredni, np. wystąpienie telewizyjne czy radiowe.

> **Definicja: MANIPULACJA**
>
> Niejawne lub częściowo skryte wpływanie na poglądy, uczucia i zachowania ludzi. Manipulator może ukrywać prawdziwe zamiary, metody czy skutki realizowanego przez siebie działania. Swoje cele nierzadko osiąga za pomocą kłamstw lub przemilczenia.

> **Definicja: PRZYMUS**
>
> Forma oddziaływania odwołująca się do różnego rodzaju kar, stosowanych, gdy ludzie nie wywiązują się właściwie z nałożonych na nich zadań lub odmawiają podporządkowania się decyzjom władzy.

> **Definicja: PRZEMOC**
>
> Polega na stosowaniu siły fizycznej wobec osób czy grup nierespektujących porządku społecznego i decyzji rządzących. Przemoc ma powstrzymać działania niezgodne z obowiązującymi normami i przywrócić posłuszeństwo.

Ćwiczenie 6

- Zastanówcie się, z jakimi formami władzy spotykacie się w szkole.
- Oceńcie, czy poniższe twierdzenie jest prawdziwe. Przeprowadźcie krótką dyskusję.

INSTRUKCJA DO WYKONANIA ZADANIA
Zanim przystąpicie do dyskusji, zastanówcie się, co oznaczają użyte w temacie określenia:

- SUROWY NAUCZYCIEL
- SUKCES EDUKACYJNY

Aby właściwie przygotować się do dyskusji, należy zastanowić się nad argumentami na rzecz poparcia postawionej w temacie tezy lub jej obalenia (kontrargumentami). Argumenty powinny być zwięzłe, rzeczowe, poparte przykładami.

Pamiętajcie o przestrzeganiu zasad dobrej dyskusji.

TYLKO SUROWY NAUCZYCIEL MOŻE POMÓC UCZNIOM ODNIEŚĆ SUKCES EDUKACYJNY

Ważne!

ZASADY DOBREJ DYSKUSJI

- Słuchaj wypowiedzi innych osób.
- Wyrażaj własne zdanie, formułuj opinie.
- Mów krótko, jasno i na temat. Stosuj przykłady.
- Nie przekrzykuj innych i nie przerywaj im wypowiedzi.
- Nie ulegaj presji, nie daj się zdenerwować i sprowokować.
- Dostosuj formę wypowiedzi do odbiorcy. Inaczej możesz zwracać się do kolegów, inaczej do dorosłych, ale zawsze szanuj swojego rozmówcę.
- Nie odwołuj się do powierzchownych opinii i stereotypów.
- Krytykuj argumenty, a nie osoby, które je wypowiadają.

Podsumowanie

Polityka obejmuje życie całego społeczeństwa. Uczestniczy w niej wiele podmiotów, które mają różne interesy i cele. Złożoność sfery polityki jest przyczyną trudności w sformułowaniu jej jednoznacznej definicji. Nie można dobrze wyjaśnić specyfiki zjawisk i procesów politycznych, jeśli nie weźmiemy pod uwagę ich związków oraz wzajemnych oddziaływań z gospodarką, infrastrukturą społeczeństwa, normami prawnymi, świadomością społeczną czy uznawanymi przez ludzi systemami wartości.

Literatura uzupełniająca

Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce, B. Szmulik, M. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.

Ćwiczenie 7

Poniżej znajdziesz opis czterech sytuacji dotyczących sprawowania władzy. Połącz sytuacje ze sposobami oddziaływania, które ilustrują.

Klasa jest podzielona. Część uczniów chciałaby mieć za przewodniczącego Andrzeja, który ogłosił program walki z nieuczciwym zdobywaniem ocen. Dla pozostałych osób atrakcyjniejsza jest kandydatura Zosi, która za najpilniejsze uważa klasowe zadania związane z obchodami 50-lecia szkoły.	Manipulacja
Krzysztof właśnie otrzymał w swojej firmie tytuł menadżera roku. Zadecydowały o tym głosy jego podwładnych, którzy oceniają, że odkąd Krzysztof został ich menadżerem, sprawniej i efektywniej pracują, bo ich zwierzchnik jasno określa zadania, a przy tym zawsze służy radą i pomocą. Na wyjątkowy szacunek – zdaniem pracowników firmy – zasługuje to, że Krzysztof potrafi przyznać się do pomyłki.	Autorytet
Ania udaje się wraz ze swoją małą córeczką do przychodni, bo nadszedł czas podania jej obowiązkowej szczepionki przeciwko polio. Kilku znajomych Ani odmówiło zaszczepienia swoich dzieci i dostało wezwanie do zapłaty grzywny.	Perswazja
Heliodor X., będąc jeszcze kandydatem na premiera, składał obietnice poprawy warunków zatrudnienia nauczycieli. Tuż po objęciu urzędu doprowadził do redukcji zatrudnienia pracowników oświaty o 20%. Na pytania dziennikarzy o jego wcześniejsze deklaracje cynicznie odpowiada, że tym nauczycielom, którzy ciągle pracują, warunki się polepszyły, ci, którzy już nie pracują, nie	Przymus

są nauczycielami, więc nic im nie jest winien

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Nepotyzm to...

- faworyzowanie bliskich osób przy obsadzaniu stanowisk.
- przeinaczanie faktów w celu udowodnienia swoich racji.
- sposób rozwiązywania konfliktów społecznych.
- sposób realizacji wyznaczonych celów politycznych.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Terytorium Polski

pixabay, Terytorium Polski, licencja: CC 0

Co już wiesz o państwie? Przekonaj się, wykonując krótki test.

Ćwiczenie 1

Pierwsze państwa powstały w...

- I tysiącleciu p.n.e.
- VIII wieku p.n.e.
- IV tysiącleciu p.n.e.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Najstarsze starożytne państwo to:

- Ateny.
- Rzym.
- Egipt.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Tytuł cesarza wywodzi się z państwa...

- rzymskiego.
- niemieckiego.
- karolińskiego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Najpóźniej powstałe państwo to:

- Litwa.
- Francja.
- Polska.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

W XIV wieku Polska była monarchią...

- konstytucyjną.
- absolutną.
- stanową.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Twórca państwa polskiego Mieszko I był...

- księciem.
- cesarzem.
- królem.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Słowo demokracja pochodzi z języka...

- angielskiego.
- łacińskiego.
- greckiego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Pojęcie republika powstało w...

- czasach nowożytnych.
- starożytności.
- średniowieczu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Po co nam państwo?

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Co potrafię?

- scharakteryzować najważniejsze funkcje polityki;
- określić, na czym polega władza i w jaki sposób wywiera wpływ na człowieka;
- budować argumenty, zajmować stanowisko, uczestniczyć w dyskusji.

Nauczysz się

- wymieniać podstawowe cechy państwa;
- poznawać różne poglądy dotyczące powstania państwa;
- charakteryzować podstawowe funkcje państwa.

Pojęcie państwa

> **Definicja: Państwo**
>
> Historycznie ukształtowana organizacja terytorialna, określająca normy i sposoby funkcjonowania społeczeństwa.

Od starożytności do czasów współczesnych zmieniał się sposób rozumienia, czym jest państwo. Przekształceniom podlegały również poglądy na temat pochodzenia i zadań państwa. Różnorodnie rozumiano zakres jego działania, relacje między instytucjami państwowymi a społeczeństwem oraz kształt instytucji zajmujących się gospodarką, sądownictwem, stosunkami z innymi państwami, obronnością, kulturą, edukacją itd.

Różne rozumienia państwa miały swoje odzwierciedlenie w stosowanym nazewnictwie.

W starożytnej Grecji używano nazwy **polis**, w znaczeniu państwo-miasto.

W starożytnym Rzymie stosowano pojęcie **res publica**, rozumiane jako wspólnota obywateli.

W średniowieczu upowszechniła się nazwa **terra**, oznaczająca ziemię, kraj.

W XVI w. pojawiło się określenie **stato**; (od stato pochodzą obecne nazwy: angielska – *State*, francuska – *l'État*, niemiecka – *der Staat*), odwołujące się racji stanu, czyli jakiejś fundamentalnej zasady tworzącej państwo, na przykład prawa.

Za powszechnie uznawane przyjmuje się pojęcie państwa, które sformułował **Georg Jellinek** (1851–1911). Słynny niemiecki uczony wskazał trzy zasadnicze jego składniki:

- TERYTORIUM,
- LUDNOŚĆ,
- ZWIERZCHNIA WŁADZA (RZĄD).

Państwo jest organizacją zamieszkałej na pewnym terytorium ludności (narodu, ludu), kierowaną przez zwierzchnią władzę.

Współcześnie uzupełnia się tę definicję, wskazując na dodatkowe elementy państwa, np. suwerenność.

Państwo

Państwo uważane jest za jedną z najważniejszych organizacji służących osiąganiu zbiorowych celów społeczeństwa.

Wybrane cechy państwa

POLITYCZNY CHARAKTER
Polityczny charakter państwa jest związany z procesem sprawowania władzy w społeczeństwie, z podziałem na rządzących i rządzonych. Uprawnieniem szczególnym – charakterystycznym tylko dla władzy państwowej – jest możliwość stosowania legalnego przymusu, w tym przemocy. Władza państwowa wykonywana jest w Polsce przez różnorodne instytucje, np.: Sejm, rząd, wójtów, sądy. Każda z tych instytucji posiada pewne uprawnienia władcze i w ich ramach pełni określone funkcje.

TERYTORIUM
Warunkiem istnienia państwa jest sprawowanie suwerennej władzy na określonym terytorium. W skład terytorium wchodzi przestrzeń lądowa, morska i powietrzna. Za składnik terytorium państwowego uważa się także statki powietrzne i morskie oraz placówki dyplomatyczne danego państwa. W sytuacjach zagrożenia państwo ma obowiązek obrony swojego terytorium, włącznie z zastosowaniem siły militarnej.

SUWERENNOŚĆ
Suwerenność wewnętrzna państwa polega na wyłączności stanowienia i wykonywania prawa przez organy państwa oraz możliwości decydowania o zjawiskach i procesach składających się na życie społeczeństwa. Suwerenność zewnętrzna oznacza zdolność organów państwa do podejmowania decyzji niezależnie od woli i interesów innych państw oraz organizacji międzynarodowych. Suwerenność wewnętrzna i zewnętrzna państwa może zostać ograniczona bądź w całości utracona.

PRZYMUS
Każde społeczeństwo jest wewnętrznie zróżnicowane. Wpływa to na pojawianie się konfliktów politycznych, ekonomicznych, kulturowych, religijnych itd. Część tych konfliktów zagraża porządkowi społecznemu i bezpieczeństwu państwa. W takich sytuacjach przymus państwowy jest środkiem utrzymywania i przywracania ładu. Niekiedy może stać się jednak siłą działającą na szkodę obywateli.

> **Ćwiczenie 9**
>
> Wykonajcie ćwiczenie, pracując w parach.
> Zastanówcie się, w jakich sytuacjach demokratyczne państwo może zastosować przymus wobec swoich obywateli. Podajcie przykłady takich działań. Uzasadnijcie odpowiedź.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Jak powstały państwa?

Istnieje na ten temat wiele różnorodnych poglądów. Najpopularniejsze teorie powstania państwa:

KONCEPCJA TEISTYCZNA
Zwolennicy tej koncepcji uważają, że państwo było wytworem woli Boga i stanowiło przejaw jego panowania nad ludźmi. Jednym z twórców koncepcji był żyjący w średniowieczu św. Tomasz z Akwinu.

KONCEPCJA UMOWY SPOŁECZNEJ
Zwolennicy tej koncepcji uważają, że państwo jest rezultatem woli społeczeństwa, nie zaś woli boskiej. Koncepcja ta odwołuje się do idei równości ludzi oraz prawa do wolność, które powinny być chronione przez instytucje państwa. Koncepcja powstała w XVII i XVIII w. Do jej twórców należał oświeceniowy myśliciel Jean-Jacques Rousseau (wym. Ruso).

KONCEPCJA PODBOJU
Zwolennicy tej koncepcji uważają, że państwa powstają jako rezultat zastosowania przemocy. Silniejsze grupy etniczne podbijały grupy słabsze i narzucały im swoją władzę. Jednym ze zwolenników tej koncepcji był żyjący w XIX w. Ludwik Gumplowicz.

KONCEPCJA ROZWARSTWIENIA KLASOWEGO
Jej zwolennicy uważają, że państwo powstało na skutek podzielenia się społeczeństwa na wrogie i walczące ze sobą klasy społeczne: panującą (wyzyskującą, bogatą) i podporządkowaną (wyzyskiwaną, biedną). Państwo zostało powołane przez klasę panującą do ochrony własnych interesów. Twórcami tej koncepcji byli żyjący w XIX wieku Karol Marks i Fryderyk Engels.

Państwa posiadają swoje charakterystyczne symbole: godło – herb państwa, barwy – flagę narodową oraz hymn.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 28.

1. Godłem Rzeczypospolitej Polskiej jest wizerunek orła białego w koronie w czerwonym polu.
2. Barwami Rzeczypospolitej Polskiej są kolory biały i czerwony.
3. Hymnem Rzeczypospolitej Polskiej jest Mazurek Dąbrowskiego.
4. Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej Polskiej podlegają ochronie prawnej.
5. Szczegóły dotyczące godła, barw i hymnu określa ustawa.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Czasami nawet konstytucja może wprowadzać w błąd. Konstytucja RP używa bowiem w art. 28 błędnie pojęcia herb. Godłem Polski jest Orzeł Biały, natomiast tenże Orzeł umieszczony na tarczy herbowej w czerwonym polu jest już herbem Polski.

domena publiczna

Nagranie dostępne na portalu epodreczniki.pl

Mazurek Dąbrowskiego, nasz hymn narodowy

domena publiczna

Mazurek Dąbrowskiego, nasz hymn narodowy Mazurek Dąbrowskiego, nasz hymn narodowy Źródło: domena publiczna.

Ćwiczenie 10

Czy umiesz rozpoznać flagi państw sąsiadujących z Polską? Dopasuj państwa do flag przedstawionych na ilustracjach .

- Słowacja
- Niemcy
- Czechy
- Białoruś
- Rosja
- Ukraina
- Litwa

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Przeczytaj materiał informacyjny.

Platon

Państwo prawa

Sokrates: (...) państwo tworzy się dlatego, że żaden z nas nie jest samowystarczalny, tylko mu potrzeba wielu innych. Od początku budujemy państwo [...] a będzie je budowała nasza potrzeba [...]na tośmy założyli państwo.[...] Więc z tego nam się zrobił rynek i pieniądz, znak służący do wymiany (...).

Platon, Państwo prawa.

Arystoteles

Polityka

[Człowiek] ma zdolność odróżniania dobra od zła, sprawiedliwości i niesprawiedliwości i tym podobnych; wspólnota zaś takich istot staje się podstawą rodziny i państwa (...).

Arystoteles, Polityka.

Ćwiczenie 11

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zastanówcie się, po co współczesnemu człowiekowi instytucja państwa. Zapiszcie wnioski i przedstawcie je pozostałej części klasy.
- Jak sądzicie, czy wasze wnioski podzieliliby autorzy powyższych cytatów?

Defilada Wojska Polskiego

Halibutt, Defilada Wojska Polskiego, licencja: CC BY-SA 3.0

Zadaniem armii jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa na arenie międzynarodowej.

Funkcje państwa

Współcześnie państwo realizuje wiele zadań, ale w najbardziej ogólnym ujęciu jego działalność wciąż sprowadza się do dwóch głównych funkcji: wewnętrznej i zewnętrznej.

Funkcja **wewnętrzna**, realizowana na terytorium państwa, służy utrzymaniu porządku i bezpieczeństwa. Wynikają z niej działania, które regulują prawne relacje między obywatelami, partiami politycznymi, związkami zawodowymi, organizacjami

pozarządowymi oraz między obywatelami a instytucjami władzy państwowej. W ramach funkcji wewnętrznej wskazuje się liczne funkcje szczegółowe.

Funkcje wewnętrzne państwa

EKONOMICZNA
polega na określaniu kierunków rozwoju gospodarczego państwa, np. ustalaniu corocznego budżetu państwa, organizowaniu i kontroli procesów wytwarzania oraz rozdziału dóbr materialnych.

SOCJALNA polega na ochronie i wspieraniu osób i grup społecznych; w odniesieniu do ich podstawowych potrzeb i posiadanych zasobów; w jej ramach podejmuje się działania w zakresie: ochrony zdrowia, opieki społecznej, ubezpieczeń społecznych, ograniczania skali bezrobocia, ochrony środowiska naturalnego itp.

PORZĄDKOWA
polega na podejmowaniu działań związanych z porządkiem i bezpieczeństwem publicznym. Państwo dba o przestrzeganie przez obywateli prawa oraz zwalcza czynniki zagrażające stabilności państwa (np. przestępców, organizacje terrorystyczne).

WYCHOWAWCZA / KULTURALNA
polega na kształtowaniu i rozpowszechnianiu poglądów, postaw wartości i poglądów, zgodnych ze społecznie uznanym systemem wartości. Państwo reguluje działalność szkolnictwa, instytucji nauki i kultury, mediów, organizacji pozarządowych.

Funkcje państwa

Funkcja **zewnętrzna**, realizowana na arenie międzynarodowej, polega na ochronie suwerenności i bezpieczeństwa państwa. W tym celu podejmowane są zarówno działania pokojowe (w tym dyplomatyczne), jak i militarne.

Jednym z instrumentów służących pokojowej realizacji interesów państwa jest dyplomacja.

Wybrane działania pokojowe realizowane przez państwo polskie na arenie międzynarodowej

- Nawiązywanie i utrzymywanie dobrych stosunków z państwami i organizacjami międzynarodowymi.
- Współtworzenie międzynarodowych organizacji polityczno-militarnych, ekonomicznych, kulturalnych, np. Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii

Europejskiej, Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO).
- Rozstrzyganie konfliktów z innymi państwami za pośrednictwem takich metod, jak: negocjacje, mediacje i arbitraż.
- Udział żołnierzy polskich w misjach pokojowych w regionach zagrożonych wybuchem konfliktu zbrojnego.

Podsumowanie

Istnieją różne poglądy na temat pochodzenia państwa, jego charakteru i funkcji. W historii ludzkości państwo było jedną z najważniejszych form organizujących życie społeczeństwa. Losy poszczególnych państw są efektem skuteczności i jakości pełnienia funkcji wewnętrznej i zewnętrznej. Współczesny świat znajduje się w dynamicznej fazie przekształceń. Coraz częściej pojawiają się głosy ekspertów mówiące, że w warunkach rosnącej roli ponadnarodowych instytucji (takich jak np. Unia Europejska, pakty militarne, instytucje finansowe) znana nam dotychczas forma państwa ulegnie dalszym, daleko idącym zmianom.

Literatura uzupełniająca

Osiatyński W., Państwo złem koniecznym, „Wiedza i Życie" nr 11/1996
Wojtaszczyk K.A., *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, Liber, Warszawa 1999.

Ćwiczenie 12

Zaznacz przykłady realizowania przez państwo polskie funkcji zewnętrznych.

- [ ] Podpisany został nowy dokument regulujący ocenianie i klasyfikowanie uczniów.
- [ ] Przedstawiciel Polski w Bośni i Hercegowinie odwiedził polskich żołnierzy pełniących misję pokojową tym państwie.
- [ ] Rząd obiecał udzielenie wsparcia osobom, które zaciągnęły kredyty mieszkaniowe we frankach szwajcarskich.
- [ ] Współpraca rozwojowa była jednym z głównych tematów rozmów prowadzonych przez Polskę i Izrael.
- [ ] Policja zintensyfikowała działania służące bezpieczeństwu na szlakach narciarskich.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Marek Mazurkiewicz, licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 13

Przedstawione na powyższej tablicy informacje ilustrują realizację przez państwo polskie funkcji...

- wychowawczej.
- socjalnej.
- ochronnej.
- ekonomicznej.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Flaga Rzeczypospolitej Polskiej
domena publiczna

Korzystanie z serwisów społecznościowych ogranicza moją wolność

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu tekstu źródłowego wykonaj ćwiczenia.

Oceńcie sposób argumentacji osób, które uczestniczą w dyskusji. Która z nich bardziej was przekonuje?

Zastanówcie się, co jest silną, a co słabą stroną przedstawionych argumentów.

UWAGA Nie oceniamy stanowiska, które zajęli uczestnicy dyskusji.

Co potrafię?

- wymienić najważniejsze cechy i funkcje państwa;
- zastosować podstawowe zasady prowadzenia dyskusji;
- określić, czym jest samorząd szkolny.

Nauczysz się

- poznawać wartości, na których opiera się demokracja;
- porównywać zasady demokracji pośredniej i bezpośredniej;
- wskazywać zalety i wady demokracji.

Demokracja

Słowo *demokracja* pojawiło się w starożytnej Grecji. Powstało z połączenia dwóch słów: *demos* – lud i *kratos* – władza, rząd. Oznaczało władzę ludu (ludowładztwo), czyli rządy ogółu obywateli. Najważniejszymi wartościami i zasadami greckiej demokracji były wolność i równość obywateli.

Współcześnie przyjmuje się, że podstawą i celem demokratycznego sprawowania władzy są:

WOLNOŚĆ
RÓWNOŚĆ

SPRAWIEDLIWOŚĆ
TOLERANCJA
PLURALIZM
PRAWORZĄDNOŚĆ
GODNOŚĆ CZŁOWIEKA

Z większością tych pojęć już się spotkałeś/spotkałaś i potrafisz je wyjaśnić. Przypomnijmy, że:

- pluralizm oznacza wielość/różnorodność, np. w państwie może działać wiele partii politycznych posiadających odmienne programy;
- praworządność oznacza przestrzeganie obowiązującego prawa przez wszystkich obywateli, ale również instytucje, organizacje i organy państwa.

System polityczny, państwo, partie polityczne, wszelkie organizacje i instytucje społeczne zasługują na miano demokratycznych, jeśli w swoich programach i działaniach uwzględniają i realizują wymienione wartości.

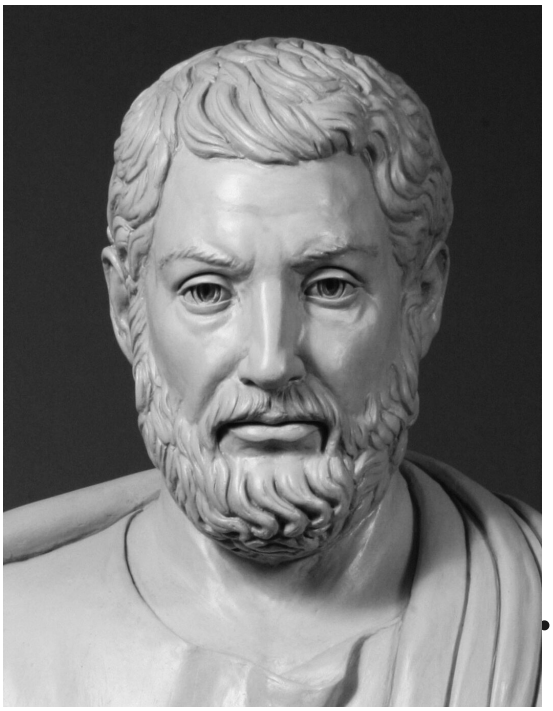

Klejstenes

Yaniv256 , Klejstenes, licencja: CC BY 2.0

Klejstenes żył na przełomie VI i V wieku p.n.e. **Przeprowadził** reformy, które stały się podstawą demokracji ateńskiej. Nazywany jest ojcem demokracji. Jednym z ciekawszych pomysłów Klejstenesa był ostracyzm, czyli sąd skorupkowy. Obywatele Aten w drodze głosowania mogli doprowadzić do usunięcia z kraju osoby, której poglądy uznawali za zagrażające demokracji. Głosy oddawano na skorupkach, stąd nazwa „sąd skorupkowy".

Współcześnie ostracyzm oznacza:

- wykluczenie z grupy społecznej osoby, która mu się naraziła;
- wrogość/niechęć otaczająca osobę, która została odrzucona przez grupę.

Ćwiczenie 2

Przypomnij sobie zasady, na których opierała się demokracja ateńska w starożytności. Zastanów się, które z nich zaprzeczają współczesnym standardom demokracji.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

Czy demokracja przeżywa kryzys? Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Pojęcie demokracji

J. A. Schumpeter

Kapitalizm, socjalizm, demokracja

Istotą demokracji są rywalizacyjne i cykliczne wybory rządzących, a rola ludu polega na wyłonieniu rządu, albo też jakiegoś ciała pośredniego, które z kolei wyłoni władzę wykonawczą na szczeblu krajowym lub rząd centralny.

J. A. Schumpeter, Kapitalizm, socjalizm, demokracja, Warszawa 1995, s. 336–337.

S. M. Lipset

Homo politicus. Społeczne podstawy polityki

Demokrację można określić jako „system polityczny posiadający konstytucyjne możliwości regularnej zmiany osób u władzy oraz mechanizm społeczny zapewniający możliwie największej części ludności wpływ na podstawowe decyzje za pomocą wyboru, spośród osób ubiegających się o stanowiska polityczne”.

S. M. Lipset, Homo politicus. Społeczne podstawy polityki, Warszawa 1995, s. 48.

P. C. Schmitter, T. L. Karl

Czym jest demokracja… i czym nie jest

Współczesna demokracja polityczna to ustrój, w którym „sprawujący władzę odpowiedzialni są na forum publicznym przed obywatelami, którzy działają za pośrednictwem obieralnych przedstawicieli, współzawodniczących i współpracujących zarazem ze sobą”.

T. L. Karl, P. C. Schmitter, Czym jest demokracja… i czym nie jest, [w:] J. Szczupaczyński, Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki, Warszawa 1995, s. 29.

Ania wchodząc do klasy, usłyszała podniesione głosy kolegów. *Nie zgadzam się! Nie mogą nam tego zrobić! Jak ja nie lubię tej szkoły!* Uczniowie przekrzykiwali jeden drugiego. *Oni nas kompletnie nie rozumieją! Jacy* **Oni** – zastanawiała się Ania. Dopiero po dłuższej chwili zrozumiała. Wychowawczyni przekazała klasie decyzję podjętą przez dyrekcję szkoły. *Dlaczego* **My** *nie możemy się porozumieć.* **Przecież można inaczej** – pomyślała Ania.

Ćwiczenie 3

Przeczytajcie informację podaną w ramce.

Wykonajcie zadania, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Określcie, na czym polega problem przedstawiony w tekście. Zastanówcie się, jakie mogą być dalsze negatywne konsekwencje zaistniałej sytuacji.
- Zastanówcie się, jak zwiększyć wpływ uczniów na podejmowanie decyzji, które ich dotyczą? Zaproponujcie jedno rozwiązanie, które może poprawić komunikację między uczniami a dyrekcją szkoły.

> **USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [fragmenty]**
>
> Art. 55. 5.
> Samorząd [uczniowski] może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:
> 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;
> 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
> 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;
> 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;
> 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem;
> 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.
>
> USTAWA z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty [fragmenty].

Wybrane zasady współczesnego państwa demokratycznego

SUWERENNOŚĆ NARODU	OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA
PODZIAŁ WŁADZ	PAŃSTWO PRAWA

Wyjaśnienie podanych zasad odnajdziesz w następnych lekcjach.

W historycznym rozwoju społeczeństw ukształtowały się dwie formy demokracji: **bezpośrednia i pośrednia** (przedstawicielska).

DEMOKRACJA BEZPOŚREDNIA

Rodowód demokracji bezpośredniej wiąże się z systemem politycznym starożytnych Aten. Każdy obywatel ateński osobiście brał udział w rządzeniu państwem, uczestnicząc w obradach zgromadzenia ludowego. Demokracja bezpośrednia, jako sposób sprawowania władzy politycznej, była możliwa w warunkach niedużej powierzchni państwa-miasta (*polis*) i małej liczby obywateli. We współczesnych państwach demokratycznych zachowały się elementy bezpośrednich form rządzenia. Jedną z nich jest referendum.

> **Definicja: Referendum**
>
> Głosowanie, w którym uprawnieni obywatele podejmują decyzje w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa i społeczności lokalnej.

We współczesnej Szwajcarii odbywa się więcej referendów niż we wszystkich pozostałych państwach łącznie.

Marc Schlumpf www.icarus-design.ch, licencja: CC BY-SA 3.0

Jeśli chcesz wiedziec więcej

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

film korzystanie z referendum

Demokracja pośrednia (przedstawicielska)

Demokracja pośrednia jest typowa dla większości współczesnych państwa demokratycznych, w tym także Polski. Ponieważ liczba mieszkańców współczesnych państw przekracza wielokrotnie liczbę obywateli starożytnych Aten, demokracja o charakterze bezpośrednim nie mogłaby w nich skutecznie funkcjonować.

> **Definicja: Demokracja pośrednia**
>
> System, w którym decyzje w imieniu obywateli podejmują wybrani przez nich w drodze wolnych wyborów przedstawiciele (np. posłowie, radni).

Istotą demokracji jest możliwość wpływania na to, kto sprawuje władzę. W systemie demokratycznym sprawujący władzę odpowiadają przed obywatelami, w których imieniu działają.

Piotr VaGla Waglowski, Posiedzenie Sejmu RP, licencja: CC 0

Ćwiczenie 4

Przeczytajcie informację podaną w ramce.

Dyrekcja szkoły pozyskała środki finansowe umożliwiające zorganizowanie dodatkowych zajęć z języków obcych dla wszystkich uczniów szkoły. Jaki język wybrać? Zdecydowano, że powinni wypowiedzieć się w tej sprawie sami zainteresowani, czyli uczniowie. Dyrekcja zastanawia się, w jaki sposób uzyskać ich opinię.
1. Czy zorganizować szkolne referendum? Każdy z uczniów na specjalnie przygotowanej kartce będzie mógł wymienić język obcy, którego chce się uczyć. 2. Czy spotkać się z przedstawicielami poszczególnych klas, np. przewodniczącymi samorządów klasowych, i po dyskusji, w drodze głosowania, podjąć decyzję?

Podzielcie się na dwie grupy – zwolenników pierwszego i zwolenników drugiego rozwiązania.

- Zastanówcie się, jakie są wady, a jakie zalety wybranego przez was rozwiązania.

Porównajcie wnioski z wynikami pracy drugiego zespołu.

Podsumowanie

Demokracja to nie tylko system polityczny, ale to przede wszystkim aktywni, odpowiedzialni obywatele. Już w szkole poznajesz zasady i mechanizmy demokracji. Przez aktywny udział w działaniach podejmowanych przez społeczność szkolną uczysz się samodzielności, podejmowania decyzji, odpowiedzialności za siebie i innych. Samorząd szkolny to cała społeczność szkolna, to również TY. To także od ciebie zależy los szkoły, a w przyszłości państwa. Pamiętaj, że trwałość i jakość demokracji zależą od nas samych.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj uważnie tekst i wstaw brakujące wyrazy.

W starożytnych Atenach demokracja _____ była możliwa ze względu na niedużą powierzchnię państwa i małą liczbę obywateli. Demokracja _____ typowa dla współczesnych państw demokratycznych to ustrój, w którym sprawujący władzę są odpowiedzialni przed _____.

pośrednia | obywatelami | bogami | bezpośrednia

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Okręg wyborczy nr .....

do wyboru Rady Powiatu .....
(nazwa powiatu)

KARTA DO GŁOSOWANIA

w wyborach do Rady Powiatu ..... w dniu ..... r.

Lista nr .....

KANDYDACI NA RADNYCH

01. ☐ .....
(nazwisko i imię – imiona)

02. ☐ .....
(nazwisko i imię – imiona)

03. ☐ .....
(nazwisko i imię – imiona)

04. ☐ .....
(nazwisko i imię – imiona)

05. ☐ .....
(nazwisko i imię – imiona)

1.

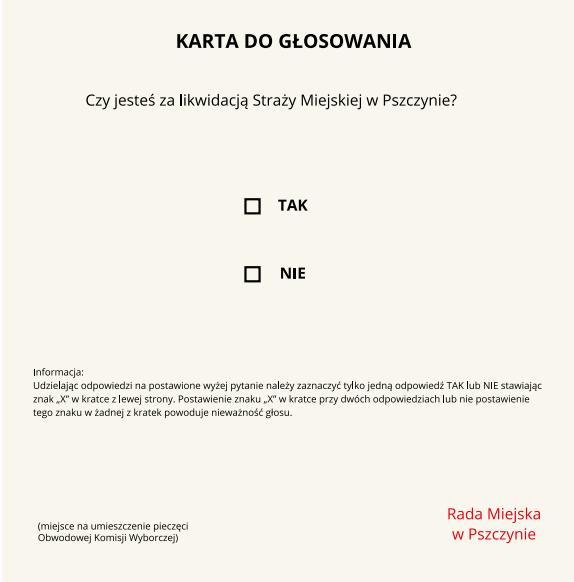

KARTA DO GŁOSOWANIA

Czy jesteś za likwidacją Straży Miejskiej w Pszczynie?

☐ **TAK**

☐ **NIE**

Informacja:
Udzielając odpowiedzi na postawione wyżej pytanie należy zaznaczyć tylko jedną odpowiedź TAK lub NIE stawiając znak „X" w kratce z lewej strony. Postawienie znaku „X" w kratce przy dwóch odpowiedziach lub nie postawienie tego znaku w żadnej z kratek powoduje nieważność głosu.

(miejsce na umieszczenie pieczęci
Obwodowej Komisji Wyborczej)

Rada Miejska
w Pszczynie

2.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 6

Zaznacz odpowiednie komórki w tabeli.

	ilustracja 1	ilustracja 2
Kartę do głosowania w referendum przedstawia	○	○
Kartę do głosowania, w którym obywatele powierzą władzę swoim przedstawicielom, przedstawia	○	○
Kartę do głosowania typowego dla demokracji bezpośredniej przedstawia	○	○

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Podpisanie Deklaracji niepodległości

John Trumbull, Podpisanie Deklaracji niepodległości, olej na płótnie, United States Capitol, licencja: CC 0

Ćwiczenie 1

Przeczytaj podane informacje.

Sytuacja nr 1.
Zarządzono walne zgromadzenie członków szkolnego klubu sportowego. Zgromadzili się prawie wszyscy. Podjęto ważną decyzję dotyczącą zmiany nazwy i barw klubowych.

Sytuacja nr 2.
Zakończono wybory. Szkolna komisja wyborcza policzyła głosy i poinformowała, którzy uczniowie będą w tym roku członkami rady samorządu szkolnego.

Sytuacja nr 3.
Każda klasa wytypowała jednego ucznia do udziału w comiesięcznych spotkaniach z dyrekcją szkoły. Konsultacje dotyczyć będą najważniejszych spraw związanych z organizacją życia szkolnego.

Sytuacja nr 4.
Wychowawczyni klasy wspólnie z uczniami podjęła decyzję dotyczącą przyznania nagród. Na specjalnie przygotowanych kartach każdy z uczniów wskazał trzy osoby, które, w jego ocenie, wyróżniały się pracą na rzecz klasy.

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Wskażcie sytuacje zastosowania formy demokracji bezpośredniej w szkole.

Uzasadnijcie odpowiedź.

Na drodze do współczesnej demokracji. Konstytucja

Polityk w czasach współczesnych

Executive Office of the President of the United States, Polityk w czasach współczesnych, domena publiczna

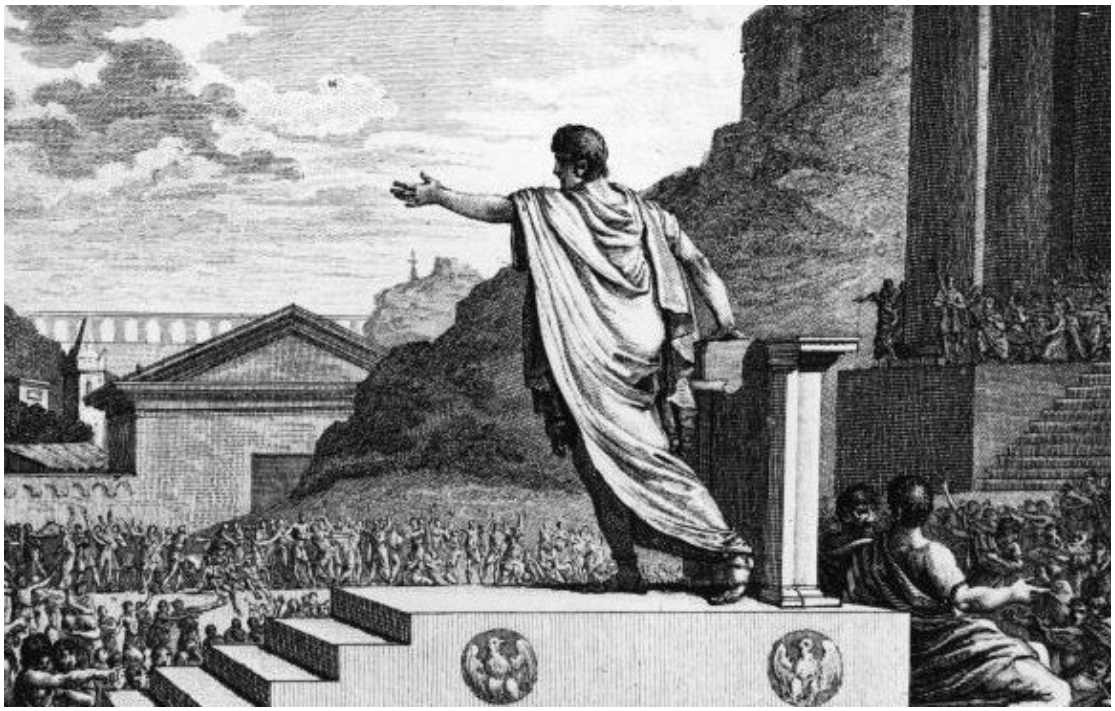

Polityk w czasach starożytnych

Silvestre David Mirys, Polityk w czasach starożytnych, domena publiczna

Co potrafię?

- wyjaśnić, na jakich wartościach opiera się państwo demokratyczne;
- wymienić zasady demokracji bezpośredniej i pośredniej;
- wskazać zalety i wady demokracji.

Nauczysz się

- poznawać najważniejsze tradycje demokracji;
- omawiać znaczenie Konstytucji w państwie demokratycznym;
- rozumieć zasady, według których nabywa się obywatelstwo polskie.

Na drodze do demokracji. Konstytucja

Mowa Peryklesa - pochwała demokracji ateńskiej

> Nasz ustrój polityczny nie jest naśladownictwem obcych praw, a my sami raczej jesteśmy wzorem dla innych niż inni dla nas. Nazywa się ten ustrój demokracją, ponieważ opiera się na większości obywateli, a nie na mniejszości. W sporach prywatnych każdy obywatel jest równy w obliczu prawa; jeśli zaś chodzi o znaczenie, to jednostkę ceni się nie ze względu na jej przynależność do pewnej grupy, lecz ze względu na talent osobisty, jakim się wyróżnia; nikomu też, kto jest zdolny służyć ojczyźnie, ubóstwo (...) nie przeszkadza w osiągnięciu zaszczytów. W naszym życiu państwowym kierujemy się zasadą wolności. (...) Kierując się wyrozumiałością w życiu prywatnym, szanujemy prawa w życiu publicznym; jesteśmy posłuszni każdoczesnej władzy i prawom, zwłaszcza tym niepisanym, które bronią pokrzywdzonych i których przekroczenie przynosi powszechną hańbę.

Mowa Peryklesa - pochwała demokracji ateńskiej, [w:] Tukidydes, Wojna peloponeska, t. ks. II, tłum. Kazimierz Kumaniecki, Warszawa 2003, s. 105.

Ćwiczenie 2

Po przeczytaniu tekstu źródłowego wypisz podane w tekście zasady, na których opierał się ustrój demokratycznych Aten.

Demokratyczne zasady rządzenia państwem narodziły się już w starożytności, ale dopiero w czasach nowożytnych przybrały formy, do których nawiązują współczesne społeczeństwa. Rzeczpospolita szlachecka, monarchia parlamentarna w Anglii, myśl społeczno-polityczna oświecenia to ważne etapy kształtowania się idei demokratycznych.

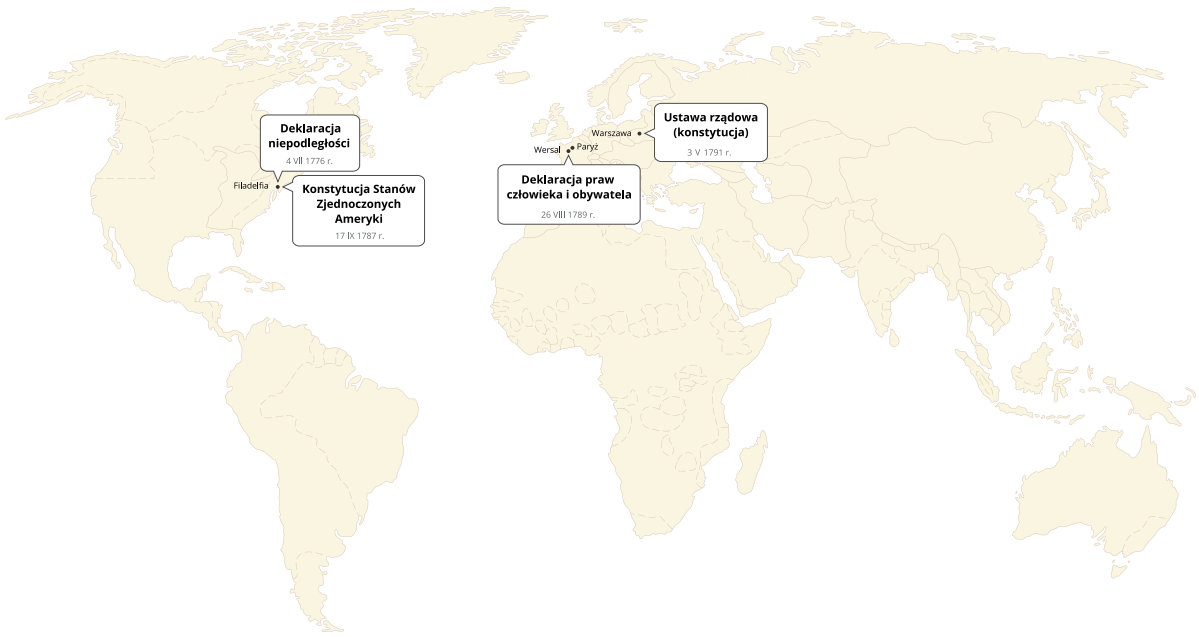

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Deklaracja niepodległości

Tekst *Deklaracji* napisał Thomas Jefferson, współpracując między innymi z Johnem Adamsem i Benjaminem Franklinem.

Podpisanie Deklaracji niepodległości

John Trumbull, Podpisanie Deklaracji niepodległości, olej na płótnie, United States Capitol, licencja: CC 0

Odwołując się do zasady równości i wolności, twórcy dokumentu uzasadnili prawo do niezależności od Wielkiej Brytanii trzynastu kolonii w Ameryce Północnej.

***Deklaracja niepodległości* jest dla Amerykanów symbolem wolności**. Dzień Niepodległości jest obchodzony 4 lipca.

Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki

> **Wstęp do: Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki**
>
> **My, naród** Stanów Zjednoczonych, pragnąc udoskonalić Unię, ustanowić sprawiedliwość, zabezpieczyć spokój w kraju, zapewnić wspólną obronę, podnieść ogólny dobrobyt oraz utrzymać dla nas samych i naszego potomstwa dobrodziejstwa wolności, wprowadzamy i ustanawiamy dla Stanów Zjednoczonych Ameryki niniejszą konstytucję.
>
> Wstęp do: Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki.

Uchwalenie Konstytucji było zwieńczeniem procesu tworzenia nowego państwa – Stanów Zjednoczonych Ameryki. Obowiązuje do dzisiaj. Została uzupełniona 27 poprawkami.

Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela

Wielka Rewolucja Francuska zmieniła oblicze Francji i Europy. Zapoczątkowała tworzenie nowego modelu państwa i narodu. Za symboliczny początek rewolucji uznaje się wydarzenia, które rozegrały się 14 lipca 1789 roku. Lud Paryża zdobył Bastylię, symbol absolutyzmu. Jednym z najważniejszych dokumentów, które powstały w okresie rewolucji, była Deklaracja praw człowieka i obywatela, będąca zbiorem podstawowych zasad dotyczących organizacji państwa i społeczeństwa.

Deklaracja praw człowieka i obywatela

Deklaracja praw człowieka i obywatela, Carnavalet muzeum, licencja: CC 0

Konstytucja 3 maja

Uchwalenie Ustawy Rządowej (konstytucji) było wielkim osiągnięciem Sejmu Czteroletniego (obradującego od października 1788 do maja 1792 r.) i próbą budowy nowoczesnego państwa.
W późniejszych latach, kiedy Polski nie było na mapie Europy, Konstytucja 3 maja stała się symbolem niepodległościowej tradycji państwa polskiego.

> # Wstęp do: Ustawa Rządowa z dnia 3 maja 1791 r.
> ### W imię Boga w Trójcy Świętej Jedynego
>
> Stanisław August z Bożej łaski i woli Narodu Król Polski, Wielki Książę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, Kijowski, Wołyński, Podolski, Inflancki, Smoleński, Siewierski i Czerniechowski, wraz z stanami skonfederowanemi, w liczbie podwójnej Naród Polski reprezentującemi, uznając, iż los nas wszystkich od ugruntowania i wydoskonalenia konstytucji narodowej jedynie zawisł, długim doświadczeniem poznawszy zadawnione rządu naszego wady, a chcąc korzystać z pory, w jakiej się Europa znajduje, i z tej dogorywającej chwili, która nas samym sobie wróciła, wolni od hańbiących obcej przemocy nakazów, ceniąc drożej nad życie, nad szczęśliwość osobistą egzystencyją polityczną, niepodległość

zewnętrzną i wolność wewnętrzną narodu, którego los w ręce nasze jest powierzony, chcąc oraz na błogosławieństwo, na wdzięczność współczesnych i przyszłych pokoleń zasłużyć, mimo przeszkód, które w nas namiętności sprawować mogą, dla dobra powszechnego, dla ugruntowania wolności, dla ocalenia ojczyzny naszej i jej granic, z największą stałością ducha niniejszą konstytucję uchwalamy i tę całkowicie za świętą, za niewzruszoną deklarujemy, dopóki by naród w czasie, prawem przepisanym, wyraźną wolą swoją nie uznał potrzeby odmienienia w niej jakiego artykułu. Do której to konstytucji dalsze ustawy sejmu teraźniejszego we wszystkiem stosować się mają.

Wstęp do: Ustawa Rządowa z dnia 3 maja 1791 r..

Uchwalenie Konstytucji 3 maja, autor: Kazimierz Wojniakowski

wolnelektury.pl, Uchwalenie Konstytucji 3 maja, autor: Kazimierz Wojniakowski, olej na płótnie, Muzeum Narodowe w Warszawie, licencja: CC 0

Ciekawostka

Czy Konstytucja 3 maja była pierwszą, drugą czy może trzecią w Europie?
Odpowiedź na powyższe pytanie zależeć będzie zarówno od jednoznacznej definicji konstytucji jak i oczekiwań społecznych, które przed takim aktem będziemy stawiać. Faktem jest, że w 1755 r. ważne regulacje ustrojowe uchwalone zostały przez parlament zbuntowanej Korsyki, a w 1789 r. król szwedzki określił zasady funkcjonowania swego

rządu, jednak z uwagi na całościową regulację systemu ustrojowego państwa większość historyków zgadza się z twierdzeniem, że to **polska konstytucja była pierwszą w Europie**.

Charakter i znaczenie Konstytucji

Piotr Andrzejewski

O konstytucji

(...) konstytucja jest trzonem i szkieletem funkcjonowania państwa oraz społeczeństwa (...)

O konstytucji

Ewa Łętowska

O konstytucji

Konstytucja jest codziennym ubraniem chroniącym od nieprzyjaznego losu (...).

O konstytucji

Ćwiczenie 3

Po przeczytaniu materiałów informacyjnych wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Poszukajcie innych określeń, które pomogą zrozumieć rolę konstytucji w demokratycznym państwie.

Zapiszcie swoje skojarzenia w postaci krótkich haseł. Przedstawcie je pozostałej części klasy.

KONSTYTUCJA to...

Konstytucja jest...

- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r.

Wydział Muzealiów Biblioteki Sejmowej, Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r., licencja: CC BY 2.0

Jednym ze skutków obalenia rządów komunistycznych były dokonujące się zmiany prawne w Polsce. Dnia **2 kwietnia 1997 roku** Zgromadzenie Narodowe uchwaliło nową konstytucję. Następnie w referendum konstytucyjnym za jej przyjęciem opowiedzieli się obywatele Polski. Po uznaniu ważności referendum przez Sąd Najwyższy nastąpiło uroczyste podpisanie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej przez prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego.

Zasady nabywania obywatelstwa

Definicja: Konstytucja

> To ustawa zasadnicza. W państwie demokratycznym jest to akt prawny o najwyższym znaczeniu.

Konstytucja zawiera postanowienia dotyczące podstawowych zasad funkcjonowania państwa, sposobu powoływania, kompetencji i odpowiedzialności władz publicznych, praw i wolności obywatelskich oraz środków ich ochrony.
Konstytucja określa również podstawowe zasady nabywania obywatelstwa.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r**
>
> Rozdział II
> WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA
>
> Art. 34.
>
> 1. Obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi. Inne przypadki nabycia obywatelstwa polskiego określa ustawa.
> 2. Obywatel polski nie może utracić obywatelstwa polskiego, chyba że sam się go zrzeknie.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

Sposoby nabycia obywatelstwa:

- **Zasada krwi** – dziecko nabywa obywatelstwo państwa, którego obywatelami są jego rodzice (lub jeden z rodziców) bez względu na miejsce urodzenia.
- **Zasada prawa ziemi** – o obywatelstwie dziecka decyduje miejsce jego urodzenia.

> **USTAWA z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim**
>
> Rozdział 3
> Nadanie obywatelstwa polskiego
> Art. 18. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może nadać cudzoziemcowi obywatelstwo polskie.
> Art. 19. 1. Nadanie obywatelstwa polskiego następuje na wniosek cudzoziemca.
>
> USTAWA z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim.

> **Definicja: Cudzoziemiec**

> Zgodnie z polskim prawem, jest nim każda osoba, która nie posiada obywatelstwa polskiego.

Zasady nabywania obywatelstwa

> **Ćwiczenie 4**
>
> Przeczytaj podane informacje.
>
> Sytuacja 1.
> Amelia urodziła się w Polsce. Jej rodzice są obywatelami Francji, ale od kilku lat przebywają i pracują w Polsce.
>
> Sytuacja 2.
> Krzysztof urodził się w Stanach Zjednoczonych Ameryki. Jest synem polskich imigrantów. Jego rodzice, obywatele Polski, starają się uzyskać obywatelstwo amerykańskie.
>
> Sytuacja 3.
> Ruben urodził się w Holandii, skąd pochodzi jego rodzina. Jego rodzice, jeszcze przed narodzinami Rubena, uzyskali polskie obywatelstwo.
>
> Wykonajcie zadanie, pracując w parach.
>
> - Zastanówcie się, czy opisanym w tekście osobom przysługuje z mocy prawa obywatelstwo polskie.
> Uzasadnijcie odpowiedź.

> **B. Markiewicz**
>
> **Być obywatelem**
>
> Za obywatela uważany jest człowiek, który może w państwie sprawować urzędy. A obywatelem dobrym ten jest, kto miłuje własną ojczyznę, żyje według tego samego, co inni obywatele, prawa, mądrze przewodzi albo słucha rozkazów, zawsze troszczy się o dobro publiczne, nie waha się narazić na niebezpieczeństwo, a nawet na

śmierć dla swej rzeczypospolitej. Takie określenie obywatelstwa nie budziłoby większego sprzeciwu także i dzisiaj, choć pochodzi ono z XVI wieku, a jego autorem jest polski pisarz polityczny Jakub Przyłuski (zm. 1554).

B. Markiewicz, Być obywatelem, „Wiedza i Życie" 1996, nr 11.

Podsumowanie

Demokracja to współcześnie najpowszechniejsza w Europie forma ustroju politycznego. Od 1989 roku do grona państw demokratycznych dołączyła Polska. Fundamentem demokracji w naszym kraju jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, przyjęta przez Zgromadzenie Narodowe 2 kwietnia 1997 roku. Konstytucja to nadrzędne prawo, które chroni wspólnotę wolnych i równych obywateli.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij podane zdania.

	zasada prawa krwi	zasada prawa ziemi
Reguła, zgodnie z którą obywatelstwo dziecka zależy od obywatelstwa posiadanego przez jego rodziców, to...	☐	☐
Reguła, zgodnie z którą określono podstawowy sposób nabywania obywatelstwa polskiego, to...	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Wskaż właściwą odpowiedź.

Który z podanych aktów prawa został uchwalony	Deklaracja niepodległości Stanów Zjednoczonych	Deklaracja praw człowieka i obywatela	Ustawa rządowa z dnia 3 maja
najpóźniej	☐	☐	☐
przez przedstawicieli narodu francuskiego	☐	☐	☐
z inicjatywy panującego króla	☐	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

Uzupełnijcie twierdzenia. Sytuacja przedstawiona na ilustracji jest

- zgodna z zasadami demokracji, ponieważ (...)
- niezgodna z zasadami demokracji, ponieważ (...)

Czy znacie sytuacje historyczne lub współczesne podobne do przedstawionej na ilustracji? Podajcie przykłady.
Zastanówcie się, jakie były ich konsekwencje.

Znam swoje prawa. Prawa i wolności człowieka

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Co potrafię?

- wyjaśnić, na czym polegają podstawowe funkcje państwa;
- wymienić najważniejsze cechy państwa demokratycznego;
- określić rolę odgrywaną w szkole przez samorząd uczniowski.

Nauczysz się

- poznawać różnice między demokracją większościową a konstytucyjną;
- wyjaśniać, czym są prawa człowieka i jaką odgrywają rolę w demokratycznym państwie;
- wymieniać podstawowe prawa człowieka.

Czy większość ma zawsze rację?

Dyskusja, głosowanie, podejmowanie decyzji większością głosów to procedury charakterystyczne dla demokratycznych społeczności. Należy jednak pamiętać, że wola większości nie może naruszać praw i wolności tych, którzy stanowią mniejszość. Ochrona praw jednostek, praw mniejszości stanowi fundament nowocześnie rozumianego państwa demokratycznego. **Demokrację większościową zastąpiła demokracja konstytucyjna (liberalna).**

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Rozdział II
> WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA
> ZASADY OGÓLNE
>
> Art. 30.
> Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Prawa człowieka

> **Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka**
>
> Prawa człowieka to normy etyczne o charakterze podstawowym, przynależne każdej jednostce w jej kontaktach z państwem. Pojęcie praw człowieka opiera się na trzech tezach:
>
> - każda władza jest ograniczona;

- każdy człowiek posiada sferę autonomii, do której nie ma dostępu żadna władza;
- każdy człowiek może się domagać od państwa ochrony jego praw.

Wprowadzenie do pojęcia praw człowieka, [w:] , Szkoła praw człowieka. Teksty wykładów, z.1, wybór W. Osiatyński, Warszawa 1998, s. 16.

Charakter praw człowieka

Źródłem praw człowieka jest godność ludzka. Uznaje się ją za wartość przyrodzoną i niezbywalną każdego człowieka. Zasada poszanowania godności ludzkiej potwierdzona została w wielu dokumentach międzynarodowych.

Powszechna deklaracja praw człowieka

Art. 1
Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem oraz powinni postępować w stosunku do siebie wzajemnie w duchu braterstwa.

Powszechna deklaracja praw człowieka.

Ćwiczenie 2

Zastanów się, które zachowania rówieśników sprawiają ci przykrość, nie lubisz ich lub nie akceptujesz.

- Robicie mi przykrość, gdy…

Zastanów się, czy każde z przytoczonych zachowań naruszało twoją godność.

- Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.
- Ustalcie kryteria określające zachowania, które naruszają waszą godność.
- Zapisz wnioski i omówcie je z pozostałą częścią klasy.

Zastanówcie się wspólnie, kto może udzielić pomocy, jeżeli wasza godność jest naruszana.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

> **Ważne!**
>
> Jedną z instytucji, do których może zgłosić się osoba niepełnoletnia ze swoim problemem, jest **Rzecznik Praw Dziecka**. Uruchomił on Dziecięcy Telefon Zaufania, pod którym bezpłatnie mogą uzyskać wsparcie wszystkie telefonujące dzieci. **Numer Dziecięcego Telefonu Zaufania to 800 12 12 12**.

Charakter praw człowieka

Prawa człowieka mają charakter:

- **powszechny** — przysługują każdemu człowiekowi niezależnie od rasy, płci, przynależności do danej grupy społecznej czy wielkości posiadanego majątku;
- **przyrodzony** — przysługują każdemu człowiekowi od chwili urodzenia, nikt ich nie może nadać ani odebrać;
- **niezbywalny** — są nierozerwalnie związane z każdym człowiekiem; nie można ich stracić ani się ich zrzec;
- **naturalny** — wynikają z samej istoty człowieczeństwa; przysługują nam, ponieważ jesteśmy ludźmi;
- **nienaruszalny** — prawa człowieka istnieją niezależnie od władzy i nie mogą być przez władze dowolnie zmieniane i ograniczane.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

WOLNOŚCI I PRAWA EKONOMICZNE, SOCJALNE I KULTURALNE

Art. 72.

1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.
2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.
3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.
4. Ustawa określa kompetencje i sposób powoływania Rzecznika Praw Dziecka.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

J. Korczak

Prawo dziecka do szacunku

Dziecko to największa wartość. Ma godność przysługującą każdej osobie, a w tej godności jest równe dorosłemu. NIE MA DZIECI, SĄ LUDZIE.

J. Korczak, Prawo dziecka do szacunku.

Ćwiczenie 3

Zastanówcie się, co mogą oznaczać słowa Korczaka? Czy sądzicie, że znani wam dorośli zgodziliby się ze słowami warszawskiego wychowawcy i nauczyciela? Czy wy się z nimi zgadzacie?

Definicja: UNICEF

Międzynarodowa organizacja humanitarna i rozwojowa działająca na rzecz dzieci.
Informator UNICEFu

Definicja: KONWENCJA O PRAWACH DZIECKA

Dokument uchwalony 20 listopada 1989 r. przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Prawa dziecka

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

WOLNOŚCI I PRAWA EKONOMICZNE, SOCJALNE I KULTURALNE
Art. 70.

1. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. (...)
2. Nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością.
3. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. (...)
4. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Ćwiczenie 4

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

	Ochrona prywatności	Udział w życiu publicznym	Bezpieczeństwo ekonomiczne
Zapewnia się wolność i ochronę tajemnicy komunikowania się.	☐	☐	☐
Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo do dziedziczenia.	☐	☐	☐
Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej.	☐	☐	☐
Obywatel polski ma prawo udziału w referendum.	☐	☐	☐
Każdemu zapewnia się wolność sumienia i religii.	☐	☐	☐
Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych zgromadzeń i uczestniczenia w nich.	☐	☐	☐
Obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy.	☐	☐	☐
Obywatel polski ma prawo wybierania prezydenta Rzeczypospolitej, posłów i senatorów.	☐	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Które z podanych w tabeli praw

- chronią naszą prywatność;
- zapewniają nam udział w życiu publicznym;
- gwarantują nam bezpieczeństwo ekonomiczne.

Prawa dziecka

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

> **Ćwiczenie 6**
>
> Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.
>
> - Zastanówcie się, w jakich sytuacjach nasze prawo do wolności może ulec ograniczeniu.
>
> Zapiszcie wnioski i przedstawcie je pozostałej części klasy.

Ograniczenia praw człowieka są dopuszczalne, ale w ściśle określonych sytuacjach, a forma i zakres ograniczeń muszą być uzasadnione prawnie. Istnieją jednak prawa, których nie można ograniczyć w żadnym wypadku. Są to prawa do **wolności od tortur i wolności od niewolnictwa.**

Podsumowanie

Współczesne państwa demokratyczne uznają konieczność ochrony godności ludzkiej i praw przysługujących każdemu człowiekowi. Prawa te gwarantują nam ochronę przed nadużyciami ze strony władzy, umożliwiają aktywny udział w życiu państwa, są fundamentem naszego poczucia bezpieczeństwa. Prawa człowieka opierają się na dwóch podstawowych zasadach: wolności i równości, których źródłem jest godność człowieka. Specjalnym rodzajem praw człowieka są prawa dziecka.

licencja: CC 0

Ćwiczenie 7

Zaznacz cechę praw człowieka, którą ilustruje przedstawiona ilustracja. Prawa człowieka są:

- przyrodzone.
- nienaruszalne.
- powszechne.
- niezbywalne.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Obywatele w działaniu

Manifestacja ludności

Lukas Plewnia, Manifestacja ludności, licencja: CC BY-SA 2.0

Znowu, znowu to samo! Staszek nie umie ukryć zdenerwowania. *Już trzeci raz musimy odwołać trening. Są wszyscy – a na boisku lód i śnieg.* Pan Jan, zajmujący się szkolnym boiskiem, jest ciężko chory. A do tego śnieg spadł już w połowie listopada. Chłopcy martwią się coraz bardziej – za tydzień finałowe rozgrywki. Obiecali wszystkim, że tym razem mistrzowski puchar trafi do ich szkoły.

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu powyższego tekstu wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zastanówcie się, jak rozwiązać przedstawiony w tekście problem. Zapiszcie propozycje rozwiązań i przedstawcie je pozostałej części klasy.
- Wybierzcie jedno z przedstawionych rozwiązań i wskażcie jego słabe i mocne strony.

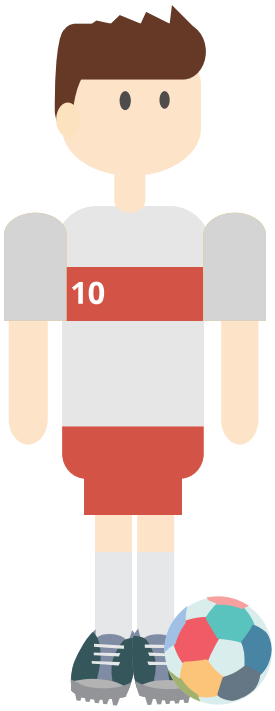

Mocne strony

- .....
- .....
- .....

Rozwiązanie problemu

Słabe strony

- .....
- .....
- .....

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Obywatele w działaniu

Procesja

Happa, Procesja, licencja: CC BY 3.0

> **Co potrafię?**

- przedstawić wpływ instytucji edukacyjnych, religijnych i kulturalnych na rozwój człowieka;
- wskazać korzyści wynikające z działalności w organizacjach pozarządowych;
- wyjaśnić, kim jest obywatel i jakie są jego obowiązki.

Nauczysz się

- poznawać różnorodne formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym;
- rozumieć, jaką rolę odgrywa społeczna aktywność uczniów w szkole;
- wyjaśniać, jakie korzyści wynikają z aktywności publicznej obywateli.

Formy aktywności obywatelskiej

Funkcjonowanie demokratycznego społeczeństwa można przedstawić na kilku płaszczyznach.

Prywatne życie człowieka, funkcjonowanie rodzin, wspólnot sąsiedzkich czy grup rówieśniczych. Państwo demokratyczne gwarantuje wszystkim członkom społeczeństwa możliwość samodzielnego kształtowania więzi społecznych i samorządnej aktywności obywatelskiej.

Państwo, jego instytucje i organy władzy zobowiązane są do realizacji potrzeb społeczeństwa oraz przestrzegania zasady praworządności (powinny działać zgodnie z systemem prawnym państwa).

Instytucje współtworzące ekonomiczne podstawy życia społecznego, np. państwowe i prywatne przedsiębiorstwa, które działają w ramach wolnego rynku.

Różnorodne organizacje, w których ramach obywatele podejmują społeczno-polityczną aktywność. Aktywność polityczna polega na uczestniczeniu w sprawowaniu władzy państwowej (partie polityczne, ruchy społeczno-polityczne) bądź wywieraniu na nią wpływu (np. związki zawodowe, organizacje pozarządowe, media).

Sprawny aparat państwowy i gospodarka jest koniecznym, ale niewystarczającym warunkiem stabilności i efektywności współczesnych demokracji. Nie istnieje państwo, które jest w stanie rozwiązać wszystkie istotne problemy i konflikty społeczne. Niezbędna jest indywidualna i grupowa aktywność obywateli w środowisku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Jest ona konieczna zwłaszcza w tych sferach życia

społecznego, w których materialne, socjalne, kulturowe, edukacyjne i zdrowotne potrzeby ludzi nie zostały zaspokojone.

Przykłady obywatelskiej aktywności

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Społeczna aktywność uczniów

A. Pacewicz

Dlaczego aktywność uczniów jest cenna?

Szkoła nie może dobrze funkcjonować bez aktywności uczniów, podobnie jak demokracja bez uczestnictwa obywateli. Ale kompetencji społecznych i obywatelskich nie da się zdobyć słuchając, gdy o nich mówi nauczyciel. Aby je w sobie wykształcić, trzeba naprawdę coś robić – samodzielnie, w małych zespołach, z całą klasą, z uczniami z innych klas. To w szkole młodzi ludzie uczą się współdziałania, planowania zadań i odpowiedzialności za ich wykonanie. To właśnie szkoła stanowi główną scenę życia publicznego, gdzie mogą przygotować się do pełnienia obywatelskich

ról, które wszyscy (bez wyjątku!) będą w mniejszym lub większym zakresie pełnić.

Dlaczego aktywność uczniów jest cenna?

Ćwiczenie 2

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.
Przygotujcie schemat przedstawiający przykłady społecznej aktywności uczniów na terenie szkoły.

Ćwiczenie 3

Wykonajcie zadanie, pracując w parach. Zbudujcie trzy argumenty uzasadniające tezę, że zorganizowani mają lepiej.

Czy możesz pomóc innym?

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Janina Ochojska, prezes Polskiej Akcji Humanitarnej, wyjaśnia, w jaki sposób każdy może pomagać

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

Janina Ochojska, prezes Polskiej Akcji Humanitarnej, wyjaśnia, w jaki sposób każdy może pomagać Janina Ochojska, prezes Polskiej Akcji Humanitarnej, wyjaśnia, w jaki sposób każdy może pomagać Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Wolontariusze w Polskiej Akcji Humanitarnej

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

Wolontariusze w Polskiej Akcji Humanitarnej

Formy uczestnictwa politycznego

Ważnym elementem sprawnego funkcjonowania demokratycznego państwa jest **uczestnictwo polityczne** jego obywateli. Polega ono na podejmowaniu działań, które wpływają na wybór rządzących, wspierają lub przeciwstawiają się instytucjom władzy oraz ustalonym przez nie decyzjom i ich skutkom.

Podstawowe formy uczestnictwa politycznego obywateli w Polsce:

- wybory parlamentarne, prezydenckie i samorządowe,
- głosowanie w referendach ogólnokrajowych i lokalnych,
- działalność w partiach politycznych, związkach zawodowych, organizacjach społecznych,
- publiczne prezentowanie poglądów w mediach,
- organizowanie i uczestniczenie w publicznych zgromadzeniach.

Wybrane formy uczestnictwa politycznego w Polsce - partie polityczne

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> **Art. 11.**
>
> 1. Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Partie polityczne, których komitety wyborcze zdobyły mandaty do Sejmu w wyborach przeprowadzonych w 2015 r.

- Prawo i Sprawiedliwość.
- Platforma Obywatelska.
- .Nowoczesna.
- Polskie Stronnictwo Ludowe.

Do Sejmu RP weszli także przedstawiciele komitetu wyborców KUKIZ`15 i mniejszości niemieckiej.

Mandatów poselskich nie zdobyły m.in.:

- koalicja wyborcza Zjednoczona Lewica (w skład której wchodził Sojusz Lewicy Demokratycznej i Twój Ruch),
- partia KORWiN,
- partia Razem.

PiS
Prawo i Sprawiedliwość

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Platforma

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Wybrane formy uczestnictwa politycznego w Polsce - pokojowe zgromadzenia

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> **Art. 57.**
>
> Każdemu zapewnia się wolność organizowania pokojowych

zgromadzeń i uczestniczenia w nich. Ograniczenie tej wolności może określać ustawa.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Definicja: Manifestacja

Inaczej demonstracja to wystąpienie zbiorowe, mające na celu wyrażenie opinii w ważnej społecznie sprawie. Może być zarówno formą poparcia, jak i sprzeciwu, np. wobec rządzących, podjętych decyzji, zjawisk społecznych. Manifestacje mogą przybierać różne formy: wieców, marszów, czy pikiet.

Pikieta przed sejmem

Piotr VaGla Waglowski, Pikieta przed sejmem, domena publiczna

Definicja: Pikieta

Forma społecznego protestu. Zorganizowana grupa osób manifestuje, najczęściej przed gmachem jakiegoś urzędu, wykrzykując hasła z żądaniami i obnosząc je na transparentach.

Wybrane formy uczestnictwa politycznego w Polsce - związki zawodowe

Związki zawodowe to organizacje reprezentujące pracowników, działające w zakładach pracy. Związki zawodowe negocjują z pracodawcą wysokość płac i warunki pracy, udzielają swoim członkom różnorodnych form wsparcia, np. porad prawnych, pomocy materialnej.

Ćwiczenie 4

Zastanów się, co chciałbyś zmienić w swojej szkole. Przedstaw swój pomysł kolegom i koleżankom z klasy.

Spośród przedstawionych problemów wybierzcie jeden i napiszcie w tej sprawie petycję skierowaną do dyrekcji szkoły.

INSTRUKCJA DO WYKONANIA ZADANIA

Petycja to pismo skierowane do władz, które zawiera prośby lub postulaty określonej społeczności.

Petycja powinna zawierać:

- informację o miejscu i dacie jej sporządzenia,
- dane adresata, czyli osoby, do której jest kierowana (imię, nazwisko, funkcja/stanowisko),
- opis problemu, którego dotyczy,
- spis postulatów,
- uzasadnienie przedstawionych postulatów, wskazanie korzyści wynikających z ich realizacji,
- podpisy osób, które są autorami petycji.

Pamiętajcie o zachowaniu właściwych form grzecznościowym oraz o jasnym i zwięzłym przedstawianiu problemów.

Podsumowanie

Aktywne społeczeństwo, zaangażowane w życie publiczne to filar państwa demokratycznego, gwarant jego stabilnego funkcjonowania. Uczestnictwo polityczne jest naszym zarówno prawem, jak i obywatelskim obowiązkiem. Od nas zależą losy państwa i lokalnej społeczności. Kompetencje obywatelskie obejmują wiedzę, którą zdobywa się w szkole, między innymi na lekcjach wiedzy o społeczeństwie, ale się do niej nie ograniczają. Dopiero połączona z praktycznymi umiejętnościami, na przykład współpracy czy rozwiązywania problemów, wespół z określonymi postawami: zaangażowaniem we wspólne sprawy, poczuciem odpowiedzialności za siebie i innych, odwagą prezentowania własnego stanowiska itd., decyduje o obywatelskiej dojrzałości. Niezależnie od wieku, działając wspólnie, budujemy wzajemne zaufanie, zmieniamy otaczającą nas rzeczywistość. Aktywność i kreatywność to nasza siła i szansa na zaspokojenie społecznych potrzeb.

Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy poświęcił(a) Pan(i) swój wolny czas na dobrowolną i nieodpłatną pracę w ramach jakiejś organizacji pozarządowej (stowarzyszenia lub fundacji), instytucji kościoła czy innej organizacji (np. w komitecie rodzicielskim, kole parafialnym, ochotniczej straży pożarnej, związku zawodowym, klubie, kole gospodyń wiejskich, wspólnocie mieszkaniowej, partii lub stronnictwie politycznym itp.)?

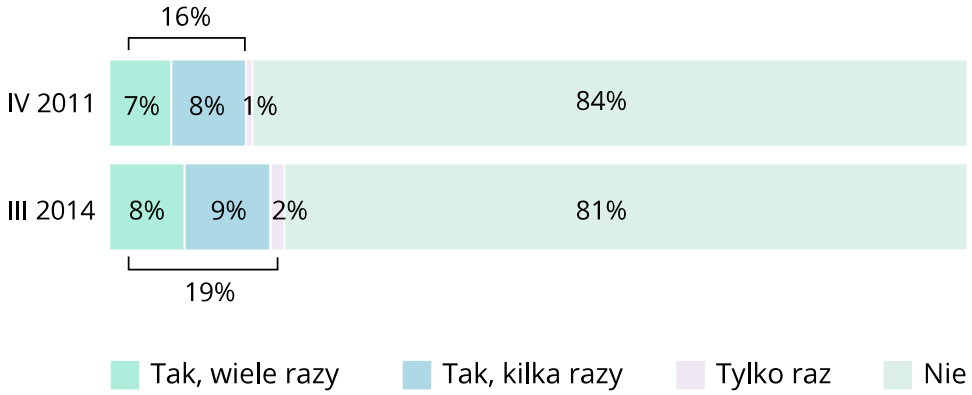

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0[online], dostępny w internecie: http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_060_14.PDF [dostęp 5.11.2015 r.]

Ćwiczenie 5

Określ, czy podane informacje są prawdziwe.

	Prawda	Fałsz
Według przeprowadzonych badań, aktywność społeczna w ramach organizacji obywatelskich w 2014 r. miała większy zasięg niż w 2011 r.	☐	☐
Prawie co piąty ankietowany w 2014 deklarował, że poświęcił swój wolny czas na pracę w różnych typach organizacji obywatelskich.	☐	☐
Wyniki obu przeprowadzonych badań wskazują, że większość Polaków nie uczestniczyła w działaniach organizacji obywatelskich.	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Głównym celem działania przedstawionej organizacji jest

- kształtowanie i rozwój umiejętności społecznych ludności wsi.
- obrona praw pracowniczych zrzeszonych w niej robotników.
- wsparcie ekonomiczne ludzi biednych i potrzebujących pomocy.
- zdobycie bezpośredniego wpływu na kształtowanie polityki państwa.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Zadanie: projekt edukacyjny

1. Przygotujcie prezentację multimedialną na temat działalności wybranej organizacji pozarządowej lub społecznej (np. stowarzyszenie, fundacja lub związek zawodowy).
2. Zadanie: w prezentacji zdefiniujcie wymienione organizacje, podajcie podstawy prawne ich funkcjonowania, omówcie działalność prezentowanej organizacji oraz znaczenie tego rodzaju organizacji dla rozwoju demokracji.
3. Zasady realizacji:

- praca w grupach,
- czas trwania: 5 tygodni,
- prezentacja na forum klasy.

Strajk w sierpniu 1980 w Stoczni Gdańskiej im. Lenina
Zygmunt Błażek, licencja: CC BY-SA 3.0

Ćwiczenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zaprojektujcie plakat adresowany do młodzieży waszej szkoły, promujący wartości demokratyczne. Zastanówcie się nad jego tytułem i hasłami, które powinien zawierać. Zaprezentujcie efekty waszej pracy pozostałej części klasy.

NAUCZ SIĘ CENIĆ

DEMOKRACJĘ

bo kiedy jej zabraknie

- przestaniesz być wolnym człowiekiem
- .....
- .....
- .....

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Człowiek wobec totalitaryzmu i autorytaryzmu

Strajk w sierpniu 1980 w Stoczni Gdańskiej im. Lenina

Zygmunt Błażek, licencja: CC BY-SA 3.0

Co potrafię?

- wskazać prawa przysługujące człowiekowi w państwie demokratycznym;

- wyjaśnić, co to znaczy być obywatelem w państwie demokratycznych;
- przedstawić negatywne skutki skrajnego nacjonalizmu/szowinizmu.

Nauczysz się

- odróżniać system demokratyczny od niedemokratycznego;
- porównywać sytuację człowieka w ustroju demokratycznym, autorytarnym i totalitarnym;
- wyjaśniać, na czym polegała zbrodnia Holocaustu.

Polska droga do demokracji

Brama nr 2 Stoczni Gdańskiej im. Lenina podczas strajku w sierpniu 1980 r. Przemawia Lech Wałęsa
autor nieznany ("Znak", 1980, nr 8-9), domena publiczna

W latach 1944–1989 społeczeństwo polskie podlegało narzuconej z zewnątrz władzy komunistycznej. Obywatele zostali pozbawieni wpływu na decyzje władz, a ich wolność została ograniczona. Przeciwnicy systemu byli represjonowani. Władze tłumiły wszelkie formy społecznego oporu, aktywności i niezależności.

Z Archiwum TVP

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

TVP S.A., tylko do użytku edukacyjnego na epodreczniki.pl

Film 5 Źródło: TVP S.A., tylko do użytku edukacyjnego na epodreczniki.pl.

Powstanie Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” rozpoczęło długą drogę do demokratycznego, niezależnego państwa.

Logo Solidarności

Logo Solidarności, tylko do użytku edukacyjnego

“ Uchwała programowa I Krajowego Zjazdu Delegatów Niezależnego Samorządnego Związku

Zawodowego "Solidarność"

NSZZ „Solidarność” powstał z ruchu strajkowego 1980 roku – największego ruchu masowego w dziejach Polski. Ruch ten, zrodzony wśród robotników wielkich zakładów pracy w różnych regionach naszego kraju, znalazł swój historyczny punkt zwrotny w sierpniu 1980 roku na Wybrzeżu. Ogarnął on w ciągu roku wszystkie środowiska świata pracy: robotników i rolników, inteligencję i rzemieślników. (...) Związek nasz wyrósł z buntu społeczeństwa polskiego doświadczonego w ciągu przeszło trzech dziesięcioleci łamaniem praw ludzkich i obywatelskich; z buntu przeciwko dyskryminacji światopoglądowej i wyzyskowi ekonomicznemu.

Uchwała programowa I Krajowego Zjazdu Delegatów Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”.

Stan wojenny

Chcąc zahamować rosnącą aktywność i niezależność społeczeństwa polskiego, 13 grudnia 1981 r. władze komunistyczne wprowadziły w Polsce stan wojenny. Ograniczono podstawowe prawa obywatelskie, np. wprowadzono godzinę policyjną, zawieszono działalność związków zawodowych. Przywódcy „Solidarności „ zostali internowani.

> **Definicja: Internowanie**
>
> Forma represji, polegająca na przymusowym odosobnieniu osób, uznanych przez władze za niebezpieczne dla państwa, np. członków opozycji politycznej.

Krzyż upamiętniający 9 górników poległych podczas pacyfikacji KWK Wujek w 1981

Ahorcado, licencja: CC BY-SA 2.0[online], dostępny w internecie: wikimedia

Tablica upamiętniająca poległych górników podczas strajków

Michał Bulsa, Tablica upamiętniająca poległych górników podczas strajków, licencja: CC 0

Na wieść o wprowadzeniu stanu wojennego w Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek” doszło do protestu. Strajkujący górnicy domagali się między innymi uwolnienia wszystkich aresztowanych działaczy NSZZ „Solidarność”. Strajk został brutalnie stłumiony. Zginęło wówczas 9 górników, a 24 zostało rannych.

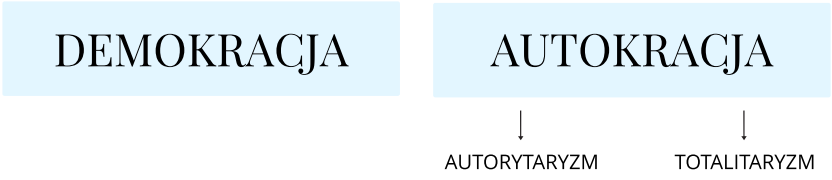

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 2

Porozmawiaj z dziadkami i rodzicami o okresie stanu wojennego. Podaj przykłady praw człowieka (innych niż w tekście), które były łamane przez władze komunistycznej Polski.

Autorytaryzm

W autokratycznych systemach politycznych obywatele są całkowicie pozbawieni **(totalitaryzm)** lub mają ograniczoną możliwość **(autorytaryzm)**

- udziału w wolnych wyborach najważniejszych organów władzy w państwie;
- wpływu na sposób sprawowania rządów i decyzje podejmowane przez władze;
- swobodnego tworzenia organizacji społecznych i politycznych;
- swobodnego wyrażania poglądów, w tym poglądów politycznych.

Definicja: Autokracja

System, w którym władza skupiona jest w rękach jednego człowieka lub niedużej grupy ludzi i nie podlega żadnej kontroli społecznej.

Ciekawostka

W 1941 r. z inicjatywy Eleonory Roosvelt (żony prezydenta USA, Franklina Delano Roosvelta) powstała organizacja *Freedom Hause* zajmujaca się badaniem stanu demokracji

i wolności w państwach na całym świecie. Na jej stronie internetowej dostępne są wyniki corocznych raportów w tej sprawie.

Totalitaryzm

Definicja: Totalitaryzm

System polityczny, w którym władza dąży do całkowitego podporządkowania sobie społeczeństwa; uzyskania pełnej kontroli nad publicznym i prywatnym życiem ludzi.

Adolf Hitler

Das Bundesarchiv, licencja: CC BY-SA 3.0

Adolf Hitler był przywódcą III Rzeszy Niemieckiej - państwa o ustroju totalitarnym, które odwoływało się do idei skrajnego nacjonalizmu (szowinizmu).

Józef Stalin
U.S. Signal Corps photo., domena publiczna

Józef Stalin był przywódcą Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich - państwa o ustroju totalitarnym.

> **Ciekawostka**
>
> Współcześnie istniejącym państwem o systemie totalitarnym jest Korea Północna.

Holocaust (Zagłada, Szoah)

Marsz żywych w Oświęcimiu 2015 r.

Piotr Drabik, Marsz żywych w Oświęcimiu 2015 r., licencja: CC BY 2.0

Państwa totalitarne niszczyły naturalne więzi społeczne: rodzinne, sąsiedzkie, narodowe. Władze, przez powszechne stosowanie terroru, nie tylko naruszały elementarne prawa człowieka, ale także doprowadzały do eksterminacji jednostek i całych społeczności. Wszelkie wartości społeczne wypierało ślepe posłuszeństwo wodzowi, wszechobecny strach niszczył zaufanie i wzmagał wzajemną wrogość.

> **Definicja: Holocaust**
>
> (Zagłada, Szoah) to zagłada 6 milionów Żydów europejskich dokonana przez III Rzeszę Niemiecką podczas II wojny światowej.

Podczas II wojny światowej niemieckie władze okupacyjne zmusiły ludność żydowską do życia w **gettach**. Największe z nich znajdowało się w Warszawie. Ograbieni z majątków, stłoczeni na niewielkiej przestrzeni ludzie masowo umierali z głodu i szerzących się chorób. Padali ofiarą bezkarnych mordów dokonywanych przez niemieckich nazistów. W 1942 r. władze III Rzeszy przystąpiły do realizacji planu całkowitej zagłady narodu żydowskiego. Rozpoczęto deportacje mieszkańców gett do obozów zagłady.

“ Fragment ulotki "Protest" organizacji Front Odrodzenia Polski (1942 rok)

W getcie warszawskim, za murem odcinającym od świata, kilkaset tysięcy skazańców czeka na śmierć. Nie istnieje dla nich nadzieja ratunku, nie nadchodzi znikąd pomoc. Ulicami przebiegają oprawcy, strzelając do każdego, kto się ośmieli wyjść z domu. Strzelają

podobnie do każdego, kto stanie w oknie. Na jezdni walają się niepogrzebane trupy. (...) To samo co w getcie warszawskim, odbywa się od pół roku w stu mniejszych i większych miasteczkach i miastach polskich. (...)
Tego milczenia dłużej tolerować nie można. Jakiekolwiek są jego pobudki – jest ono nikczemne. Wobec zbrodni nie wolno pozostawać biernym. Kto milczy w obliczu mordu – staje się wspólnikiem mordercy. Kto nie potępia – ten przyzwala.

Fragment ulotki „Protest" organizacji Front Odrodzenia Polski (1942 rok)

Dzieci - więźniowie obozu Auschwitz-Birkenau
Dzieci - więźniowie obozu Auschwitz-Birkenau, licencja: CC 0

auschwitz.org

Obóz Auschwitz stał się dla świata symbolem terroru, ludobójstwa i Szoah. Utworzony został przez Niemców w połowie 1940 r. na przedmieściach Oświęcimia (...). Obóz koncentracyjny Auschwitz (...) był największym hitlerowskim obozem koncentracyjnym, czyli miejscem stopniowego wyniszczania więźniów i równocześnie największym ośrodkiem natychmiastowej, bezpośredniej zagłady Żydów.

> Niemieccy naziści deportowali do Auschwitz co najmniej 1,3 mln osób ponad 20 narodowości. Żydzi stanowili 85% wszystkich deportowanych i 90% ogółu zamordowanych.
>
> auschwitz.org.

Przed wybuchem II wojny światowej Polska była państwem wielonarodowym i wieloreligijnym. Społeczność żydowska stanowiła około 3 mln osób, czyli prawie 10% obywateli państwa. Wojnę zdołali przetrwać tylko nieliczni. Według danych zebranych w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań przeprowadzonym w 2011 r. około 2 tysiący obywateli Polski deklaruje żydowską tożsamość narodową jako jedyną.

Sprawiedliwi są wśród nas

Naród żydowski nie zapomniał o tych, którzy z narażeniem życia ratowali go w czasach II wojny światowej. Instytut Pamięci Yad Vashem w Jerozolimie ustanowił medal Sprawiedliwy wśród Narodów Świata, przyznawany za ratowanie Żydów w okresie II wojny światowej. Do 1 stycznia 2012 r. przyznano 24 355 takich odznaczeń, z czego 6339 otrzymali Polacy. Wyróżnieni otrzymują specjalnie wybity medal i dyplom uznania. Ich nazwiska uwiecznione są na Ścianie Honoru w Ogrodzie Sprawiedliwych w Yad Vashem, w Jerozolimie.

Pamiętaj, że na ziemiach polskich w okresie okupacji osobom, które pomagały ludności żydowskiej, groziła kara śmierci. Niemcy stosowali odpowiedzialność zbiorową, karząc za ukrywanie Żydów również rodzinę, a często i sąsiadów ukrywającego.

> **Talmud**
>
> **KTO RATUJE JEDNO ŻYCIE, RATUJE CAŁY ŚWIAT**
>
> Talmud.

Medale i dyplomy Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w Senacie RP

Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Medale i dyplomy Sprawiedliwy wśród Narodów Świata w Senacie RP, licencja: CC BY-SA 3.0

> **Ćwiczenie 3**
>
> Przygotuj krótką prezentację, w której przedstawisz jedną z osób, ratującą z narażeniem życia ludność żydowską w okresie II wojny światowej.

Wiek XX - wiekiem ludobójstwa?

Pojęcie „zbrodni przeciwko ludzkości" jest często używane zamiennie z pojęciem ludobójsta, bowiem oba odnoszą się do przypadków radykalnego łamania podstawowego prawa człowieka, jakim jest prawo do życia. Jednak zbrodnia przeciwko ludzkości jest pojęciem o szerszym znaczeniu i obejmuje także sytuacje, w których podejmowane działania nie polegają na bezpośrednim zadawaniu śmierci, lecz często do niej prowadzą (np. łagry w Związku Radzieckim).

Szczególnie wiele zbrodni o takim charakterze miało miejsce w wieku XX. Zalicza się do nich, oprócz Holocaustu, także:

- wymordowanie ludności plemion Herero i Namaqua przez wojska Cesarstwa Niemieckiego (lata 1904-1905, ówczesna Niemiecka Afryka Połodniowo-Zachodnia, dzisiajsza Namibia);

- ludobójstwo Ormian, dokonane przez Turków w latach 1915-1918 r.;
- Wielki Głód na Ukrainie, gdzie w wyniku planowej działalności władz ZSRR doszło w latach 1932 - 1933 do śmierci kilku milionów ludzi;
- zbrodnię w Nankinie, gdzie w grudniu 1937 r. i w styczniu 1938 r., Cesarska Armia Japonii wymordowała chińskich mieszkańcow miasta;
- zbrodnię katyńską, czyli rozstrzelanie polskich oficerów na skutek decyzji władz ZSRR;
- eksterminację plemienia Tutsi przez plemię Hutu w Rwandzie (1994 r.);
- masakrę w Srebrenicy, dokonaną przez serbskie bojówki (1995 r.).

> **Ważne!**
>
> Zbrodnie przeciwko ludzkości - jedna z kategorii zbrodni wojennej, pojęcie szersze niż ludobójstwo. Do zbrodni przeciwko ludzkości zalicza się: ludobójstwo, morderstwa, eksterminację, deportację, prześladowania i inne czyny dokonywane z zamiarem zniszczenia całości lub części grupy narodowej, etnicznej, rasowej lub religijnej.

Podsumowanie

Wiek XX nazywa jest wiekiem totalitaryzmów, które pochłonęły kilkadziesiąt milionów ofiar. Przywódcy państw autorytarnych i totalitarnych nie wahali się stosować przemocy na masową skalę, aby osiągać zamierzone cele. Obozy koncentracyjne i zbiorowe zbrodnie spotykały ze strony sił militarnych III Rzeszy i ZSRR zarówno własnych obywateli, jak też przedstawicieli innych narodowości. Podczas II wojny światowej Niemcy pod wodzą Adolfa Hitlera zaplanowali i rozpoczęli eksterminację całego narodu żydowskiego - Holocaust. Zginęło co najmniej 6 milionów europejskich Żydów. Mimo doświadczeń z poprzedniego stulecia współczesny świat nie jest wolny od autokratycznych systemów politycznych.

Ćwiczenie 4

Przyporządkuj podane opisy sytuacji do systemów politycznych, w których mogą zaistnieć.

Jutro powszechne wybory – cieszy się Ania. Jej tata jest kandydatem reprezentującym największą opozycyjną partię w państwie. Ania towarzyszyła tacie w spotkaniach z wyborcami. Ma nadzieję, że głoszone przez niego postulaty przekonały przyszłych wyborców.	demokracja
Antek z niepokojem czeka na powrót rodziców do domu. Uczestniczą w spotkaniu przedwyborczym. Antek wie, że udział w nich jest niebezpieczny. Wczoraj policja rozpędziła jedno z takich spotkań. Przyjaciel rodziny został aresztowany.	autorytaryzm
Agata nie miała dzisiaj lekcji. Cała szkoła udała się na spotkanie z przywódcą państwa i jedynej działającej partii. Na wielkim wiecu zgromadzono prawie całą ludność miasta. Nikt nie odważył się odmówić, nikt nie zaprotestował. Strach paraliżował wszystkich.	totalitaryzm

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Rozwiąż krzyżówkę.

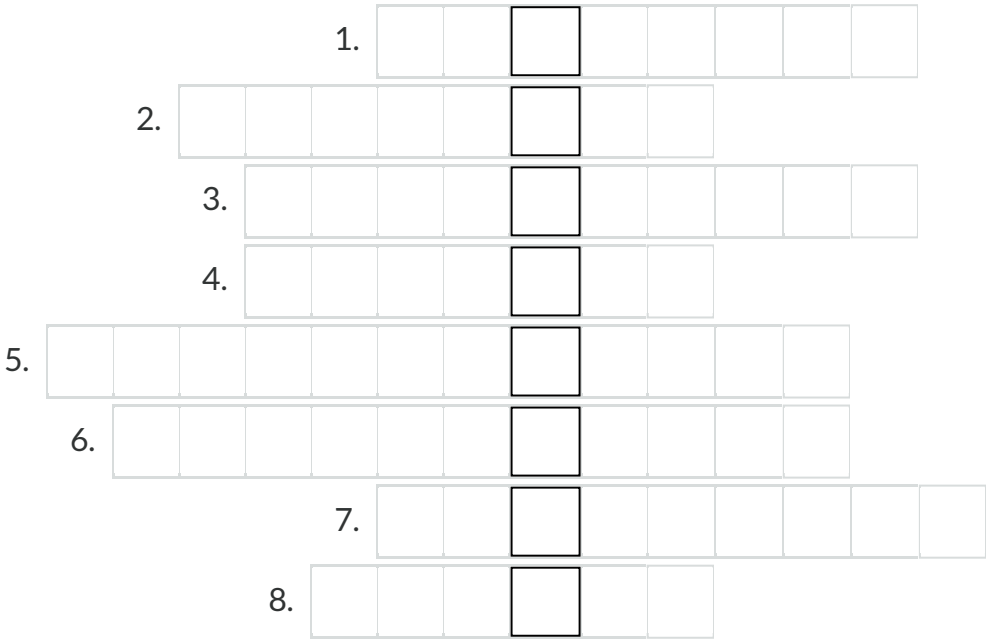

1. Metoda rozwiązywania konfliktów.
2. Działalność władz państwowych, np. rządu.
3. Określenie, które w dosłownym tłumaczeniu oznacza władzę ludu.
4. Politycznie zorganizowana społeczność, mająca swoje terytorium, władze i prawa.
5. System polityczny dążący do całkowitego zniewolenia człowieka.
6. Najważniejsza ustawa w państwie, określająca jego ustrój.
7. Skrajny nacjonalizm, oparty na nienawiści do innych narodów.
8. Przemoc i okrucieństwo.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Literatura uzupełniająca

Arendt H., *Korzenie totalitaryzmu*, Niezależna Oficyna Wydawnicza, Warszawa 1993.
Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce, rozdz. VI, B. Szmulik, M. Żmigrodzki (red.), Wydawnictwo UMCS, Lublin 2006.

Przydatne linki

www.auschwitz.org
AUSCHWITZ - OBÓZ KONCENTRACYJNY I ZAGŁADY - Lekcja

Obrady Sejmu RP

Piotr VaGla Waglowski, Obrady Sejmu RP, licencja: CC 0

Ćwiczenie 1

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Państwo demokratyczne. System sprawowania władzy

Andrzej Duda składający przysięgę przed Zgromadzeniem Narodowym

Senat Rzeczypospolitej Polskiej, Andrzej Duda składający przysięgę przed Zgromadzeniem Narodowym, licencja: CC BY-SA 3.0

Obrady Sejmu RP

Piotr VaGla Waglowski, Obrady Sejmu RP, licencja: CC 0

Sala Trybunału Konstytucyjnego

Joanna Karnat, Sala Trybunału Konstytucyjnego, licencja: CC BY 3.0

Co potrafię?

- wyjaśnić, na jakich wartościach opiera się państwo demokratyczne;
- wymienić zasady demokracji bezpośredniej i pośredniej;
- określić rolę obywatela w państwie demokratycznym.

Nauczysz się

- poznawać podstawowe zasady organizacji państw demokratycznych;
- wskazywać cechy systemu parlamentarno-gabinetowego;
- wyszukiwać informacje dotyczące władzy państwowej w mediach.

Państwo demokratyczne. System sprawowania władzy

Współczesne państwa demokratyczne, w tym również Polska, opierają się na kilku fundamentalnych zasadach.

ZASADA SUWERENNOŚĆI NARODU

Zasada ta wskazuje podmiot, do którego należy władza w państwie.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 4.
>
> 1. Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu.
> 2. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Ćwiczenie 2

Przeczytaj informacje podane poniżej i fragment Konstytucji.
Zastanów się, czy Polina może uczestniczyć w sprawowaniu władzy w Polsce. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do przepisów ustawy zasadniczej.

Polina należy do mniejszości białoruskiej w Polsce. Ona i jej mąż są obywatelami Polski, ale w jej rodzinnym domu rozmawia się w języku białoruskim - języku przodków.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> **PREAMBUŁA**
>
> W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny,
> odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego
> i demokratycznego stanowienia o Jej losie, my,
> Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej,
> zarówno wierzący w Boga
> będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna,
> jak i nie podzielający tej wiary,
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

ZASADA RZĄDÓW PRAWA

Zasada rządów prawa oznacza, że wszystkie organy władzy w Polsce i instytucje państwa powinny działać zgodnie z obowiązującym prawem. Najwyższą moc prawną w państwie ma Konstytucja.

ZASADA PODZIAŁU WŁADZY

Zasada trójpodziału władzy państwowej wywodzi się z koncepcji oświeceniowych myślicieli: Johna Locke'a (wym. Loka) i Charles'a de Montesquieu (Karola Monteskiusza). Zasada ta wskazuje na konieczność istnienia w państwie odrębnych, a zarazem wzajemnie się kontrolujących i równoważących, trzech rodzajów władzy: ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
> 2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

> **Tekst 1**
>
> We wtorek po godz. 11. rozpoczęło się ostatnie posiedzenie rządu pod przewodnictwem pełniącego obowiązki premiera Donalda Tuska.

> **Tekst 2**
>
> W gabinecie Ewy Kopacz, w stosunku do rządu kierowanego przez Donalda Tuska, zmieniono pięciu ministrów. (...)

Tekst 2

> **Tekst 3**
>
> W grudniu ubiegłego roku polski parlament uchwalił ustawę antydyskryminacyjną, która dostosowała polskie przepisy do minimalnych wymogów UE [Unii Europejskiej] (...).

> **Tekst 4**

Pierwszy prasowy wywiad nowej głowy państwa! Andrzej Duda we „wSieci” w szczerej rozmowie z Piotrem Zarembą!

Tekst 4

Ćwiczenie 3

Czy wiesz, do których rodzajów władzy odnoszą się powyższe teksty?

	Władza ustawodawcza	Władza wykonawcza
Tekst 1	☐	☐
Tekst 2	☐	☐
Tekst 3	☐	☐
Tekst 4	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Czy wiesz, jakimi nazwami określa się w mediach [tekstach prasowych, Internecie, radiu, telewizji] konstytucyjne organy władzy? Wykonaj krótki test.

	SEJM	RADA MINISTRÓW	PREZYDENT RP
Gabinet to	☐	☐	☐
Parlament to	☐	☐	☐
Rząd to	☐	☐	☐
Głowa państwa to	☐	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Monteskiusz

O duchu praw, fragment o podziale władz., 1748

Gdzie w jednej osobie lub jednym ciele urzędowym władza prawodawcza łączy się z władzą wykonawczą, tam nie masz wolności, albowiem istnieje obawa, że ten sam monarcha (...) stanowić będzie prawa tyrańskie, by je wykonywać po tyrańsku. Nie masz wolności, skoro władza sądownicza nie jest oddzielną od władzy prawodawczej i wykonawczej. Jeśli złączona jest z władzą prawodawczą, powstaje

samowolność w stosunku do życia i wolności obywatela, albowiem sędzia będzie zarazem prawodawcą. Jeśli jest złączona z władzą wykonawczą, sędzia będzie posiadał władzę ujarzmiciela.(...)

Monteskiusz, O duchu praw, fragment o podziale władz., 1748, t. 1, Warszawa 1957.

Ćwiczenie 5

Na podstawie przytoczonego cytatu wyjaśnij, jakie konsekwencje dla społeczeństwa ma brak podziału władzy w państwie. W odpowiedzi podaj określenia użyte przez autora tekstu.

Ćwiczenie 6

W tabeli przytoczono fragmenty dzieła Karola Monteskiusza *O duchu praw*. Zastanów się, do którego rodzaju władzy odnoszą się przytoczone opisy.

Na mocy tej władzy panujący lub urzędnik	Władza ustawodawcza	Władza wykonawcza	Władza sądownicza
stanowi prawa (...) lub znosi prawa istniejące.	☐	☐	☐
karze zbrodnie lub sądzi pomiędzy poszczególnymi jednostkami.	☐	☐	☐
rozstrzyga o wojnie lub pokoju, wyprawia lub przyjmuje poselstwa, strzeże bezpieczeństwa, zapobiega najazdom.	☐	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

System polityczny to całość relacji zachodzących między władzą ustawodawczą a władzą wykonawczą. Relacje te dotyczą sposobów powoływania i odwoływania parlamentu, rządu oraz głowy państwa, zakresu ich uprawnień, wzajemnej kontroli oraz politycznej odpowiedzialności.

Wybrane systemy polityczne

SYSTEM PARLAMENTARNO-GABINETOWY

Pierwszy taki, i zarazem wzorcowy, system ukształtował się już w wieku XVII w Wielkiej Brytanii. Występuje on w wielu współczesnych państwach europejskich, w tym również w Polsce.

Podstawowa cecha systemu parlamentarnego:

- Parlament (Sejm) sprawuje funkcję ustawodawczą i w prawnie określonym zakresie kontroluje organ wykonawczy, czyli rząd (gabinet/Radę Ministrów).

SYSTEM PREZYDENCKI

Ten model sprawowania władzy występuje w Stanach Zjednoczonych. Jak sama nazwa wskazuje, prezydent ma w nim bardzo silną pozycję polityczną, gdyż spełnia jednocześnie funkcję głowy państwa i szefa rządu. To prezydent powołuje członków rządu – ministrów, którzy w zasadzie odgrywają role doradców prezydenta i jemu bezpośrednio podlegają, przed nim też odpowiadają za swoją działalność.

SYSTEM SEMIPREZYDENCKI

System ten stanowi swoistą „mieszankę" cech systemu parlamentarnego i prezydenckiego. Jego klasycznym przykładem jest współczesna Francja.

> **Ćwiczenie 7**
>
> Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Podsumowanie

Warunkiem istnienia demokratycznego państwa jest realizacja zasady suwerenności narodu i rządów prawa. Większość państw demokratycznych odwołuje się też do zasady trójpodziału i równoważenia władzy. Sposoby sprawowania władzy w państwach demokratycznych zależą od wielu czynników, dlatego różnie kształtują się relacje między centralnymi organami państwa. Normy prawne, najczęściej ujęte w formie konstytucji, regulują powoływanie i odwoływanie, zakres działania organów władzy wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej. Normy te mają uniemożliwić dominację jednego organu – np. rządu – nad pozostałymi. Żaden z tych organów nie może być pozbawiony rzeczywistego wpływu na sprawowanie władzy w państwie.

Ćwiczenie 8

Od września 2014 r. Ewa Kopacz kierowała pracami organu władzy...

- sądowniczej.
- ustawodawczej.
- wykonawczej.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Przepis Konstytucji RP: „Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa”, to realizacja zasady...

- podziału władzy.
- rządów prawa.
- suwerenności narodu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

B. Markiewicz

Być obywatelem

Od początku istnienia pojęcia polityki, czyli od starożytnej Grecji, wspólnotę „wolnych i równych" określało prawo, ono też chroniło ją, co oznaczało, iż trzeba było spełniać pewne warunki uczestnictwa w niej. Jej członkami, czyli obywatelami zarówno w Grecji, jak i w starożytnym Rzymie, mogli zostać jedynie wolni mieszkańcy polis lub civitas - miasta-państwa. (...) Tylko pan domu, w Rzymie pater familias (ojciec rodziny) - mając wolny czas i spokojną głowę - mógł być obywatelem, czyli uczestniczyć w podejmowaniu decyzji dotyczących kierowania państwem.

B. Markiewicz, Być obywatelem, „Wiedza i Życie" 1996, nr 11.

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu powyższego tekstu źródłowego wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Wymieńcie znane wam ograniczenia (cenzusy), istniejące dawniej i współcześnie, w dostępie do korzystania z praw wyborczych.

Masz głos — masz wybór

One go nie miały

Sufrażystki

Sufrażystki , licencja: CC 0

Ciekawostka

W XIX wieku w Wielkiej Brytanii i Stanach Zjednoczonych powstał ruch domagający się zapewnienia kobietom takich samych praw osobistych i politycznych, jakie mieli mężczyźni. Jednym z głównych celów ruchu było zapewnienie kobietom praw wyborczych, czyli prawa głosu – stąd wzięła się nazwa ruchu. W języku angielskim słowo *suffrage* (wym. safrydż) oznacza głosowanie, prawo głosu. Z wyjątkiem Nowej Zelandii, dopiero w XX wieku zaczęto przyznawać kobietom prawa wyborcze. Jednym

z pierwszych krajów, w którym kobiety je uzyskały, była odradzająca się w 1918 r. Polska. Najdłużej na równouprawnienie polityczne w Europie czekały mieszkanki jednego z kantonów Szwajcarii – do 1990 roku.

Co potrafię?

- wyjaśnić, kim jest obywatel i jakie przysługują mu prawa;
- określić, na czym polega aktywność polityczna oby wateli;
- wskazać zalety i wady demokracji przedstawicielskiej.

Nauczysz się

- podstawowych zasad demokratycznych wyborów;
- określać rolę wyborów w państwie demokratycznym;
- wskazywać, czym powinien kierować się obywatel, podejmując decyzje wyborcze.

Zasady wyborów

Wybory są jednym z podstawowych sposobów wyłaniania osób, którym obywatele powierzają sprawowanie władzy w państwie. Mechanizm ten występuje w demokratycznych i niedemokratycznych systemach politycznych. Jednak o autentycznych wyborach można mówić tylko w odniesieniu do systemów demokratycznych.

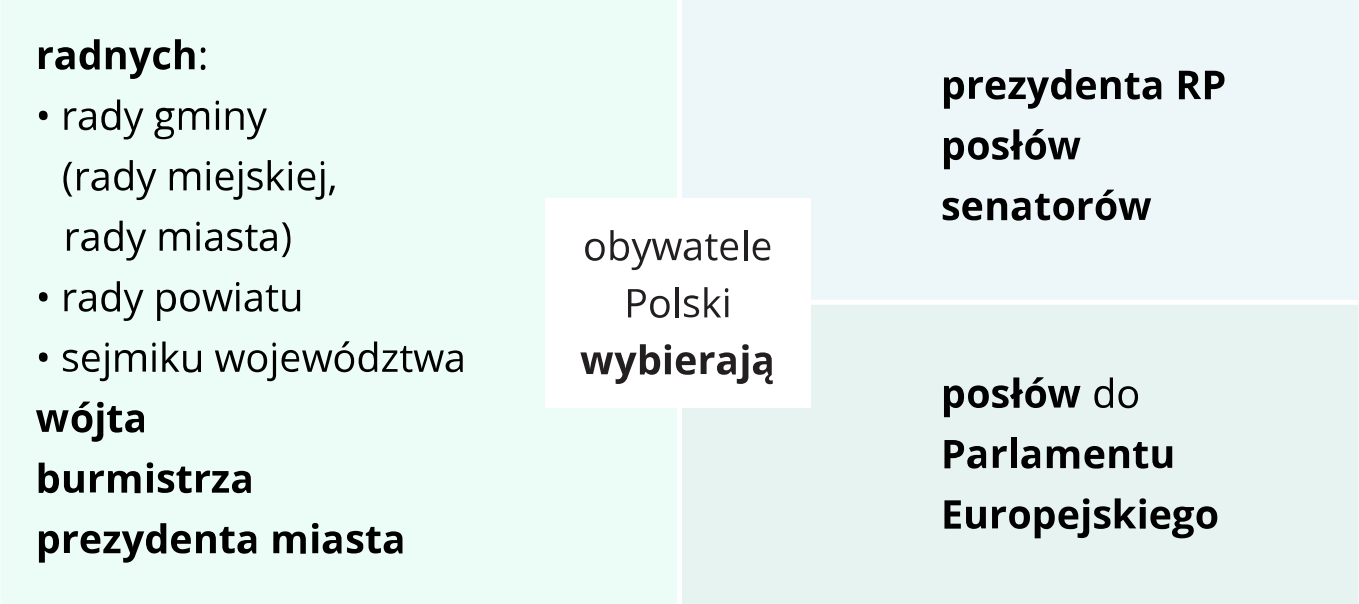

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Podstawowe zasady wyborcze

POWSZECHNOŚĆ
Każdy obywatel, który spełnia prawnie określone warunki, ma prawo czynnego (głosowanie na kandydatów) i biernego (kandydowanie do danego organu władzy) udziału w wyborach.

RÓWNOŚĆ
Każdy wyborca dysponuje taką samą liczbą głosów, tj. zwykle jednym głosem. Głosy wyborców powinny mieć porównywalną siłę.

TAJNOŚĆ GŁOSOWANIA
Każdy wyborca ma możliwość wypełniania kart wyborczych bez obecności i bezpośredniego wpływu innych osób. Lokale wyborcze powinny być więc tak wyposażone, aby wyborca mógł oddać głos anonimowo, tzn. by żadna z osób trzecich nie mogła poznać jego głosu, a tym bardziej na niego wpływać.

BEZPOŚREDNIOŚĆ
Wybory są jednostopniowe, tzn. wyborcy głosując, dokonują wprost wyboru na stanowisko podlegające obsadzeniu w trybie głosowania. Odmiennie jest w wyborach dwustopniowych (wybory pośrednie) - obywatele wybierają swoich przedstawicieli, którzy w kolejnym głosowaniu decydują o ostatecznym składzie osobowym organu władzy.

Funkcje wyborów

Ćwiczenie 2

Przeczytaj podane informacje.

Grupa uczniów z klasy Ic jest wyraźnie podenerwowana. — *Zobaczcie, co tu zostało napisane!* mówi Kasia. — *Nie możemy się na to zgodzić. Dlaczego klasa Id ma mieć czterech przedstawicieli w Radzie Samorządu Uczniowskiego, a my tylko dwóch?* Wojtek poparł koleżankę: — *To jest niesprawiedliwe! To jest niezgodne z zasadami demokracji!*

ZAŁĄCZNIK DO REGULAMINU RADY SAMORZĄDU UCZNIOWSKIEGO
(przydział miejsc w Radzie Samorządu Uczniowskiego dla poszczególnych klas)

Klasa	**Liczba uczniów**	**Liczba miejsc w Radzie SU**
Ia	**29**	**3**
Ib	**19**	**2**
Ic	**17**	**2**
Id	**32**	**4**

- Czy Kasia i Wojtek mają rację?
  Poszukajcie argumentów na poparcie punktu widzenia uczniów a także twórców podanego Załącznika. Przeprowadźcie krótką dyskusję w klasie.

Definicja: Funkcje wyborów

> **Funkcja kreacyjna** polega na wyłanianiu reprezentantów narodu. Są nimi osoby, które uzyskały poparcie wyborców wystarczające do zdobycia mandatu.
>
> **Funkcja legitymizacyjna** oznacza, że wyborcy uznają prawo zwycięzców wyborów do sprawowania władzy oraz wyrażają akceptację podejmowanych przez nich decyzji.

Mandat wyborczy to pełnomocnictwo do sprawowania władzy udzielone przez wyborców.

Zachowania wyborcze

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> WOLNOŚCI I PRAWA POLITYCZNE
> Art. 62.
>
> 1. Obywatel polski ma prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

> **M. Waszak, J. Zbieranek**
>
> **Propozycja obniżenia wieku nabywania czynnego prawa wyborczego do lat 16**
>
> Procesy demokratyzacji zachodzące w XIX i XX w. sprawiły, że likwidowano kolejne cenzusy wyborcze (majątku, wykształcenia i płci) a granicę wieku uprawniającego do głosowania sukcesywnie zmniejszano. Po drugiej wojnie światowej czynne prawo wyborcze w większości państw nabywało się w wieku 20-21 lat, dopóki w latach 70. XX w. poszczególne kraje masowo nie dokonały kolejnego obniżenia wieku wyborczego. Od tego czasu rozwiązanie polegające na przyznawaniu praw wyborczych obywatelom od 18. roku życia zaczęto stosować na całym świecie. (...) Szybko jednak, bo już w latach 90. XX w. Europie, zasada nabywania czynnego prawa wyborczego

nie wcześniej niż w wieku 18 lat zaczęła być podważana. (...) Najbardziej spektakularnym przykładem tego trendu stało się przyznanie prawa głosu we wszystkich wyborach w Austrii w 2008 osobom, które ukończyły 16. rok życia. **Pomysł głosowania 16-latków wciąż wzbudza jednak wiele kontrowersji, wywołując rozmaite dylematy natury politycznej, prawnej i społecznej.**

Propozycja obniżenia wieku nabywania czynnego prawa wyborczego do lat 16

Ćwiczenie 3

Po przeczytaniu powyższego cytatu wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Przedyskutujcie przedstawiony w tekście problem. Zbudujcie argument i kontrargument do propozycji obniżenia wieku nabywania czynnego prawa wyborczego od lat 16.

Zachowania wyborcze

Udział w wyborach jest bardzo ważną w demokracji formą zachowań politycznych obywateli. Rezultaty wyborów wpływają na funkcjonowanie całego społeczeństwa i państwa.

Głosowanie w lokalu wyborczym to tylko jeden ze sposobów oddania głosu w wyborach. Można to zrobić również drogą pocztową, a w niektórych państwach nawet elektroniczną.

Wybory samorządowe 2006 w Poznaniu

Radomil, Wybory samorządowe 2006 w Poznaniu, licencja: CC BY-SA 3.0

W 1995 r. odbyła się pierwsza w Polsce telewizyjna debata kandydatów na prezydenta RP. Eksperci uważają, że publiczna wymiana poglądów między dwoma najpoważniejszymi rywalami miała istotny wpływ na postawy wyborców.

Polecenie 1

Podzielcie się na dwie grupy.

Zadanie dla grupy 1.
Zastanówcie się, czym kierowaliście się, podejmując decyzję wyborczą w czasie ostatnich wyborów przewodniczącego samorządu uczniowskiego.

- Głosowałem na (...), ponieważ ...

Zadanie dla grupy 2.
Zastanówcie się, czym powinniście się kierować, podejmując decyzję wyborczą w czasie wyborów przewodniczącego samorządu uczniowskiego.

- Powinienem głosować na osobę, która...

Porównajcie wyniki waszej pracy. Jeżeli zauważycie istotne różnice, zastanówcie się, czego są skutkiem. Przedyskutujcie problem.

Polecenie 2

Poszukajcie informacji o ostatnich wyborach do Sejmu. Zastanówicie się, jakie hasła głosiły startujace wówczas komitety wyborcze? Jak przebiega proces realizacji złozonych obietnic wyborczych?

Podsumowanie

Powszechne, równe, bezpośrednie wybory, odbywające się w głosowaniu tajnym, są podstawowym sposobem wyłaniania organów władzy w państwach demokratycznych. Zwycięzcy głosowania uzyskują od wyborców legitymację (prawo) do rządzenia. Pamiętaj, że udział w wolnych wyborach to prawo decydowania o sobie i społeczeństwie, w którym żyjemy. Nie zawsze było ono powszechne i wiele grup społecznych, w tym pokoleń Polaków, musiało o nie walczyć. Od ponad 25 lat żyjemy w wolnej, demokratycznej Polsce. Udział w wyborach to wyraz odpowiedzialności za państwo, za własny los.

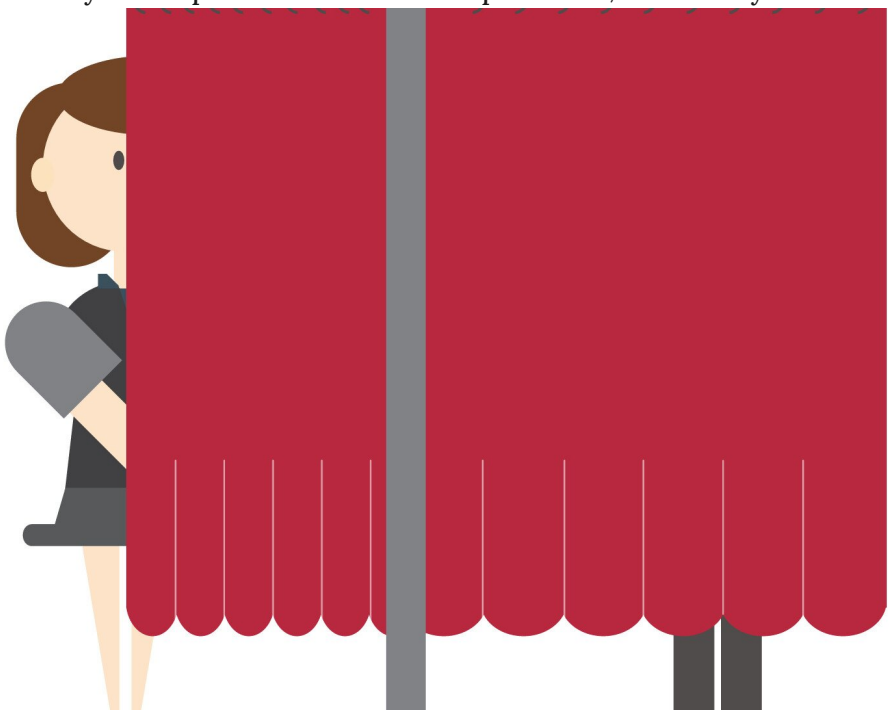

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 4

Ilustracja przedstawia jeden ze sposobów realizacji zasady...

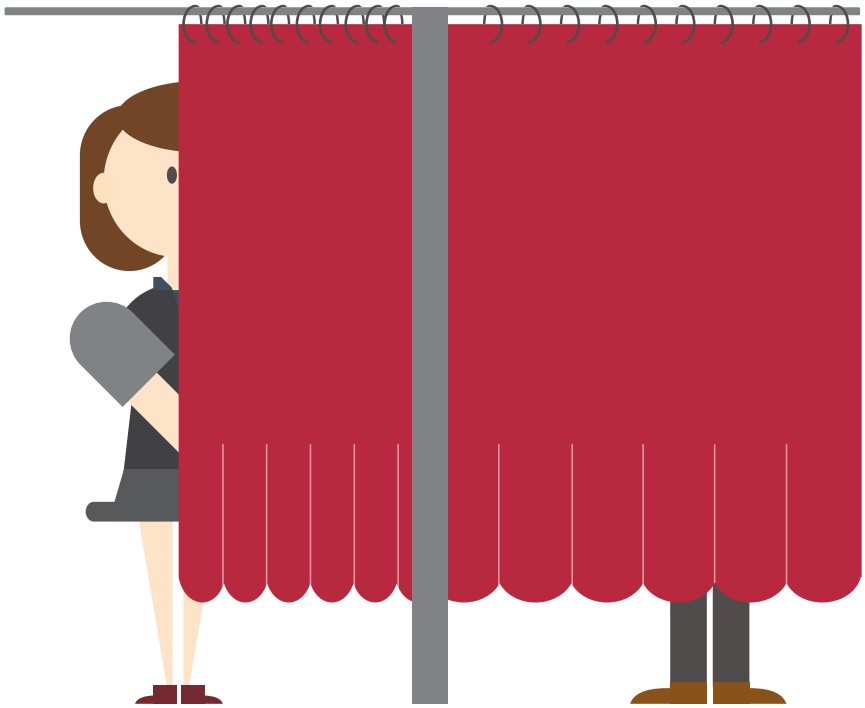

- tajności głosowania.
- równości wyborów.
- powszechności wyborów.
- bezpośredniości wyborów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Prawo wyborcze czynne w wyborach do organów władzy państwowej nabywa obywatel Polski wraz z ukończeniem...

- 20 lat.
- 16 lat.
- 22 lat.
- 18 lat.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Po co nam partie polityczne? System polityczny w Polsce

Ławy poselskie w sali posiedzeń Sejmu

Adrian Grycuk, Ławy poselskie w sali posiedzeń Sejmu, licencja: CC BY-SA 3.0

Jagoda jest nową uczennicą w szkole. Rozpoczęła naukę w klasie pierwszej. To bardzo aktywna i zaangażowana społecznie osoba. Chce wystartować w wyborach na przewodniczącego rady samorządu uczniowskiego. Obawia się jednak, że jej szanse wyborcze są niewielkie. Zastanawia się, w jaki sposób, w stosunkowo krótkim czasie, przekonać do swojej kandydatury społeczność szkolną.

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu przytoczonej informacji, wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zaproponujcie dwa działania promocyjne, które może przeprowadzić Jagoda na rzecz zdobycia poparcia wyborczego.

Przedstawcie wyniki swojej pracy pozostałym uczniom w klasie.

Ćwiczenie 2

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

Wybierzcie jedno z przedstawionych działań promocyjnych.
Zastanówcie się,

- czy zaproponowane działanie będzie skuteczne w waszej społeczności szkolnej;
- w jakim stopniu prowadzona akcja promocyjna pozwoli waszym kolegom poznać Jagodę, dostrzec wartości, którymi się kieruje, zrozumieć jej dążenia, poznać poglądy.

Uzasadnijcie podane odpowiedzi.

Po co nam partie polityczne? System partyjny w Polsce

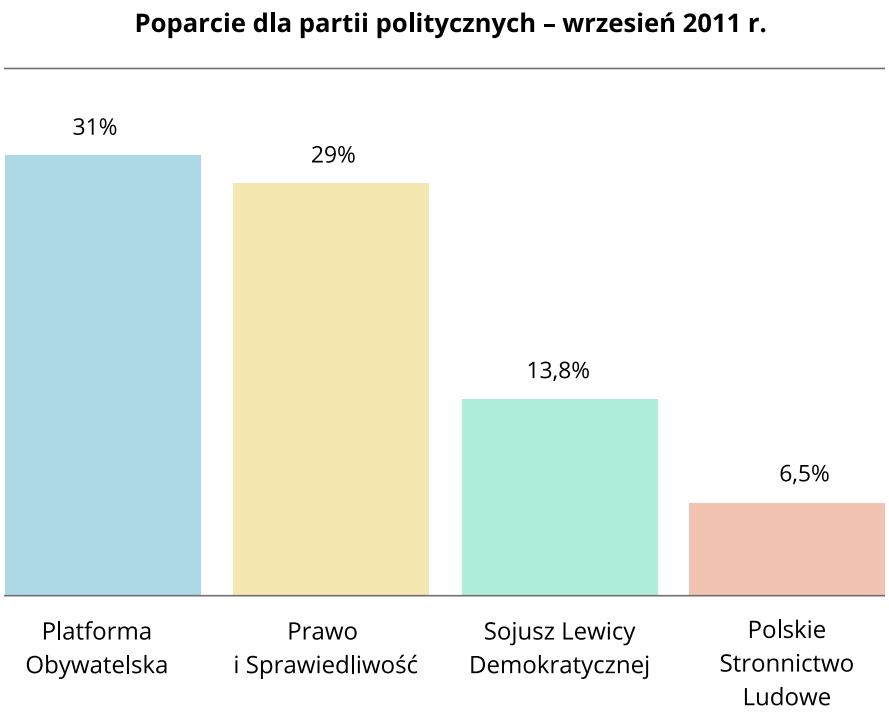

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: http://www.se.pl/wiadomosci/polska/wybory-2011-pis-dogania-po-zaskakujacy-sondaz-przedwyborczy_204727.html, licencja: CC BY-SA 3.0

Co potrafię?

- uzasadnić konieczność aktywnego udziału obywateli w życiu publicznym;
- wymienić cechy wyborów demokratycznych;
- wyjaśnić, czym jest partia polityczna.

Nauczysz się

- charakteryzować funkcje partii politycznych;
- opisywać rodzaje systemów partyjnych;
- przedstawiać podstawowe elementy kampanii wyborczych.

Pojęcie partii politycznej

Ćwiczenie 3

Przypomnij, co jest podstawową funkcją partii politycznych.

Leksykon politologii

Według polskiego politologa, Ryszarda Herbuta, partia polityczna to *dobrowolna organizacja aktywna w sferze władzy politycznej, która uczestniczy w procesie wyborczym, czyli bezpośrednio w selekcji kandydatów zasiadających w ciałach legislacyjnych* [ustawodawczych], *a również pośrednio – kandydatów zajmujących stanowiska w ciałach wykonawczych, i w ten sposób daje wyraz dążeniu do zdobycia lub utrzymania władzy państwowej.*

Leksykon politologii, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2002, s. 298.

USTAWA o partiach politycznych z dnia 27 czerwca 1997 r.

Art. 1

1. Partia polityczna jest dobrowolną organizacją, występującą pod określoną nazwą, stawiającą sobie za cel udział w życiu publicznym poprzez wywieranie metodami demokratycznymi

wpływu na kształtowanie polityki państwa lub sprawowanie władzy publicznej.

USTAWA o partiach politycznych z dnia 27 czerwca 1997 r..

W Polsce zakazane jest istnienie partii politycznych,

- odwołujących się w swoich programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu,
- których program lub działalność zakłada lub dopuszcza:
    - nienawiść rasową i narodowościową,
    - stosowanie przemocy w celu osiągnięcia władzy lub wpływu na politykę państwa,
    - utajnienie struktur lub członkostwa.

Funkcje partii politycznych

Kształtowanie opinii i postaw politycznych

Partia polityczna tworzy i rozpowszechnia informacje kształtujące opinie na temat swoich wartości, programów i działań. Wpływa także na postawy polityczne ludzi, czyli stosunek do państwa i jego instytucji, partii politycznych, polityków oraz wartości politycznych, np. wolności, równości, sprawiedliwości, praworządności.

Funkcja wyborcza

Partia kształtuje i upowszechnia swój program wyborczy, w którym wskazuje cele, metody i skutki planowanych działań w różnych sferach życia. Dokonuje też wyboru osób, które znajdą się na listach wyborczych partii, potencjalnych członków instytucji państwowych i samorządowych.

Funkcja rządzenia

Zwycięska w wyborach partia, sama lub w koalicji z innymi partiami, tworzy skład osobowy instytucji władzy. Partie, które przegrały wybory, odgrywają rolę opozycji politycznej. Ważnym zadaniem opozycji jest kontrolowanie procesu sprawowania władzy, ocena działań rządzących, zgłaszanie własnych pomysłów politycznych.

> **Definicja: Koalicja**

> Porozumienie partii politycznych zawierane w celu wspólnego występowania na scenie politycznej, np. by utworzyć rząd.

Rodzaje systemów partyjnych

System partyjny to całokształt relacji zachodzących między partiami politycznymi oraz między partiami a instytucjami władzy państwowej.

Jeden z możliwych sposobów różnicowania systemów partyjnych opiera się na wskazaniu liczby partii zdolnych do faktycznego udziału w życiu politycznym i sprawowania władzy. W demokratycznych państwach współczesnego świata przeważają systemy:

- **dwupartyjny**, w którym dwie duże partie dominują nad innymi, mniejszymi partiami. Partie te rywalizują ze sobą o zdobycie władzy w państwie. Zwycięska partia sprawuje samodzielne rządy. System taki istnieje m.in. w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii;
- **system wielopartyjny**, w którym istnieje wiele partii, z których żadna nie uzyskuje więcej niż 50% mandatów w wybieralnych organach władzy, np. w Sejmie. Oznacza to konieczność tworzenia koalicji rządzących. System taki istnieje m.in. w Holandii i Czechach.

W **państwach totalitarnych** funkcjonuje zazwyczaj **system jednopartyjny**. Legalnie działa tylko jedna partia, skupiająca całą władzę. Nie istnieją partie opozycyjne, a przeciwnicy władzy poddawani są represjom.

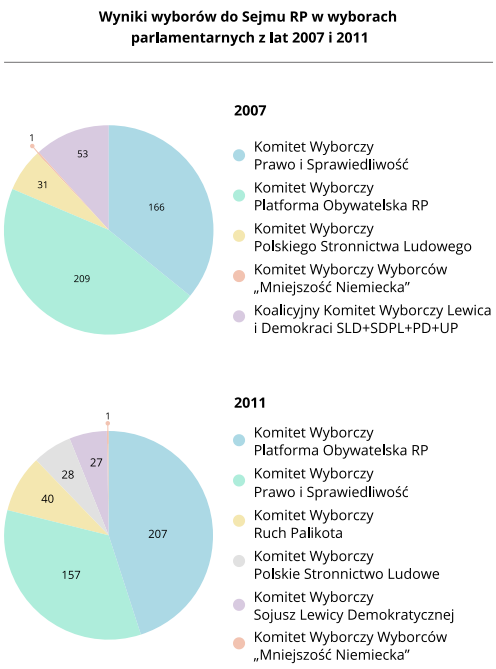

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: http://wybory2011.pkw.gov.pl/wsw/pl/000000.html , Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 4

Na podstawie podanych informacji określcie, jaki system partyjny miała Polska w latach 2007–2011. Uzasadnijcie odpowiedź, odwołując się do poznanych systemów i informacji odczytanych z wykresów.

Komitety wyborcze tworzone są w okresie wyborów. Ich zadaniem jest zgłaszanie kandydatów oraz prowadzenie kampanii wyborczej. W wyborach do Sejmu i Senatu w Polsce **komitety wyborcze tworzą najczęściej partie polityczne.** Powstają również komitety wyborcze wyborców, czyli komitety utworzone przez grupy obywateli.

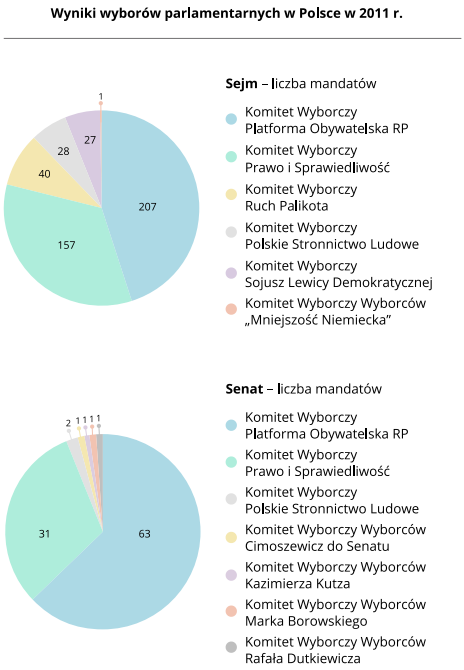

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: http://wybory2011.pkw.gov.pl/wsw/pl/000000.html, licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 5

Po zapoznaniu się z powyższym materiałem odpowiedz na podane pytania. W uzasadnieniu odwołaj się do przedstawionych informacji.

- Określ, która z partii politycznych zwyciężyła w wyborach parlamentarnych w 2011 r. Odpowiedź uzasadnij.
- Porównaj wyniki wyborów do Sejmu i Senatu. Określ, w którym z organów władzy ustawodawczej pozycja zwycięskiej partii politycznej była silniejsza.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Istotny wpływ na ostateczny układ sił w, pochodzących z wyborów, organach władzy mają zastosowane systemy wyborcze.

Definicja: System wyborczy

Oznacza zbiór zasad regulujących przebieg i rezultaty wyborów, w tym sposób przeliczenia głosów oddanych przez wyborców na mandaty przypadające poszczególnym partiom bądź kandydatom.

Dwa podstawowe systemy wyborcze to

- **SYSTEM WIĘKSZOŚCIOWY**
  Oparty jest na zasadzie, według której zwycięzca bierze wszystko. **Wybory odbywają się najczęściej w okręgach jednomandatowych**. Państwo podzielone jest na tyle okręgów wyborczych, ile wynosi liczba osób zasiadających w danym organie władzy. W każdym okręgu do zdobycia jest więc tylko jeden mandat wyborczy. System większościowy faworyzuje najsilniejsze partie, co jest przyczyną kształtowania się systemów dwupartyjnych. Jednocześnie system większościowy umożliwia zdobycie mandatu wyborczego osobom startującym samodzielnie, które nie są związane z układem partyjnym.
  W Polsce system większościowy stosowany jest w wyborach do Senatu.
- **SYSTEM PROPORCJONALNY**
  Wybory odbywają się w okręgach wielomandatowych. Komitety wyborcze tworzą zazwyczaj partie polityczne, które w poszczególnych okręgach przedstawiają wyborcom listy swoich kandydatów. Mandaty wyborcze, możliwe do zdobycia w danym

okręgu, rozdziela się między rywalizujące komitety wyborcze proporcjonalnie do odsetka oddanych na ich listy głosów. System ten zapewnia reprezentację w organach władzy większej liczbie partii politycznych.
W Polsce system proporcjonalny stosowany jest w wyborach do Sejmu.

Polecenie 1

Znajdź w sieci kilka plakatów politycznych, które zaprezentowali kandydaci do Sejmu i Senatu w wyborach w 2015 r. Pamiętaj, że plakat wyborczy jest jedną z form komunikacji partii politycznej ze społeczeństwem, przyszłymi wyborcami. Wykonajcie zadania, pracując w parach.

1. Zastanówcie się, jakich informacji dostarczają zamieszczone plakaty.
2. Wyjaśnijcie, które plakaty
    - odwołują się do autorytetu przywódcy;
    - wskazują problemy społeczno-ekonomiczne kraju;
    - nawiązują do osiągnięć państwa polskiego.
3. Opiszcie, w jaki sposób przedstawiono na plakatach postaci polityków. Zwróćcie uwagę na ich:
    - ubiór,
    - wyraz twarzy,
    - gesty,
    - miejsce /rolę ich wizerunku w ogólnej kompozycji plakatu.
4. Określcie, do jakich symboli odwołali się twórcy plakatu.
5. Porównajcie zastosowaną kolorystykę, wskazując podobieństwa i różnice. Zastanówcie się, jaką rolę odgrywa kolor w plakacie wyborczym.
6. Zastanówcie się, z czego mogą wynikać różnice w sposobie prezentacji postaci polityków.

Podsumowanie

Partie polityczne znacząco wpływają na rzeczywistość społeczno-polityczną każdego demokratycznego państwa, w tym również Polski. Przygotowują swoich członków do rządzenia państwem i społeczeństwem, dążą do zdobycia władzy, kształtują świadomość, postawy i zachowania polityczne ludzi. Partie polityczne starają się skupiać wokół siebie jak największą liczbę zwolenników i mobilizują ich do aktywności. W tym celu tworzą komitety wyborcze i prowadzą kampanie wyborcze. Wyborcy decydują, które z partii politycznych będą dominować na scenie politycznej państwa, zdobędą większość w organach ustawodawczych czy utworzą rząd.

Ćwiczenie 6

Przyporządkuj poszczególnym funkcjom partii politycznej przykładowe zadania.

Funkcja kształtowania opinii i postaw politycznych

Funkcja wyborcza

Funkcja rządzenia

- selekcja kandydatów do wybieralnych instytucji państwowych i samorządowych
- kształtowanie i upowszechnianie programu partii
- tworzenie i rozpowszechnianie informacji
- kierowanie różnymi sferami państwa przez podejmowanie decyzji i nadzorowanie ich realizacji
- kształtowanie względnie trwałego stosunku do różnych zjawisk i procesów politycznych
- wyznaczanie personalnego składu instytucji władzy wykonawczej

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Zaznacz nazwę partii politycznej, która w latach 2011–2015 stanowiła najliczniejszą opozycyjną siłę polityczną w Polsce.

- ◯ Polskie Stronnictwo Ludowe
- ◯ Prawo i Sprawiedliwość
- ◯ Platforma Obywatelska
- ◯ Sojusz Lewicy Demokratycznej

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Operator kamery
pixabay, Operator kamery, licencja: CC 0

Tekst 1

Hollande [prezydent Francji] chciał wymienić rząd już w grudniu, ale premier Jean-Marc Ayrault, pozbawiony wszelkiej inicjatywy i równie nielubiany co prezydent, w ostatniej chwili uratował głowę, proponując reformę podatków. Teraz już nic nie mogło go ocalić. Hollande od dawna znajduje się na równi pochyłej: notowania ciągle spadają, podobnie jak co miesiąc zmniejsza się liczba Francuzów, którzy mają jakąś pracę. Gospodarka od dwóch lat stoi w miejscu.

Tekst 1

Tekst 2

To historia zjazdu gnieźnieńskiego jako gry politycznej między kancelariami Ottona III i Bolesława Chrobrego – mówiła Elżbieta Cherezińska o swojej „Grze w kości”.
Pisarka opowiadała, że inspiracją do stworzenia cyklu książek

o dynastii Piastów była wizyta prezydenta USA w Polsce. – Cała Polska stanęła. Zajmowano się głównie zabezpieczaniem terenu, by ów wielki prezydent mógł u nas bezpiecznie wylądować. Któregoś wieczoru zaczęłam się zastanawiać, jak to było w roku 1000, kiedy Otton III przyjechał do Gniezna. Czy wtedy też Polska stanęła? – wspominała.

Tekst 2

Tekst 3

W czwartek Andrzej Duda został zaprzysiężony na urząd prezydenta RP. W dniu swojej inauguracji wygłosił trzy ważne przemówienia - w Sejmie, na placu Piłsudskiego oraz przed Pałacem Prezydenckim. Oto najważniejsze punkty jego przemówień.

(...) Polska chce wzmocnienia gwarancji od NATO
Podczas swojego wystąpienia w Sejmie Andrzej Duda podkreślał, że Polska potrzebuje większych gwarancji ze strony NATO. Jak dodał, potrzebuje tego nie tylko nasz kraj, ale też cała Europa Środkowo-Wschodnia.

Tekst 3

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu przytoczonych tekstów publicystycznych wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Wskażcie w tekstach informacje/fakty oraz oceny i komentarze.
- Zastanówcie się, czemu służą oceny i komentarze zamieszczane w tekstach publicystycznych.

Młody człowiek świadomym odbiorcą mediów

Reżyserka telewizji w Kanadzie

Nayu Kim, Reżyserka telewizji w Kanadzie, licencja: CC BY 2.0

Co potrafię?

- wskazać różnorodne potrzeby człowieka;
- przedstawić podstawowe wolności i prawa człowieka;
- wymienić wartości i zasady państwa demokratycznego.

Nauczysz się

- przedstawiać różne środki masowej komunikacji;
- charakteryzować metody oddziaływania mediów na społeczeństwo;
- odróżniać informacje od komentarzy i ocen w materiałach publicystycznych.

Pojęcie i rodzaje mediów

Informacje o przeszłych i teraźniejszych wydarzeniach są naturalnym elementem świadomości każdego człowieka. Łączą nas z otoczeniem, umożliwiają poznanie i zrozumienie rzeczywistości, innych ludzi oraz siebie samego. Wytwarzanie, przekształcanie i przekazywanie informacji między ludźmi, grupami społecznymi i organizacjami nazywamy **komunikacją społeczną**. W procesie tym budowana jest wiedza, kształtowane są wartości i wzory zachowań oraz wyrażane emocje. Jednym

z podstawowych instrumentów komunikacji społecznej są **media masowe** (mass media, środki masowego przekazu, środki masowej komunikacji).

> **Ćwiczenie 2**
>
> Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.
>
> - Wypiszcie środki masowej komunikacji, z których korzystacie.
> - Czy wiecie, z których, podanych przez was, środków masowej komunikacji nie korzystali wasi dziadkowie, będąc w waszym wieku? Sprawdźcie, ile czasu potrzebujecie na zdobycie tych informacji.

Rozwój technik przekazywania informacji

Czcionka drukarska

Willi Heidelbach, Czcionka drukarska, licencja: CC BY-SA 3.0

Wynalezienie ruchomej czcionki drukarskiej przez Jana Gutenberga przyczyniło się do upowszechnienia książek i przyspieszenia procesu przekazywania informacji. Druk umożliwił rozwój prasy.

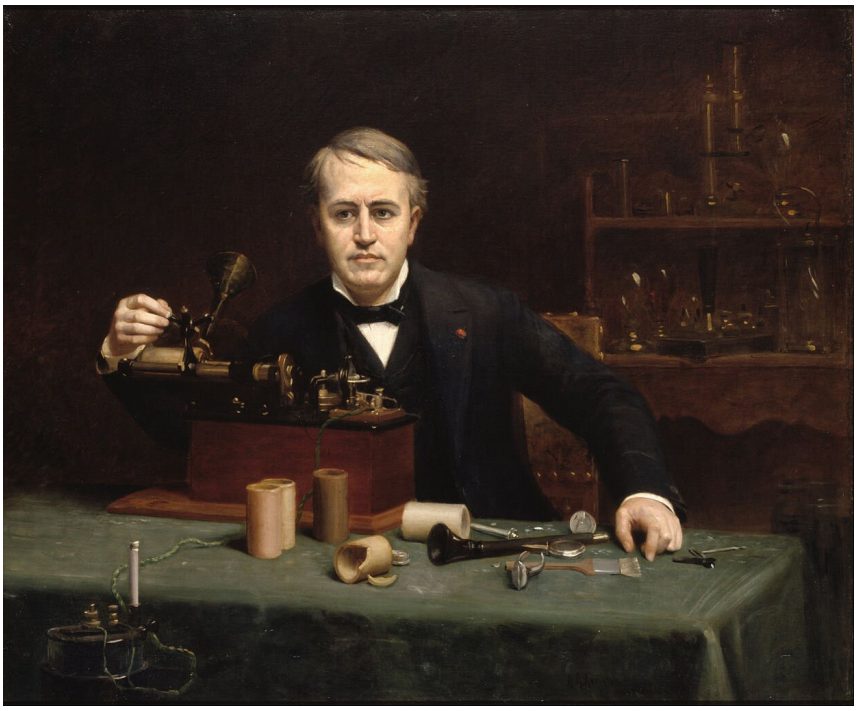

Thomas Edison z radiem

Google Cultural Institute, Thomas Edison z radiem, Olej na płótnie, National Portrait Gallery, licencja: CC 0

Już w drugiej połowie XIX wieku Thomas Edison skonstruował urządzenie do zapisywania i odtwarzania dźwięku. W 1901 r. urządzenie zwane *telegrafem bez drutu* umożliwiło przesłanie sygnału radiowego przez Atlantyk. W latach 30. XX wieku radio miało już masowych odbiorców w Stanach Zjednoczonych i Europie.

Jeden z pierwszych masowo produkowany telewizorów, sprzedawany w 1946 i 1947 roku.

Fletcher6, Jeden z pierwszych masowo produkowany telewizorów, sprzedawany w 1946 i 1947 roku., licencja: CC BY-SA 3.0

Jeszcze przed wybuchem II wojny światowej w Stanach Zjednoczonych rozpoczęła pracę pierwsza stacja telewizyjna. W Polsce po raz pierwszy program telewizyjny wyemitowano w 1952 r. Współcześnie telewizja satelitarna umożliwia przekazywanie informacji do każdego miejsca na ziemi.

Przeglądarka internetowa

Kulandru mor, Przeglądarka internetowa, licencja: CC 0

W 1969 r. amerykańska agencja rządowa ARPA stworzyła sieć komputerową ARPANet. Już w 1970 r. wysłano pierwszą pocztę elektroniczną między niezależnymi komputerami. Dwa lata później powstał symbol poczty elektronicznej @.

Ćwiczenie 3

Wykonajcie zadania, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Przypomnijcie sobie piramidę potrzeb człowieka opracowaną przez Abrahama Maslowa. Zastanówcie się, w jakim zakresie media masowe ułatwiają, a w jakim utrudniają zaspokajanie przedstawionych potrzeb. Odwołajcie się do przykładów z waszego życia.
- Zastanówcie się, w jakim stopniu współczesne mass media kreują zachowania społeczne i potrzeby człowieka. Odwołajcie się do przykładów z waszego życia.
- Zastanówcie się, co byście stracili, a co zyskali, gdyby przyszło wam żyć w społeczeństwie pozbawionym dostępu do środków masowego przekazu.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Dawne oblicza komunikacji

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

Funkcje mediów

W XX wieku systematycznie zwiększało się oddziaływanie mediów na społeczeństwo, elity polityczne, państwo. Współczesne media nie tylko kształtują opinię publiczną, ale w znaczący sposób wpływają na decyzje podejmowane przez władze. Siła środków masowej komunikacji stała się tak duża, że zaczęto je określać **czwartą władzą.**

> **Definicja: Opinia publiczna**
>
> Poglądy obywateli dotyczące kwestii politycznych i społecznych, wyrażane w formie ocen i sądów.

Czwarta władza

Media odgrywają istotną rolę w kampaniach wyborczych. Są narzędziem kreowania wizerunku polityków i upowszechniania programów wyborczych.

- W 2008 i 2012 r. wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych wygrał Barack Obama. Ogromną rolę w obu kampaniach wyborczych odgrywał internet. W mediach społecznościowych (Twitter, Facebook, YouTube) wyraźnie przeważała aktywność zwolenników Baracka Obamy.

Media pełnią też funkcję kontrolującą, przyczyniają się do ujawnienia patologicznych działań władzy, np. korupcji czy nepotyzmu. W rezultacie mogą doprowadzić do dyskredytacji polityka, upadku rządu, rozwiązania parlamentu czy wcześniejszych wyborów.

- Afera Watergate
  O sile mediów przekonał się Richard Nixon, prezydent Stanów Zjednoczonych w latach 1972–1974. Dziennikarze gazety „Washington Post” opublikowali informacje o nielegalnych działaniach współpracowników prezydenta. Kampania informacyjna w mediach przyczyniła się do powołania senackiej komisji mającej wyjaśnić sprawę. Zebrane dowody pozwoliły przygotować wniosek dotyczący rozpoczęcia procedury odwołania urzędującego prezydenta. Pod wpływem tych wydarzeń Nixon zdecydował się zrezygnować z prezydentury.

Media potrafią zmobilizować ludzi do podjęcia masowych protestów przeciwko działaniom elit politycznych. Przez kształtowanie opinii publicznej media mogą przyczynić się do

powstania, wzrostu, osłabienia bądź rozwiązania konfliktów politycznych i społecznych.

- Internet odegrał ważną rolę w krajach arabskich podczas buntów społecznych, zwanych Arabską Wiosną. Rewolucja rozpoczęła się w Tunezji w 2010 r. Młodzi demonstranci wykorzystali portale społecznościowe, takie jak Facebook czy Twitter, do zwoływania antyreżimowych protestów.

Praktyczne funkcjonowanie mediów

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> WOLNOŚCI I PRAWA OSOBISTE
>
> Art. 54.1. Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Polecenie 1

Przygotujcie konferencję prasową, w której wezmą udział członkowie rady samorządu uczniowskiego. Każdy z was wystąpi w roli reportera gazetki szkolnej.

Zastanów się,

- jakie działania samorządu uczniowskiego były najistotniejsze dla waszej społeczności szkolnej;
- jakie ważne dla społeczności szkolnej kwestie nie zostały podjęte/rozwiązane przez samorząd uczniowski.

Wybierz jeden problem (zagadnienie) i przygotuj co najmniej dwa pytania, które skierujesz do członków rady samorządu uczniowskiego, służące jego wyjaśnieniu.

Polecenie 2

Przeprowadźcie w klasie spotkanie z członkami rady samorządu uczniowskiego.

Pamiętajcie, by

- poinformować zaproszonych gości o celu waszych działań i formie spotkania;
- wyznaczyć osobę, która poprowadzi spotkanie.

Przygotuj notatkę do gazetki szkolnej informującą o przebiegu spotkania.
Notatka nie powinna zawierać więcej niż 60 słów. Przestrzegaj następujących zasad:

- Przekazuj informacje zgodnie z prawdą, bez zniekształceń.
- Bądź obiektywny. Przedstawiaj różne punkty widzenia.
- Pamiętaj, że masz prawo do prezentowania własnych ocen, komentarzy i poglądów, ale wyraźnie oddzielaj je od podawanych faktów.
- Bądź niezależny, nie poddawaj się naciskom i wpływom.
- Szanuj swoich odbiorców i tych, o których piszesz.

Pamiętaj, to ty odpowiadasz za treść i formę przekazu!

Media współczesne

Współczesny człowiek korzysta z różnego rodzaju mediów, posługujących się innym językiem komunikacji (tekst, dźwięk, obraz). Każde medium spełnia inne oczekiwania.

Polecenie 3

Zastanów się, w jakim celu korzystasz z:

- czasopism,
- radia,
- telewizji,
- internetu.

Zastanów się, które z podanych mediów umożliwiają ci aktywny udział w tworzeniu i odbiorze informacji. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do własnych doświadczeń.

Przygotuj plakat promujący wśród rówieśników twoją ulubioną stację, portal lub czasopismo.

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Skuteczność oddziaływań mediów wiąże się z umiejętnym stosowaniem metod perswazji i manipulacji. Pamiętaj, że komunikaty tworzone z intencją oddziaływania na innych ludzi wykorzystują bodźce emocjonalne zarówno pozytywne, jak i negatywne. **Bodźce pozytywne** związane są z cenionymi przez ludzi wartościami, takimi jak: przyjaźń, patriotyzm, niepodległość, wolność, sprawiedliwość, godność, dobro, solidarność, wiara, moralność.

Bodźce negatywne wiążą się przede wszystkim z poczuciem niepewności jutra, zagrożeniem dostępu do cenionych dóbr, lękiem i strachem przed konsekwencjami własnej aktywności i działań innych, obawą przed przemocą, ubóstwem.

Polecenie 4

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Przypomnijcie sobie analizowane plakaty polityczne i odszukajcie zastosowane w nich pozytywne i negatywne komunikaty.
- Zastanówcie się, co to znaczy być świadomym odbiorcą mediów.
- Zaproponujcie listę pytań, które pomogą wam określić wartość i wiarygodność informacji dostępnych w mediach.

Podsumowanie

Współczesne media masowe realizują wiele ważnych dla państwa i społeczeństwa zadań. Kształtują świadomość i zachowania ludzi, rozpowszechniają informacje o różnorakich zjawiskach i procesach, formułują ich oceny, nakłaniają ludzi do odpowiedniego postępowania. Media nie tylko opisują i kontrolują, ale również kształtują współczesne zjawiska polityczne, dlatego przez wielu określane są mianem czwartej władzy. Media wywierają ogromny i nie zawsze pozytywny wpływ na nasze zachowania czy postrzeganie rzeczywistości. Tylko świadomy odbiorca mediów potrafi oprzeć się manipulacji i nie zagubić w gąszczu informacji. Aby stać się świadomym odbiorcą mediów, należy mieć podstawową wiedzę na temat stosowanych przez nie form komunikacji, umieć wybrać wiarygodne i wartościowe przekazy, krytycznie podchodzić do zawartych w nich treści.

Polecenie 5

Podzielcie się na grupy dwuosobowe. Każdy w was ma za zadanie poszukać informacji na temat określony przez drugą osobę z pary. Czy uzyskane informacje różnią się w zależności od medium w którym są zawarte?

Ćwiczenie 4

Przeczytaj tekst i zaznacz słowa (przymiotniki i przysłówki), które wyraźnie wskazują na ocenę postępowania Stefana, ujawnioną przez autora w opisie wydarzeń.

☐ zielony

Stefan, przewodniczący Samorządu Szkolnego, szczerze żałował podjętych działań. Nikt nie mógł przewidzieć, że organizacja Dnia Wagarowicza w miejskiej bibliotece będzie miała takie konsekwencje. Chaos, jaki tam zapanował po wtargnięciu kilkudziesięciu osób, sprawił, że wezwano straż miejską. Stefan dzielnie wziął odpowiedzialność na siebie, ale i tak zostało wezwane liczne grono rodziców do odebrania swoich dzieci z miejsca wydarzeń. Najbardziej niesprawiedliwa jest reakcja grona pedagogicznego, które postanowiło Stefanowi obniżyć ocenę z zachowania, choć tak godnie zachowywał się w obliczu niepowodzeń!

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Jak nazywamy przekonywanie odbiorców do przyjęcia pewnych treści za pomocą rzeczowych, obiektywnych i logicznych argumentów?

- ○ mediacja
- ○ perswazja
- ○ pertraktacja
- ○ manipulacja

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Czasami nawet konstytucja może wprowadzać w błąd. Konstytucja RP używa bowiem w art. 28 błędnie pojęcia herb. Godłem Polski jest Orzeł Biały, natomiast tenże Orzeł umieszczony na tarczy herbowej w czerwonym polu jest już herbem Polski.

domena publiczna

Przeczytaj zamieszczony fragment Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

PREAMBUŁA

W trosce o byt i przyszłość naszej Ojczyzny, odzyskawszy w 1989 roku możliwość suwerennego i demokratycznego stanowienia o Jej losie,
my, Naród Polski - wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego - Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu

i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponad tysiącletniego dorobku, złączeni więzami wspólnoty z naszymi rodakami rozsianymi po świecie, świadomi potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej, pomni gorzkich doświadczeń z czasów, gdy podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane, pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność, w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot. Wszystkich, którzy dla dobra Trzeciej Rzeczypospolitej tę Konstytucję będą stosowali,
wzywamy, aby czynili to, dbając o zachowanie przyrodzonej godności człowieka, jego prawa do wolności i obowiązku solidarności z innymi, a poszanowanie tych zasad mieli za niewzruszoną podstawę Rzeczypospolitej Polskiej.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Definicja: Preambuła

Uroczysty wstęp do konstytucji lub umowy międzynarodowej.

Ćwiczenie 1

Przytocz zawarte w preambule słowa, które wyjaśniają, czym jest konstytucja.

Wypisz:

- uniwersalne wartości, do których odwołali się twórcy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej;
- zasady, które uznano za podstawę Rzeczypospolitej Polskiej.

Konsytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Co potrafię?

- podać podstawowe wartości i zasady państwa demokratycznego;
- wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa konstytucja;
- określić, gdzie i kiedy uchwalono pierwsze konstytucje.

Nauczysz się

- procesu uchwalania Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.;
- struktury obowiązującej ustawy konstytucyjnej;
- najważniejszych zasad ustrojowych zawartych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.

Prace nad uchwaleniem demokratycznej konstytucji w Polsce trwały wiele lat. Rozpoczęły się już w 1989 r. Brak porozumienia głównych sił politycznych co do najważniejszych zasad ustrojowych, jakie miały obowiązywać w demokratycznej Polsce, przedłużał czas oczekiwania na nową ustawę zasadniczą.

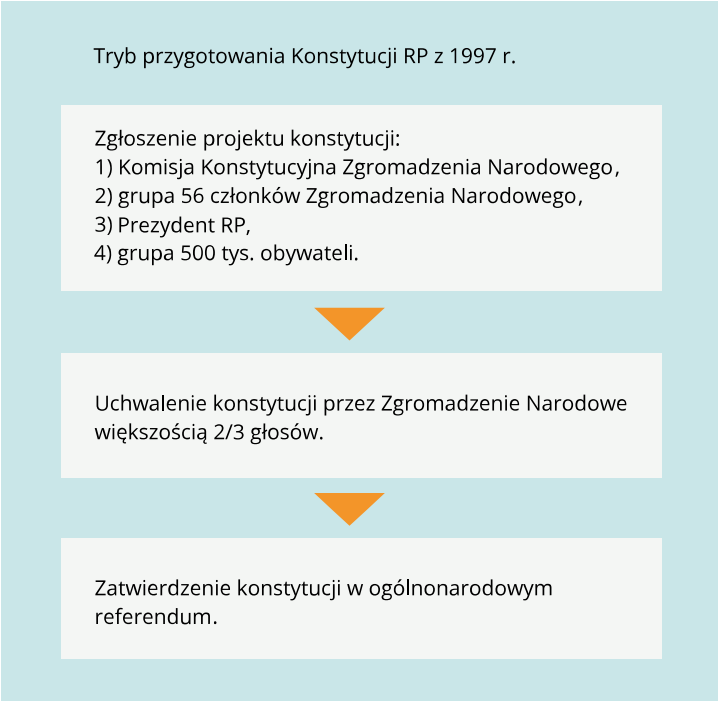

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Definicja: Zgromadzenie Narodowe w Polsce

Obradujący wspólnie posłowie i senatorowie. Zgromadzenie Narodowe zbiera się w określonych prawem sytuacjach.

- 2 kwietnia 1997 r. Zgromadzenie Narodowe uchwaliło konstytucję.
- 25 maja 1997 r. odbyło się ogólnonarodowe referendum konstytucyjne.
- 16 lipca 1997 r. ustawę konstytucyjną podpisał prezydent Aleksander Kwaśniewski.
- 17 października 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Konstytucja RP) weszła w życie.

Ćwiczenie 2

Zastanów się, dlaczego w procedurze uchwalania Konstytucji RP odwołano się bezpośrednio do woli obywateli, wyrażonej w referendum konstytucyjnym.

Zapoznaj się z przedstawionym materiałem źródłowym, a następnie wykonaj ćwiczenie interaktywne.

Referendum konstytucyjne z 25 maja 1997 r.

Pytanie:
Czy jesteś za przyjęciem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r.?

- Prawo do udziału w referendum przysługiwało każdemu obywatelowi Rzeczypospolitej Polskiej, który miał czynne prawo wyborcze do Sejmu.

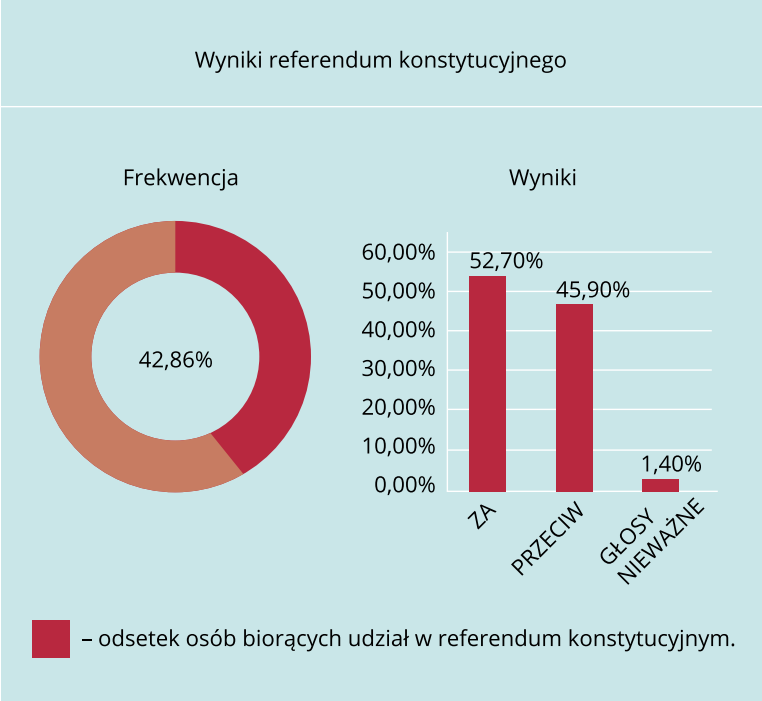

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 3

Oceń, czy poniższe zdania dotyczące wyników referendum konstytucyjnego są prawdziwe, czy – fałszywe. Zaznacz odpowiednie komórki tabeli.

	Prawda	Fałsz
Ponad połowa osób uprawnionych do głosowania wzięła udział w referendum konstytucyjnym.	☐	☐
Ponad połowa osób biorących udział w referendum opowiedziała się za nową ustawą konstytucyjną.	☐	☐
Ponad połowa obywateli polskich wyraziła poparcie dla nowej ustawy konstytucyjnej.	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Zasady ustrojowe Rzeczypospolitej Polskiej

Konstytucja RP, podobnie jak inne tego rodzaju dokumenty obowiązujące współcześnie w państwach demokratycznych, zawiera postanowienia dotyczące podstawowych zasad funkcjonowania państwa, sposobu powoływania, kompetencji i odpowiedzialności władz publicznych, praw i wolności obywatelskich oraz środków ich ochrony. Składa się z preambuły oraz 243 artykułów, ujętych w XIII rozdziałach.

Definicja: Zasady ustrojowe

To zawarte w konstytucji normy prawne mające szczególne znaczenie. Wyrażają podstawowe wartości konstytucyjne.

Zasada suwerenności narodu

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij, na czym polega zasada suwerenności narodu.

Ćwiczenie 5

Wymień znane ci przedstawicielskie organy władzy w Polsce.

Ćwiczenie 6

Wymień poznane formy demokracji bezpośredniej.

Zasada podziału władz

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, na czym polega i czemu służy zasada podziału władz

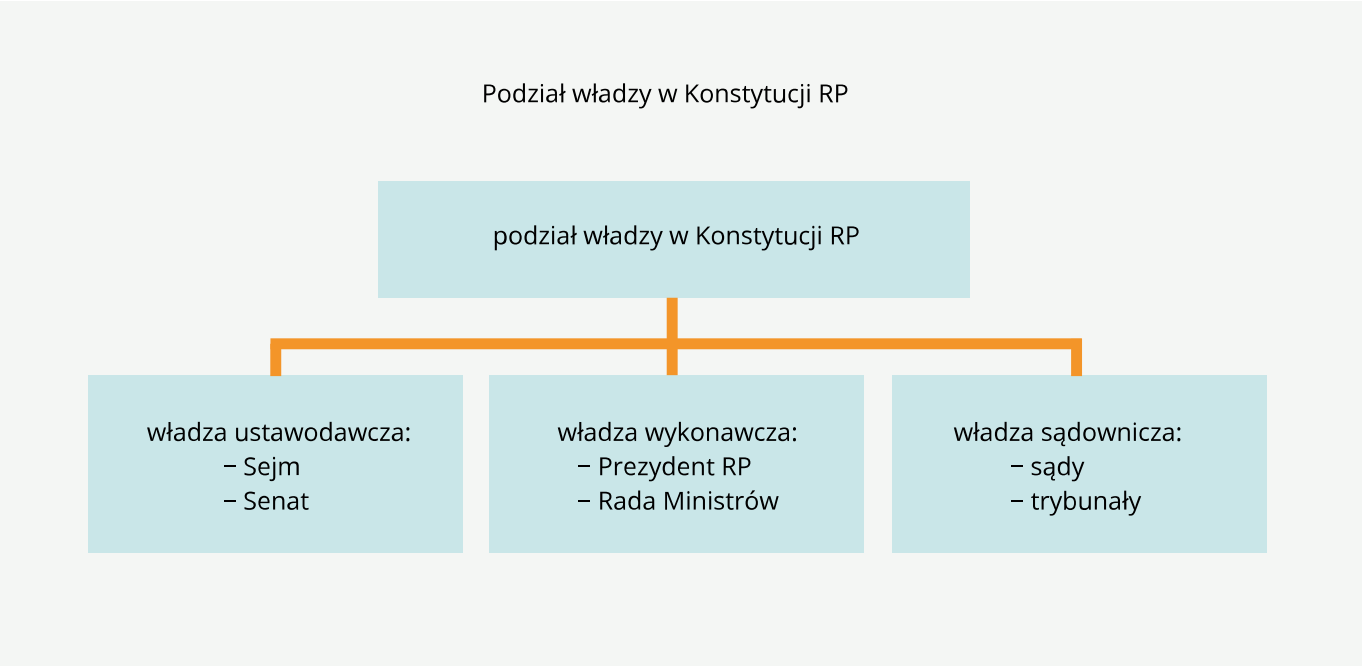

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Zasada demokratycznego państwa prawnego

Zasada państwa prawnego oznacza, że władza państwowa związana jest obowiązującym prawem. Konstytucja RP stanowi, że **organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.**

Zasada demokratycznego państwa prawnego jest realizowana za pośrednictwem takich rozwiązań, jak:

- konstytucjonalizm, uznanie ustawy za najważniejsze źródło prawa,
- kontrola władzy wykonawczej,
- podział władzy.

Współcześnie zasada demokratycznego państwa prawnego odnosi się również do:

- uwzględniania w ramach systemu sprawowania władzy reguł pluralizmu politycznego,
- wyłaniania władz publicznych w drodze wyborów,
- poszanowanie praw i wolności obywatelskich.

Zasada pluralizmu politycznego

Istotą tej zasady jest swoboda tworzenia i działania partii politycznych, uregulowana w Konstytucji RP. Członkami partii politycznych mogą być tylko obywatele polscy, którzy zrzeszają się w partie na zasadach dobrowolności i równości. Celem działania takich organizacji jest **wpływanie metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa i sprawowanie władzy publicznej.** Konstytucja RP ustanawia zasadę jawności finansowania partii politycznych.

Partia polityczna w Polsce, aby prowadzić legalną działalność, musi zostać wpisana do ewidencji partii politycznych, prowadzonej przez Sąd Okręgowy w Warszawie. Wolność tworzenia i działania partii politycznych w Polsce podlega ograniczeniom. Konstytucja RP zakazuje istnienia partii politycznych:

- które odwołują się w swych programach do totalitarnych metod i praktyk działania nazizmu, faszyzmu i komunizmu;
- których program lub działalność zakłada bądź dopuszcza nienawiść rasową i narodowościową;

- których program lub działalność dopuszcza stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy albo wpływu na politykę państwa;
- które przewidują utajnienie struktur lub członkostwa.

Podsumowanie

Konstytucja RP z 1997 r. spełnia standardy współczesnego państwa demokratycznego. Zawarte w niej zasady ustrojowe nawiązują do bogatego dorobku współczesnej myśli politycznej, kształtującej się od czasów oświecenia, rewolucji francuskiej i amerykańskiej.

Leszek Garlicki

Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu

Każda konstytucja określa pewne zasady podstawowe, które rozstrzygają o charakterze ustrojowym danego państwa i określają panujący w nim system władzy. Suma tych zasad składa się na tożsamość konstytucyjną danego państwa. (...) Zasady te mogą być formułowane w bardzo różny sposób, różne mogą być proporcje ich wzajemnego ujęcia, mogą być one uzupełniane zasadami i deklaracjami o bardziej szczegółowym charakterze. Wynika to ze specyfiki każdego państwa, meandrów jego historii konstytucyjnej, hierarchii jego wartości i celów, uważanych przez twórców konstytucji za podstawowe.

Leszek Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2012, s. 53.

Ćwiczenie 8

Ułóż wydarzenia związane z przygotowaniem Konstytucji RP w 1997 roku w kolejności chronologicznej.

Uchwalenie Konstytucji przez Zgromadzenie Narodowe.

Podpisanie Konstytucji przez Prezydenta RP.

Przeprowadzenie referendum konstytucyjnego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Opis sytuacji. Agata ukończyła 18 lat. Pierwszy raz mogła wziąć udział w referendum ogólnokrajowym. Jest dumna, że ma wpływ na podejmowanie decyzji w sprawach o szczególnym znaczeniu dla państwa. Prawo, z którego skorzystała Agata wynika bezpośrednio z zasady...

- dobra wspólnego.
- pluralizmu politycznego.
- sprawiedliwości społecznej.
- podziału władz.
- suwerenności narodu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ławy poselskie w sali posiedzeń Sejmu

Adrian Grycuk, Ławy poselskie w sali posiedzeń Sejmu, licencja: CC BY-SA 3.0

W szkole wybrano Przewodniczącego Rady Samorządu Uczniowskiego. Uprawnieni do głosowania byli wszyscy uczniowie, czyli 250 osób. W głosowaniu wzięło udział 150 uczniów.

> **Definicja: Frekwencja wyborcza**
>
> Liczba osób biorących udział w wyborach w stosunku do liczby osób uprawnionych do głosowania.

Ćwiczenie 1

Po zapoznaniu się z zamieszczonym tekstem oblicz, ile wynosiła frekwencja w wyborach opisanych w tekście.

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zastanówcie się, co straciły osoby, które nie wzięły udziału w głosowaniu. Przedstawcie swoje wnioski pozostałej części klasy.
- Zaproponujcie działanie, które może przyczynić się do zwiększenia frekwencji w wyborach do organów samorządu uczniowskiego. Uzasadnijcie podaną propozycję.

Władza ustawodawcza. Sejm i Senat

Obrady Sejmu RP

Piotr VaGla Waglowski, Obrady Sejmu RP, licencja: CC 0

Co potrafię?

- wyjaśnić zasadę suwerenności narodu;

- przedstawić podstawowe elementy kampanii wyborczych;
- wymienić najważniejsze zasady demokratycznych wyborów.

Nauczysz się

- jak przeprowadza się wybory parlamentarne w Polsce;
- najważniejszych funkcji polskiego parlamentu;
- co oznacza pojęcie „władza ustawodawcza”.

Frekwencja wyborcza – dlaczego warto głosować

> Art. 10.
>
> 1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.
> 2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a władzę sądowniczą sądy i trybunały.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Polska ma jedną z najstarszych tradycji parlamentarnych na świecie. Już w XV wieku szlachta polska posiadała prawo wybierania przedstawicieli na sejm i tym samym decydowania o najważniejszych sprawach państwa.

Komu we współczesnej Polsce przysługuje prawo wyboru posłów i senatorów?

> Art. 62.
>
> 1. **Obywatel polski** ma prawo udziału w referendum oraz prawo wybierania Prezydenta Rzeczypospolitej, posłów, senatorów i przedstawicieli do organów samorządu terytorialnego, **jeżeli najpóźniej w dniu głosowania kończy 18 lat.**
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Jakie warunki musi spełnić osoba kandydująca na posła lub senatora?

> Art. 99.
>
> 1. Wybrany do Sejmu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 21 lat.
> 2. Wybrany do Senatu może być obywatel polski mający prawo wybierania, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 30 lat.
> 3. Wybraną do Sejmu lub do Senatu nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Frekwencja wyborcza – dlaczego warto głosować

Sejm składa się z 460 posłów, Senat ze 100 senatorów. Kadencja obu izb trwa cztery lata i może ulec skróceniu.

> **Definicja: Kadencja**
>
> Określony prawem czas sprawowania władzy przez organ pochodzący z wyborów.

Wybory do Sejmu są:

- powszechne,
- bezpośrednie,
- odbywają się w głosowaniu tajnym,
- równe,
- proporcjonalne.

Wybory do Senatu są:

- powszechne,
- bezpośrednie,
- odbywają się w głosowaniu tajnym.

Podstawowe zasady przeprowadzania wyborów parlamentarnych określa Konstytucja RP, szczegółowe zaś ustawa zwana *Kodeksem wyborczym.*

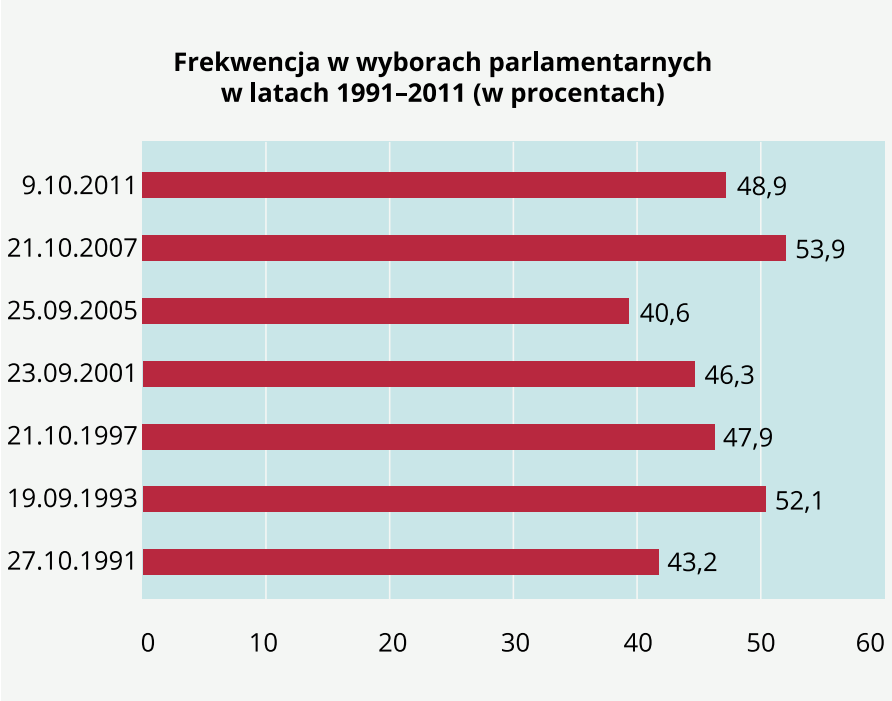

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Niska frekwencja wyborcza w Polsce

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0

film zatytułowany - niska frekwencja wyborcza w Polsce

Ćwiczenie 2

- Zastanów się, dlaczego wiele osób uprawnionych do głosowania nie uczestniczy w wyborach parlamentarnych w Polsce.
- Poszukaj informacji dotyczących frekwencji wyborczej w wyborach parlamentarnych w 2011 i 2015 r. w okręgu wyborczym, na którego terenie znajduje się twoja szkoła.
- Przygotuj wypowiedź, skierowaną do swoich bliskich, np. rodziców, w którym zachęcisz ich do udziału w wyborach parlamentarnych.

Wypowiedź powinna zawierać dwa argumenty i obejmować 60–70 słów.

Wybory do Sejmu

Kandydatów na posłów i senatorów w Polsce mogą zgłaszać partie polityczne oraz wyborcy.

domena publiczna

Posłów wybieramy w 41 okręgach wyborczych. W każdym okręgu wybiera się od 7 do 19 posłów. Liczba mandatów zależy od liczby obywateli uprawnionych do głosowania w danym okręgu wyborczym. Wyborca zaznacza na wybranej przez siebie liście kandydatów nazwisko jednej osoby, której chciałby powierzyć mandat poselski. W podziale mandatów uczestniczą tylko te komitety wyborcze, które w skali kraju uzyskały poparcie wynoszące co najmniej 5% (dotyczy to komitetów wyborczych partii politycznych oraz komitetów wyborczych wyborców) lub 8% głosów (dotyczy koalicyjnych komitetów wyborczych). Z konieczności przekroczenia progu wyborczego zwolnione są komitety mniejszości narodowych. Po ustaleniu, ile dany komitet wyborczy uzyskał mandatów w konkretnym okręgu, przydziela się je osobom, które otrzymały najwięcej wskazań w ramach listy.

Wyniki wyborów do Sejmu przeprowadzonych w 2011 r.

Numer listy	Nazwa komitetu	Głosy (%)
1.	Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość	29,89
2.	Komitet Wyborczy Polska Jest Najważniejsza	2,19
3.	Komitet Wyborczy Sojusz Lewicy Demokratycznej	8,24
4.	Komitet Wyborczy Ruch Palikota	10,02
5.	Komitet Wyborczy Polskie Stronnictwo Ludowe	8,36
	Komitet Wyborczy Polska Partia Pracy – Sierpień 80	0,55
7.	Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP	39,18
8.	Komitet Wyborczy Nasz Dom Polska Samoobrona Andrzeja Leppera	0,07
9.	Komitet Wyborczy Nowa Prawica - Janusza Korwin-Mikkego	1,06
10.	Komitet Wyborczy Prawica	0,24
11.	Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka	0,19

Wyniki wyborów do Sejmu przeprowadzonych w 2015 r.

Numer listy	Nazwa komitetu	Głosy (%)
1.	Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość	37,58
2.	Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP	24,09
3.	Komitet Wyborczy Partia Razem	3,62
4.	Komitet Wyborczy KORWiN	4,76
5.	Komitet Wyborczy Polskie Stronnictwo Ludowe	5,13
6.	Koalicyjny Komitet Wyborczy Zjednoczona Lewica SLD+TR+PPS+UP+Zieloni	7,55
7.	Komitet Wyborczy Wyborców Kukiz\`15	8,81
8.	Komitet Wyborczy Nowoczesna Ryszard Petru	7,60
9.	Komitet Wyborczy Wyborców JOW Bezpartyjni	0,10
10.	Komitet Wyborczy Wyborców Zbigniewa Stonogi	0,28
11.	Komitet Wyborczy Ruch Społeczny Rzeczypospolitej Polskiej	0,03

12.	Komitet Wyborczy Zjednoczeni dla Śląska	0,12
13.	Komitet Wyborczy Samoobrona	0,03
14.	Komitet Wyborczy Wyborców Grzegorza Brauna „Szczęść Boże!”	0,09
15.	Komitet Wyborczy Kongres Nowej Prawicy	0,03
16.	Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka	0,18
17.	Komitet Wyborczy Wyborców Obywatele do Parlamentu	0,01

Ćwiczenie 3

Po zapoznaniu się z danymi zawartymi w tabeli podaj nazwy partii politycznych, których komitety wyborcze uzyskały mandaty w wyborach do Sejmu w 2011 r. oraz w 2015 r.

Wybór uzasadnij, odwołując się do wyników głosowania i zasad prawa wyborczego.

Wybory do Senatu

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

domena publiczna

Wybory do Senatu odbywają się w tym samym terminie, co do Sejmu. Przeprowadzane są jednak według innej ordynacji. Jest to ordynacja większościowa. Senatorzy wybierani są w 100 jednomandatowych okręgach. Komitet wyborczy może zgłosić tylko jednego kandydata w danym okręgu. Wyborca oddaje jeden głos na wybranego przez siebie kandydata. Mandat senatora uzyskuje kandydat, który otrzymał w okręgu największą liczbę głosów.

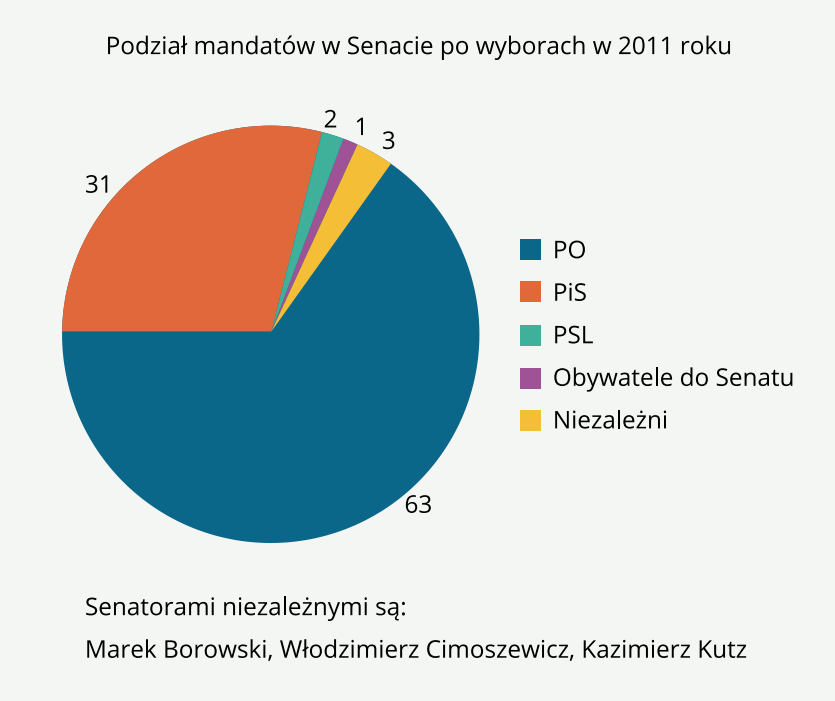

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Wyniki wyborów do Senatu RP w wyborach z 2015 r.

Numer listy	Nazwa komitetu	Liczba mandatów
1.	Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość	61
2.	Komitet Wyborczy Platforma Obywatelska RP	34
3.	Komitet Wyborczy Wyborców Lidia Staroń - Zawsze po stronie ludzi	1
4.	Komitet Wyborczy Wyborców Marka Borowskiego	1
5.	Komitet Wyborczy Wyborców Grzegorza Biereckiego	1
6.	Komitet Wyborczy Wyborców Obremski - niezależny Senator z Wrocławia	1
7.	Komitet Wyborczy Polskie Stronnictwo Ludowe	1

Organizacja wewnętrzna Sejmu

Posłowie mogą tworzyć w Sejmie kluby poselskie i koła poselskie oparte na zasadzie politycznej. Klub tworzy co najmniej 15 posłów, koło - co najmniej 3 posłów.

Organy Sejmu

MARSZAŁEK SEJMU jest wybierany na pierwszym posiedzeniu izby. Zwyczajowo funkcję tę obejmuje przedstawiciel największego klubu parlamentarnego. Marszałek Sejmu stoi na straży praw i godności Sejmu, reprezentuje izbę wobec innych organów państwa, zwołuje posiedzenia Sejmu oraz przewodniczy obradom. Ponadto Konstytucja RP nakłada na marszałka Sejmu obowiązki niezwiązane bezpośrednio z pracami izby. Należą do nich zastępowanie prezydenta RP, gdy ten nie jest w stanie sprawować urzędu lub gdy urząd prezydenta jest opróżniony (np. z powodu śmierci prezydenta RP).

Fotel marszałka Sejmu. Do kompetencji marszałka należy m.in. przewodniczenie obradom Sejmu, czuwanie nad terminowością jego prac. W wyjątkowych sytuacjach marszałek Sejmu może tymczasowo zastępować Prezydenta RP.

Adrian Grycuk, licencja: CC BY-SA 3.0

PREZYDIUM SEJMU tworzą marszałek i wicemarszałkowie. Kompetencje Prezydium Sejmu są dość ograniczone. Dotyczą one przede wszystkim organizacji prac Sejmu i jego organów.

KONWENT SENIORÓW składa się z marszałka Sejmu, wicemarszałków, przewodniczących lub wiceprzewodniczących klubów poselskich oraz przedstawicieli kół poselskich. Konwent jest organem doradczym.

KOMISJE SEJMOWE to organy pomocnicze Sejmu, zajmujące się rozpatrywaniem, opiniowaniem i przygotowaniem spraw stanowiących przedmiot obrad Sejmu.

Organizacja wewnętrzna Senatu

Organizacja wewnętrzna Senatu jest niemal identyczna jak Sejmu. Organami Senatu są marszałek, Prezydium, Konwent Seniorów i komisje.

Funkcje parlamentu

Funkcja ustawodawcza polega na stanowieniu aktów prawnych (ustaw). Jest to podstawowa i najważniejsza funkcja Sejmu i Senatu. W jej obrębie wyróżniamy funkcję ustrojodawczą polegającą na stanowieniu przez Sejm i Senat norm konstytucyjnych

Funkcja kontrolna odnosi się przede wszystkim do rządu i podległej mu administracji. Uprawnienia w tym zakresie przysługują wyłącznie Sejmowi oraz posłom, którzy mogą kierować do członków rządu interpelacje, wnioski o przedstawienie bieżących informacji, zapytania poselskie i pytania w aktualnych sprawach. W ramach realizacji tej funkcji Sejm może żądać na przykład informacji w określonej sprawie lub obecności ministrów na posiedzeniach komisji sejmowych. Senat ma niewielkie uprawnienia kontrolne polegające na prawie uzyskania informacji od organu władzy publicznej.

Funkcja kreacyjna polega na powoływaniu innych organów konstytucyjnych państwa oraz osób wchodzących w ich skład. Uprawnienia w tym zakresie są podzielone między Sejm i Senat, chociaż większe kompetencje ma izba poselska.

Funkcja europejska parlamentu (od 2004 r.) polega na możliwości oddziaływania przez Sejm i Senat na prawodawstwo unijne i wynika z traktatów unijnych. Natomiast zasady współpracy między rządem a sejmem w sprawach unijnych reguluje specjalna ustawa.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Do wykonywania mandatu parlamentarnego bardzo istotne jest zagwarantowanie posłom i senatorom niezależności. Służy temu tzw. immunitet.

> Art. 105.
>
> 1. Poseł nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu poselskiego ani w czasie jego trwania, ani po jego wygaśnięciu. Za taką działalność poseł odpowiada wyłącznie przed Sejmem, a w przypadku naruszenia praw osób trzecich może być pociągnięty do odpowiedzialności sądowej tylko za zgodą Sejmu. (...)

2. Poseł nie może być zatrzymany lub aresztowany bez zgody Sejmu, z wyjątkiem ujęcia go na gorącym uczynku przestępstwa i jeżeli jego zatrzymanie jest niezbędne do zapewnienia prawidłowego toku postępowania. O zatrzymaniu niezwłocznie powiadamia się Marszałka Sejmu, który może nakazać natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego. (...)

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Podsumowanie

Sejm i Senat są konstytucyjnymi organami władzy ustawodawczej. Obie izby wyłaniane są w powszechnych wyborach, które odbywają się tego samego dnia, lecz według różnych systemów wyborczych. Organizacja wewnętrzna obu izb oraz status prawny posłów i senatorów są praktycznie identyczne. Biorąc pod uwagę funkcję ustawodawczą i kreacyjną, kompetencje należą do obu izb, jednak silniejszą pozycję ma izba poselska. Największa różnica dotyczy funkcji kontrolnej. Kompetencje w tym zakresie należą wyłącznie do Sejmu.

Polecenie 1

Obejrzyj najbliższe posiedzenie Sejmu i na tej podstawie:

- przygotuj notatkę o przebiegu obrad;
- przygotuj swoje wystąpienie w wybranej sprawie będącej przedmiotem obrad.

Ćwiczenie 4

Do podanych opisów dopasuj odpowiadające im funkcje Sejmu.

Sejm wybrał Adama Bodnara na stanowisko Rzecznika Praw Obywatelskich.	Funkcja kreacyjna
Sejm przyjął ustawę o odnawialnych źródłach energii.	Funkcja ustawodawcza
Poseł (...) złożył do ministra infrastruktury i rozwoju zapytanie w sprawie budowy mostu na Dunajcu.	Funkcja kontrolna

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 5

Przeczytaj tekst i podkreśl prawidłowe zakończenie zdania. [Rozpatrzono] informację Ministra Edukacji Narodowej na temat założeń oraz efektów działań realizowanych w ramach nowej edycji rządowego programu na lata 2014–2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła". (...) Zdaniem posłów program rządowy „Bezpieczna i przyjazna szkoła" powinien być kontynuowany w kolejnych latach bez określania terminu jego zakończenia. (...) W trakcie dyskusji pytano m.in. o sposób szkolenia edukatorów (...), o udział w realizacji programu rodziców (...). Przedstawiony tekst to informacja o pracach:

- [ ] Marszałka Sejmu.
- [ ] Konwentu Seniorów.
- [ ] Prezydium Sejmu.
- [ ] komisji sejmowej.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

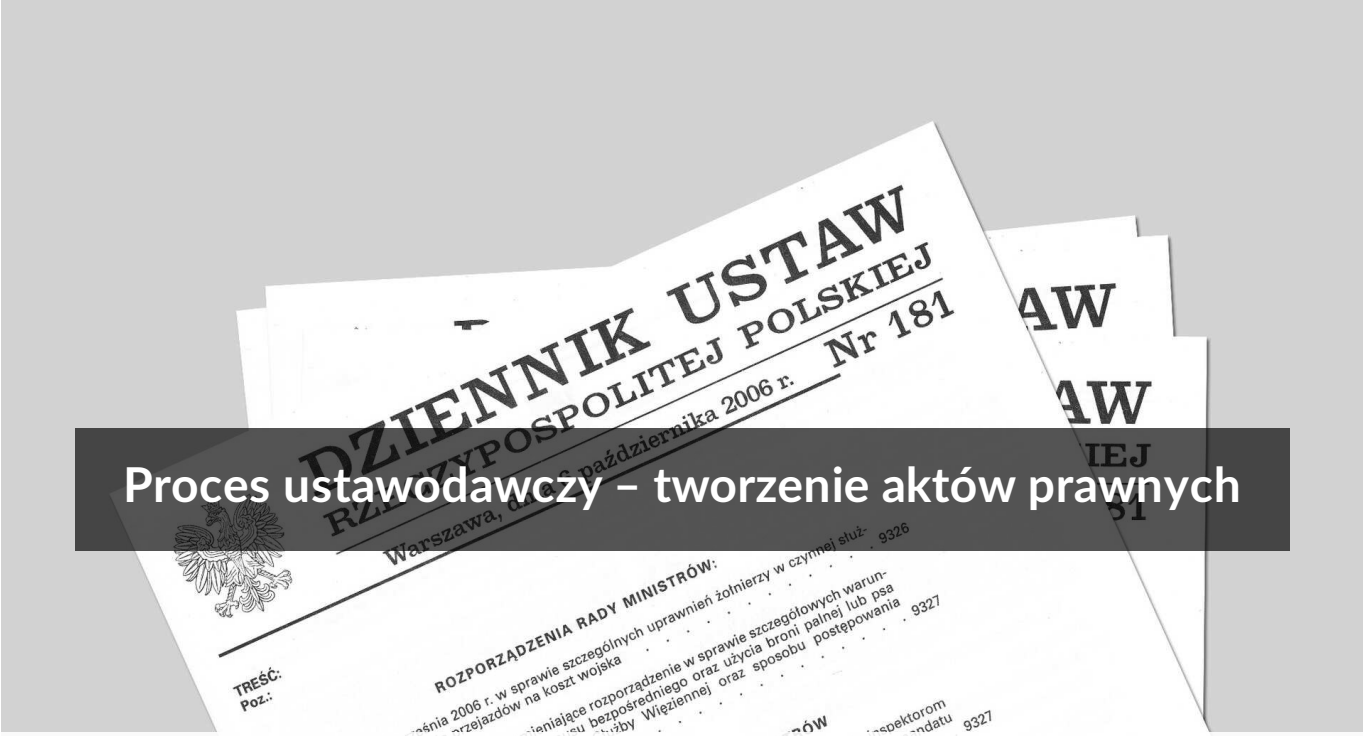

Proces ustawodawczy – tworzenie aktów prawnych

Od 1 stycznia 2012 r. Dziennik Ustaw (oraz Monitor Polski) wydawany jest w formie elektronicznej, z zachowaniem kolejności pozycji w danym roku kalendarzowym. W Dzienniku Ustaw ogłaszane są akty normatywne i inne akty prawne. Dniem ogłoszenia aktu jest dzień jego ogłoszenia w postaci elektronicznej na stronie internetowej organu wydającego Dziennik Ustaw. Dzień ogłoszenia aktu w postaci elektronicznej umieszczony jest w obrębie nagłówka strony.

domena publiczna

Zapoznaj się z przedstawionymi informacjami.

Przedmiotem obrad Rady Samorządu Szkolnego był projekt zmian Regulaminu Samorządu Uczniowskiego. Burzliwą dyskusję zakończyło głosowanie. Zgodnie z obowiązującym w szkole prawem projekt uważa się za przyjęty, jeżeli opowiedziała się za nim bezwzględna większość uczestników głosowania.

Większość bezwzględną osiąga się, jeżeli ZA głosowała więcej niż połowa uczestników głosowaniu.

WYINIKI GŁOSOWANIA	
GŁOSOWAŁO	32
ZA	14
PRZECIW	13
WSTRZYMAŁO SIĘ	5

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w parach.

- Zastanówcie się, czy w przedstawionej sytuacji projekt zmian Regulaminu Samorządu Uczniowskiego został przyjęty.
- Poszukaj informacji dotyczących zasad obliczania innych rodzajów większości: *większości zwykłej (względnej) i większości kwalifikowanej.*
  Zastanów się, czy gdyby głosowanie odbywało się zgodnie z zasadami większości zwykłej, projekt zmian Regulaminu Samorządu Uczniowskiego zostałby przyjęty.

Jak powstaje ustawa? Źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce.

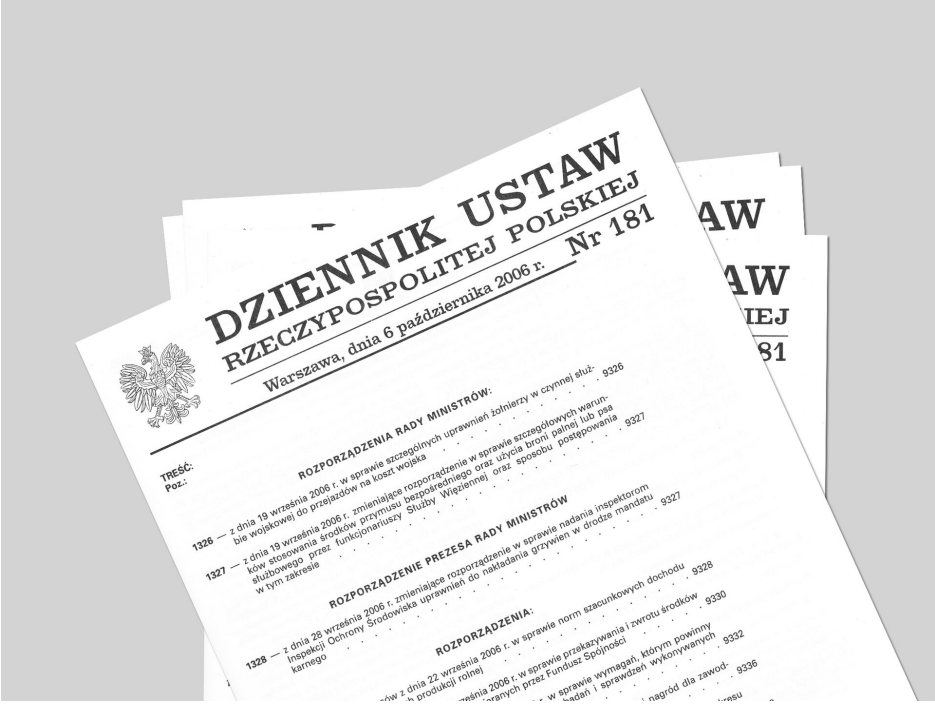

Od 1 stycznia 2012 r. Dziennik Ustaw (oraz Monitor Polski) wydawany jest w formie elektronicznej, z zachowaniem kolejności pozycji w danym roku kalendarzowym. W Dzienniku Ustaw ogłaszane są akty normatywne i inne akty prawne. Dniem ogłoszenia aktu jest dzień jego ogłoszenia w postaci elektronicznej na stronie internetowej organu wydającego Dziennik Ustaw. Dzień ogłoszenia aktu w postaci elektronicznej umieszczony jest w obrębie nagłówka strony.

domena publiczna

Co potrafię?

- wyjaśnić pojęcie „władza ustawodawcza”;
- wymienić najważniejsze funkcje Sejmu i Senatu w Polsce;
- wymienić konstytucyjne organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej.

Nauczysz się

- metod obliczania większości w procesie głosowania;
- podstawowych etapów uchwalania ustawy w Polsce;
- jaka jest rola Sejmu, Senatu, Prezydenta RP w procesie ustawodawczym.

Źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 87.

1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.
2. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Ćwiczenie 2

Wskaż źródło prawa nadrzędne wobec całości porządku prawnego w Polsce.

- Ustawa
- Konstytucja
- Ratyfikowana umowa międzynarodowa
- Rozporządzenie

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Przebieg procesu ustawodawczego

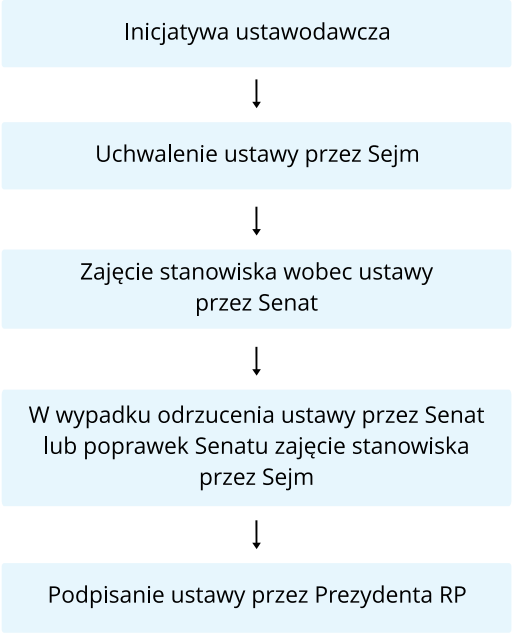

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Inicjatywa ustawodawcza

> **Definicja: Inicjatywa ustawodawcza**
>
> Prawo składania projektów ustaw do marszałka Sejmu.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 118.
>
> 1. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje posłom, Senatowi, Prezydentowi Rzeczypospolitej i Radzie Ministrów.
> 2. Inicjatywa ustawodawcza przysługuje również grupie co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu. Tryb postępowania w tej sprawie określa ustawa.
> 3. Wnioskodawcy przedkładając Sejmowi projekt ustawy, przedstawiają skutki finansowe jej wykonania.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Projekty poselskie może zgłaszać komisja sejmowa lub grupa 15 posłów. Ponieważ stosunkowo często z prawa do inicjatywy ustawodawczej korzystają grupy posłów opozycyjnych, skuteczność tych inicjatyw jest niewielka.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Zgodnie z art. 34 ustęp 2 *Regulaminu Sejmu do projektu ustawy*, przesłanego na ręce marszałka Sejmu, należy dołączyć **uzasadnienie**. Powinno ono wyjaśniać potrzebę i cel wydania ustawy, przedstawiać rzeczywisty stan w kwestii, która ma być nią unormowana, wskazywać różnice między obecnym a projektowanym stanem prawnym, wskazywać skutki społeczne, gospodarcze, finansowe i prawne projektu, wskazywać źródła finansowania. Jeśli projekt pociąga za sobą obciążenia finansowe budżetu państwa, należy przedstawiać założenia podstawowych aktów wykonawczych do tego projektu ustawy oraz oświadczenie o zgodności projektu z prawem Unii Europejskiej.

Inicjatywa ustawodawcza

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2005, s. 265 oraz opracowanie własne, licencja: CC BY-SA 3.0

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2005, s. 265 oraz opracowanie własne, licencja: CC BY-SA 3.0

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2005, s. 265 oraz opracowanie własne, licencja: CC BY-SA 3.0

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2005, s. 265 oraz opracowanie własne, licencja: CC BY-SA 3.0

Ćwiczenie 3

Rozstrzygnij, czy podane informacje, odnoszące się do przedstawionych wykresów, są prawdziwe czy fałszywe.

	PRAWDA	FAŁSZ
Odsetek inicjatyw ustawodawczych zgłaszanych przez głowę państwa systematycznie wzrastał.	☐	☐
Największy odsetek inicjatyw poselskich odnotowano w Sejmie III kadencji.	☐	☐
Ponad połowę wszystkich projektów ustaw wniosły do Sejmu VI kadencji organy władzy wykonawczej.	☐	☐

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Najwięcej projektów przesyła do Sejmu Rada Ministrów. W państwie demokratycznym możliwość wnoszenia przez rząd projektów aktów prawnych, popieranych później przez większość parlamentarną, stanowi jeden z najważniejszych instrumentów sprawowania władzy. Zanim jednak Rada Ministrów prześle taki projekt do Sejmu, w jej ramach trwają, często długotrwałe, nad nim prace. Proces ten kończy zaakceptowanie projektu ustawy na posiedzeniu rządu. Dopiero wtedy projekt jest kierowany do parlamentu.

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: L. Garlicki, Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2005, s. 265 oraz opracowanie własne, licencja: CC BY-SA 3.0

Procedura zgłaszania obywatelskiego projektu ustawy przez co najmniej 100 tys. obywateli obejmuje pięć zasadniczych faz:

- powołanie komitetu zgłaszającego inicjatywę,
- jego rejestrację i uzyskanie osobowości prawnej,
- prowadzenie kampanii promocyjnej i zbieranie podpisów,
- przesłanie projektu ustawy oraz wykazu podpisów do marszałka Sejmu,
- prezentację projektu podczas pierwszego czytania w Sejmie.

Dość skomplikowany proces zgłaszania projektu sprawia, że spełnienie tych warunków wymaga sporego potencjału organizacyjnego, którym raczej nie dysponują grupy obywateli. Dlatego za projektami obywatelskimi stoją organizacje reprezentujące grupy zawodowe (leśnicy, górnicy, służby mundurowe, farmaceuci, nauczyciele, pielęgniarki), organizacje społeczne, samorządy lokalne czy wreszcie środowiska związane z Kościołem katolickim.

Rozpatrzenie ustaw przez Sejm

Sejm rozpatruje projekty ustaw w trzech czytaniach.

Pierwsze czytanie odbywa się z reguły w komisji sejmowej. Jednak w wypadku projektów dotyczących bardzo ważnych spraw pierwsze czytanie musi się odbyć na **plenarnym posiedzeniu** Sejmu.
Pierwsze czytanie obejmuje m.in. uzasadnienie projektu przez wnioskodawcę oraz pytania posłów i odpowiedzi wnioskodawcy. Po zakończeniu pierwszego czytania projekt trafia do dalszych prac w odpowiedniej komisji bądź kilku komisjach, jeżeli jego tematyka obejmuje ich zakres działania.
Jeśli jednak w trakcie debaty pojawi się wniosek o odrzucenie projektu w pierwszym czytaniu i zostanie on zaakceptowany w głosowaniu, proces ustawodawczy kończy się i projekt upada.

> **Definicja: Posiedzenie plenarne Sejmu**
>
> Zebranie ogółu posłów obradujących pod przewodnictwem marszałka Sejmu.

Prace w komisjach kończą się **przyjęciem sprawozdania**, które zostanie przedstawione na posiedzeniu plenarnym Sejmu. **Drugie czytanie** odbywa się na posiedzeniu plenarnym Sejmu. Wyznaczony przez komisje poseł przedstawia sprawozdanie dotyczące projektu, następnie przeprowadza się debatę (dyskusję), podczas której można wnosić poprawki do projektu ustawy. Po zakończeniu drugiego czytania projekt ustawy można bezpośrednio skierować do trzeciego czytania lub ponownie przesłać do komisji.
Trzecie czytanie obejmuje przedstawienie opinii komisji o zgłoszonych poprawkach oraz

głosowanie. Najpierw rozstrzyga się wniosek o odrzucenie ustawy w całości (jeśli został zgłoszony), następnie głosuje się nad zgłoszonymi poprawkami. Ostatnie głosowanie dotyczy przyjęcia projektu w całości. Rozstrzygnięcia w tych sprawach zapadają zwykłą większością głosów.

Istotą demokracji jest możliwość wpływania na to, kto sprawuje władzę. W systemie demokratycznym sprawujący władzę odpowiadają przed obywatelami, w których imieniu działają.
Piotr VaGla Waglowski, Posiedzenie Sejmu RP, licencja: CC 0

Uzgadnianie tekstu ustaw między Sejmem a Senatem

Senat powinien rozpatrzyć ustawę w ciągu 30 dni. Druga izba polskiego parlamentu może ją przyjąć bez poprawek, wprowadzić poprawki lub odrzucić ustawę w całości.

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: www.sejm.gov.pl, licencja: CC BY-SA 3.0

Jeśli senatorowie nie wnieśli poprawek, marszałek Senatu zawiadamia o tym marszałka Sejmu, który może w tej sytuacji przekazać ustawę prezydentowi. Jeśli jednak zostały wprowadzone poprawki lub Senat zdecydował o odrzuceniu ustawy w całości, ustawa wraca do Sejmu. Gdy druga izba odrzuciła ustawę w całości, jej sprzeciw może zostać przełamany przez Sejm, jeśli uchwali ją ponownie bezwzględną większością głosów. Jeśli

takiej większości nie uda się uzyskać, weto Senatu jest skuteczne i ustawa upada. Poprawki Senatu także są rozpatrywane przez Sejm, który może każdą z nich odrzucić bezwzględną większością głosów. Jeśli jednak poprawka nie zostanie odrzucona, uważa się ją za przyjętą.

Rozpatrzenie ustawy przez prezydenta RP

W ciągu 21 dni **prezydent RP musi podjąć decyzję o losie ustawy** uchwalonej przez parlament. Prezydent może:

- **podpisać ustawę** – zostaje ona następnie ogłoszona w Dzienniku Ustaw, co jest warunkiem jej wejścia w życie.
- zastosować tzw. **weto prezydenckie**, czyli przekazać ustawę Sejmowi w celu ponownego rozpatrzenia. Weto prezydenta RP może być przełamane, jeśli Sejm ponownie uchwali ustawę, gdy poprze ją co najmniej 3/5 głosujących posłów **(tzw. kwalifikowana większość)**. W takiej sytuacji prezydent musi podpisać ustawę. Jeśli jednak w głosowaniu nad odrzuceniem weta wymagana większość nie zostanie osiągnięta, proces ustawodawczy się kończy i ustawa upada.
- **przekazać przed podpisaniem ustawę do Trybunału Konstytucyjnego** w celu zbadania jej zgodności z Konstytucją RP. Trybunał Konstytucyjny może uznać ustawę za zgodną z Konstytucją, wtedy prezydent RP ma obowiązek niezwłocznego jej podpisania. Jeśli Trybunał uzna ustawę za niezgodną z Konstytucją, ustawa upada.

> **Ćwiczenie 4**
>
> Obejrzyj w telewizji relację z obrad Sejmu. Sporządź krótką notatkę prasową z obrad, przeznaczoną do gazetki szkolnej, w której określisz
>
> - co było przedmiotem obrad;
> - jaki był porządek obrad;
> - kto przewodniczył obradom;
> - jakie decyzje podjęli obradujący posłowie.

Podsumowanie

Proces ustawodawczy składa się z kilku etapów. Aby mógł się rozpocząć, konieczne jest wniesienie projektu ustawy do Sejmu. W procesie tym uczestniczy kilka konstytucyjnych organów władzy: Sejm i Senat (organy ustawodawcze), Prezydent RP i Rada Ministrów (organy wykonawcze) oraz Trybunał Konstytucyjny (organ sądowniczy). Kluczową rolę w procesie ustawodawczym odgrywają decyzje podejmowane w Sejmie. Ustawa opublikowana w Dzienniku Ustaw staje się źródłem obowiązującego prawa w Polsce.

Ćwiczenie 5

Określ, jaką większością głosów Sejm podejmuje określone decyzje dotyczące tworzenia prawa.

uchwalenie ustawy przez Sejm	zwykła większość głosów
odrzucenie przez Sejm poprawki Senatu do ustawy	bezwzględna większość głosów
odrzucenie przez Sejm weta Prezydenta RP do ustawy	kwalifikowana większość 3/5 głosów

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij schemat.

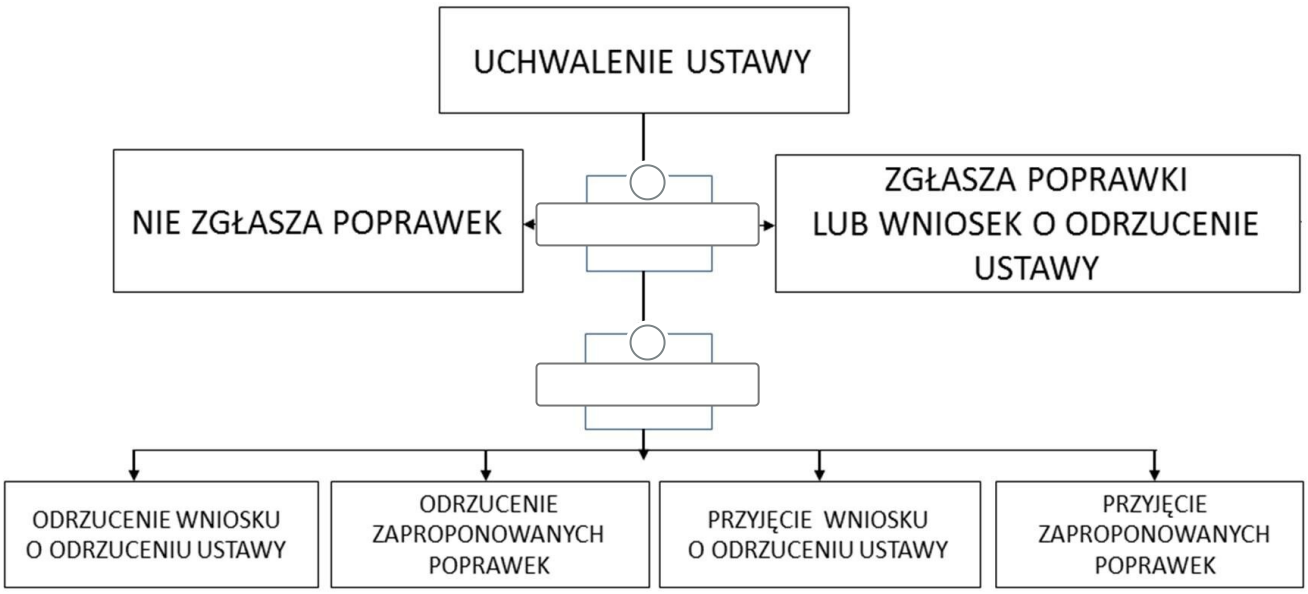

Senat

Sejm

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Nowy prezydent RP Andrzej Duda obok swojego poprzednika Bronisława Komorowskiego

Michał Józefaciuk, Nowy prezydent RP Andrzej Duda obok swojego poprzednika Bronisława Komorowskiego, licencja: CC BY-SA 3.0

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

Art. 127.

(...)

4.Na Prezydenta Rzeczypospolitej wybrany zostaje kandydat, który otrzymał więcej niż połowę ważnie oddanych głosów. Jeżeli żaden z kandydatów nie uzyska wymaganej większości, czternastego dnia po pierwszym głosowaniu przeprowadza się ponowne głosowanie.
5.W ponownym głosowaniu wyboru dokonuje się spośród dwóch kandydatów, którzy w pierwszym głosowaniu otrzymali kolejno największą liczbę głosów. Jeżeli którykolwiek z tych dwóch kandydatów wycofa zgodę na kandydowanie, utraci prawo wyborcze lub umrze, w jego miejsce do wyborów w ponownym głosowaniu dopuszcza się kandydata, który otrzymał kolejno największą liczbę

głosów w pierwszym głosowaniu. W takim przypadku datę ponownego głosowania odracza się o dalszych 14 dni.
6.Na Prezydenta Rzeczypospolitej wybrany zostaje kandydat, który w ponownym głosowaniu otrzymał więcej głosów.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

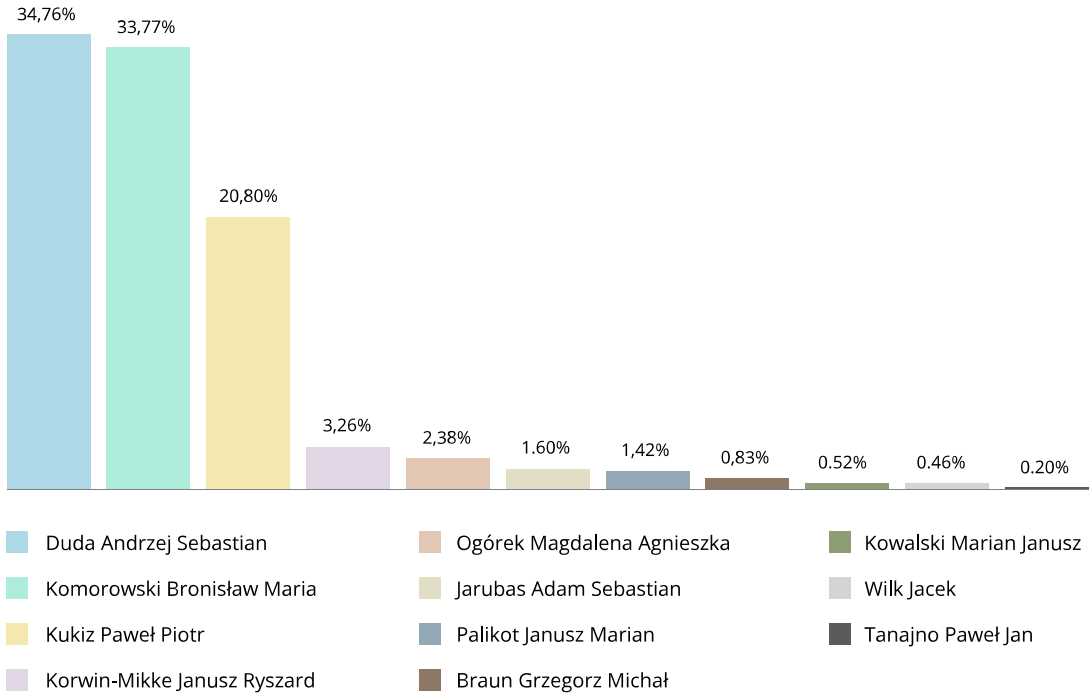

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0[online], dostępny w internecie: http://prezydent2015.pkw.gov.pl/319_Pierwsze_glosowanie [dostęp 9.11.2015 r.]

Ćwiczenie 1

Po zapoznaniu się z zamieszczonym materiałem źródłowym rozstrzygnij, czy podane zdanie zawiera informacje prawdziwe, czy fałszywe. Odpowiedź uzasadnij, odwołując się do przytoczonych przepisów Konstytucji RP i wyników głosowania.

- Wykres przedstawia wyniki głosowania, które przesądziło o objęciu przez Andrzeja Dudę urzędu Prezydenta RP.

Władza wykonawcza w Polsce. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej — Rada Ministrów

Nowy prezydent RP Andrzej Duda obok swojego poprzednika Bronisława Komorowskiego

Michał Józefaciuk, Nowy prezydent RP Andrzej Duda obok swojego poprzednika Bronisława Komorowskiego, licencja: CC BY-SA 3.0

Ewa Kopacz wraz z kandydatami na ministrów

Platforma Obywatelska RP, Ewa Kopacz wraz z kandydatami na ministrów, licencja: CC BY-SA 2.0

Co potrafię?

- wymienić cechy systemów rządów parlamentarno-gabinetowego i prezydenckiego;
- przedstawić powody przywrócenia w Polsce instytucji prezydenta w porozumieniach Okrągłego Stołu.

Nauczysz się

- procesu powoływania rządu w Polsce;
- struktury i kompetencji Rady Ministrów;
- kompetencji i pozycji politycznej prezydenta w Polsce;
- jakie są relacje między prezydentem a premierem w świetle Konstytucji RP z 1997 r.

Sposób powoływania i kompetencje Prezydenta RP

Zgodnie z Konstytucją RP władzę wykonawczą w Polsce sprawują Prezydent RP oraz Rada Ministrów. Oznacza to, że twórcy ustawy zasadniczej przyjęli charakterystyczny dla systemów parlamentarno-gabinetowych model podzielonej władzy wykonawczej. Jednak, w przeciwieństwie do klasycznego modelu parlamentarnego, Prezydent RP nie pełni jedynie funkcji reprezentacyjnej, lecz ma także własne kompetencje w wybranych obszarach władzy wykonawczej. Nie zmienia to jednak faktu, że najważniejsze kompetencje w obszarze władzy wykonawczej należą do Rady Ministrów i premiera [Prezesa Rady Ministrów].

Prezydent RP

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 127.
>
> 1. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany przez Naród w wyborach powszechnych, równych, bezpośrednich i w głosowaniu tajnym.
> 2. Prezydent Rzeczypospolitej jest wybierany na pięcioletnią kadencję i może być ponownie wybrany tylko raz.
> 3. Na Prezydenta Rzeczypospolitej może być wybrany obywatel polski, który najpóźniej w dniu wyborów kończy 35 lat i korzysta z pełni praw wyborczych do Sejmu. Kandydata zgłasza co najmniej 100 000 obywateli mających prawo wybierania do Sejmu.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Lech Wałęsa, prezydent RP w latach 1990–1995

MEDEF, Lech Wałęsa, prezydent RP w latach 1990–1995, licencja: CC BY-SA 2.0

Aleksander Kwaśniewski, prezydent RP w latach 1995–2005

European University Institute, Aleksander Kwaśniewski, prezydent RP w latach 1995–2005, licencja: CC BY-SA 2.0

Lech Kaczyński, prezydent RP w latach 2005–2010

Kancelaria Prezydenta RP, Lech Kaczyński, prezydent RP w latach 2005–2010, licencja: CC BY-SA 3.0

Bronisław Komorowski, prezydent RP w latach 2010-2015

Wojciech Grzędziński, Bronisław Komorowski, prezydent RP w latach 2010-2015, licencja: CC BY-SA 3.0

Andrzej Duda, prezydent RP od 2015 r.

Lukas Plewnia, Andrzej Duda, prezydent RP od 2015 r., licencja: CC BY-SA 2.0

Prezydent RP a organy władzy ustawodawczej

> **Ćwiczenie 2**
>
> Przypomnij sobie, jaką rolę w procesie ustawodawczym odgrywa Prezydent RP.

Prezydent RP:

- zarządza wybory do Sejmu i Senatu;
- zwołuje pierwsze posiedzenia Sejmu i Senatu;
- może w przypadkach określonych w Konstytucji RP zarządzić skrócenie kadencji Sejmu; wtedy skrócona zostaje też kadencja Senatu.

Prezydent RP a polityka zagraniczna Polski

Prezydent RP:

- jest reprezentantem państwa w stosunkach zewnętrznych;
- mianuje i odwołuje ambasadorów;
- przyjmuje listy uwierzytelniające;
- ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe.

Prezydent RP w zakresie polityki zagranicznej współdziała z Prezesem Rady Ministrów oraz Ministrem Spraw Zagranicznych.

Prezydent RP a obronność i bezpieczeństwo państwa

Prezydent RP jest najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych. Do jego kompetencji należy:

- mianowanie Szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów sił zbrojnych;
- na wniosek Ministra Obrony Narodowej, nadaje określone w ustawach stopnie wojskowe.

W razie wojny oraz w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa państwa prezydent RP może ponadto:

- na wniosek Prezesa Rady Ministrów, mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych;
- na wniosek Prezesa Rady Ministrów, zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej Polskiej;
- na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić stan wojenny lub stan wyjątkowy na części albo na całym terytorium.

Prezydent RP a tradycyjne kompetencje głowy państwa

Prezydent RP:

- nadaje obywatelstwo polskie oraz wyraża zgodę na zrzeczenie się obywatelstwa polskiego;
- nadaje ordery i odznaczenia;
- stosuje prawo łaski.

Rada Ministrów w Polsce. Powoływanie rządu

Konstytucja RP z 1997 r. zawiera trzy następujące po sobie procedury powoływania Rady Ministrów.

Pierwsza z tych procedur rozpoczyna się w momencie desygnowania Prezesa Rady Ministrów przez Prezydenta RP. Zadaniem osoby desygnowanej jest zaproponowanie składu nowej Rady Ministrów. Następnie Prezydent RP w ciągu 14 dni od dnia pierwszego posiedzenia Sejmu lub przyjęcia dymisji poprzedniej Rady Ministrów powołuje premiera oraz pozostałych jej członków. Ostatnim krokiem w ramach tej procedury jest uzyskanie przez rząd wotum zaufania. W tym celu, w ciągu 14 dni od powołania rządu przez prezydenta, premier przedstawia Sejmowi program działania rządu wraz z wnioskiem o udzielenie wotum zaufania. Sejm uchwala wotum zaufania bezwzględną większością głosów.

Jeśli jednak Prezydent RP nie zdoła powołać Rady Ministrów w terminie przewidzianym w ustawie zasadniczej lub rząd nie uzyska wotum zaufania, rozpoczyna się druga procedura. Sejm w ciągu 14 dni od upływu terminów określonych w pierwszej procedurze, wybiera Prezesa Rady Ministrów oraz proponowanych przez niego członków Rady Ministrów bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Następnie taka osoba przedstawia Sejmowi skład i program działania nowego rządu. Również i w tym przypadku izba poselska udziela wotum zaufania bezwzględną większością głosów. Procedura kończy się powołaniem tak wybranej Rady Ministrów przez Prezydenta RP.

Procedura trzecia jest niemal identyczna z pierwszą. W ciągu 14 dni Prezydent RP powołuje premiera i na jego wniosek ministrów, następnie w ciągu kolejnych 14 dni Sejm udziela takiemu rządowi wotum zaufania, ale tym razem zwykłą większością głosów. W przeciwnym wypadku Prezydent RP skraca kadencję parlamentu i zarządza nowe wybory.

Struktura i kompetencje Rady Ministrów

Ewa Kopacz, od 22 września 2014 r. Prezes Rady Ministrów

Platforma Obywatelska RP, Ewa Kopacz, od 22 września 2014 r. Prezes Rady Ministrów, licencja: CC BY-SA 2.0

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**

Art. 147.

1. Rada Ministrów składa się z Prezesa Rady Ministrów i ministrów.
2. W skład Rady Ministrów mogą być powoływani wiceprezesi Rady Ministrów.
3. Prezes i wiceprezes Rady Ministrów mogą pełnić także funkcję ministra.
4. W skład Rady Ministrów mogą być ponadto powoływani przewodniczący określonych w ustawach komitetów.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Art. 149.

1. Ministrowie kierują określonymi działami administracji rządowej lub wypełniają zadania wyznaczone im przez Prezesa Rady Ministrów. Zakres działania ministra kierującego działem administracji rządowej określają ustawy.

koordynowanie i kontrola pracy organów administracji rządowej	**kompetencje Rady Ministrów**	tworzenie i wykonywanie prawa
stosunki zagraniczne	finanse i majątek publiczny	bezpieczeństwo państwa

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

Odpowiedzialność polityczna Rady Ministrów

Rada Ministrów ponosi polityczną odpowiedzialność przed Sejmem. Formą egzekwowania takiej odpowiedzialności jest instytucja **wotum nieufności**.

Jeśli chcesz wiedzieć więcej

Oprócz wyrażenia konstruktywnego wotum nieufności wobec Rady Ministrów dymisja rządu może także nastąpić z powodu:

- nieuchwalenia przez Sejm wotum zaufania dla Rady Ministrów;
- dymisji Rady Ministrów na pierwszym posiedzeniu nowo wybranego Sejmu;
- rezygnacji Prezesa Rady Ministrów. W tym ostatnim przypadku prezydent może odmówić przyjęcia dymisji Rady Ministrów.

Podsumowanie

Relacje między ośrodkami władzy wykonawczej – Radą Ministrów a Prezydentem RP – w Polsce są dość skomplikowane. Zawierają rozwiązania charakterystyczne, z jednej strony dla państw z parlamentarno-gabinetowym systemem rządów, z drugiej zaś dla tych z systemem semiprezydenckim. Do pierwszej grupy zaliczymy uzależnienie powstania i trwania rządu od woli większości sejmowej czy wreszcie formalne rozdzielenie władzy wykonawczej. Rozwiązania zapożyczone z systemów semiprezydenckich to przede wszystkim wybór prezydenta w wyborach powszechnych, aktywny udział prezydenta w procesie powoływania rządu czy posiadanie przez Prezydenta RP własnych, wykonywanych samodzielnie kompetencji.

Ćwiczenie 3

Do każdego opisu dobierz ministra, który jest odpowiedzialny za podjęcie przedstawionych decyzji.

Do polskich szkół wprowadzono nowy sposób oceniania uczniów na lekcjach wychowania fizycznego.	Minister Spraw Zagranicznych
Na mocy podpisanego rozporządzenia wznowiło działalność kilkadziesiąt sądów rejonowych.	Minister Obrony Narodowej
Szef polskiej dyplomacji podpisał dokument dotyczący zacieśnienia współpracy politycznej pomiędzy Polską a Danią.	Minister Edukacji Narodowej
Przygotowano i przedłożono Prezydentowi RP listę kandydatów do awansu na stopnie generalskie.	Minister Sprawiedliwości

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Uzupełnij schemat. Do podanych opisów, dobierz nazwy konstytucyjnych organów władzy.

Schemat. Powoływanie Rady Ministrów w Polsce [procedura pierwsza]	
Powoływanie członków Rady Ministrów. Odebranie przysięgi od członków nowo powołanej Rady Ministrów.	
Przedstawienie programu działania Rady Ministrów.	
Podjęcie decyzji w sprawie udzielenia Radzie Ministrów wotum zaufania.	

Prezes Rady Ministrów | Sejm | Prezydent RP

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Źródło: a. nn., licencja: CC BY 3.0.

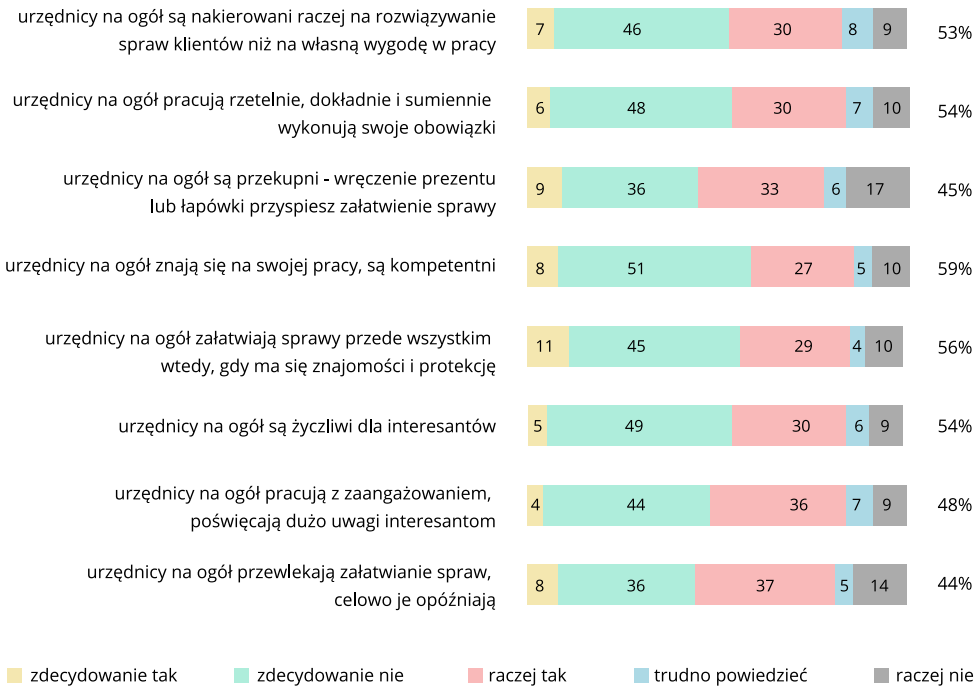

Contentplus.pl sp. z o.o. na podstawie: Opinia na temat urzędów w Polsce, TNS Polska dla Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji, Warszawa, listopad 2014, licencja: CC BY 3.0

Ćwiczenie 1

Po zapoznaniu się z zamieszczonym materiałem źródłowym wykonajcie zadania, pracując w parach.

Zastanówcie się, czy podane twierdzenie jest prawdziwe. Odpowiedź uzasadnijcie, odwołując się do przedstawionych wyników badania opinii publicznej.

- Badanie potwierdza, że w świadomości społecznej funkcjonuje negatywny obraz pracy wykonywanej przez urzędników w Polsce.

Zapytaj rodziców (opiekunów) o ich indywidualne doświadczenia w kontaktach z urzędnikami. Porównaj ich odczucia/oceny z przedstawionymi opiniami.

Zastanów się, z jakich źródeł, innych niż indywidualne doświadczenie, czerpiemy wiedzę na temat funkcjonowania urzędów w Polsce.

Administracja rządowa

pixabay, licencja: CC 0

Co potrafię?

- wyjaśnić, jaką rolę we współczesnych państwach odgrywa sprawna administracja;
- scharakteryzować najważniejsze konstytucyjne kompetencje premiera i ministrów w Polsce.

Nauczysz się

- struktur administracji rządowej na poziomie centralnym i wojewódzkim;
- określać różnice między administracją zespoloną i niezespoloną;
- jakie są cele i zadania służby cywilnej.

Administracja rządowa na szczeblu centralnym

Po reformie samorządowej, zapoczątkowanej w 1990 r., w Polsce dokonał się podział administracji publicznej na dwie zasadnicze części. Jedną z nich jest administracja samorządowa (o jej funkcjonowaniu dowiesz się z następnych lekcji), drugą – administracja rządowa, którą kieruje Rada Ministrów. Administracja publiczna obejmuje zarówno organy działające na szczeblu centralnym, jak i terenowym.

> Art. 149.
>
> 1. Ministrowie kierują określonymi działami administracji rządowej lub wypełniają zadania wyznaczone im przez Prezesa Rady Ministrów. Zakres działania ministra kierującego działem administracji rządowej określają ustawy.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Na szczeblu centralnym działają także liczne organy, urzędy i instytucje nadzorowane przez ministrów lub premiera bądź im podległe.

Pod nadzorem minista właściwego ds infrastrukturysą następujące organy:

- Generalny Dyrektor Dróg Krajowych i Autostrad;
- Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego;
- Główny Inspektor Transportu Drogowego;
- Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego;
- Prezes Urzędu Transportu Kolejowego.

Łącznie członkowie Rady Ministrów nadzorują działalność blisko 40 różnego rodzaju organów, tworzących administrację rządową na szczeblu centralnym.

Ćwiczenie 2

Sporządź, na podstawie strony internetowej wybranego ministerstwa, listę organów administracji rządowej nadzorowanych przez danego ministra lub jemu podległych.

Administracja rządowa zespolona

Organami **administracji rządowej zespolonej** są **wojewoda** oraz działający pod jego zwierzchnictwem **kierownicy służb, inspekcji i straży**, wykonujący zadania w imieniu wojewody lub własnym, jeśli ustawy tak stanowią.

Wojewoda jest przedstawicielem Rady Ministrów w województwie, powoływanym i odwoływanym przez premiera na wniosek ministra właściwego do spraw administracji publicznej. Do zadań wojewody należy m.in.:

- zapewnienie współdziałania organów administracji rządowej i samorządowej w województwie oraz kierowanie ich działalnością w zakresie zapobiegania zagrożeniu życia, zdrowia lub mienia oraz zagrożeniom środowiska, bezpieczeństwa państwa i utrzymania porządku publicznego, ochrony praw obywatelskich, a także zapobiegania klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym zagrożeniom oraz zwalczania i usuwania ich skutków;
- ocena stanu zabezpieczenia przeciwpowodziowego województwa, ogłaszanie i odwoływanie pogotowia i alarmu przeciwpowodziowego.

Organy administracji zespolonej

pixabay, licencja: CC 0

W skład administracji zespolonej w województwie wchodzą między innymi:

- Komendant Wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej,
- Komendant Wojewódzki Policji,
- Kurator Oświaty,
- Wojewódzki Konserwator Zabytków,
- Wojewódzki Lekarz Weterynarii.

Kierowników zespolonych służb, inspekcji i straży powołuje i odwołuje wojewoda, z wyjątkiem komendantów wojewódzkich Policji i Straży Pożarnej. Są oni powoływani przez ministra spraw wewnętrznych po zasięgnięciu opinii wojewody (w wypadku Komendata Wojewódzkiego Policji) bądź po uzyskaniu jego zgody (w wypadku Komendanta Wojewódzkiego Straży Pożarnej).

Administracja rządowa niezespolona

Organami **administracji niezespolonej** są terenowe organy administracji rządowej podporządkowane właściwemu ministrowi lub centralnemu organowi administracji rządowej.

W przeciwieństwie do organów administracji zespolonej, nie podlegają one wojewodzie.

Do organów rządowej administracji niezespolonej zaliczamy na przykład:

- dyrektorów izb i urzędów skarbowych,
- inspektorów kontroli skarbowej,
- komendantów oddziałów Straży Granicznej,

Służba cywilna

Definicja: Służba cywilna

To przede wszystkim ludzie (członkowie korpusu służby cywilnej). Naszym zadaniem jest zapewnienie sprawnego funkcjonowania administracji publicznej, niezależnie od sytuacji politycznej i zmian rządów.

Służba cywilna została stworzona w celu zapewnienia zawodowego, rzetelnego, bezstronnego i politycznie neutralnego wykonywania zadań państwa.
Korpus służby cywilnej tworzą pracownicy na stanowiskach urzędniczych, zatrudnieni w kancelarii premiera, ministerstwach i urzędach centralnych, urzędach wojewódzkich, urzędach administracji niezespolonej oraz różnego rodzaju jednostkach wchodzących w skład administracji zespolonej.

W służbie cywilnej może być zatrudniona osoba, która jest obywatelem polskim (w wyjątkowych sytuacjach możliwe jest także zatrudnienie cudzoziemców), korzysta z pełni praw publicznych, nie była skazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo, ma kwalifikacje wymagane na dane stanowisko pracy oraz cieszy się nieposzlakowaną opinią.

Polecenie 1

Wykonajcie zadanie, pracując w kilkuosobowych grupach.

- Zastanówcie się, jakie cechy i postawy powinna prezentować osoba zatrudniona w administracji publicznej, aby jej praca właściwie służyła społeczeństwu.
- Zastanówcie się, dlaczego praca w administracji publicznej wymaga szczególnej odpowiedzialności.
- Przeprowadźcie krótką sondę w klasie. Ustalcie, ilu spośród was chciałoby w przyszłości pracować w administracji publicznej. Zbierzcie informacje o powodach waszych preferencji.

Podsumowanie

Administracja publiczna w Polsce dzieli się na dwie zasadnicze części. Jedną z nich jest administracja rządowa. Należące do niej organy działają na szczeblu centralnym, gdzie podlegają odpowiednim ministrom lub są przez nich nadzorowane. Administracja rządowa w terenie dzieli się natomiast na zespoloną, podlegającą wojewodzie, oraz niezespoloną, podlegającą odpowiednim ministrom. Bardzo ważną rolę w funkcjonowaniu administracji publicznej odgrywają pracownicy służby cywilnej. Gwarantują oni rzetelne i profesjonalne wykonywanie zadań przez urzędników, bez względu na opcję polityczną, która w danym momencie sprawuje władzę w państwie.

Ćwiczenie 3

Wskaż poprawne zakończenie zdania: Wojewodę powołuje...

- Minister właściwy do spraw administracji publicznej.
- Sejm.
- Prezydent RP.
- Prezes Rady Ministrów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Przedstawiona ilustracja to forma walki ze zjawiskiem...

STOP ŁAPÓWKOM

- korupcji.
- bezrobocia.
- zorganizowanej przestępczości.
- nepotyzmu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

pixabay, licencja: CC 0

Pani woźna załamuje ręce. *Cała moja praca na nic. Zniszczyli wszystko* – mówi, zwracając się do dyrektora szkoły. Znajdujący się przed szkołą trawnik rzeczywiście wygląda jak pobojowisko. Zdeptana trawa, zniszczone ogrodzenie. *Codziennie tu grają w piłkę. Nie da się ich upilnować. Dlaczego pan nic z tym nie zrobi?* – dodaje mocno zdenerwowana. *Gdzie mamy grać, jak boisko szkolne jest ciągle zajęte? Nudzi nam się, musimy coś robić! Całą godzinę musimy czekać na autobus, którym wracamy do domu.* – bronią się uczniowie, wezwani na rozmowę z dyrektorem szkoły. *Kategorycznie zabraniam gry na trawniku przed szkołą! Mam już dość ciągłych skarg z tym związanych. Ostrzegam! Wezwę do szkoły waszych rodziców* – stanowczym głosem odpowiada uczniom dyrektor szkoły.

Ćwiczenie 1

Po przeczytaniu przytoczonego tekstu wykonajcie nastepujące polecenia.

- Wymieńcie strony przedstawionego konfliktu.
- Patrząc z perspektywy wszystkich zainteresowanych osób, określcie, czego dotyczy przedstawiony konflikt.

Zastanówcie się,

- kto i w jakim stopniu jest odpowiedzialny za zaistniałą sytuację;
- czy uczniowie mogą samodzielnie rozwiązać przedstawiony konflikt.

Zaproponujcie działanie, które może doprowadzić do rozwiązania tego konfliktu.

pixabay, licencja: CC 0

Samorząd terytorialny

Co potrafię?

- przedstawić rolę, jaką odgrywa samorząd w życiu szkoły;
- wyjaśnić podstawowe zasady państwa demokratycznego.

Nauczysz się

- na czym polega zasada decentralizacji państwa i zasada pomocniczości;
- struktury władzy samorządowej oraz sposobu jej wyboru;
- kompetencji gmin, powiatów i województw;
- jakie są możliwości finansowania zadań samorządu terytorialnego.

Samorząd terytorialny

Samorząd terytorialny tworzą z mocy prawa mieszkańcy wyodrębnionej jednostki administracyjnej, którzy bezpośrednio lub za pomocą wybranych przez siebie organów zarządzają sprawami społeczności oraz realizują inne zadania w zakresie administracji publicznej, przekazane przez ustawodawcę.

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 15.
>
> 1. Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia decentralizację władzy publicznej.
> 2. Zasadniczy podział terytorialny państwa uwzględniający więzi społeczne, gospodarcze lub kulturowe i zapewniający jednostkom terytorialnym zdolność wykonywania zadań publicznych określa ustawa.
>
> Art. 16.
>
> 1. Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową.
> 2. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Reforma samorządowa w Polsce

Reforma samorządowa była jedną z najważniejszych przeprowadzonych w Polsce po 1989 r.

Początkowo ograniczała się jedynie do poziomu gminy. Podstawą jej była nowela konstytucyjna z 8 marca 1990 r. oraz uchwalona tego samego dnia ustawa o samorządzie gminnym. W 1998 r. przeprowadzono drugi etap reformy, której elementem była reforma podziału terytorialnego kraju. Zostały wprowadzone powiaty, liczbę województw zmniejszono z 49 do 16. Od 1 stycznia 1999 r. funkcjonuje w Polsce trójszczeblowy samorząd terytorialny: **gmina – powiat – województwo**.

Krystian Chariza i zespół,

Sposób wyboru organów władzy samorządowej

W każdej jednostce samorządu terytorialnego mamy do czynienia z **organem stanowiącym**, składającym się z radnych, który pełni funkcje prawodawcze i kontrolne, oraz **organem wykonawczym** (jednoosobowym lub kolegialnym, czyli zespołowym), który zajmuje się bieżącym zarządzaniem.

Organy stanowiące i wykonawcze w poszczególnych jednostkach samorządu.

Jednostka samorządu	Organ stanowiący	Organ wykonawczy
Gmina	Rada gminy	Wójt, burmistrz, prezydent miasta
Powiat ziemski	Rada powiatu	Zarząd powiatu (ze starostą)
Miasto na prawach powiatu	Rada miasta	Prezydent miasta
Województwo	Sejmik województwa	Zarząd województwa (z marszałkiem województwa)

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Artur Andrzej, licencja: CC BY-SA 4.0[online], dostępny w internecie: wikimedia

Wybory organów stanowiących

Rada gminy

- Wybory samorządowe odbywają się co pięć lat.
- Organy stanowiące, w zależności od liczby mieszkańców gminy, wybiera się według ordynacji większościowej albo proporcjonalnej.

Czynne oraz bierne prawo wyborcze w wyborach do rady gminy przysługuje obywatelom polskim oraz obywatelom Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 18 lat oraz stale zamieszkują na obszarze tej gminy.

Rada powiatu

- Wybory do rad powiatów odbywają się w systemie proporcjonalnym, w okręgach wielomandatowych.
- W podziale mandatów uczestniczą listy kandydatów tych komitetów wyborczych, na które oddano co najmniej 5% głosów w skali powiatu.

Czynne i bierne prawo wyborcze do rad powiatów przysługuje obywatelom polskim, którzy najpóźniej w dniu głosowania skończyli 18 lat oraz stale zamieszkują na obszarze powiatu.

Sejmik województwa

- Wybory do sejmików województw odbywają się w systemie proporcjonalnym, w okręgach wielomandatowych.
- W podziale mandatów uczestniczą listy kandydatów tych komitetów wyborczych, które osiągnęły co najmniej 5-procentowy próg wyborczy.

Czynne i bierne prawo wyborcze do sejmików wojewódzkich przysługuje obywatelom polskim, którzy najpóźniej w dniu głosowania skończyli 18 lat oraz stale zamieszkują na obszarze województwa.

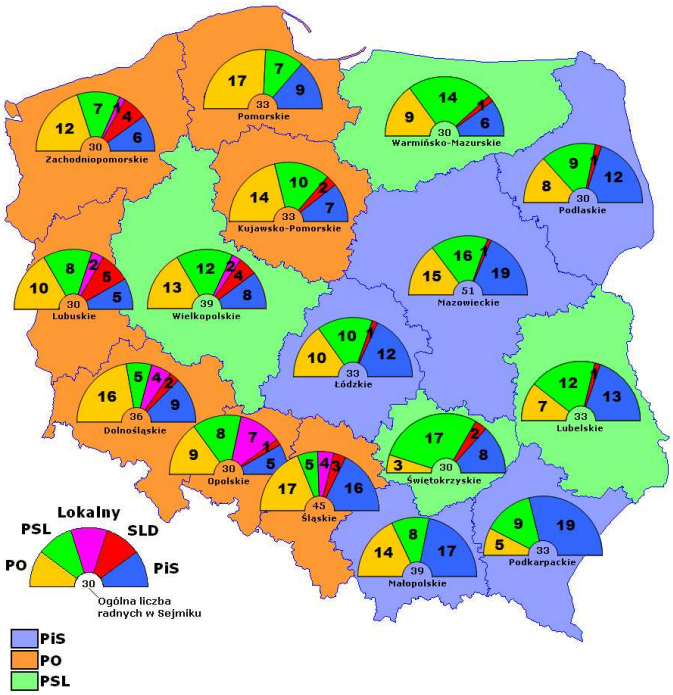

Wybory samorządowe w Polsce w 2014 roku - wyniki wyborów do Sejmików wojewódzkich - podział mandatów

Robert Wielogórski, licencja: CC BY-SA 3.0[online], dostępny w internecie: wikimedia

Powoływanie organów wykonawczych

Gmina/miasto na prawach powiatu

W gminach oraz miastach na prawach powiatu organy wykonawcze są jednoosobowe. **Wójtowie, burmistrzowie oraz prezydenci miast** są wybierani w wyborach bezpośrednich.

Prawo kandydowania w wyborach na wójta, burmistrza lub prezydenta miasta ma obywatel polski mający prawo wybierania (bierne prawo wyborcze) w tych wyborach, który najpóźniej w dniu głosowania skończy 25 lat, z tym że kandydat nie musi stale zamieszkiwać na obszarze gminy, w której kandyduje.

Siedziba Urzędu Miasta i Gminy w Drezdenku

Staszek99, licencja: CC BY-SA 3.0[online], dostępny w internecie: wikimedia

Powiat

Wieliczka - siedziba starostwa wielickiego, dawniej Szkoła Górnicza

Dawid Galus, licencja: CC BY-SA 3.0[online], dostępny w internecie: wikimedia

Organ wykonawczy w powiecie ma charakter kolegialny. Jest to **zarząd powiatu**, w którego skład wchodzą starosta, wicestarosta oraz członkowie, wybierani przez radę powiatu.

Województwo

Organem wykonawczym w województwie jest **zarząd województwa**, składający się z pięciu osób: marszałka województwa, jednego lub dwóch wicemarszałków oraz pozostałych członków, których wybiera sejmik województwa.

Kompetencje samorządów

Funkcjonowanie samorządu terytorialnego w Polsce opiera się na zasadzie pomocniczości (subsydiarności).

> **ABC samorządu terytorialnego. Poradnik nie tylko dla radnych**
>
> Przyjmując człowieka za podstawowy podmiot wszelkich spraw, zasada pomocniczości głosi, że inne instytucje powinny być tworzone jedynie jako pomocnicze w stosunku do działań i potrzeb poszczególnej osoby. Zatem gmina ma się zajmować tym, czego pojedynczy człowiek, wraz z rodziną, nie może wykonać. Powiat powinien być traktowany jako pomocniczy w stosunku do gminy, a województwo – w stosunku do powiatu.
>
> ABC samorządu terytorialnego. Poradnik nie tylko dla radnych, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 2006, s. 16.

Zasady pomocniczości oznacza, że samorząd powiatowy oraz wojewódzki powinny realizować tylko takie zadania, które nie mogą być skutecznie wykonane na poziomie gminy.

Gmina

> **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.**
>
> Art. 164.
>
> 1. Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina.
> 2. Inne jednostki samorządu regionalnego albo lokalnego i regionalnego określa ustawa.
> 3. Gmina wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego nie zastrzeżone dla innych jednostek samorządu terytorialnego.
>
> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Konstytucja RP wskazuje, że jednostki samorządu terytorialnego wykonują tzw. **zadania własne**, czyli zadania publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej. Ponadto, ustawa może zlecić jednostkom samorządu terytorialnego wykonywanie innych zadań publicznych, jeżeli wynika to z uzasadnionych potrzeb państwa. Mamy wtedy do

czynienia z tzw. **zadaniami zleconymi** (np. prowadzenie ewidencji działalności gospodarczej, wydawanie dowodów osobistych, meldowanie na pobyt stały i tymczasowy), wykonywanymi na koszt budżetu państwa i pod kontrolą organów administracji rządowej.

Jeśli chodzi o najważniejsze **kompetencje gminy**, dotyczą one zaspokajania potrzeb zbiorowych mieszkańców.

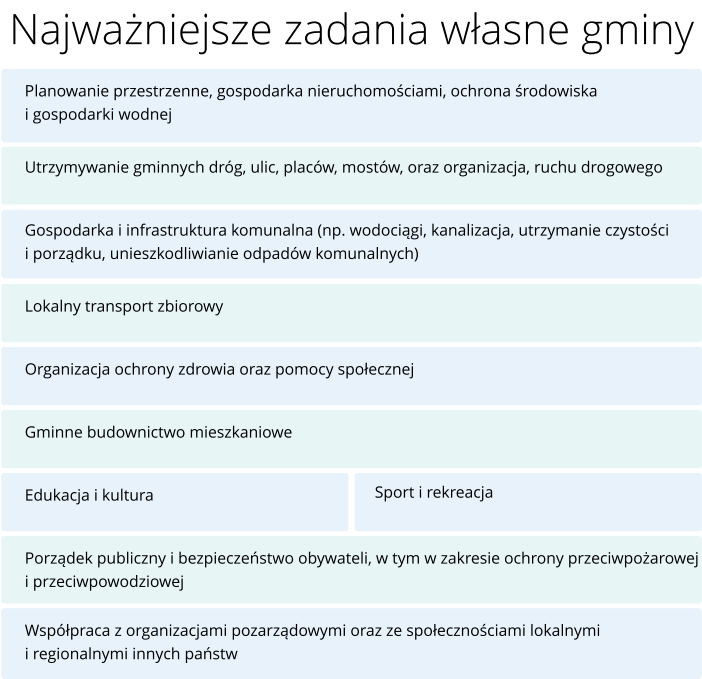

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Wydawanie dowodów osobistych

Dowód osobisty jest dokumentem poświadczającym posiadanie obywatelstwa polskiego i może go otrzymać każdy obywatel Polski, niezależnie od wieku i miejsca zamieszkania.

> **Ważne!**
>
> Każdy pełnoletni obywatel polski **musi** posiadać dowód osobisty, ale każdy - niezależnie od swego wieku - **może** wystąpić o wydanie dowodu osobistego.

Wniosek o wydanie dowodu osobistego składa się dowolnej gminie.

Aby otrzymać dowód, należy przedłożyć:

- wniosek o wydanie dowodu osobistego,
- zdjęcie.

Ćwiczenie 2

Poszukaj wzoru wniosku o wydanie dowodu osobistego (np na stronie www.obywatel.gov.pl) i wypełnij zgodnie z instrukcją.

Powiat

Powiat wykonuje zadania publiczne, które mają charakter ponadgminny.

Najważniejsze zadania własne powiatu

Edukacja publiczna	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna
Kultura oraz ochrona zabytków oraz opieka nad zabytkami	Geodezja i kartografia
Gospodarka nieruchomościami oraz administracja architektoniczno-budowlana	
Rolnictwo, leśnictwo i rybactwo śródlądowe	Gospodarka wodna, ochrona środowiska i przyrody
Przeciwdziałanie bezrobociu oraz aktywizacja lokalnego rynku pracy	Ochrona praw konsumenta

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Porównanie kompetencji gminy i powiatu pokazuje, że istnieją obszary, w których swoje zadania wykonują obie jednostki samorządowe. Jedną z nich jest edukacja. W praktyce podział zadań wygląda w ten sposób, że do gminy należy prowadzenie przedszkoli oraz szkół podstawowych, a do powiatów – szkół ponadpodstawowych. **Natomiast miasta na prawach powiatu wykonują kompetencje zarówno gminy, jak i powiatu**. Oznacza to, że w wypadku edukacji, miasta na prawach powiatu prowadzą wszystkie placówki oświatowe – od przedszkoli po szkoły ponadpodstawowe.

Województwo samorządowe

Najważniejszym z **zadań samorządu wojewódzkiego** jest określenie strategii rozwoju województwa. Powinna ona służyć rozwojowi świadomości narodowej, obywatelskiej, kulturowej oraz tożsamości lokalnej mieszkańców, pobudzaniu aktywności, konkurencyjności i innowacyjności gospodarczej województwa, ochronie środowiska kulturowego i przyrodniczego oraz zapewnieniu ładu przestrzennego. Ponadto samorząd wojewódzki prowadzi politykę rozwoju regionu, której narzędziem są szczegółowe programy wojewódzkie oraz regionalny program operacyjny. Mogą one być dofinansowywane z budżetów państwa oraz Unii Europejskiej, a także innych, pochodzących ze źródeł zagranicznych.

Ponadto samorząd województwa wykonuje zadania o charakterze wojewódzkim w obszarach należących do gmin i powiatów.

Najważniejsze zadania własne samorządu wojewódzkiego

Edukacja publiczna, w tym szkolnictwo wyższe	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna
Modernizacja terenów wiejskich	Zagospodarowanie przestrzenne, ochrona środowiska i gospodarka wodna
Transport zbiorowy i drogi publiczne	Obronność i bezpieczeństwo publiczne
Ochrona roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy	

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Finansowanie zadań samorządu terytorialnego

Konstytucja RP określa podstawowe **zasady finansowania jednostek samorządu terytorialnego**. Należą do nich:

- zapewnienie samorządom udziału w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań;
- wskazanie podstawowych źródeł dochodów jednostek samorządu w postaci dochodów własnych, subwencji ogólnych i dotacji celowych z budżetu państwa;
- przyznanie jednostkom samorządu prawa do ustalania wysokości podatków i opłat lokalnych;
- powiązanie zmian w zakresie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego z odpowiednimi zmianami w podziale dochodów publicznych.

Najważniejszymi dochodami własnymi gmin są:

- **wpływy z podatków lokalnych** (np. od nieruchomości, rolny, leśny, od środków transportowych, spadków i darowizn, czynności cywilnoprawnych);
- **wpływy z opłat lokalnych** (np. skarbowej, targowej, miejscowej, uzdrowiskowej, od posiadania psów);
- **udział w podatkach dochodowych** stanowiących dochód budżetu państwa (podatki od osób fizycznych, prawnych);
- **dochody z majątku gminy** (np. ze sprzedaży lub wynajmu nieruchomości stanowiących własność gminy).

Kolejnym źródłem dochodów jednostek samorządu jest tzw. **subwencja ogólna**, pochodząca z budżetu państwa.

Samorządy mogą także uzyskiwać **dotacje celowe**, przeznaczone m.in. na finansowanie zadań zleconych jednostkom samorządu terytorialnego lub współfinansowanie inwestycji i programów realizowanych ze środków europejskich.

Podsumowanie

We współczesnych państwach demokratycznych władza lokalna jest podzielona między organy administracji rządowej i organy samorządowe, reprezentujące interesy społeczności lokalnej, przez nią wybierane i kontrolowane. Od 1 stycznia 1999 r. w Polsce obowiązuje trójszczeblowy podział terytorialny państwa. Gminy, powiaty oraz miasta na prawach powiatu są zarządzane przez władzę samorządową, na szczeblu województwa mamy do czynienia z podziałem zadań między jednostkami władzy samorządowej (sejmik, zarząd województwa, marszałek województwa) oraz organami administracji rządowej (wojewoda). W ciągu ostatnich lat postępuje proces przekazywania kompetencji i zadań administracji rządowej na rzecz samorządów.

Ćwiczenie 3

Sporządź, na podstawie materiałów dostępnych na stronie internetowej twojej gminy, listę spraw, którymi zajmowała się Rada Gminy (Miasta) w ciągu ostatnich 3 miesięcy.

Ćwiczenie 4

Zbierz najważniejsze informacje o swojej gminie i przygotuj plakat ją promujący.

Ćwiczenie 5

Zaproponuj konkretne działanie, które mogłoby poprawić warunki życia w twojej gminie (mieście). Jakie są możliwościami finansowania takiego przedsięwzięcia? Zastanów się, jak dla realizacje tego działania można współpracować z organami gminy i organizacjami pozarządowymi funkcjonującymi w gminie.

Ćwiczenie 6

Uzupełnij tabele organów samorządu terytorialnego w Polsce, przeciągając w wyznaczone miejsca nazwy organów stanowiących i wykonawczych.

Samorząd terytorialny w Polsce	Organ stanowiący	Organ wykonawczy
Gmina		Wójt, burmistrz, prezydent miasta
Miasto na prawach powiatu	Rada miejska	
Powiat	Rada powiatu	
Województwo		Zarząd województwa

Prezydent miasta | Zarząd powiatu | Sejmik województwa | Rada gminy

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Przyporządkuj odpowiednie kompetencje gminy do jednej z wymienionych grup.

Zadania własne

Zadania zlecone

- Prowadzenie ewidencji działalności gospodarczej.
- Wydawanie dowodów osobistych.
- Utrzymywanie lokalnego transportu zbiorowego.
- Unieszkodliwianie odpadów komunalnych.
- Przyjmowanie zawiadomień o zamiarze zorganizowaniazgromadzenia publicznego.
- Planowanie przestrzenne.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Brian Turner, licencja: CC BY 2.0

> Art. 156.
>
> 1. Członkowie Rady Ministrów ponoszą odpowiedzialność przed Trybunałem Stanu za naruszenie Konstytucji lub ustaw, a także za przestępstwa popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem.
> 2. Uchwałę o pociągnięciu członka Rady Ministrów do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu Sejm podejmuje na wniosek Prezydenta Rzeczypospolitej lub co najmniej 115 posłów większością 3/5 ustawowej liczby posłów.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

Po przeczytaniu przytoczonego przepisu z Konstytucji RP wykonaj krótki test dotyczący tego fragmentu.

Ćwiczenie 1

Organem władzy wykonawczej jest...

- Sejm.
- Rada Ministrów.
- Trybunał Stanu.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 2

Zamieszczony przepis Konstytucji reguluje zasady odpowiedzialności, jaką ponoszą za naruszenie Konstytucji lub ustawy członkowie...

- Trybunału Stanu.
- Sejmu.
- Rady Ministrów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Ostateczną decyzję o pociągnięciu ministra do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu podejmuje...

- Prezydent RP.
- Sejm.
- Rada Ministrów.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Głowa państwa polskiego [...] o pociągnięciu członka Rady Ministrów do odpowiedzialności przed Trybunałem Stanu. Określenie, które prawidłowo uzupełnia podane wcześniej zdanie, to...

- orzeka.
- składa wniosek.
- podejmuje uchwałę.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Władza sądownicza

Posąg Temidy

Kiki1196, Posąg Temidy, licencja: CC 0

Co potrafię?

- wymienić podstawowe funkcje państwa;
- wymienić podstawowe prawa i wolności człowieka;
- wyjaśnić, na czym polega zasada trójpodziału władz.

Nauczysz się

- struktury wymiaru sprawiedliwości w Polsce;

- kompetencji Trybunału Konstytucyjnego;
- czym zajmuje się Trybunał Stanu.

Władza sądownicza

WOLNOŚCI I PRAWA OSOBISTE

Art. 45.

1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.
2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r..

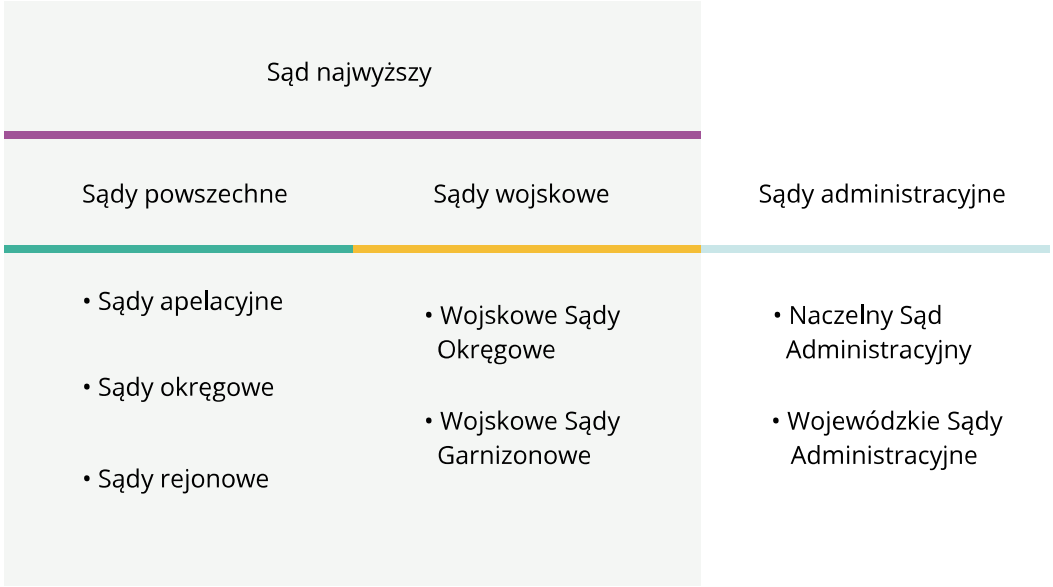

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Sądy powszechne

Rozstrzygają one między innymi sprawy z zakresu prawa karnego, cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego, prawa pracy, a także wszystkie inne, z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów.

Sądy wojskowe

Sądy te rozpatrują przede wszystkim sprawy dotyczące przestępstw lub wykroczeń popełnionych przez żołnierzy w służbie czynnej.

Sądy administracyjne

Ich zadaniem jest przede wszystkim kontrolowanie działalności organów administracji publicznej, zarówno rządowej, jak i samorządowej. Kontrola ta dotyczy między innymi decyzji administracyjnych, postanowień wydanych w postępowaniu administracyjnym czy skarg na bezczynność organów administracji.

Sąd Najwyższy

Budynek Sądu Najwyższego w Warszawie

Spens03, Budynek Sądu Najwyższego w Warszawie, licencja: CC BY-SA 3.0

Zadaniem Sądu Najwyższego jest sprawowanie nadzoru nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych w zakresie orzekania. Odbywa się to w dwóch podstawowych

formach:

- rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń sądowych;
- podejmowanie uchwał rozstrzygających problemy prawne, które budzą wątpliwości lub rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych i wojskowych.

Do kompetencji Sądu Najwyższego należy także orzekanie o ważności wyborów i referendów oraz opiniowanie projektów ustaw i innych aktów prawnych.

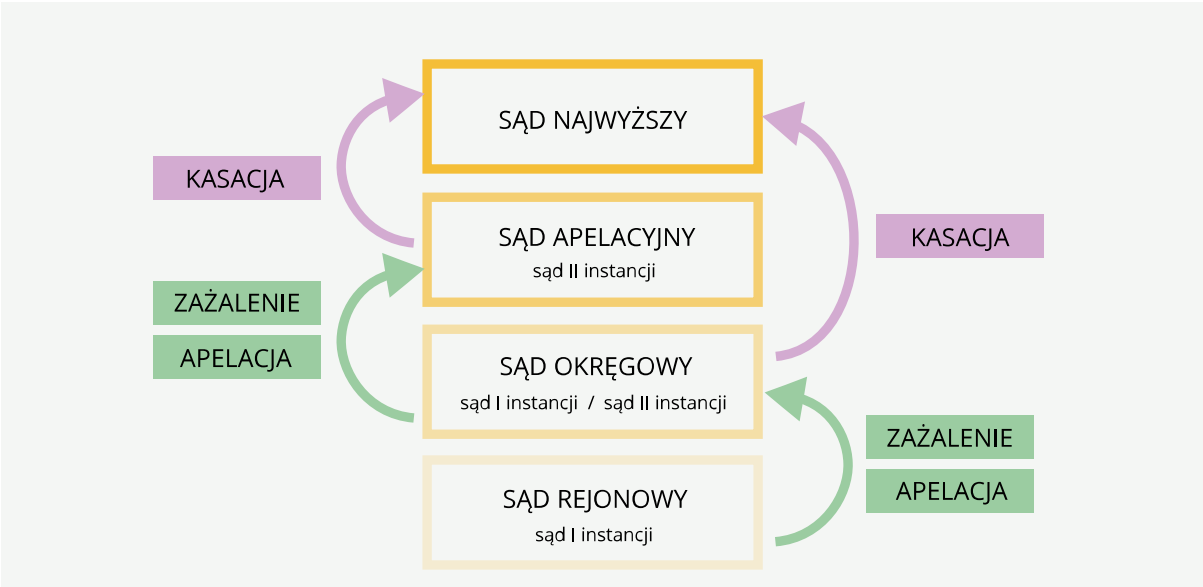

Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0

Trybunał Konstytucyjny

Prezesi Trybunału Konstytucyjnego, rok 2010

KPRP, Prezesi Trybunału Konstytucyjnego, rok 2010, licencja: CC BY-SA 3.0

Do kompetencji Trybunału Konstytucyjnego należy przede wszystkim **kontrola zgodności obowiązujących w Polsce źródeł prawa z Konstytucją** (ustaw, umów międzynarodowych, rozporządzeń). Idea kontroli konstytucyjności prawa opiera się na założeniu, że jest ono systemem hierarchicznym, czyli że akty prawne niższego rzędu nie mogą zawierać przepisów sprzecznych z tymi, które zawarto w aktach wyższego rzędu. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego są ostateczne. Akt niezgodny z Konstytucją przestaje obowiązywać albo w momencie ogłoszenia orzeczenia, albo w terminie określonym przez Trybunał.

Zgodnie z Konstytucją RP, każdy czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, może wnieść **skargę konstytucyjną** dotyczącą zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na którego mocy sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach, prawach lub obowiązkach.

Do zadań Trybunału Konstytucyjnego należy też:

- orzekanie w sprawach zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych;
- rozstrzyganie sporów kompetencyjnych między centralnymi konstytucyjnymi organami państwa;

Trybunał Stanu

We współczesnych demokracjach odpowiedzialność konstytucyjna jest, obok politycznej, najważniejszą formą odpowiedzialności władzy wykonawczej. Jest to odpowiedzialność za naruszenie prawa, inicjowana przez parlament, ale ponoszona przed organem władzy sądowniczej. W Polsce jest nim Trybunał Stanu.

Odpowiedzialność konstytucyjną przed Trybunałem Stanu ponoszą między innymi:

- Prezydent RP – za naruszenie Konstytucji, ustawy lub za popełnienie przestępstwa;
- Prezes Rady Ministrów oraz członkowie Rady Ministrów - za naruszenie Konstytucji lub ustaw, a także za przestępstwa popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem;
- posłowie i senatorowie – za naruszenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej z osiąganiem korzyści z majątku Skarbu Państwa lub samorządu terytorialnego oraz nabywania tego majątku.

<table>
<tr><th colspan="2">Zakres kar wymierzanych przez TS</th></tr>
<tr><th>Za naruszenie Konstytucji lub ustaw</th><th>Za przestępstwa</th></tr>
<tr><td>Utrata biernego i czynnego prawa wyborczego (na okres od 2 do 10 lat).</td><td rowspan="3">Trybunał Stanu wymierza kary przewidziane w ustawach karnych.</td></tr>
<tr><td>Zakaz zajmowania kierowniczych stanowisk lub pełnienia funkcji publicznych (na okres od 2 do 10 lat).</td></tr>
<tr><td>Utratę wszystkich lub niektórych orderów i odznaczeń.</td></tr>
</table>

Ćwiczenie 5

Zastanów się, dlaczego osoby pełniące najwyższe funkcje w państwie ponoszą szczególną odpowiedzialność prawną.

Podsumowanie

Zapamiętaj:

- na podstawie art. 10 ust. 2 Konstytucji RP władzę sądowniczą w Polsce sprawują sądy i trybunały;
- władza sądownicza jest odrębna i niezależna od organów władzy ustawodawczej i wykonawczej;
- wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują: Sąd Najwyższy, sądy powszechne, administracyjne oraz wojskowe;
- Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu orzekają wyłącznie w sprawach wymienionych w Konstytucji RP.

Karol wystąpił o zgodę na rozpoczęcie działalności gospodarczej do właściwego urzędu. Otrzymał decyzję odmowną. Złożone przez niego odwołanie zostało też rozpatrzone negatywnie. Karol postanowił wnieść do sądu skargę na decyzję o odmowie wydania pozwolenia na rozpoczęcie działalności gospodarczej.

Ćwiczenie 6

Po przeczytaniu powyższego tekstu zaznacz poprawne zakończenie zdania. W przedstawionej sytuacji Karol powinien wnieść sprawę do...

- Sądu Najwyższego.
- Trybunału Stanu.
- wojewódzkiego sądu administracyjnego.
- sądu apelacyjnego.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wskaż sytuację, która ilustruje zastosowanie zasady dwuinstancyjności.

- ○ Sąd Okręgowy w Szczecinie uchylił decyzję, dotyczącą tymczasowego aresztowania podjętą przez Sąd Rejonowy w Gryfinie.
- ○ Sąd Najwyższy rozpoznał protest przeciwko ważności przeprowadzonego referendum ogólnopolskiego.
- ○ W Wydziale Cywilnym Sądu Rejonowego w Białymstoku toczy się postępowanie wszczęte na wniosek o stwierdzenie nabycia spadku.
- ○ Trybunał Konstytucyjny, po rozpoznaniu sprawy, orzekł, że Art. [...] ustawy o finansach publicznych jest niezgodny Konstytucją RP.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.